پښتو

پوهنیز- ژبلاریزه

معیاري

ليکونکی: ډاکتر ماخان میرې شینواری

خورووںکی: انجنیر شمشاد زهیر

٢٠٢۶

Ketabton.com

[Geben Sie die Firmenadresse ein]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو

بنسټيز- ژبلاريزه

ليکونکی: ډاکتر ماخان ميرزی شينواری

خورونکی: انجنير شمشاد زهير

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوي څښتن په سپېڅلي نامه،

چې ډېر مهربانه، رحمان

او رحیم دی.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم: پښتو بنسټيز-ژبلاريزه

ليکونکی: ډاکټر ماخان مېرزی شينواری

خوروونکی: اينجنير شمشاد زهير شينواری

د خوربدو ځای: Ketabton.com

کال :   جنوري ۲۰۲۶ ز ک

.

.

.

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سریزې پر ځای باندې

له دې کتاب سره زه يوه معیاري لیکنه وړاندې کوم. د سریزې له لوستلو سره به روښانه شي، چې پښتو څنګه یو داسې روښانه ژبلاریزه روښانونه لري، چې دا هم ځانګړې ده. ویې ګورئ او ور باندې خوښ شئ.

غوره یادونه: دا کتاب د ما د تېرو کتابونو غزونه ده او د نوو مېندنو سره روښانه-ونه او د هغو نورو نوو او زړو لیکنو سره، چې غوښتل مې ځنې یې په یوه کتاب کښې سره ټولې شي. د ما پښتو ژبلار دسې پرلپسې وه کړې.

بیاهم د تکرار بخښنه غواړم:

---و به نیسو، چې ژبه مو د لومړي ځل لپاره د ژبلار له لارې څخه روښانه کیږي، چې د اوس لپاره یا تر اوسه پورې یې هغه زیاته او معیاري روښانه-ونه ده.

--- دا د ما د نورو ژبلاریزو کتابونو غزونه ده، چې نوې میندنې په دې کښې ځای پر ځای باندې شوي دي.

---- پوهنه د چا ملکیت نه دی. یو چا چې څه و لیکل، هغه بیا د هغې ټولنې دی، چې څنګه یې مني او څه ورباندې لیکي، په دې کښې بیا زړه بدی یا پر هغې باندې د چا واک لرل نه وي. دا د پوهنو وده ده.

--- د لومړي ځل لپاره مو د ژبنیزو پوهنیزو وییونو دندې روښانه کړې او پر پښتو باندې مو و ښودلې، چې پوهېدنه یې څه ده.

--- لکه: اړیکوویونه، ټرنوییونه، پوهېدنوړوني - او پوهېدنغزووني مورفېمونه او نور، چې د کتاب په دننه کښې به یې وګورئ.

--- دا د ما پر پښتو لیکنې یا ژباړې باندې، چې هر ژبنیز وی په بر کښې نیسي، هغه ژبپوهنیز او ژبلاریز روښانه شوی، چې دا کار د لومړي ځل لپاره شوی دی.

که د ما لیکنه سمه وي، نو له دې څخه به دا وپوهېږو، چې دا معیاري هم ده.

.

۲۰۲۵ ز ک. د دسمبر د میاشتې دوه-ویشتم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې دا ليکنه په پښتو ژبه کښې تاريخي او تر اوسه پورې يوه يواځنۍ او ځانګړې ليکنه ده، نو تر هغې پورې به سمه وي، تر څو پورې يې چې مخامخوالی پوهنيز نه وي ښوول شوی. دا پوهنيزه وينا ده.

غوره خبره دا ده، چې دا تر اوسه پورې ليکل شوې پښتو ناسمه او همداسې هغه د ژبې غوره څه ته په ژبلار کښې ښېخي پام نه دی شوی يا نه شو کېدی. زه يې چې له رسنيو څخه کله اورم او يا لولم، باور وکړئ، چې پوره زورېږم.

دا فکر تل راسره وو، چې ليکنې مې له نورو ژبپوهانو سره په مخامخوالي کښې دي. دا چې دا يو خورا ستر او په ژبلار کښې علمي کار دی، نو همداسې پرېښول يې او ولس ور څخه نه خبرول د ژبې سره ناروا همداسې د پوهنې سره ناروا دی او له دې امله مو ژبه په ولس کښې يا و ولس ته – د ما په اند – هم همداسې ناسمه وړاندې شوې ده، چې بايد معياري او ژبلاريزه شي، نو ګرانو ژبپوهانو او ليکوالانو:

۱ – که ليکنې مې ناسمې راته و برېښي، نو دا به يوه ناروا کړنه وي او د پوهنې، پوهانو او و ولس ته به نا درناوی، چې لږ تر لږه يې دا اوس بايد خورې نه کړم.

دويم- او که دا ژبلاريزې ليکنې مې سمې او يواځنۍ راته برېښي، نو بايد د پېژندلو لپاره يې هلې ځلې وکړم، چې و دې کتاب ته د زده-کوونکو او استادانو پام را واړوم.

نو څه بايد وکړم؟

--- يو وړانديز و ژبپوهانو ته، په ځانګړې توګه د علومو اکادمي پښتو څانګې او د کابل پوهنتون د پښتو و پوهنځي ته چې دا ستونځې په ګډه سره اوبۍ(حل) کړو.

له دوي څخه به د ما په ډېر درنښت هيله دا وي، چې کتاب و ګوري او خپله پرېکړه د ما سره شريکه کړي.

دا يو پوهنيز يا علمي کار دی او تاسو د پوهنيز او پوهنيزو کارونو د څېړنو او سمون ځای ياستې، نو هيله ده، چې دې هيلې ته مې مثبت ځواب ورکړي.

ملامت څوک دي؟

<u>د سريزې پر ځای باندې   پ   .</u>

د موږ ژبپوهان او هم د نورو ريښو پوهان ملامت نه دي، ځکه چې د موږ هيواد يو وروسته پاتې هيواد دی نو په هر څه کښې وروسته پاتې يو، په ژبه کښې هم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې په ژبه کښې؟

نورې ريښې خو له نورو يا نورو پر مخ باندې تللو ژبو څخه زده کولی شو، خو پښتو خو بايد نور خلک هم له موږ څخه زده کړي؟

موږ د خپل ځوان په تېر تاريخ کښې مو ژبه له نږدې پنځه شپېته کالنو راپه دېخوا ژبه داسې نيمه-نيمخوره رسمي ژبه شوې، چې دا پاتې نږدې پنځوس کاله مو په جنګ تېر کړي دي.

پښتو د افغانستان ملي او رسمي ژبه ده او دا ژبه يواځې په افغانستان کښې ملي او رسمي ده، چې د کرښې و بلې لور ته مو له اويا ميليونه څخه ډېر پښتانه هم پر دې ژبې باندې خبرې کوي، خو د دې ژبې ژبلاريز سم ليکل او معياري کولو دنده د افغانستان د حکومت ده، چې دا کار په افغانستان کښې وسرته ورسېږي، نو دا غوښته:

لکه چې ګورئ، ما په دې اخرو څه زيات اولس کلونو کې د پښتو په څېړنه کې زيات کار کړی او ډېر اثار يا ليکنې مې خورې کړي، چې دا ټولې د پښتو تاريخ په اوږدو کې

لومړنی او يواځنی پوهنيز کار دی، د ژبې له لارې به دا هم ووايم، چې ليکنې مې رېښتيا هم پر پښتو باندې او ځانګړې دي.

روحي ناروغ نه يم او باور وکړئ، چې ځانپالی هم نه يم، خو دا څه چې کوم، د خپل ولس او خپلې ژبې لپار ډېر اړين راته برېښي. پښتو د افغانستان ملي او رسمي ژبه ده، چې د سم او ناسم مسؤليت يې د افغانستان د دولت پر غاړه باندې دی.

ژبه مو بايد معياري وي او سمه.

---دا ليکنه به د پښتو ژبې په تاريخ کښې تر اوسه پورې يوه ځانګړی ليکنه وي.

--- زه د دې دعوه نه کوم، چې د ما ليکنې دې سمې وي، خو تر هغې پورې، چې زه پوهېږم و ما ته سمې برېښي او دا به تر هغې پورې سمې وي، چې چا يې نا سمون نه وي ښوولی او دا يې پوهنيزه لار هم ده.

د سريزې پر ځای باندې ت .

--- هره پوهنه پر پوهنيزو ښوونو باندې ابداه ده.

--- دا به و پوهنې ته نا درناوی وی، که څوک ووايې دا ناسم دی او لامل يې نه راوړي يا يې پوهنيز نه ښايي يا يې نه شي ښوولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

---- ژبه د چا د خوښې او نه خوښې او له ښکلي یا نه ښکلي برېښېدني سره سر او کار نه لري. او د پښتو سوچه کولو او نومونو یا نورو ژبو په نه پوهېدلو یا د هغو لپاره د نومونو پیدا کولو لپاره غورځنګي فکرونه باید نه وي، هر څه باید پوهنیز کره یا ښوول شوې وي او د نومونو یا یو څه نومه-ونو پیدا کول، چې هغه پوهنیز نه وي سم نه راځي. و ما ته هم د پښتو نومونه په پښتو لیکل، نابلد دي، خو همغه نومونه دي او په پښتو دي لکه که درېګوډې ووایې، نو سملاسي پوهېږې، چې دا یو څه دي یا یوه رابنده هواره ده، چې درې ګوډونه لري....،:

---- له هر څه څخه د مخه د پښتو ژبې د ټولو استادانو بخښنه غواړم، که د ما لیکنې ورته ښه نه وې برېښېدلي، یا ورته د ما د کارزده-کړه یا ریښه ورته نه برېښې او له دې امله و دوي ته د دوی په کار کښې ځان ګډول یا مداخله برېښې، خو باور کړی، چې دا ژبلار، چې موږ ور سره په اخ او ډب کښې یو، په المان کښې له لسم ټولګي څخه د پورته یا ډېر وخت کار نه دی او د دې توان باور راباندې ولرئ او بل دا چې په دې هکله مې له اولسو کالو څخه ډېر کار کړی او هره ورځ له اتو ساعتونو څخه ډېر. اوس هم د شپې یوه بجه او پنځه-وېشت دقیقې او له همدې امله مې خوب لاړ. نو د دې کار حق به ونه لرم، که چېرې مې تخریب کړی وي او له تخریب څخه مې دې لوي څښتن لرې و ساتي.

----دا لیکنه دې د ځانستاینې له امله نه وي، خو د یوه پوره لټ انسان یو کار دی، چې یواځې او یواځې د ځان روغ ساتلو لپاره یې کړی. دا ،، یواځې او یواځې،، په شمېرپوهنه کښې ورځنۍ ده او له دې امله، چې دغه هڅې دوه اړخیزې دي، دا په دې پوهېدنه: چې روغ پاتې شم او چې روغ پاتې شم باید د دې لپاره و هڅېږم.

----ما خپل دا د لیکنو کار ډېر په مینه کړی، څه زور راپسې نه وو او نه مې کومه بله ځانګړې هیله لروده.

---- د ما هڅې د پښتو ژبې د سمون لپاره ډېرې ستونځمنې او ډېرې په مینه وې، دا ځکه چې زه لومړنی او یواځنی افغان یم چې: لومړی داسې لیکنې کوم او بل د پښتو زبې داسې یو ستر کار و سرته رسوم.

د سریزې پر ځای باندې ټ .

یادونه:ما شمېرپوهنه پر پښتو باندې لیکلې ده، د فزیک څلور کتابونه او اوس دا پښتو، پرته له دې یو کتاب د فلسفې او یو د ټولیز سم اند هم لیکلي او نور چې په پښتو دي. درې د هوښیارو ویناوو کتابونه او دا نږدې د لسو په شاو خوا کښې د پښتو ژبې پر هکله باندې لیکنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

---- ناسمونونه به وي، ليکنيز او ژبلاريز، خو دا به ډېر کم وي.

----- د ما د کار کارزده-کړه يا ريښه شمېرپوهنه ده، خو پر ژبلار او ژبپوهنه مې کار پيل کړ، چې ناسمونونو ته مې فکر شو او دا کار نږدې د ۲۰۰۶ ز ک په شاو خوا کښې او بيا يې دې دومره کار ته راو رسولم.

---- ما هم ژبه پل پر پل باندې زده کړه او دومره ليکنې مې وربانديې وکړې. ډېر هڅېدلی يم، چې دا وروستی ژبلاريز کتاب يا د پښتو ژبلار ستر کتاب مې پوره وي، خو دا به سمه خبره، ځکه نه وي، چې پوهنه نه پوره کيږي او ډېر نور څه يا شته وي او يا ور پسې راځي.

---- بيا هم دا چې ماد شمېرپوهنې نږدې څلوېښت کتابونه ليکلي او ژباړلې، خو هغه ځکه ساده وو، چې د نورو له ليکنو څه مې را نيولي او راټول کړي دي، په ژبه کښې مې هم پېژندونه بايد له نور ژبو څخه رانيولي وی، خکه چې د مور. په ژبه کښې يا نه شته او يا داسې غوره يا سم يې نه شته، نو دا څه مې چې ليکلي، دا د ما کار دی، ځکه چې بل چا تر

اوسه پورې ژبلاريزې داسې ليکنې سوچې، بوچې نه دي کړی او زه څوک ګرم هم نه ګڼم، ځکه د ما غوندې وخت او اړتيا ورته بل چا نه شوه لرودی.

---- د ما په ليکنو کښې چې ګورم، ما هم ژبلاريز ناسمونونه کړي او دا اړيکوييونه او اړيکتيينګووني مې په لومړي پيل کښې داسې نه دي ليکلي. که اوس ورسره مخامخ شم، نو سملاسي يې سموم او که؟

ما په ژبلار کښې څو څو ليکنې له دې امله پرله پسې کړي، چې هر ځل مې سمې کړي او غزولي دي. که څه ورزياتول او سمون بايد وي، نو تاسو ګران ژبمينه-وال به يې سم کړی.

دا اوس ليکنه مې هم د تېرو ليکنو غزونه ده، خو د نورو سمونونو او معياري کوونو د زياتونوو سره.

د سريزې پر ځای باندې ث .

ليکنه رالنډوم: تکرار به وي، خو بيا هم د دې بخښنه راته کوۍ. دا په رېښتيا يو بې بېلګې کار دی او يواځنی.

دا چې که تاسو يې د لوستلو سره ستړي شۍ، نو زه به يې د ليکلو سره څومره ستړی شوی يم، خو دا به هلته ډېر بد وي، که په غوښتنو کښې مې تېری کړی وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

موخه ۱: ځان روغ ساتل

موخه ۲: دا ښوول، چې پوهنې او همداسې ژبپوهنه هم پر پښتو باندې لیکلکېدی شي.

---- ولې مې د پښتو ژبلار یا و ژبپوهنې ته پام راوګرځېده؟

---د ما لیکنې د نورو ژبپوهانو له لیکنو سره مخامخ دي، چې و دې ته به لنډه ګوته ونیسم او له همدې سره به دا هم وښایم، چې ما دا کار ځنګه و مخ ته بیولی، له پیل څخه داسې لنډ

یادونه: دا لاندې چې څه روښانه-ونې کوم او نوې دي، دا ګوره نږدې ټوله ژبه او ژبلار په بر کښې نیسي یا نږدې ټوله ژبه او ژبلار خوندي لري.

زه له پیل څخه داسې و مخ ته ځم:

---له هر څه څخه د مخه:

دا یا داسې لیکنه په پښتو سوچه بوچه نوې ده، نو:

--- پښتو یوه ایرګاتیو ژبه ده، دا په دې پوهېدنه چې پښتو نومیناتیو او اکوزاتیو کاز یا کازوس، پښتو یې اړیتیګووني نه لري، په دې هکله مې پوره یو کتاب لیکلی او دلته مې هم د اړتیا له مخې راوړې.

او نور پسې:

<u>لومړی:</u> په پښتو کښې د ناسمونونو سره مخامخ شوم، لکه: سلنه، اوبلن د بهېدونکو لپاره، کچه، چې ډېره بې مسؤلیته یې د موږ د لیک-لوست خاوندان کار وي او داسې نور چې د کتاب په دننه کښې پوره غځېدلې، راغلي. د دې پیل سره سملاسي له ژبلار سره مخامخ شوم، چې باید له هغې څخه د مخه مې دا د ځنې پوښتنو یا غوښتنو ځوابونه ور کړي وي

.

د سریزې پر ځای باندې ج .

--- ډېر لیکوالان یا ټول داسې لیکي: سږ کال تر ټولو ډېر انګور شوي. او دا هېڅ یوه د پوهېدلو وړ غوښدله نه ده یا کومه موخه-ور څه نه دي لیکل شوي. دا ،،تر ټول ډېر،، همداسې څه لیکل دي او څه ور څخه نه پوهېدلکیږي. یا ،،تر ډېره برېده،، څه نه شته. دا ډېر برید نه شته. ډېر برېدونه، اوږد برېد، پلن برید او.... شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه درانه ژبپوه کتاب مې، چې پر ،، **فون، فونيم او الوفون: مشترکات او توپیرونه** ،، باندې لیکل شوی وو، ور څه ه لیکم، دا د ما په همدې اسوړاندې شوي کاب کښې ښه روښانه شوي، خو ده ،، واحد ،، چې د نمړي په اند وندې دا یو دی آو پوره اسم یې پسې نا اړونده لیکنه کړي، چې پر هغې باندې هم څه نه لیکم، و دومره وایم، چې په پوهنو کښې د موږ ژبپوهان دا نام لیکل شوی د ،، یووالي‌unite & Einheit،، لپاره لیکلی، چې د کتاب په دننه کښې یو لیکنه وربانديې شته.

له ډېر وخت څخه را پر دیخوا باندې لولم: څو ورځې وړاند. داسې څه نه شته. که موخه وي: څو ورځې د مخه وي، خو همداسې باید ولیکو. دا ،،وړاندې،، ځایواتېن دی او نه وختواتېن.

<u>دویم:</u> کړنوییونه، بوختیا وییونه او یا مهالویونه. دا کړلکیړي، لکه: تلل، کښیناستل.

د نور ژبپوهانو سره په توپیر کښې: په پښتو ژبه کښې د کړنوییونو ښه نه بدلیږي یا کړنوییونه نه ګردانیږي، خو پوهېدنغزیږي. بېلګه.

زه کښېنم، زه هغه وهم، زه و کور ته لاړم، ما هغه وواهه. دا لته دا ــم په کښېنم، لاړم او وهم کښې او ــه د لومړي کس د تېر مهال لپاره په وهل کښې د وهل کښېناستل و کړنې ته غزوي، دا که غواړی، د هغه ګردان بدیل یا اندول دی.

<u>دریم:</u> نوموېونه: زه به د اسانتیا لیاره نومځاینیوي راوړم.

دا په پښتو کښې په دوه ډوله دي:

ځانیز او پسې- او مختړلي یا کلیتیکي نومځاینیوي:

<u>دریم الف</u>: ځانیېز: یو ګڼ یې: زه، ما، ته، تا، هغه(هغې)،هغه(هغې).

ډېر ګڼ یې: موږ، تاسو او هغوی.

<u>د سریزې پر ځای باندې   چ   .</u>

<u>یادونه او د ما سمه روښانه-ونه:</u> د یوګڼ او ډېر ګڼ لپاره د موږ ژبپوهان یو ګړی او ډېر ګړی لیکي، چې دا د وګړي څخه یې دا ګړی رابیل کړی. پوهنیز څه ته یې پام سوچ،بوچ یا ښخي کړی نه دی. دا په رېښتیا چې ډېر ناسم دی. که دا پیشوګانې وی، نو بیا به یې څنګه لیکو: یو پیش او ډېرپیشه او که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره یادونه: دا نوموییونه د کړوني یا کړونو او نه کړوني یا نه کړونو لپاره راځي، خو په یو ګڼ کښي ،،ما....،، په کړوني کښې د تېر مهال لپاره او په پرېکړوني کښې د اوس مهال لپاره راځي.

---- دا نوموییونه هم په پښتو کښې نه بڼه بدلیږي یا نه ګردانیږي، خو په پښتو کښې بیا د دندې بدلېدنې لپاره څه باید وي. دا به په کاسوس یا اړیکتېنګوونو کښې و لولو.

دریم ۲ :مختړلي یا و مخ ته تړلي او پسې تړلي یا پسېځاینیوي یا کلیتیکي نومځاینیو: مخ ته تړلي: را، در ، ور پسې ځاینیوی نومځاینیوي: مې، دې، يې.

څلورم: ادجکتیو یا خویوییونه(د مور ژبپوان و دې ته ستاینې نوم وایي، خو په پښتو ژبه کښې ستایل او ستایېنه شته خو ستاینې نوم نه شته). د ستایل(مخامخ يې غندل) په مرسته یو څوک د خپل خوي له مخې څخه ستایل کیږي یا غندل کیږي).

خویوییونه لکه سپین، جګ او نور.

----خویوییونه هم بڼه بدلون نه لري، خو جګېدنه لري.

د خویوییونو جګېدنه له ډېر، خورا ډېر او زښت ډېر یا ښه، ډېر ښه خورا ښه سره کیږي.

پنځم: خویوییونه او نوموییونه څنګه پېژندلکیږي؟

خوییونه جګیږي او نوموېونه جګېدنه نه لري یاه نه جګیږي. و دې ته دې تل پام وي.لکه په زړه، زوړ.

یادونه: بیادې هم ویل شوې وي، چې پښتو ستاینېنومونه نه لري. دا ستایل یو کړنویی یا کړلوی، مهالوی او ښه يې بوختولي وی دی، نو له دې امله ستاینوییونه هم نه شته.

شپږم: پوستپوزېشنونه، پسېځاینیوي یا اړیکوییونه: لپاره، څخه، سره کره، پسې، باندې،کښې، ته او پورې.

د سریزې پر ځای باندې ح .

یادونه: په پښتو کښې مخځاینیوي یا پریپوزېشن یا مخ اړیکوییونه نه شته، نو ځکه د پوستپوزېشن لپاره یواځې اړیکوییونه لیکم او نه پسې-اړیکوییونه.

د مور ژبپوهان د، له، په ... او نور پریپوزېشنونه یا مخځاینیوي بولي، خو دا په پښتو ژبه کښې د هغو نوموییونو لپاره راځي، چې دنده يې د کړوني څخه و نه کړوني ته وړل شوې وي.(کازوس یا اړیکتینګوونو کې راځي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- سفېکسونه، پسېټرلي یا پوهېدنغزووني. د دې دنده ده: له دې سره د کړنوییونو او نومویيونو او خویوییونو پوهېدني غزيږي، لکه: څم، خورم، خورې، خوري. دا –م، -ې،- ي. دا کړنوییونو پوهېدنغزوني دي او د ،، زړه،، پوهېدنغزونه و خوي وي ته ده: زړه-ور(زړور؟) او زړورتیا او زړه-وروالی دي.

۶ –کېز، کازوس او پښتو انډول يې اړیکټینګووني:

په الماني کښې د کازوس دنده دا هم ده، چې د نومویيونه دنده بدلون وښايي،لکه په لاندې ډول د الماني نومځاینیوو کښې.

Kasus: ich, mein, mir, mich

په پښتو کښې دا دوه دي، رېکتوس کړوني (اوس يې خوزند) او اوبلیکوس نه کړوني یا نه خوزند، څکه دلته د کړنوییونو رول غوره دي:

۱ – کړوني یا خوزند اړیکټنګووني: زه، ما او .... زه د اوس مهال لپاره د هغه کړنویي لپاره چې یواځې کړونی لري او هم د هغه کړنویي لپاره چې پرېکړونی هم لري او ،،ما،، د تېر مهال کړنویي لپاره، چې پرېکړونی لري. او ،،ما،، د زه بڼه بدلون نه دی.

الف : اړیکټینګوونی له کړنوي سره، چې یواځې کړونی لري: زه ځم، زه لاړم. ا چې د کړنويي څخه پرته پرېکړونی هم لري، لکه: زه ډوډۍ خورم، ما ډوډۍ وخوړه. دلته دې ،، ما ،، پر یاد باندې وساتلی شي

ب– اړیکټینګووني له کړنوی سره چې پرېکړونی هم لري: ما، زه لکه: ما هغه وهې، زه هغه ووهلم. موږ یواځې له کړنوییونو سره سر او کار لرو، چې پرېکړونی او کړوني

دواړه لري. دلته ما د اوس مهال لپاره او زه د تېر مهال لپاره راځي. دلته دې هم ،، ما ،، پر یاد باندې ولرو.

د سریزې پر ځای باندې خ .

---

۲ - نه کړوني، چې اوس مې نه خوزند بللې او دا سم راځي.

۲۲ – د خاوندوالي اړیکټینګووني: د ما کور. ،، د ،، د خاوندوالي مورفیم دی، چې د کړوني ،، ما،، دنده يې و نه کړوني،، د ما،، ته وړلې. بیا: دلته ،، د ما ،، نه کړونی دی.

۲۳ – داتیو - یا د اړیکوییونو اړیکټینګووني.

یو: له یوڅه څخه(سره، کره، پسې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه: پريوڅه باندې. پر يو څه پورې(دلته د هغه تر سره پورې او د دې پورې پهمنځ کښې توپير شته)

درې: په يوڅه کښې.

څلور: تر يوڅه پورې.

پنځم: و يوڅه ته

دلته تل له مورفېمونو له، تر، پر، په، و، پسې نوموييونه راځي او د دې نوموييونو پوهېدنه بدلېږي يا بدلوي او پسېځاينييوي: څخه،(سره، کره، پسې)، پورې، باندې، کښې،ته راځي او يواځې همداسې دي، بل هر ډول راوړل يې ناسم دي لکه ،،تر، چې ټول هر څه نيولي په پښو کښې هېڅ ژبنيز څه له ليکنو څخه نه لوېږي، لکه د مور ژبپوهان چې وايي.

د مور ستونځې، هغه ډېرې يې همدلته دي، چې ګوته به ورته ونيسو او روښانه به يې کړو.

له داسې ليکنې سره تاسو د لومړي ځل لپاره مخامخ کېږی، نو دا څېړنه به هرو مرو درته پردي يا نابلده وي.

اړېکوييونه پر پښتو باندې او پر الماني – او انګرېزي باندې.

دا چې دنده يې اړيکې دې، نو ترې تېرېدنه يې ناسمه ده.

لپاره	For; Für
سره	With; mit
څخه	From; von
باندې	On; auf
کښې	In
پورې	Until; bis
ته	To; zu
کره	By; bei

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا به دلته په یاد راوړم، چې ما هم دا له دې لیکنو څخه د مخه ناسمه پوهېدنه ور څخه لرله او ژباړه یې ناسمه وه، د موږ زیات لیکونکي اوس دا هم داسې ناسم بولې او زیات یې له، پرې او.... ژباړي او دا ژباړې یې پرېپوزېشنونه بولې.

بیا و کتاب ته:

د ما د دې کتاب لیکنه هم په ژبپوهنه کښې سوچ-بوچ ځانکړې ده:

--- کتاب په پښتو لیکل شوی دی

----- د ژبې سوچه کېدل: یوه ژبه هم نه شي سوچه کېدی، خو موخه د ژبو سوچه کېدل نه دې موخه د ژبو ساتل دي. داسې ژبې لکه پښتو، چې تر اوسه پورې یې توانمنه لرو، نو د داسې لیکنو سره، چې ورباندې کېږي، لرې نه ده، چې د ژبې هغه ډېر په سلو کښې ویونه به یې له لاس څخه ورکړو(زه له لاسه نه لیکم، دا څخه اړیکوی دی او نه لیکل یې ناسم دي، ځکه دا د غونډلې برخه ده).

--- دا کتاب مې غوښتونی داسې ستر ولیکه، له نوو ورزیاتونو او پخوانیو لیکنو څخه ، چې دا د ما غوښتنې هغه ډېره برخه یې هم په کتاب کښې روښانه وي.

د ما د ټولو لیکنو او کتابونو یوه موخه د پوهنې په څنګ کښې، چې غوښتونې ده، دا و ښایم، چې هره پوهنه په پښتو لیکل کېدی شي او پښتو – لکه نورې ژبې هم- دا توان لري.

د سریزې پر ځای باندې   څ   .

--- موخه د ژبې سوچه کېدل نه دې، موخه د خپلې ژبې د ویونو کارول او له منځ څخه نه تلل دي، په پښتوپوهنه کښې هم.

ما تر اوسه پورې د پښتو لیکوالانو لیکنې، چې هفه غوره څه یې پر پښتو باندې لیکلې وي، نه دې لېدلې.

---- دا کتاب د وخت او اړتیا له مخې څخه پر ځو برخو باندې وېشل شوی، چې دا درې لومړنۍ برخې یې ژبلار ده، چې یو له بل سره به اړوندوالی ولري او دا څلورمه برخه یې د ما لیکنې دي او پنځمه برخه به یې دا د ژبلار په اړه، دا او هغه خبرې وي.

--- کتاب به تکرار ولري خو موخه-ور به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا به هم د ما د نورو لیکنو لیکنو په څېر هم یواځنۍ لیکنه وي، چې د نورو ژبپوهان د لیکنو سره به مخامخوالی ولري.

غوره بادونه: د ما دا کتاب د ما د نورو کتابونو داسې غزونه ده، چې بیا نوې میندنې په دې کښې شته او له دې امله یې باید غزونه و وبولم، موخه د کتابونو زیاتونه نه ده، خو د کتابونو له سمون پسې اړیینه غزونه ده.

ډېرو ګرانو لوستونکو!

دا کار د یوه کس کار دی، نو له دې امله به تکرار په کښې ډېر وي. د دې کتاب د لیکلو لپاره، چې ما څه را ټول کړي دي، هغه به ډېر بیا، بیا راغلې وي، خو د پوهنیزې خوندېونې کښې ډېر زیار ګالل شوی دی، چې د نورو ژبو سره په پوهنه او ژبلار کښې معیارې سمه وي. ژبپوهنه هم د نورو پوهنو غوندې یو ستر چاپېریا یال خوندونه لري، چې دا دې د معیاري لیکل لپاره د ما له خوا څخه یو لومړنی پل وي. تاسو به و ما ته بخښنه کوی، که نامناسب څه را څخه لیکل شوې وي.

سرلیکونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سریزې پر ځای باندې

کړنوییونه ۱۱

مرستندوی کړنوییونه ۱۲

نالاریز کړنوییونه ۱۳

د کړنوییونو توپیر ۱۴

نوموییونه ۱۵

نومځاینیوي

نر- ښځېوال نومونه Genus

ځانیز نومځاینیوي:

د نومځاینیوو ډولونه:

ادجکتیو یا خوي وی ۲۱

د خویوییونو جګېدنه

د ژبنیزوتوکو پېژند:

غونډالجوړښت ښونه ۲۲

تړنوییونه ۲۳

بنسټغونډال – او څنګیزغونډالتړنه

phonem فونیم څه شی دی؟ ۲۷

Allophoneدیوه غږبلډولوالی ۲۸

دېستینګېم: Distingemګرافېم Graphem

Morphem مورفېم ۳۳

فونېمبدلېدنه په منځغږ کې ۳۰

Phonetikفونېتیک ۲۱

فونولوژيDie Phonologie۳۱

۱-ویېنډوله فونیتیک ۳۲

دویمه برخه ۷۶

پسې تړلي ۷۶

د بسترۍ لو ډولونه ۷۸

مورفیم څه شی دی ۳۲

نیونه، ښوونه، غوښتنه

قضیه یا تیورېم ۳۵ Theorem

ویناډولونه یا وینابنې: ۴۱

ادورب یا قید او ډولونه یې: ۴۲

د وییونو تړنې: ۴۵

سرغونډالي یا بنسټغونډالي ۴۷

غونډالجوړونه ۵۱

اتریبوت- ورزیاتونه

Partizip پارتیځیپ:

کړونی او پرې – یا نه کړونی ۶۱

تړنویي یا – لغات ۶۴

سیده– او ناسیده ویناوې 64

انتروګاتیوغونډالي

خوزندtransformiéren/

پیداېښت

غونډالغړي ۶۶

انترجکشنونه(وېین ویونه یا دویلو ویونه)،

ترانزیتیواو اینترانزیتیو ۶۹

سیمانتیک ۷2

:.

:

.

.

پرېدیکات یا غونډالوېینه ۱۰۴

خاوندوالي- ، داتیو شی

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

.

.

.

.

کتاب : دریمه برخه: پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده: ۱۳۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خویوییونه او ستایپن نومونه ۱۳۸
ولې لیکو کړنوییونه او ... ۱۳۹
د ځنو ژبنیزو توکو پېژند
غونډلجوړښت ۱۴۳
پیل: پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده ۱۴۷
راځئ چې پښتو په همدې لار...
له ایرګاتیو څخه ژبلاریز
څه پوهېږو؟ ۱۵۱
په اړیکټینګوونو کښې د ۱۵۱
پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده ۱۵۴
پښتو ژبه دوه اړیکټینګووني... ۱۵۸
غوره یادونه:پښتو ژبه دوه ډوله.
د اړیټینګوونو یا کازوس..... ۱۵۹
اړیکټینګوونی د اینکلیتیکي او ... ۱۶۲
د وییونو نه لیکل یا حذف او... ۱۶۵
پوهېدنغزووني او پوهېدنوړووني.... 168
بیا: له ویونو څخه تېرېدنه.....
ولې دا ستونځې؟...... ۱۷۱
تکیه اړ او ځانیز نومځاینییوي ۱۷۳
اړیکټیګووني. څه تکرار ۱۷۳
ستونځوبی ۲۱۱
ولې او بل؟ ۲۱۵

ځلورمه برخه ۱۸۱
و پښتو ته ناسم راننباسل ۱۸۱
په ژبه کښې انارښي باید نه وي ۱۸۱
پر پښتو باندې لیکل او... ۱۸۱
سلمه به څنګه سلنه شوې وي ۱۸۳
ژبه قرارداد دی او که...... ۱۸۵
د موږ ستونځې په ټولو پ..... ۱۸۹
په بیداېښتي پوهنې کښې وده ۱۸۹
موخه پښتو ژبه............ ۱۹۰
په ژبه کښې څنګه وییونه ... ۱۹۰
د ما سوال او هیله........... ۱۹۰
ژبه سوچه-کېدنه ۱۹۱
پر پښتو باندې څېړنې څنګه.. ۱۹۳
نومه-ونې ۱۹۳
موږ درې ډوله نومویيونه لرو ۱۹۴
ژبه معیاري کوونه ۱۹۶
،، ئ،، پر پښتو باندې تپل ۱۹۹
د منلي خبیب علي...... ۲۰۲
بیا هم دا ئ پر پښتو باندې... ۲۰۶
ناسم وییونه څنګّ پېژنو؟ ۲۰۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

.
:
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
:
.
.
.

د لوي ښتن په سپيڅلي نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

Verbکړنوی (لاتینverbum temporale، مهالوی یا وخت اړوند وی یا لنډ: وی) وختوی، کړنوی، بوختوالي وی د یوه ویډلي لپاره د ورځني (traditionellen) ګرامر یا ژبلار مسلکي وییینه (افاده) ده، چې یو بوختوالی، یوه پیښه یا یو مهالوی په ګوته کوي او ویونه په بر کې نیسي لکه تلل، خوړل، الوتل او نور.یا دا

پیژند: کړنویونه په خپله دنده کې د یوې غونډالي یو غوره پرېډیکات جوړوي، چې په خپل ټول چاپېریال کښې نور ټول توکي تنظیم کړي. هغه د موضوع د رول یا دندې جوړونه ټاکي او هغوي د مهال، مودال (د کړنې له اړیکتینګونو حالتونوسره سراوکار لري. د ما په دې لیکنه کې ګوته ورته نیولشوې) اسپکتوی (ژبلاریز وی دي، چې د یوې کړنې وختځای په ګوته کوي) بوختوالی او نورو معلوماتو، ... ټاکونکي دي.

یادنهه: موږ به د نومونو پرځای باندې هم نومځاینیوي وکارو، چې روښانونه ورسره ساده کیږي.

یا هغه ویی ته یو کړنوی وایي، چې څه کړل کیږي یا پیښیږي یا څه شی کیږي.
-- په یوه غونډه کښې کړنوی په ځانیزه بڼه
یوګڼ یا ځانله: ۱. کس: زه ځم. ۲. کس: ته ځې. ۳. کس: هغه ځې.

یادونه: که ولیکو: ځم، خورم و به پوهیږو، چې موخه څه شی دی، خو دا یوائې د کړنوییونو یا ډول دی او نه غونډله(پوره نه لیکم). دلته باید اړونده نومویونه ، چې کړوني دي، ور سره مل وی او په خورم هغه کړونی او

پرېکړونی هم باید مل وي.
(Plural (Mehrzahl ډېرګڼ یا ډېر:

۱-م یا لومړي کسان. موږ ځو. ۲-م کسان: تاسو ځی. ۳-م کسان: هغوي ځي

یادونه: په پورته کې: ۱. او ۲. د لومړي او دویم په ځای لیکل کیږي. زیات وخت – لکه د مخه مې چې ګوته ورته ونیوله: ۱ –م، ۲-م او ۳-م لیکل کیږي، چې دا یې غوښتونې یا پوره لیکنه ده.

ډېره اړیینه یادونه: په پورته غونډلو کې –م لکه زه ځم، -ې، ته ځې ... دا د تلل سفېکس یا پوهېدنغزونه ده او نه بڼه بدلون یا ګردان، چې –م، -ې ... او نور یې پسې تړلي یا ښه یې پوهېدنغزووني دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري او د مخه ورپورې تړلو ویونو یا بنسټوییونو پوهېدنه غزوي (روسته راځي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

---- په پښتو ژبه کښې د کېدنوییونه ډله هم شته. له نوم څخه يې برېښی چې دا کېدل کیږي او کېدونی لري او نه کړونی......

۲- Hilfsverben مرستندوي کړنويونه:

-يېدل يا -يل، چې ماته سم برېښي، لرل، کېدل.

د مرستندوي کړنويونو په مرسته بېلابېل وختونه جوړيږي،

د بېلګې په توګه: موږ تللي يو، موږ تللي وو، موږ به لاړ شو.

کله کله دا د ادورب، نوم يا خويوی سره ځانله يا يواځې وي.

د بېلګې په توګه: هغه ولاړ دی. زه وږی(خيوی) يم يا لوږه لرم(نومويی). زه نېکمرغه يم.

مودالکړنويونه: بايد، غوښتل، اجازه لرل يا – ورکول...

هغه يا که غواړۍ دا تل د يوه کړنوي د اينفينيتيو (بنستېنه) سره په تړاو کې دي او د هغه سرچينييزه ويناوې بدلوي.

هغه کړی شي د بېلګې په توګه رابند کړي، يو څه هرومرو (مجبوريت) شي، يوه هيله يا غوښتنه(؟) ووايي(افاده کړي)، يو څه بېبنديزه يا خپلواک کړي.

پوهنيز-ژبلاريزه ۳

بېلګه: هغه بايد راشي، هغه دې بيده شي، زه کړی شم (د چا ومخ ته) ولولم.....

کړنوييونه د بنستېبدلېدني له مخې په درې برخو وېشل کېږي يا په درې ډولهدي:

۱ ـ ناتوانه کړنويونه: دا هغه کړنويونه دي، چې بنسټ نه بدلوي.

بنستېبنه .... ۱. بنسټ بنه .... ۲ . بنستېبنه.......۳ . بنستېبنه (۱)

انځورول .... زه انځوروم ...... ما انځور کړل.... ما انځور کړي وو

ويل .... زه وايم.... ما وويل............. ما ويلي وو

يادونه: په پورته کښې بايد له انځورولو او ويلو سره بايد پرېکړوني مل وي

۲ ـ توانمند يا غښتلي کړنويونه : هغه دي، چې بنسټ بدلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنستېبنه............. ۱ . بنستېبنه.... ۲. بنستېبنه...... ۳ . بنستېبنه (۱)

ځغاستل............زه ځغلم....... زه وځغاستم.... زه ځغاستی وم.

لمبل .... زه لامبم....... ما ولمبل....... ما لمبلې

دایوه بنسټ بنه د بنسټ کړنويي له امله ده او دا پسې بله ترې منځ ته راغلې یا ور څخه راپاتې بنستېبنه یا میراث دی. نه پوهېږم څه نوم ورکړم.

۳ - نالاریز (نا منظم یا بې قاعدې یا بېلاریز) کړنویونه

بنستېبنه ....۱ . بنستېبنه..... ۲ . بنستېبنه..... ۳ . بنستېبنه

تلل .... زه ځم، .... زه لاړم...... زه تللی وم

اړیینه یادونه: د دې کړنو سره د وخت له مخې د کړنویونو پوهېدنه غزیږي. او پرته له دې، ځانګړو ویونو سره د اوس وخت لپاره نومځای نیوي هم خپله بنه نه بدلوي، دوه نومځاینیوي لرو، چې په ډېرګڼ اړیکتینګونویا حالتونو کښې یو پاتې کیږي:

لومړی: هغه کړنویونه، چې کېدل کیږي او بل یا پرې کړوني یا ور باندې کړني ته اړ نه دي، په هغوي کې یو نومځای نیوي پاتې کیږي، چې دا بنه بدلون نه دي.

بېلګه: زه ځم. زه لاړم. زه تللی وم.

پوهنیز-ژبلاریزه ۴ .

دویم. هغه کړنویونه چې پر کړوني باندې برسېره ورباندې کړونی هم لري.
بېلګه: زه خورم. ما وخوړه. دا پوره غونډالې یا غونډالې نه دي، ورباندې پوهېږو، خو باید پرېکړونی ورسره وي. زه منه خورم، ما منه وخوړه او نور.

په پښتو ژبلارکې کړنوییونه بنه بدلیدنوړ یا ګردانېدونکي ویيونه نه دي او د پسې تړلو

په مرسته یې اړونده پوهېدنه غزیږي لکه: ځم،ځو، .. خورم، خورم او ما وخوړه... او یوه کیدنه په نخښه کوي یا ښايي. په ښوونځي ژبلار کې دا له دې امله بوختوالیویي، مهالویي، یا کړنوی هم بلل کیږي او په لاندې برخو وېشل کیږي:

- په بوختوالي/کړنه کې(ژړل،ګوتنیول،ورکول).

- کیدنویونه (لوییدل، زورېدل) دا داسې ویونه دي، چې کړوني ته اړتیا نه شته دا کړل کیږي نه، دا کیږي یا کیدل کیږي. دا یوه دباندې توان ته اړتیا نه لري.

بیا لنډ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کښې د نورو ژبو په څېر کړنوییونه نه ګردانیږي، خو پوهنه یې د پسېټړلو یا پوهېدنغزوونو په مرسته غزیږي. خوړل، خوري، خورم. خورو، چې بنسټ وی همغه او د پسېټړلو یا سفېکسونو، ښه یې پوهېدنغزوونو په مرسته و غزېده.

- اړیکټینګووني، کېز یا کازوس:حالت یا څنګه والی یا ښه یې اړیکټینګونی (دا

هغه ژبلاریز یا ګرامري کازوس، حالت یا پېر نه دی) (درېدل، ژوندکول، پاتې کیدل یا پاتیدل). دا و منځپانګې ټاکنې ته ګوتنیونه هم کیدی شي، داسې چې: شیییزې بوختیاوې، کیدنې اوحالتونه په نخښه کولی شي(بیلګې: چمتووالی، پیښه، راتلنه). هغه ګرامري کېز، کاسوسو یا چې حالت مو باله یا ښه یې اړیکټینګونکی وروسته څېړلکیږي

- د کړنوییونو توپیر له نورو ویونو سره دی، چې دا په پښتو کښې یواځې یا هم ښه- بدلیدونکی وییونه دي یاکه غواړی، ګردانیږي. (؟؟؟؟)

-- اوس پوه شوم، چې کړنوییونه نه ګردانیږي یا نه ښه بدلیږي او پوهېدنه یې د پوهېدنغزونو په مرسته یې پوهېدنه غزیږي.

۱ – سپین ځي = تلل (سپین)= ت (س)

۲ – پیشو موږک ونیوه = نیول (پیشو، موږک)= ن (پ،م)

. 5 پوهنیز-ژبلاریزه .

دا سم اندیز جوړښت د ژبلارې کړن-ارزښتوالي ځانګړی ډول جوړوي.

داسې لږ نوره روښانونه هم، چې دما ورته پام راوګرځید:

د لاندې سره مې کړونې نه دي لیکلی او ژبلاریز ناسم دي، دا دې ورسره ولیکل شي.

- کړنوی: تلل: لاړم یا ځم،

- مهالوی: تلل: ځم، تللم،لاړم، تللی یم، تللی وم

- بوختوالیوی: بوختتیا وې: لوستل.

منډې وهل. او سپورت کول.

څوبیلګې: تلل. موږ وکابل ته ځو.

تاسو وکابل ته ځئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه و کابل ته ځي.

لنډ: موږ ځو، ته ځې، تاسوځي، هغه ځې، هغوي ځي.
اړينه يادونه: د موږ ژبپوهان يا ځنې ليکوالان ليکي، چې دا –م،-ې،-ي... منفصل او که

متصل نومځاينيوي دي، خو دا سې نه ده. دا د کړنوييونو د وخت او کس اړونده غزېدنه ده

او دا -م، -ی او -و پسېټړلي دي (پسې تړلي يا پوهېدنغزووني دې وکتل شي).

نورې بيلکې که غواړئ تاسو يې راوړلی شئ.

موږ په پښتوکتابونو کښې تر اوسه پورې زده کړي، چې د عربي فعل يا ورب ته کړ وايي.

يادونه: موږ د فعل د پښتو له انډول سره دوه ستونځې لرو.

١ – کړ که کړنه يا بوختتيا(بوختوالی)

که رښتيا ووايم په کړنه پوهيږم، چې دا د کړل نومويی دی.

که دا د ،،کړل،، لپاره کړ وي، نوکړل نوم په کړنه جوړيږي اونه په کړ.

.

٢- پوښتنه داده، چې ايا کړنويی په کوم پای توري يا په روښانه توګه يې که ووايوپه کومې ،، يې،، سره ټاکل يا ښوول کيدی شي؟

ځواب يې: نه!

٣ – Nameنوم

نوم: د يوه نوي پوهنيز پيژند له مخې نومونه په يوه کس، يوه شی او يا يوه ځانله کس يا څه د معلومات – يا پوهېدنډېرۍ يا – سټ يا يوې کلمې باندې تنظيم شوي، معلوماتومعلومولو يا ټاکلو ځانګړنوالي په چوپړکې دي. يا

پيژند: د يوه کس حيوان يا يوه شي لپاره له يوه يا ډېرو وييلو څخه جوړه نخښه-ونه يا په نخښه- کونه، چې يو څوک د يوځلوالي په څېر راوباسي يا ټاکي.

ځانيز نوم.

١ - د يوه کس، کورنۍ نوم يا يوه نوم لپاره په نخښه-ونه.

لکه سورګل، سپين.. کشمالی،غونډوسکه او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنوم او نومن د توپیر لپاره یې پېژندونه سره پرتله کړئ

نومونه Nomen / Substantive

دوه نور ژبنیز توکي.

نومونه، شینومونه یا نوموبونه..

یادونه: که دا سوبستانتیو او نومونو، نومځاینییو ته نومویبونه ووایو، دما په اند به لنډ موخه ور وي (ـوړاندیزونه):

نومونه/ سوبستانتیو یا شینومونه ژوندي، شیان او کلیمې په ګوته کوي.

روښانه یا څرګند نومونه/ سوبستانتیو شینومونه شیان دي، چې سړی یې ګوري، لمس کوي یې او حس کوي یې. له دې امله ،،نوموبیونه،،.

د بېلګې په توګه:مېز، پانه، غونډوسکه، پیاله.

ذهني نومونه/ سوبستانتیو شیان دي، چې فکر پرې- یا وربانډې کیږي او احساس کوي یې

ژبپوهنه ۷

بېلګې: کار، تفریح، خوښي، زړه بدي

نومونه/سوبستانتیو یا شینومونه کومې پېژندنخښې لري؟

نومونه/سوبستانتیو ګنونښې(تعداد ښې) لري:

یواځی یا یوګڼ (مفرد) بېلګه: ونه، ګلاب، برستن

ډېر یا ډېرګڼ(جمع) لکه ونې، ګلابونه، برستنې(د وګړي ډېر ګړی ناسم دی).

یادونه: د موږ ژبپوهان د یوه یا و ځانله ته یو ګړی او ډېرو ته ډېر ګړی وایي او له وګړي څخه یې رانیولی. دا ناسم دی، له دې امله هم، چې دا د وګړي سره سر او کار نه لري، دا د هر څه یا هر شي یا یو څه سره سر او کار لري، چې دا دې هرو مرو وګړي نه وي او نه دی.

یو ګڼ په دې پوهېدنه، چې ګن یې یا په ګڼ یو دی یا یواځې دی او ډېر ګڼ په دې پوهېدنه، چې ګڼ یې له یوه ډېر دی، نو ځکه ډېرګڼ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا: منه، منې. منه باید یوه وي، له دې داسې پوهېږو، چې ګڼ یې یو دی. منې، دلته باید دوه .... پنځه... منې وي، چې ګڼ یې له یوه څخه ډېر دی، نو له دې امله ورته ډېرګڼ وایو، نو لنډ یوګڼ (ځانله)، ډېرګڼ (ډېر یا ډېرې). دلته که یو ګڼ وي، یا ډېر ګڼ، نو د ګڼ بڼه نه بدلیږي.

نوم/ شینوم یا نوموېونه په پښتو کې دوه نرښځیوالي یا نرښځیتوب دي، چې د پیداېښت الي له لارې سره توپیرېږي، داپه دې پوهېدنه چې دا نومونه نارینه او ښځینه دي.

نر- ښځیوال یا نرښځېتوب د نارینه او ښځینه لپاره د ناټاکلو پېژند نخښو له لارې: یو، یوه، له یوه، له یوې، او .... دا په هغه خپله موخه یا پوهېدنه وروسته راځي.

نرښځیتوب په پښتو ژبه کې د ځنې تورو یا نوره هم ښه زیات یې د غږلرونکو تورو له لارې څخه پېژندلکیږي یا څرګندیږي، **خو نه ټاکل کیږي**.

بیا اړیینه یادونه: دا دې په ګوته وي، چې نر/ښځیوال د کوم توري له لارې نه شي ټاکلکېدی. دا په دې پوهېدنه چې دا نه ټاکل کیږي، دا له پیداېښت څخه همداسې دي، چې همدا یې ډېره غوره ده. د موږ ژبپوهان په دې هکله له

پوره ناسمون سره مخامخ دي، لکه د ئ منځ ته راوړنه، چې ناسمه ده، دا په دې پوهېدنه چې دوي د یوه غږلرونکي توري له لارې کړ یا کړنه او نوم غواړي وټاکي، چې دایې ژبنیزه لار نه ده. د تورو له لارې څخه څه نه ټاکل کیږي. دا هم ژبلاریزه نه ده، چې غږ یو او دوه لیکندولونه ،،لکه ی اوئ،،، خو کیدی شی د تورو له لار څخه نارینه او ښځینه و پېژندل شي.

کوم توري دي، چې دا یې له مخې څخه یا له هغو څخه پېژندل کیږي (که ووایو، چې کوم توري دي، چې دا ټاکي، ناسمه ده، دا پر دې پوهېدنه باندې چې ټاکل کیږي نه).

-- دا نرښځیتوب کېدی شي، یواځې په یوګڼښه کره شي:

نارینه پر یوګڼښه باندې: سړی/ پر ډېرګڼښه باندې: سړي

ښځینه په یوګڼ: پیاله/ ډېرګڼ: پیالې.

-- ډېرګڼ (په یوځاني نومیز) د پېژندنخښې سره جوړېږي.

موږ په پښتو کې یواځې ناټاکلې پېژندنخښې لرو: یو مېز، یوه پیاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوته وي، چې نومځاينيوی هرو مرو د پرونوم انډول دئ او همداسي دی، که غواړو او که نه ؟_

نومځاينيوي:

پېژند: هغه وييډولونه دي يا د ويونو هغه ډله ده، چې د نومونو پر ځای باندې راځي يا د نومونوځای نيسي. نو له دې امله نومځاينيوي. دا کتمټ د پرونوم انډول دی. د موږ د پښتو ادبياتو کښې ورته نومځري وايي، چې رېښتيا نه وربانديې پوهېږم. ګومان مې دی ځری نماينده ته وايي، خو نومځاينيوی نماېينده يا نومځری نه دی، هغه يې ځای نيسي.

ځانيز نومځاينيوي:

د نورو ژبو مخامخ په پښتو کې دا د يوګڼ او اوس وخت لپاره دوه دي: زه، ما، ته، تا، هغه، هغې، هغه (ن،ښ).

ډېر يا ډېرګڼ: موږ، تاسو، هغوي.

په پښتو کې نومځاينيوي نه بنه-بدلېږي، خو د يوګڼ لپاره، دا په دوه ډوله دي.

يادونه: دا به په حالتونو يا اړيکتينګوونو کې نور هم روښانه شي.

په الماني کې له الماني رانيولې ورته ،،لپاره،، ويونه هم وايي. پرونوم د نوم ځای نيسي، نو له دې امله نومځاينيوي بلل کيږي.

يادونه: په الماني ژبه کې نومځاينيوي ګردانيږي يا بنه بدليږي، خو په پښتو کښې بنه بدلېدنه نه شته، خو دا په حالتونو يا اړيکتينګوونو کې ځرګنديږي، چې هلته د نوم او همداسې د نومځاينيو سره چې دا مورفېمونه ورزيات شي، نو پوهېدنه يې بدلوي لکه له ما، پرمېز ، تر کور او د ما او نور._

يادونه:نومځاينيوي به په دويمه برخه کې پوره يا هغه د اړيينوالي له لارې و څېړل شي.

د نومځاينيوو ډولونه:

د الماني لاندې پرونومونه يا نومځاينيوي په انډول پښتو څېړو:

Personalpronomen, Possessivpronomen, Reflexivpronomen, Relativpronomen او Interrogativpronomen.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Personalpronomenځانيز يا شخصي نومځاينيوي

ځانيز يا شخصي نومځاينيوي دي: زه، ما، ته، تا، هغه(ن او ښ)، هغه، موږ،

تاسو(ن،ښ)، هغوي دي. په پښتو کې نومځاينيوي ښه بدلون -لکه د الماني په حالاتو يا اړيکنيونو کښې- نه لري، دا به په اړونده ځای کې روښانه شي.

يادونه: په پښتو کښې نومځای نيوي، زه، ته، هغه او ما، تا ، هغهء په بېلا بېلو کړنوييونو کښې راځي يا کړنوييونه دی. په دويمه برخه کښې کتل کېدی شي.

Possessivpronomenخاوندوالي - يا څښتنوالي نومځاينيوي

دا پوسسيسيو نومځاينيوي(خونديوالي نومځاينيوي) اړوندوالی يا خاوندوالی يعنې ملکيت په ګوته کوي، موږدا دوه سره توپيروو د مل په څير او د نومځاينيوي په څير د پر ځای- پر ښه- يا پر څير باندې.

.

يادونه: دا په حالتونو کاز يا اړيکتينګوونو کې ښه روښانه شوي. چې دا مې ليکل تر هغې پورې په حالتونو او د نومځاينيو په بدلون، ښه يې پوهېدنبدلون باندې نه پوهېدم، په دې اخرو کې بريالی شوم، چې د خپرونو له لارې يې له تاسو سره شريکې شوې هم دي او د م ک له لارې هم.

بيلګه.: دا د ما بکس دی. دا دما دی:

راګرځيدونې نومځاينيوي Reflexivpronomen

رفلکسيو- يا راګرځيدوني نومځاينيوي موږ د راګرځيدني يا بيرته راګرځيدنې سره (ځان_

تيرباسل يا ځان تيروتل، ځان ناسميدل(غلتيدل(غلطيدل؟))) او رامات کړنو (ځان پيژندل) سره کاروو

بېلګه: دا به همدلته په ياد راوړم، چې دا غونډله په الماني اکوزاتيو ده، خو په پښتو کښې يې اړونده پوهېدنه کړنغونډله ده.

Ich habe mich verlaufen.

ما ځان تيرباسه يا زه تيروتلم. دا د اړيکتينګوونو له مخې سره يو څه نه دی. وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: دا ګوره له هرې لورې څخه بېلې غونډلې دي. دا د المانی خو یوه اکوزاتیو ابجکت لري، چې پښتو یې نه لري، له دې امله مې دا موخه په دوه غونډلو کښې روښانه کړې، چې دا دوه غونډلې سوچې بوچې بېل ګرامري جوړښت لري، چې په دا یوه کښې یو تېرباسل کېږي او دا یوه کښې تېروتل کېږي. په دا یوه کښې دا کړونی ځان تېرباسې، چې په همدې وخت پرېکړونی هم دی او دا کړونوی هم کړونی او پرېکړونی لري او په دې بله کښې دا کړنوی پرې کړونی نه لري، خو دلته دا کړنه هغه د مخه کړنه ده یا رول لوبوې.

Wir kennen uns موږ(یو له بل) سره پیژنو

یادونه: په پښتو کښې اکوزاتیو نه شته، نو دا غونډله د کړوني په حالت کې راځي.

که پام وکړو، نودلته هم هرومروپښتو او الماني،همداسې فارسي بل ډول دي.

<u>Relativpronomen</u> نسبتي - پښتو انډول یې و چا یا و څه ته نومځای نیوي

له نسبتي نومځاینیوو (هغه، دا، کوم،...) سره موږ نسبتي غوندالې په ګوته کوو.

<u>. پوهنیز-ژبلاریزه ۱۱ .</u>

بیلګه: دا لاندې د الماني غونډله اکوزاتیو ده او پښتو کښې یې دا اک.پرېکړونی دی.

:Die Polizei sucht den mann; der die Bank überfallen hat

پولیس سړی لټوی، هغه (کوم) چې بانک وهلی یا لوټلی دی.

<u>Interrogativpronomen</u> پوښتنوییز- یا پوښتنیز نومځاینیوي

پوښتنیزنومځاینیوي (څوک، څه شی، و چا، د چا) په پوښتنغونډاله کې د نوم پر ځای باندې راځي، د هغه پسې یا د کوم چې موږ پوښتنه کوو.

بیلګه: له دې سره به لږستونځې ولرم،خوزه پوهیږم، چې تاسوله ماښه پوهیږۍ.

?Wer wird das sagen

دا به څوک ووایي؟

?Wer sagt das

دا څوک وایي؟

?Wer hat das gesagt

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چا وویل؟

Wer hat das gesagt gehabt?

دا چا ویلي وو؟

یادونه: دلته ګوره له،، څوک(نه دی) ،، څخه و ،،چا،، ته لاړه. دې سره یې پوره توپیر شته، خو د اوس وخت په پرېکړوني کښې د ،، ما ،، لپاره څوک راځي. غونډله ورته ولیکئ

Demonstrativpronomen.

پام را – یا ور ګرځوني نومځاینیوي دي: دا،هغه نوموییونه دي، کوم مو چې پام و څه ته راګرځوي. موږ پام راګرځووني نومځای نیوي هلته کاروو، چې یو څه (د نورو له ډلې څخه) راوباسو یا غوره کوو یا د پاموړ ګرځوو.

.

. ۱۲ ژبپوهنه .

بیلګې:

Möchten Sie dieses hemd oder jenes?

تاسو دا کمیس غواړې یا هغه؟

په ګډه اند: دلته به د پوښتننخښه بسیا وکړي، که ،، ایا،، ورسره د مخه و لیکل شي؟

Indefinit Pronomen

ناټاکلي نومځاینیوي.

دې ناټاکلو نومځاینیوو پورې اړه لری: یوڅه، نه،سړی، یوڅوک، هر. موږ دا کاروو، کله چې موږ یوشی ټولیزکوو

بیلګه:

(ایا) ته د ما لپاره یوڅه کړی شې؟

غوره یادونه:

بخښنه، بیا، بیا لیکنه را څخه کله، کله ډېرېږي.
په الماني کې د نومځاینیوي بڼه بدلیږي، خو په پښتو کې د کړوني نومځاینیو، چې موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لرو، بڼه نه بدلیږي، پرته د اوس حالت څخه، په پښتو باید یوه بله لار وي، چې په هغې زه هم په دې اخرو کې وپوهېدم او په پښتو کې هم دا لومړی ځل دی، چې دا کار کیږي او که اجازه وي، دا به د ما میندنه هم وبولم. دامیندنه ځکه لیکم، دا لار په ژبه کې شته، خو ما ومیندله. دا د اړیکتېنګونو دنده ده، چې هلته به روښانه شي.

خویوېي (یوګې، ډېر ګڼ یې: - وییونهAdjektivیا ورزیات شوی)

په ژبپوهنه کې د وییونو هغه ډله ده، کومه یا هغه چې د یوه څرګند شي یا یوه ذهني شي، یوې کیدنې یا کړنې یا حالت(څنګه والی) او داسې نور جوړښت روښانه یا تشریح کوي.

ادجکتیو،،خویوی،، یا ،،ملوي،، هم بلل کیږي، په ښوونځي کی ،،څنګه،، وی(یو شی څنګه دی؟) هم بلل کیږي.

ستایېننوم: دا خویوی، چې د موږ پښتو ادبیاتو کې یې ستاییننوم بولي په پښتو کښې د ا نه شته. کړنویی ستایېل شته او نوم یې ستایېنه. د ستایېلو سره د یو څه یا بڼه یې د یو کس د خویونو سره ستایېنه یا غندنه کېدی شي یا څوک ستایل- یا غندل کېدی شی او بس.

خوینوم: دا هغه نومونه دې، چې له خویونو څخه جوړ دي، لکه سپین کاکا.

دا په دې پوهېدنه، چې خوینومونه جګېدنه نه لري. سپینګل کاکا کېدی شي سپین هم وي، خو هغه یې بیا خوي هم دی. ته بیا دلته ډېر سپینګل کا کا نه شي لیکلی او نه باید وي.

یادنه: ستایل شته خو ستایېننوم نه شته او یو څوک د خپل خوي پر بنسټ باندې ستایل کیږي، له ښه هلک ستایېنه کیږي یا ستایېل کیږي. د ستایل مخامخ کړنوی غندل دي.

د سپین (خوي) او سپین (نوم) کاکا د دې دواړو سپین په منځ توپیر کړی شو؟

هو! که جګېدنه ورسره راتلله، خو خویوېي دی او که نه نوم یا نوموی دی. د نوم سره ډېر-خورا ډېر- سپین کاکا نه شي راتللی.

خوی ویونه کیدی شي وکارولشي:.

attributiv اتریبوتیو(یوه شي اړوند یا یوه شي ته یې نسبت ورکړی، د بیلګې په توګه. ښه یې ورزیاتونه: ښکلې ورځ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېډيکاتيو prädikativ (د يوه پرېډيکات برخه د کوپولا سره: د بيلګې په توګه: ورځ ښکلې ده) يا

ادوربال adverbial (هغه ښکلې سندرې وايي)

د ژبلار د خبروڅه پوره غزېدلې وي،خو د اوس لپاره زه په دې لړڅه بسيا کوم. که ژوند وو، نو بيا به يې سم وغزوم، خو دا کار د ژبې مينه وال ښه کولی شي.

د خويويونو جګېدنه په الماني او پښتو کې:

د الماني ژبې زيات خويويونه کيدی شي جګ شي. دا تلنه
کومپاراڅيون Komparation يا درجه بندي يا ښه يې جګوالی بلل کيږي.

دا د ډېر ،خورا-او زښت- سره درجه جګه کړو.

Positiv: *schön* ښکلی

Komparativ: *schöner* ډېر ښکلی

Superlativ *schönstenam* خورا ډېر ښکلی

gut, besser, am besten; ښه،ډېر ښه ،خورا ښه يا خورا ډېر ښه

viel, mehr, am meisten. ډېر، خورا ډېر، يا زښتډېر ،

ګورو، چې دا په الماني کښې ښه بدليږي، خو پښتو کښې ښه بدلېدنه(ګردان) نه شته
،، تر تولو ډېر،، چې څه نه وايي او پوره ناسم دی، که وليکو

اوکه له نوروژبوڅخه يې هم ګټه واخستله، نولا نوربه هم ښه شي.

ځنې خويويونه شته، چې په هغې کښې دا جګيدنه پيداښتي نه شي راتللی:

ټيک همغه يا مطلق خويويونه لکه بلاربه (ډېره بخښنه دېوي، چې دا بې ادبي ونه ګڼی، که حامله وليکم هم همدا ده، خوعربي ده)،مړ اونور.

د رنګونو جګيدنه يا بلډولوالی بيا شته لکه شين، تک شين، شين چک.
يادونه: دا جګېدنه نه ده، ځکه، چې ټوليزه نه ده. دا د اړونده رنګ جګېدنه نه، دا يې يو بلډولوالی دی، ځکه چې دا د برک لپاره نه راځي. تکبرک، يا برګچک نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین، تکسپین، سپینچک او همداسې نور او همداسې په ډېر او زښت او خوراباندې هم
جګېدی شي یا جګیږي.

خویوییونه او ډولونه یې:

-- خویویي یو څنګه والی یاحالت یا یو خوي په نخښه کوي،

په غونډاله کې دا سړی د لاندې پوښتنې په ځواب کې پیدا کوي یا میندي:

یو شی څنګه دی؟

لکه پورته مو، چې وویل، په پښتو کښې خویویونه هم ښه بدلون نه لري.

د بېلګې په توګه: رنګه، ښکلی،ارام، مړاوی، خپلواک...
ځنې ادجکتیو یا خویویونه د پسېتړلي یا سیلبې له لارې پېژندلکیږي(پسې
تړلیSuffix):

ناپای،-ور، -وړ، – والی، -توب او نور
په پښتو ستاینه شته، چې د یو چا یا یو څه ستاینه کیږي، له خویویي سره.
-- ادجکتیو له دوه ادجکتیو یا له یوه نوم/شینوم او یوه ادجکتیو څخه جوړ دي:

یادونه: په پښتو کښې خویوییونه او ستاینې دواړه شته. د یو چا د هغه د خوی سره ستاینه کیږي. که سپین ښه سړی وي، نو وایو: چې سپین ښه سړی دی. دا ښه یې خویویې او دا ښه سړی دی، دا یې ستاینه ده.

دبېلګې په توګه: تیاره شین، غټستر، رنګارنګ...
-- د ادجکتیو یا خویویونو کارونه:

موټر ګړندی ځغلي. (یېدل (د شته والي) په څېر پوره کونه، کېدل، پاتېدل(prädikativ).

ګړندی موټر. (نوم /شینوم ته ورزیاتېدل(attributiv).

ګړندۍ ګټي. (د خپلواک نوم / شینوم په څېر(substantiviert)
په پښتو کې خویوییونه یا ادجکتیو ښه بدلون نه لري یا نه ښه بدلیږي:

۱ – نومیز ښه یې ځانیز: کوښښي زدکونکی پر ستاېیلو باندې خوښیږي.

۲ – پرېکړونی یا ور باندې کړونی: کوښښي زدکونکی ستایلکیږي

۳ - خاوندوالی: دا د کوښښي زدکونکي ولاس ته راوړنه ده. ډلته ،، د ،، د خاوندوالي مورفیم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - داتیو: ستایېنه وکوښښي زدکونکي ته ده. یا له کوښښي زدکونکي څخه ستاینه کیږي. له کوښښي هلک سره ستایېنه مل ده. له کوښښي هلک کره ځو او همداسې نور.

دلته دې د اړیکتېنګوونو برخه په پام کښې ونیول شي، وروسته څېړل شوې ده.

دا پورته لړ روښانه کوو:

و ۱ – ته: کوښښي. دلته زده کوونکی کوښښي دي، دا په دې پوهېدنه، چې کړونی دی.

و ۲ – ته : دلته کوښښي هلک پرېکړونی دی.

و ۳ – ته: دلته د ،، د ،، د واکوالي مورفیم ورزیاتیږي.

و ۴ – ته: د مورفېمونو،،و ،، له لارې څخه پوهېدنوړنه ده او همداسې له ،، له ،، سره.

. ۱۶ ژبپوهنه۳ .

-- د خویوییونو جګېدنه

په پښتو کې د خویوییونو جګېدنه، لکه د الماني او فارسي پر څېر باندې نه شته، خو اندول یې پر لاندې ډول باندې شته دی.

بنستیپوړی(زیاتېدنه یا مثبت) : ګړندی، جګ، ښکلی

۱ – لومړی جګېدنپوړی(کومپاراتیو Komparativ) ډېر ګړندی، ډېر جګ، ډېر ښکلی.

دویم جګېدنپوړی(سوپرلاتیو Superlativ) خورا ډېر ګړندی، خورا ډېر جګ، خورا ډېر ښکلی.

یادونه: د ،،ډېر،، او ،، خورا،، په ځای ماته بل څه ښه مناسب نه برېښي او د ما په اند نه شته، خو تاسو هم په کې فکر وکړی، خو هغه ،، تر ټولو،، ډېر ناسم دی.

-- خویوی له پرتلییزویونو سره: لکه، یا، له،

ښه کېدونکی یا ډېرېدونکی: دومره همدومره ... لکه: زه (هم) دومره لوي یم لکه ته Komparativ کومپاراتیو..... لکه، ... ته له ما څخه ډېر لوي یې یا ته و ما ته.....

یادونه: د موږ ادیبان لیکي: ،،ترما ډېر لوي یې،،. او دا ناسم دی. په حالتونو یا اړیکوییونو کښې روښانه کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو اړيکوی تل د هغه له نسبتوي سره څنګ په څنګ وي.

(نوم/شينوم، نومځاينيوی، خوی وی يا ادورب)

اړيکوی تل هممهال(هممال) يا سملاسي د مخه يا پسې پروت وي

يادونه: پرتله کونه له ،،و يو څه ته،، سره کيږي. لکه سپين و اتل ته جګ دی. که ووايو، چې: سپين نسبت و اتل ته جګ دی. دا به هغه ورسره بلده ليکنه وي، خو دلته ،، د نسبت،، ليکلو ته اړتيا نه شته يا زيات دی.
-- سړی څنګه يو پسې ځای نيوی يا اړيکوی له ادورب څخه توپيرولی شي؟
يو پسېځاينيوی د يوګڼ ويي په څېر د غونډالي غړی يا غونډالغړی نه دی.
-- يو ادورب د يوګڼ ويي په څېر غونډالغړی هم کېدی شي.

بېلګه:

ټکی د ګردی-دباندې (دلته د يوه ګډوله ويي په څېر راځي) پروت دي (دلته پسېځاينيوی يا اړيکوی له نوم/شينوم سره د پسېځاينيوي څنګه والي يا په حالت کې دی).

يادونه: ما په پيل کې داپورته غونډاله داسې ليکلې وه: ټکی له ګردۍ څخه د باندې پروت دی.

دا ډپورته غونډالې ناسمه ليکنه ده، ځکه چې په دې غونډاله کې به ټکی له ګردۍ څخه دباندې وي، خو هغه ځای به د ګردي له خاوندوالي څخه بل ځای کې دباندې وي.
ټکی د باندې پروت دی (ادورب – لوکال- يا ځايز ادوربال)
پرته له دې څخه کېدی شي يوګڼ يا ځانله ويونه د اړيکوي (مخ-يا(په پښتو کې مخځاينيوي نه شته) پسېځاينيوي) او د تړنوي په څېر هم وکارول شي.

بيا: د ګردی-دباندې، په دې پوهېدنه، چې دا دباندې د ګردی دی يا - - پورې اړه لري او که ووايو،، له ګردۍ څخه د باندې،، ، نو کېدی شي، دا دباندې د ګردي نه وي، دابه يو بل چېرته کېدی شي وي.
بېلګه:

هغه د ګاډيټګ په ترڅ کې له کړکۍ څخه کتل. (اړيکوی له نوم/شينوم سره د داتيو په حالت کې) هغه له کړکۍ څخه کتل، په داسې ترڅ کې چې دباندې زورور جکړ وو. (تړنه)

د ژبنيزوتوکو پيژند:

دا چې د پښتو ژبپوهانو له انده د ځنو ژبنيزو توکو روښانه پيژند نه شته، نو له دې امله مې د ځنو لپاره دا پيژندونه بيا بيا راوړي، هيله ده، چې شتړي مو نه کړي. که د ليکنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترتیب کې مو ناسمون سترګو ته کېده بخښنه به وي، خو دې پېژندونو و ما ته پوره خوند راکړ او د ژبې پيل کې باید راوړل شوې ویی.

ويي:

یو ویی یو خپلواک ژبنیز یوون(یووالی یا ناسم يې واحد) دی. د یوه غږ یا سېلبې سره په مخامخوالي دا په پیداېښتي ژبه کې پرته له غږ یا سېلبې څخه یوه خپلواکه پوهېدنه هم لري. یو ټولیز باوري پېژند د دې لپاره نه شته او ستونځمن هم دی. دا موضوع ډېره اوږده څېړل شوې، ما یې یواځې هغه لنډ پېژند له تاسو سره بیا ګډ کړ.

پورته مو وویل چې وی ټوټه کېدی شي، مګر مورفیم نه ټوټه کېدونکی، چې له دې امله يې غږیووالی هم بولي، او کېدی شي، چې دا یو مورفېم یو وی وي.بیا د غږونو ډولونه او

نوري ځانګړتیاوي هم شته، چې هغه په دباندنیو د پرمختلو ژبو په ادبیاتو کې هرو مرو شته او په ښه توګه. لکه په موسیقي کښې يې لرو.

یادونه: پهأښت کښې به وایو، چې رفېم خپلواکه پهېدنه نه لري. ټوټه کېدنه يې شته: -والی، لکه جګوالی.

بیا

ویي څه شی دی؟:

یووی یو خپلواک ژبنیز یووالی(ناسم يې واحد)دی. په پیداېښتي ژبه کې دا – د غږ یا سیلبې مخامخ- یوخپلواکه یا ښه يې نااړونده پوهېدنه لري. یوټولیز منل شوی پېژند نه شته او ستونځمن هم دی، ځکه چې داد ،، ویي ،، کلیمه دژبپوهانو په منځ کې یا پوره اوبی نه ده او یایې په بل څه یادوي . ګومان مې دی یو فرانسوی ژبپوه د ،، ویي،، پرځای باندې ساده ،، نخښه،، کاروي. دلته هم د لیکلو او روښانه ونې، ښه يې څېړنې اړتیا شته او په نورو ژبو کې خبرې پرې شوي نورو ژبو کښې يې وګوری..

غونډاله یا غونډله :

یوه غونډاله له یوه یا ډېرو ویونو جوړ رابندژبنی یووالی (واحدناسم دی) دی.
دغونډالکلیمې پېژند له بېلابېلو لیدلورو ورکړ شوی دی، چې یو بل سره نه پټوي یا ښه يې نه پوښوي.په ټوله کې یوه غونډاله له ژبپوهنیزې لارې، د یوه ستر یووالي په څېر، پېژندلکېدی شي، چې د سینتاکس(پېژندیې ورکړل شوی) له لارې څخه ورکول کېدی شي.ځنې څرګندونغونډاله د خبرو اترو کمونیکېښن) دخورا کوچنې د پوهونیووالي پېژندلکیږي. خبرکړنډول (خبراکت)پر څېر باندې ومنځ ته راتلی شي، له بله انده دلته د څرګندونې کلمه کارول کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغونډالي کلمې ټاکلو لپاره ډېرډوله ليکنې يا اندونه شته دی، چې د ټولو يوځايکونه په الماني کښې نږدې ۲۰۰ ته د غونډالې پېژندونه رسيږي. هرژبنی ښوونځې خپله و ځان ته د غونډالي پېژند ومنځ ته راوړي. بېلابېل سم انديز، فلسفی، د خبرو اترو پوهنيزاو ساپوهنيز اړخونه لړ يو له بل سره يوغږيزکوي. ليدل کيږي، ورته نيولکيږي، چې د نخښونو پسې غونډاله يوه يواځنۍ کلمه ده، بلکه يوه ټوله کورني،چې يو بل سره غوځووني يا ګډغوځوونکې ـپه دې مانا چې ګډ څه سره لري) ځانپسې لري.

پارتيکل Partikelوړې ژبنۍ ټوټې

د نه ښه بدلېدونکو يا اوښتونو، په بېلابېلو وييډولونو پورې راټولو شويو د نخښو ژبنی يووالی دی.

.   ۱۹   ژبپوهنه۳   .

NICHT(NOT) :PART

نه (پڅه ه) (نهء (هغه چې ګوډی الف يې برسر باندې راځي، نه شم موندلی))

د يوې وينا د نه-والي لپاره کارول کيږي.

،،دا سمه نهء ده،،. ،، هغه لوي نهء دی، هغه و خپل ورور ته يا له خپل ورور څخه کوچنی دی،،.

-- زه له تاسو سره(څخه، کره، پسې) نهء ځم.

-- د يوې ټولې يا پوره غونډلې په ځای نه والی.

،، څوک راسره راځي؟ - زه نه.

-- له هغو وييونو سره کارول کيزي، چې منفي يا کميزه پوهېدنه لري او دا و کميزه يا منفي پوهېدنه يې کمزورې کړي.

،، دا بد نه دی، مګر يو څه کم دي،،.

(Nein(no نه

نه (د روښانه ه) سره: د يوه ځواب لپاره کارولکيږي، چې يو امر، يوه غوښتنه، يوه هيله ونه مني.

کړی شې له ما سره مرسته وکړې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه، زه وخت نهٔ لرم.

یادونه: دا لومړی نه د ټولي غونډلي نه ــوالی دی او دا دویم نهٔ د یوې کړني نه والی دی. زه نه ځم، زه نه خورم

کړی شې له ما سره یوچای و څښې؟

نه، مننه!

ته باید هغه څه وکړې، چې زه یې درته وایم!
نه!.

- چې یوه هکپککونکې چیغه یا غبږ ترې رامنځ ته شي. اوه!، نه!، دا سې هم!

– د دې لپاره، چې یوه وینا سمه یا پوره کړي.

ژبپوهنه۳ ۲۰

،،هوا خرابه وه، نه، په دې ورځ سوچه بوچه خرابه وه،،.

Partizipation برخه – یا ونډه لرنه

به (دا په کړنه کښې د ونډې لرنې لپاره کارول کیږي).

-- باران به وشي

-- هغه به بله اونۍ و کور ته لاړه شي

-- هغه به په دې ښکلې هوا کښې په باغ کښې وي.

-- هغه به پوه وي، چې څه کوي.

-- په دې ترڅ کښې به هغه دا لیک د لاسه کړی

هغه وايي، چې هغه به سبا و ډاکتر ته لاړ شي.

۱. ۱Definitionsbefundپېژندپیداکونه

Schulduden دښوونځي دودن

Duden-Grammatik گرامردودن -

Satz als Subjekt- und Prädikateinheit

غونډاله د سبجکت- اوپرېډیکات په څېر. د سبجکت پښتو انډول کړونی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

1.1.4Satz als Rede- oder Textelement

غونډاله د خبرو- یا لیکنتوکي په څېر

1.1.5Satz als kommunikative Einheit

غونډاله د خبرو اترو یووالي یا یوون په څېر

داموضوع نوره نه غزوو، که څه هم ډېره خوندوره او په زړه پورې ده.

دپېژند پیداکونه:

دلته کېدی شي د غونډالې یوڅو خواره شوي پېژندونه بېرته ورکړی شي:

دښوونځي دودن -(دودند الماني ژبې شننیزه کتابتون دی، چې په هره څانګه یانږدې په هره څانګه کې یې لري): دغونډالې د ښوونځي دودن پېژند دی: ،، غونډله یو رابند ژبنی یا تړلی یووالی دی، چې له کوچنیو یوونونو یا یووالو(وییونه او ویونډلې یا – ګروپونو) یوځای اینوولشوي وي،،

داچې غونډالې د یوه ویي سره شتون لري(بېلګه یې : ځه!)، نوکېدی شي د یوې داسې غونډلې پېژند د ویي څخه توپیر ونه لري. یاتوپیر نه شو کړی.

داهم روښانه نه ده،، چې د ژبني یووالي لاندې څه پوهېږو. یوه ویډله(سېنتاګما)هم پخپل دننه کې هم رابند یا پوښلی ژبنیز یووالی دی. نوله دې امله په پورته پېژند کې دوییونو پسې راتلنه یا تعقیب په خپل دننه کې یو ژبنی رابند یا پوښلی یووالی دی

نوله دې سره پورته پېژند د ویونو پرلپسې راتلنه،،په خپل دننه کې یو رابند ژبني یووالی دی،،یو په خپل دننه کې رابند ژبني یووالی، ببله دې چې د پېژند له مخې روښانه وی، چې دڅه له امله یا کومې لارې یوه داسې وییډله دې ځان له یوې غونډالې سره ببل کړي

غونډاله ستر یووالی یا یوون دی،چې د سینتاکس له لارې څخه جوړېدی شي،،

دبلومفیلد پېژند له مخې،،: غونډاله دخورا لویې خپلواک سینتاکتیکي بڼې په څېر ، چې د خپلې لورې د هیڅ ګراماتیکي جوړښت په یوه خورا لویه سینتاکتیکي بڼه کې خوندي نه ده. ددودن ګرامر:

ددودن ګرامر زیات غونډالپېژندونه راته وړاندې کوي:

،،یوه غونډاله یو پوښلی یا رابند یووالی دی، کوم چې د سنتاکس له لارې جوړ شوی دی

مورږنا پوره غونډالې هم لرو، چې په لاندې ډول یې لږ روښانه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناپوره غونډالي :

د،،غونډالي،، کليمي لاندي نا پوره غونډالي هم راځي، نو داسي غونډالي چې د هغوي د اړتيا له مخې څخه يا اړينډوله د غونډالې يو يا ډېرغړي نه وي.

بېلابېل تيوپونه يا ډولونه سره توپيرېږي:

Anakoluth[on] (= Satzbruch غونډالماتېدنه يا – پرېکېدنه: يوه پيچلې غونډاله دغونډاللړۍ او غونډالزياتونوسره سړی يو غونډالراګرځېدونکې هم بولي.

.

غونډالترړنه.

غونډالي کړی شي د يوه يوه تړوني(سينډېتيک)يا دډېرو تړونو(پولېسينډېتيکي)يابې تړونې (اسينډېتيکي) يو دبل سره وتړل شي.

Beispiel:سينډېتيکي: :

سينډېتيکي: ،،زه راغلم، ما وکتل او زه بريالی شوم،،.

پوليوسينديتيکي: ،،زه راغلم او ما وليدل او زه بريالی شوم،،.

اسينډېتيکي: ،،زه راغلم، ما وليدل، زه بريالی شوم

نوميزه غونډاله، چې ډېر وخت ترې غونډالې بې له مرستندوي کړنې دي، پوهيږو.

بېلګه: ،،ښځه لاړه، پيسې لاړې، کور لاړ

پيداښتي ژبه:

په ژبپوهنه کې پيداښتي ژبه هغه ده، چې له انسانانو ويل کيږي يا له انسانانو خبرې پرې کيږي يا يوه زيږېدلې ژبه، چې له يوې نا لاربنودشوي ودې څخه ومنځ ته راغلې وي. دلته به و دې ته هم ګوته ونيسم، چې ژبه –لکه چې څنګه يې زموږ ژبپوهان وايي- معامله يا کوتجګونه نه ده، پيداښت دی او پيداښت ګوتجګونه نه مني.

د ژبې نورډولونه، لکه جوړې شوې يا مصنوعي ژبې،هنري ژبې، د نخښو ژبې اونورې شته، چې موږ يې نور د څېړنو نيت نه لرو..،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيا: چې له پيداېښتي ژبې څخه غږيږو، نو له دې سره جوړه يا غبرګ پوهېږو، چې ژبه قرارداد نه دی، پرته د موږ له هلو ځلوڅخه، خو د اړتياوو په بنسټ و منځته راغلي هغه ويونه، چې په پيداېښت کې په ژبه کې نه وو، خو موږ له دې سره مخامخ نه يو،له دې سره پرمختللي هيوادونه مخامخ دي، چې هغوي نوي څه و منځ ته راوړي.

ټوليزپېژنديا غونډالجوړښت ښونه:Syntax دسينتاکس لاندې سرې د غونډالو جوړونو ښوونه پوهيږي. داکره کوي ، چې څنګه له يوګڼ يا ځانله برخو- ويونو څخه موخه-ورې غونډالې جوړيږي–

د سينتاکس لاندې سرې يوځای-ايښول شوی پيداېښتي يا جوړښتيز نخښنه سيستم په ټوليزه توګه و نخښوته ګډوله لارسيستم پوهيږي

دغونډالو جوړښت: غونډالې د ژبې د توکو له موخور يوځای ايښوولوڅخه جوړيږي.

ګډوله غونډالپيلونه

يوه ګډوله غونډاله له دوه يا ډېرو پوره غونډالو څخه جوړه ده، چې هغوي يو د بل سره تړلې ، سمانديز خپلواکې غونډالې دي، چې ګډه موضوع لري او تړنوييونو،، او،، او همداسې له ،،يا،،سره تړل کيږي. داډول غونډالتړنه تنظيم شوې(بنسټغونډاله يا اصلي غونډاله) تړنه بلل کيږي. تړنويونه(دبېلګې په توګه يا، او) سرې منظموونکي تړنويونه بولي.

Numerale   ګڼيز: دوه (دوې) لارې، شپږم ټولګی.

غواړو چې ګڼونه په ګڼوننخښو وليکو: ۲ لارې، ۶ – م ټولګی يا ۱۰۰-م ټولګی.
-- ځنې نومونه/شينومونه د هغه د پسېسيلبې يا ښه يې تړلې(د پښتو ادبياتو کې لګه وروستاړی بلل کيږي، خو ما ته يې دا پسېتړلي موخه ور برېښي) د پسې مورفېم په مرسته پېژندلکيږي. دا کېدی شي په سفېکس يا پوهېدنغزوونو کښې وکتل شي، هلته روښانه دي.

-وال، کليواله، نرولي، ښخولي.............

Konjunktionتړنوييونه
دا تکرار دی، خو داسې نوي څه هم لري. تکرار بيا پسې راځي.

کونيونکڅيون (لاتين: پښتو انډول يې: تړوني يا تړنويي) ويېول

کونيونکڅيون، تړنوی، يونکڅيون په ګرامرکې يو وييېول دی، چې د ويونو، غونډلې برخو، يا غونډلو په منځ کې سينتکتيکي(syntaktische په نخښو) تړنې منځ ته راولي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هممهال سم اندیزې یا ګرامري اړیکې د ټرلو توکو په منځ کې روښانه یا افاده کوي. د پوستپوزېښیونونو یا اړیکویونو سره یوځای، چې ژبنیزې ورنږدې موخې پوره کوي، کیدی شي کونیونکښیونونه د اړیکویونو Relatoren په څیر رایوځای شي.
زه یې په دې پیل کې درې بیلګې راوړم، چې دوه یې د شمیرپوهنې بنسټ ټرونې دي.
دا باید په نخښه کړم، چې دا په شمیرپوهنه کښې ویناوې سره ټړي، دا د ما د شمیرپوهنې سم اند کتاب کې بیا ښه روښانه شوي اواړونده لیکنې یې هم شته.
لومړی: یادونه: دلته د کړنوییونو د مخه باید نوموییونه راغلې وي یا وي.
،،یا،،
زه وکابل ته ځم یا وکندهار ته خم. یا

زه و کابل- یا و کندهار ته ځم
دویم:
،،او،،
زه وجلال اباد ته ځم او و کابل ته ځم.

وجلالاباد - او و کابل ته ځم

یادونه: دا دوه ټرنویونه ،، او ،، او،، یا ،، د شمیرپوهنې سم اند بنستیز ټرنویونه دي .
دریم:
،،پورې،،

یادونه:

ما د دې د مخه ،، تر،، لکه ټول لیکونکي یې چې اوس هم لیکي لیکلی وو، خو هغه ناسم دی. ،، تر ،، یو ناخپلواک پوهنېدنوور او اړونده پسېځاینیوی یې ،، پورې،، دی. له بېلګو څخه هم روښانه دی. ټول کسان ناست وو، ترڅو پورې یا تر هغې پورې، چې ټول میلمانه وکټونو (خوبځایونو) ته لاړل یا

ټول کسان ناست وو، ترڅو پورې، چې ټول میلمانه و کورونو ته لاړ شي.

زه به له ۴ بجو څخه تر شپږ بجو پورې درشم.

په دې لمنځتون کې له ۲۰۰ څخه تر ۲۵۰ کسانو پورې ځاییږي

پورته غونډالې ته یوه یادونه، چې اړیینه ده: ځنې کسان به ووایي، چې: له ۲۰۰ تر...

دلته له څخه نه شته، ځکه دلته د ۲۰۰ موخه پیل نه دی، دا له ... نه دی.
ګورو، چې ،، پورې،، ټرونوی یا اړیکوی دی او پرته له دې څخه ،، تر،،یو مورفېم دي که ،،تر،، یوه بله ګراماتیکي دنده هم و سرته رسولی، نوما به دلته راوړې وی، خوباید

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهځیرو، چې ،،تر ،، د اړیکویونودنده په غاړه نه لري. دا دې په حالتونو یا ړیتینګوونو کښې وکتل شي
ځنې لیکوال اوپښتو پوهان دا ،، تر،، د پرتلې له پاره کاروي، خودا ناسم دی او ځنې په دې اند دي، چې دا مخځاینیوی دی. په بله لیکنه کې به دا راوړل شي. بیا

ترنوییونو: سپین له ننګرهار څخه راځي. خوړه له خوست څخه راځي..

سپین له ننګرهار څخه راځي اوخوړه له خوست څخه راځي

ډېر وخت د دوه غونډالو په منځ کې یوه سم اندیزه ترنه (شته) وي یا شتون لري.

سپین وکابل ته ځي. سپین وکونړ ته ځي.

سپین وکابل ته ځې یا و کونړ ته ځي.

په لاندې بېلګه کې دویمه غونډاله د لومړیغونډالې له پاره یو لامل دی او لومړیغونډاله د دویمې غونډالې یو سم اندیز پسېتلنه یا پرلپسې ده.

بېلګه: پرلپسې(تعقیب)– لامل

هغه نه راځي. هغه ناروغ دی. ددوه غونډالو سم اندیز ګداړیکوالی د دوه ترنویونو له لارې څخه جوړیږي. سړی کړی شي د یوه سم اندیز دلیل-پرلپسې-اړیکې د بېلګې په توګه ترنویونه ولې،چې،له دې امله، ځکه چې، و کاروي.

بېلګه:

دا(ولې) چې: هغه نه راځي، دا(ولې) چې هغه ناروغه دی

له دې امله: هغه ناروغه دی، له دې امله هغه نه راځي.

ځکه چې: هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغه دی.

ترلشوې غونډالې د یوې کوما(بېلېدننخښنه) له لارې سره بېلیږي. ترنویونه لومړی او یا دویمې غونډالې پورې اړه لري. هغه دا غونډاله ،، په نخښنه،، کوي. سړی کړی شي د ځنو ترنویونو له لارې(د بېلګې په توګه: ځکه چې) د غونډالو لړی پرلپسې سره بدلې کړي، د ځنو سره نه (د بېلګې په توګه: داچې، له دې امله).

بېلګه:

ځکه چې: هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې هغه ناروغ دی، هغه نه راځي.

بنسټغونډالتړنه او څنګیزغونډالتړنه

تړنویونه د کړنې یا کړ نځای ټاکي. دکړنځای ټاکنې پسې سړی کړی شي د سم اندیزغونډالتړنې دوه اریز- یااصلي ډولونه سره بېل کړي:

لومړی داچې تړنه، چې په هغې کې کړنه په یوه غونډاله کې په اخر ځای کې ولاړه وي (که غواړئ: ځاي په ځای وي). دتړنې دا ډول څنګیزغونډالتړنه بلل کیږي یا سړی دا ډول تړنه څنګیزغونډالتړنه – یا نیممنظمه تړنه بولې. تړنویونه سړی نیممنظمه تړوني بولي.

بېلګه: ځکه چې(څنګیزغونډالتړنه= کړنه په پای کې)

هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغ دی.

داسې لنډه زیاتونه:

موږ په پښتو کې لرو: کړونی، پرې کړونی، نه کړونی. دلته درې دي

په عربي او فارسي کښې: فاعل او مفعول: دوه. موږ هم دا کاروو، چې د پښتو لپاره نېمګړي دي، ځکه پښتو درې لري.

په الماني کښې: اکتیو او پاسیو لرو.

له ما سره، ښه یې د ما له لیکنو سره د ګرانو لوستونکو ستونځې دا دي، چې زه د کېډلو تر پولې پورې تولې پوهنیزې لیکنې په پښتو لیکم او له دې سره د موږ ژبپوهان او لیکوالان بلد نه دي.

دا په پښتو لیکل د موږ د لیکوالانو او ژبپوهانو لپاره ډېر نابلد دي. دا نابلدتیا یوه ستره ستونځه ده، په رښتیا یوه ستره ستونځه ده او پښتو په رښتیا د هرې پوهنیزې ریښې په پښتو د لیکلو توان لري.

فونیم څه شی دی؟phonem

فونېم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیادونه:په نورو ژبو یا لړ ترلړه په الماني کې ډېر ویونه شته، چې د غږ پر مانابانديې دي، خو موږ په پښتوکې همداغږ، کړ او ویل لرو. نه پوهیږم، چې اواز مو پښتو دئ او که نه؟ زه به په دې غږ او کړپاتې شم او بیا له الماني به د هغه بل ډول غږ لپاره دا د غږ سره مل په یوه بل ډول روښانه کړم

پېژند: فونیم زوړیوناني نوم دی، چې پر لاندې پوهېدنه باندې دی:

(له Ein Phonem altgriechisch φωνή *phōnḗ*, پښتو: غږیا کړ ')

دټولو غږونو یو ذهني ټولګی دی، چې په یوه ګړیزه ژبه کې همغه یا برابره توپیرپېدونکې دنده لري.

بېلګه:

که فونیم/ښ/ راواخلو،نو دا په بېلو بېلو ځایونو کې په بېلا بېلډول ویل کیږي، خو موخه ترې همغه اخستل دي یا همغه اخستل، دا په دې مانا، چې په پښتوکې یې د ویونو په منځ کې کوم توپیر نه لري دایوائې د ویېنېډولونه دی، لکه په ،،ښه،، کښې، چې په ځنو ځایونو کښې پرته له ښ په خ اوش هم وېل کیږي، خو موخه ترې همهغه پوهېدلکیږي،نو له دې امله ګړیزه ژبه یا په ویلوکې، خوکه کوم فونېم بدل شي، نو مانایي ورسره نه بدلیږي.

دلته په فونېم کې همداګړ یا غږ یووالی دئ یاکه غواړئ همدا یو غږ یو یوالی دئ لکه د/ ږ/ اونورو غږ، چې خپله مانا نه لري، خو په ویی کې وی ته هغه انډول مانا ورکوي دا دې په ګوته وي، چې دا غږ د سیلبې له لارې روښانه دئ..

ددې بېلګې په دې نورو ژبو کې لږ روښانه دی،خو زه ورسره په پښتو کې

ستونځې لرم، چې هغه باید په ګډه سره اوبی کړو.

دا یوونونه یا یووالي، نو په ژبه کې څنګه اوکوم دي؟

په پورته کې ګورو، چې/ږ/ او/ ښ/ مووركړي، چې همدا هر یو یې یووالی دئ. همدایې د پېژند یووالی دی، چې غږ راوځي، نو دا به یو سیلبې وي. که زه ناسم وم، بخښنه راته وکړئ، خو ګومان مې دی، زموږ ژبپوهان یې څپه بولي، که داسې وي، نو بیا ګړ – یا غږڅپې ته به څه وایو. راځئ، چې په دې سېلبې پاتې شو او که غواړئ سېلاب.

د سېلبې او څپې تو پیر غږ په څپو خوریږي سیلبې همهغه یو اواز راوېستنه ده.

لاندې بېلګې ګورو:

بېلګې: ،،مور،،/،،پور،، ،مار ،،/ ،،تار ،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته کې ګورو، چې نور ټول توري همغه دي او يوائې لومړي توري يې سره بدل دي او له دې امله پوهېدنبدلېدونکي دي.

ددې ويونو د پوهېدنو توپير د وېلو يا ليکلو،ويونو جوړې يا خورا کوچنۍ(مينيمال) جوړې بلل کيږي لکه دا پورته. مينيمال څکه، چې هغه خورا کوچنۍ جوړې دې. وروسته روښانه پېژند شته

بيا: دابه هم دلته په ګوته کړو، چې فونيمونه نه ځانله د يو غږ بلکه د سېلبې په څير رامنځ ته کيږي يا ومنځ ته راځي..

Allophone الوفون ديوه غږبلدولوالی

ددې يوه غږ ښ الوفونونه/ښ/ روښانه دي، چې په بېلابېلو ځايونو کې بېلابېل ويل کيږي.

الوفون يوناني وی دۍ، چې الو دبل او فون د غږ ياګړپه پوهېدنه دي يعني بل ډول غږ يا اواز ياګړ، نو له دې امله الوفونونه د فونېم بلډولوالی دۍ، چې د فونېم بدلون يا سبفونېم بدلون په نامه يادېږي

دسره خپلوانو ويونويا کلمو پېژند يا يې نوره هم ښه سره توپيری پېژندونه يې:

دېستينګېم : Distingem

فونېم او ګرافېم د دېستينګېم کلمې يا د ويي لاندې سره راټوليږي يا رايوځای کيږي.

داپه دې مانا، چې ديستېنګېم دوه برخې دي: ګرافيم او فونېم.

ګرافېم Graphem:

. فونېم له ګرافېم څخه توپيريږي. ګرافېم د ليکلشوې ژبې خورا کوچنۍ ماناتوپيرېدونکی يووالی دۍ

فونېم Phonem

.فونېم د ويونکې – يا ګړ ژبې خورا کوچنۍ ماناتوپيرېدونکي يووالي دۍ

مورفېم Morphem

يادونه: مورفيم دلته لنډ راغلی. بلځای کې بياپوره څېړلشوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فونېم له مورفېم څخه توپير لري. فونېم د خورا کوچنی د ژبې پوهېدنتوپيرېدونکی يوون يا يووالي په څېر پېژند لري، په داسې حال کې **چې مورفېم د ژبې خورا کوچني پوهېدن-وړونکي يووالي** يا يوون په څېر پېژند لري، چې دواړه سيمانتيکي ژبنيزه منځپانګه لري.

يادونه:

دايو اوړد د خبرو څه لري، چې زه يې د ما د پاتې وخت سره لړ نورې شنني ته بېواکه يم، خو دامې داسې لړ څه پيژندونه – چې اړيين وو - له تاسوسره ګډ کړل، په دې هيله، چې

ستاسو مينه مې ورسره راپارولي وي، بيا وايم، چې دا پوهنه پرته له يوې وتلې ژبې د زده کړې څخه نه کيږي. دا دواړه موضوعګاني تر اوسه پورې د موږ د ژبې په ادبياتو کښې داسې په زړه پورې نه دي څېړلو.

ددې کلمو د يووالو پيژندونه

پورته مې وليکل، چې د فونېم يووالی لکه لاندې بېلګه کې/م/ دۍ

دمورفېم يووالی سيلبي يا سيلاب دۍ، هرمورفېم يو سېلبې دۍ.

بېلګې: ،،مور،،/،،پور،، ،شل ،،/ شل،،(دش پښ پښ الف سره ويل

د پوهېدنې توپير د ګړيزوويونو جوړې يا خوراکوچنی(مينيمال) جوړې بلل کيږي

دابه هم دلته په ګوته کړو، چې فونيمونه نه ځانله د يو غږ بلکه د سېلبې په څير رامنځ ته کيږي يا و منځ ته راځي

بيايې يووالی: ددې پورته ژبنيو توکو يووالی نو د سېلبې څخه څرګنديږي، دا يو سېلبي دي او دا يې يووالی هم دۍ. يووی کړی شي يو سېلبي يا ډېر سېلبي وي، مګردا ټول يوسېلبي دی

فونېم د ويلشوې وي پوهېدنتوپيرېدونکی يووالی دۍ. داپه دې مانا، چې د يوه فونېم بدلول د يو بلفونېم سره د دوي پوهېدنه بدليږي يا تغير خوري

له دې لاندې څخه موخه پوهېدل کيږي او وروسته هم راځي.

دالاندې بېلګې په ګوته کوي، چې فونېم پوهېدنوړونکی يووالی نه انځوروي، بلکه مانا توپيرونه په ګوته کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی ویلی شي: فونیم د یوه وي هغه خورا کوچنی غږیزه جوړښتبرخه ده، د ویي توپیرېدونکې دندې سره. دفونیم د بدلون له لارې د ویي مانا بدلیږي، دا فونیم پخپله نه مانا وړونکی دئ.

نورې بېلګې:

فونېمبدلېدنه په پیلغږ کې

کور – ګور

مږه – پږه

تار – مار

فونېمبدلېدنه په پایغږ یا پایګړکې

کار- کال

////////////////////

فونېمبدلېدنه په منځغږ کې

کور – کار

ډېر- ډار

ټول- ټال

یادونه: د ماپه اند که دلته د غږ په ځای ګړ وکاروو ښه به وي.

Phoneticفونېتیک

(زړه یونانيφωνητικόςphōnētikós,ېښتوپوهېدنه یي غږ- یاګړاړوند).

φωνήphōnḗ, ښتوپوهېدنه یي غږ یا ګړ

یوپوهنیزدېسخپیلین یا دېسیپلین دئ، چې ژبغږ په لاندې دلایلوڅېړي: په ستوني ګنده، مرئ-،خوله او د پوزې په ورشوکې غږجوړونه او د غږ او ګړحس کول د اکوستیکي خوي او د غږ یا ګړ کارونه د غوږونو اوانساني مغذ له لارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دادوه دندې لري: غږجوړونه او غږاورېدنه، نو:

فونېتیک یوه خپلواکه دډېرو پوهنو په منځ کې ځغاستېځانګه ده لکه لینګوېستیک، اناتومي،فیزیولوژي، نوېرولوژي، فزیک او شمېرپوهنه. فونېتیکځېړنورشو یا څېړن اله ګړېدلې یاویل شوې ژبه یا لنډ ګړژبه ده د هغې په ټولوربښتینوالي- یاریالېزه کولو کې.

فونېتیک هم لکه فونولوجی ویلشوې یا غږېدلې ژبه یا لنډ ګړژبه څیړي. فونېتیک د فونولوجي څخه ځان په یو بل اسپک یا کړنلاربېلوي. فونولوژي د ژبپوهنې برخورشو یا برخچاپېریال په څېړ غږونه په یوګونوژبو کې د خپلو پوهېدنتوپیرېدونکو دندو غږونه ټولګیزوي. په مخامخ یې فونېتیک د فزیکي ، نیورولوژی، فیزیولوژي د یو یو بلې

ژبپوهنې لارې ، چې غږجګوالي جوړښت، د هغې وړنه او د هغې احساسونه په کې غوره دي او د پیدابښتي پوهنو څخه ګټه اخلي.

دفونولوژي پېژند:

Die Phonologie زوړیوناني وی دی.φωνήphōnḗ, پښتوغږ، λόγοςlógos, غږپوهنه) فونولوژي)

په پښتوکښې غږپوهنه، د ژبپوهنې یوه برخورشو ده. داد ژبپوهنې په دننه کې په ټوله کښې دفونیتیک څخه بایدرابنده شي، پر دې پوهېدنه باندې، چې په منځ کښې یې باید پولې وي:

په داسې حال کې چې فونیمیک د ژبغږونو روښانه خویونه څېړي، چې څنګه جوړیږي او فونولوژي د یوګونو ژبود غږونو ګړسیستم د دندې سره سر او کار لري. له دې سره دا د ژبلار یوه برخه جوړوي.

فونیتیک:

پېژند Definition

فونیتیک د ګړڅپو یا ژبڅپو پوهنه ده، د سېلبو، خپل جوړښت دویونکي او د هغه په کاراچونه د غوږ له لارې، چې د انسان د خبرو اترو فزیکي، روحي یا اروایپوهنیز او فیزیولوژیکي ګړموادوټولوالي په پام کې نیولو سره

دیوې پوهنې په څېر د فونېمیک د ژبغږونو رواجي څېړنو له مخې یې ټاکل،د موډرنویا اوسنیو څېړنو په څیر تنګ دی.له دې امله لاندې فونېتیکي څانګې سره توپیروو:

۱-ویېندوله یا ویېندولیز فونیتیک

,artikulatorische Phonetik

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – غږیز فونیتیک د فونیتیک هغه ورشو ده،چې د ویل شوو جګو یا غږونو سره بوخته ده. دلته دبېلګې په توګه څېړل کیږي امپلیتودې یاجګوالی او فرکونځ

,akustische Phonetik

غږیزفونیتیک د فونیتیک دالاندې یې نه ژبارم، دا ګران لیکونکي په دا څلوروپرمختللو ژبو کې لوستل - او روښانه کولی شي.

,perzeptive Phonetik

,physiologische Phonetik

.funktionale Phonetik

داپورته ژبنیز توکي مې همداسې پرېښوول، زما د فزیکي توانه راته داسې څه لرې برېښي، خو ګران لوستونکي په هره پرمختللې ژبه کې دا پیداکولی شي

.phonemicفونېمیک

پېژند: دپیداېښتې ژبې د غږیزې- اولیکنژبې روښانه روښانه ونه یا که غواړیشننه ده.

پېژند: مورفیم څه شی دی؟

مورفېم د ژبپوهنې د خورا کوچنیو ژبني یو والی (موږ واحد وایو، خو دا ناسم دی) لپاره یوه مسلکي ویېنه ده، چې دا یوه پېژندنېزه پوهنه یا یوه ګراماتیکي یا ژبپوهنیزه دنده لري. داسې کوچني یووالي یا یوونو ته ډېر وخت د ویونو د برخو په څېر کتلی شو، له دې امله دا کلمه مورفېم د ژبنیزې مورفولوژي منځني یا دزړي کلمه ده. دا بیا هم د کلمې و ویې ته نه سیده مخامخ ځایږي، بلکه کېدی شي هغې سره غوڅه هم کړي: یو ویي کړی شي ټوټه کړی شي او له دې امله له ډېرو مورفېمونو څخه جوړ وي، خو یو نا ټوټه کېدونکی وی سملاسې یو یواځني مورفېم وي.

کلمه ټاکنه: مورفېم په ټوله کښې د یوه کوچني پوهېدنوړونکي (ژبنیز) یووالي په څېر پېژند لري، تیک لکه چې لرو: ،، مورفېم د یوه کوچني غږ(سېلبې) یا ګرافیمي یووالي دی د یوې پوهېدنیزې یا ګراماتیکي(ژبلاریزې) دندې په څېر.،،

د بېلګې په توګه لکه خور خورکې، لیکل (خور)-(کی)، دلته (خور) بنسټوی دی، دمور- پلار لور او(-کې) یې پایونه ده د پسېټړی یا پوهېدنغزوني دندې په بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د بېلګې په توګه ولرو: میزونه، لیکلی مېزونه (مېز-ونه) او لکه څنګه يې چې وايو هم، له دوه مورفېمونو جوړ دی: (مېز)-(ونه)، خو دلته میز بنسټ وی او –ونه يې ډېرګې دی، خو دلته د مورفېم او سېلبې په منځ کښې توپیر روښانه کیږي: [مي-زو-نه) او له دې املې ویلی شو، چې مورفېیم ټیک همهغه څه نه دي. دا هم یوه غزېدلې لیکنه ده، چې ګران ژبمینه-وال به يې د یوې پرمخ تللي ژبې څخه راونیسي. په پورته کښې به، چې مېز عربي دی، د پښتو کور راوړم. یا کور، کورونه، چې کو- رو - نه دي

. ۳۳ ژبپوهنه۳ .

- د زیاتو روښانونو لپاره: لرو: پلارتوب دا له دوه مورفېمونو څخه جوړ دی، پلار او توب، پلار پوهېدنه لرې او -توب پسېټړی دی، کومه پوهېدنه نه لرې، خو دا-توب د پلار پوهېدنه و پلارتوب ته غزوي.

او همدا ډول : ،، له، پر، تر، په، و،، دا مورفېمونه خپلواکه پوهېدنه نه لري، خو پوهېدنوړونکي دي، دا په دې پوهېدنه، چې و نورو ته پوهېدنه وړي.دا به په اړیکتینګونوکښي ولولو، چې څنګه؟ دا دلته يې یواځې داسې لړ راوړم: له ما، تر ما، پر ما. دلته دا مورفېمونه د ،، ما ،، چې په ژبه کښې د تېروخت، د کړوني لپاره راځي او په دې غونډلو کښې به يې د نه کړوني و دندې ته پوهېدنه وروړلکیږي. له ما، تر ما لکه له ما څخه، تر ما پورې، پر ما باندې او نورګوری، چې دا له، تر، پر، مخځاینیوي یا پرېپوزېشنونه نه دي. دا په حالتونو کښې ښه روښانه شوي.

مورفیمونه د اوازونویا تورو کوچني ټولګي دي، چې دویي یو خپله مانا یا غوره والی نه لري.

بیلګه: ،، لوي ،، وی یو مورفیم دی. دا د بیلګې په توګه په ،، لویوالي ،، ، ،،لویان،، کې کارولکیږي. ،، - والی،، هم یومورفیم دی. دا په دې پوهېدنه، چې یو شی داسې دی، لکه دا وی، په کوم پورې چې دی تړلکیږي. دا د بیلګې په توګه په ،،
لویوالي،، ، ،،ښکلیوالي،، ، ،، لټوالي،، کې کارولکیږي. لنډ: دا پوهېدن غزوي، یا دا پوهېدنغزووني دي. ورسته راځي
همداسې ،، –ان،، یو مورفیم دی.دا د نورو په څنګ کې کارول کیږي، چې وښايي، چې یو څه زیات په بر کې نیسي، د بیلګې په توګه ،،لویان،، ، ،،چرګان،،، د نومونو ډېرګې.
زیات ویونه له ډېرو مورفیمونو جوړ دي، که سړی مورفیمونه وپیژني، نو سړی کړی شي د وی په مانا ساده وپوهیږي.
مورفیمونه اوژبسیلبې زیات وخت همغه یا یو شی دي، مګرتل نه. ،، ژوند،، له ،،ژوندکولو،، ، او ،، مګر،، هم مورفیمونه دي. مګر سړی وايي،، ژوند-کول،، او

،،م- ګر،،.
یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورفیم
مورفیم خورا کوچنی اواز- یا غږیوون یا غږیووالی دی، کوم چې په بیلابیلو ژبنیز اړوندوالي سره همغه مانا لري.
سړی د خپلواک او تړلي یا بلواک مورفیمونوپه منځ کې توپیروي، چې دا یواځې(فقط) د ویونوپه دننه کي و رامنځ ته کیږي.

که الماني ژبې ته پام وکړو، نو په هغې کې درېزره لیکسیکي مورفیمونه، ۱۶ بیلابیل ګرامري مورفیمونه او ۱۰۰وییجوړونکي مورفیمونه شته. په پښتو کښې یې نو وګڼئ.
ناړوند یا خپلواک مورفیمونه :
لکه: میز، پر، سر
تړلي یا بلواک مورفیمونه : لکه
کب- ګی ، بنسټ + کوچنیونه یا کوچنیکونه
لویان، بنسټ + زیاتوالیپای
که تاسوپه نورو ژبو کې دا ګوری، ډېرې لیکنې پرې شوي اوهر چا د خپلې خوښې سره پیژندونه ورکړي، خوموخه – چې خورا واړه ژبیووالي دي – همغه ده.
،،مورفیم،، له فرانسوي راځي"morphème" ، له یوناني "morphe" - له پښتو ،، جوړښت، بڼه،،

ما په پورته کې یا د پرېپوزېشن خبروکې ،، له ... څخه،، ، د .... سره،، د پ په توګه راوړي، خوهلته ،، له،، او ،، د،، مورفیمونه دي، ،، څخه،، او ،، سره،، پوستپوزېشنونه دي. یا دا لاندې

پېژند: مورفېم د ژبې یو خورا کوچنی یوهېدنوړونکی یووالی(واحد سم نه دی) دی د بېلابېلو مورفېمونو د یوځایکولو سره وییونه جوړېږې. مورفېم په ژبپوهنه کښې یوه غوره کلمه ده او د مورفولوژي (دوییونو جوړونې او بڼې پوهنې) یوه برخه ده.

یادونه: پام دې وي، چې دا دلته مورفېمونه د پسېتړلي یا سافیکسونه دي.(هلته کتل کېدی شي).

نیونه، بڼوونه، غوښتنه

دا ویونه، چې زه یې دلته اوس د ګرانو لوستونکوسره شریکوم، زیات په شمیر پوهنه کې کارولکیږي، خو په ورځني ژوند اونوروپوهنوکې هم ورسره مخامخ کیږو.

وړاندنیونه (preconditio لنډ: نیونه ، فرضیه)

وړاندنیونه یو حالت او یا یو خوي دی، چې باید پوره وي، له دې د مخه چې یو بل حالت، یوه کړنه یا یو بل خوي او یا یوه بله پروسه د بڼوني شي یا وبڼول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیلګې په توګه په یوه څه کې د ننوتنې منلو یا داخلېدو اجازې د حق کېدو له پاره ازموینه زیات وخت یوه وړاندنیونه یا که غواړی فرضیه ده

یوه وړاندنیونه کېدی شي یواځې د یوه حالت یا یوه خوی یوه وړاندنیونه وي.

په سم اند کې وړاندنیونه په لاتین کې د پریمیس Premise په نامه هم بلل کیږي.

په شمېرپوهنه کې وړاندنیونه د یوې ښوونلارې یوه غوره برخه جوړولی شي

په دې توګه ایندکشن وړاندنیونه
inductionprecondition*Induktionsvoraussetzung*

پایونه د ایندکشن ښوونه(Induktionsbeweis (theproveofinduction) (د ځانګړو څخه په ټولیزو پایونه) پیل په نخښه کوي.

بېلګه : په ډېرو هېوادونو کې د تابعیت منلو لپاره په پوره سویه د ژبې زده کړه له هر څه څخه د مخه وړاندنیونه ده.

په افغانستان کې د پوهنتون ننوتنې لپاره د کانکور ازموینه وړاندنیونه ده.

قضیه یا جمله :

جمله په شمېرپوهنه او سم اند کې یوه نوې پوهه یا پیژندنه ده ، چې له اکسیومونو، ټاکندویو(پیژندونو یا تعریفونو) او څرګنده جملو څخه فرمولبندي کیږي. ددې لپاره، چې د یوې جملې وینا و منل شي یا وپیژندل شي، باید و ښوول شي . که پر کره توګه باندې ونیسو نو دا یوې منلې legitimierte (قانوني) پرلپسې ټولګیز (صنفي) پریدیکاتي سم اند د پایونې پرلپسې ده یا که غواړی پایله ده.

ښوونه:

په شمېرپوهنه کې ښوونه د یوې وینا د رښتیاوالي یا نارښتیاوالي باوري راوېستنه (ښوونه) ده. دا د اکسیومونو، چې له سره رښتیا نیول شوي وي او نورو وینا و څخه، چې رښتیاینه یې تیاره ښوول شوي وي راوېستل کیږي.. دلته له اکسیوماتیکي axiomatischenښوونې خبرې کوو.

شمېرپوهنیزې ښوونېز زیات وخت په وړو،وړوپلو د نورو غونډالو یا جملوپه بنسټ سرته رسیږي.

جوړښتیزې - او نا جوړښتیزې ښوونې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتونښوونه:

شتونښوونه چې وښايي ده، يا يوه تلنلار ورکړ شوې، چې اوبی ته موبيايي، دا په دې مانا يا پوهېدنه چې، يواوبی جوړيږي يا و منځ ته راځي.

د يوه نه جوړښتيزې ښووني سره د خويونو لرلوسره د يوه اوبی شته-والی يا شتون پای کيږي. کله ختی ناسيده نيوني کيږي، چې اوبی يې شتون نه لري. له دې ښوونو لاس ته نه راځي، چې سړی څنګه اوبی لاسته راوړي.

غوښتنه (ثبوت)Behauptung

غوښتنه (ثبوت) Behauptung يا ،، څرګند يا روښانه حکم ،،تضمين شوی قضاوت،، هم بلل کيږي، يوه جمله ده د ځانګړې مانا يا پوهېدنو سره او له ويونکي څخه داسې ويل کيږي، چې ټوليزه او د تل لپاره وي. که د بېلګې په توګه څوک پوښتنې ته ، چې ايالندن له پاريس څخه لوي دی،؟

ځواب وايي: لندن په ۲۰۰۰ ز ک کې د پاريس څخه زيات اوسيدونکي لرل،، نو له دې سره دی غوښتنه رامنځ ته کوي.

يوه غوښتنه نه يواځې لکه (څرکندونه) ويينه يوه جمله ده د ټاکلي منځپانګې سره، بلکې يو ټوليزه کړنه کاروايي ده: د ويل شوې وينا لپاره يوه ټوليزه په اختيار کې نيونی (چې ګوندې د ټيکوالي دعوا پرې شوي وي) باوري کيدنه ده . John R. Searl ددې لپاره د خبروکار“speachact“ کلمه و کاروله.

غوښتنې کېدی شي ټيک (همداسې) رښتيا وي يا نارښتيا. دا له دې امله موخه وړې دي، چې غوښتنو باندې د منلو او ردونو له امله خبرې اترې يا که غواړی مباحثه وشي، شک پرې راشي، ومنل شي يعنې تصديق شي، چې زور پرې واچول شي، وښوول شي، رد کړاي شي(ياني مخامخوالی يا تضاد يې وښوولی شي).

د نورو ژبنيو څرګندونو څخه يې رابېلونه

غوښتنې(ثبوتونه) نه دي لکه دا لاندې:

۱ - په نيونو وداني يا فقط نيولشوې يا نا جدي جملې. د بېلګې په توګه ادبياتو کښې، ژبتمرينونه يا ټوکې ټکالې لکه (،،په يوه وخت کې يو پاچا وو............،،)

۲ – پوښتنې،شک، ګومان(،، نه پوهيږم، چې ايا دا به راشي،،)

۳ – تيوريتيکي نيونې(،، نيسو،چې هر خاوند د جګې ګټې هلې ځلې کوي،،)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴– امر (،، لاسونه جګ،،)

۵ – کلیمه ټاکنه یا نومینال پیژند (،، د زیاتو اتومونو تینګه ترنه دې ،، مالیکیول ،، و بلل شي یا مالیکیول بولو.

– د ځانیز خوند یا مزې څرګندونه(،، دا موزیک مې ښه راځي،،)

کومه ګټه نه لري، چې دلته د رښتیاپوښتنه رامنځ ته کړو. دا ډول جملې له بلې لورې پر ارزښت باندې کیږي، د بېلګې پر توګه باندې موخه ورتیا، هنري خوندیونه، مجلس ارزښت.

د غوښتنو ډولونه.

غوښتنې د خپلو منځپانګو له لارې په برخو وېشل کیږي ، د بېلګې په توګه:

-- غوښتنه، چې نړۍ څنګه جوړه شوې، داسې په نامه empirischeیا په تجربو ودان، په رښتیا faktischeیا مثبت ښوونه(،، دا ونه له لسوکالو څخه ډېره زړه ده،، ، ،، سرپ له وسپنې څخه درانه دي،،).دا ډول غوښتنې تجربه- پوهنه ده، په ځانګړې توګه empirischeایمپریکي کارونه په پیداښتې پوهنو کې.

-- سم اندیز-شمیرپوهنیزې غوښتنې(،،د ۱۴۴ څلورۍ ریښه ۱۲ ده او پوره سم یې ۱۲±،،). دا د شمیرپوهنې اوسم اندله لارې؟

-- ارزښتیدونکي غوښتنې (،، سپین و برګ ته ښه باجه یا رباب وهي،،).

-- یوه لار ،یوه کچه، اخلاقي غوښتنې(،،سړی باید له دوي سره مرسته وکړي، چې بې له کومې تیروتنې څخه و ناوړه کړنې یا ګوناه ته اړ شي،،). دا ډول غوښتنې د نورماتیو-یا مثبت اخلاق Ethikالې دي.

-- hermeneutischeروښانه، موخه ښوونیزې غوښتنې (،،د سپین بیرغ ښکاره کونه دا پوهېدنه لري،چې: ،، موږتسلیم یو،،). دا ډول غوښتنې د ژب – او کلتورپوهنې الې دي.

دننني سایکولوژیکي یا دننه (ځان) کتنې غوښتنې

innerpsychische oder introspektive Behauptungen

(،، زه د غاښ درد لرم،،. ،، ګبینی خوږخوند لري،، ، ،، زه ګورم، چې ترمومتر ۱۰درجې څیلزیوس ښایي،،).

غوښتنې په نوروبرخو هم وېشل کیږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- غوښتنې په پخواني وخت کې په يوګڼ يا ځانګړو پېښو، اوسمهال يا راتلونکو پېښو.

(،، ګوېتې په ۱۸۳۲ کې ومړ،، که د ګوېتې په ځای مې کوم افغان ليکلی،نود زېږېدنې يا مرګ ورځ مې يې بايد اسانه پيداکولی شوی، دا چې دا مې نه شوکولی، اړ شوم همدا الماني پرېږدم.په خواشينی).دا ډول غوښتنې د تاريخپوهنې الې دي.

--- د ټاکلو ډولونو شيانو شته-والي غوښتنه (،، په دې ځنګله کې ډينګری شته،،).

--- په تجربوي قانونمندئ يا لاراړوندوالي غوښتنې (،، که څوک يوه کريستال ګلنی په مرمرځمکه وغورځوي، زرې زرې کېږي،،)

--- د علتونوغوښتنه (،،سپی مړ شوی، ځکه چې هغه سرطان لروده،،).

موږ د ثبوت په ځای د دې نوي وی ،، غوښتنه،، سره بلد نه يو، خوګورو چې دا سم همغه ثبوت دئ.

غوښتنه: سپی په سرطان مړ شوی.

ښوونه: دا بيا بايد وښوول شي، چې همداسې ده اوکه نه.

Imperativ په امريه بڼه، غوښتنې، امر

Implikation په کې رادننه کونه

جمله (شميرپوهنه)

يادونه: دا په ژبپوهنه کې هم بايد همداسې وي او همداسې ده.

جمله په شميرپوهنه اوسم اند کې يوه نوې پيژندنه ده، چې دا له اکسيومونو، پيژندونو او تازه پيژندل شوو جملو څخه وتلې فرمولبندي کېږي يا جوړيږي.د دې لپاره چې د يوې جملې وينا وپيژندلشي، بايد دا وښوول شي.

په نورمال ډول جملې د خپل غوره والي په ترتيب په يوه اهرامډوله ترتيب په برخو وويشل شي، چې ترتيب يې داسې برېښي:

۱- Lemmaمرستندوی جمله (په يوه غوره ښوونه کې مرستندوی جمله)

۲- Korollarد کره کونو يا ترې لاس ته راوړنو يوځايکول، چې دا له يوې جملې يا يوه پيژند بې له لويو بوختوالو څخه راکول کېږي. زيات وخت پای لاسته راړونې)

Proposition (سم انديزې وېناوې).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ – جمله یا تیورېم Theorem (پوهنیزه – او بنسټجمله یا ستجمله. Theoremتر اوسه پورې په زیاتو ژبو کې کارولکیږي.

تل ژبنیز – یا ورځني ژبنیز لیدني غوښتنه

--- تل ژبنیز لیدني غوښتنه په ټولیزه توګه فکر دی.. که سړي ته یو فکر یا پیښه پیدا شي، نو سړی کړی شي دا یوه غوښتنه وبولي.

بیلګه- غونډاله: د ما غوښتنه ده، چې زه موټر بیایم.

پوهېدنه یا مانا: زه اوس په دې فکرراغلم، چې په موټر کې ځم.

غوښتنه د فلسفي له لیده یا له مخې:

وینادولونه یا وینابڼې:

درې Modiمودوله یا وینادولونه شته: اینډیکاتیو، اوایمپیراتیو

اینډیکاتیوIndikativنومینال وینابڼه ده: ته کونیونکتیو ځې، هغه ځي او داسې نور.

د غوښتنو و پېژندنې ته څرګندونه

غوښتنې ډېر وخت د پېژندنې سره فرمولبندي کیږي، سره له دې چې پېژندنې یو مودوس دی، چې له هغې سره په ربښتیاینې خبرې کیږي. که ته یو څه وغواړې، نو ته دې وکړی شې، نو ستا مخامخ باید ربښتینی و پېژنې همداسې د تا په غوښتنو باور ولرې، نیسو چې ته او د تا ملګرې او ملګري په یوه هنرمند غږیږي او ته د بېلګې په توګه لاندې ویناوې به کار اچوې یا په لاندې ویناو کار کوې:

هنرمند ډېرې پیسې ګټي.

له دې پرته هغه ډېر قراردادونه دلاسه کړې دي.

دا غونډلې تر هغې پورې غوښتنې دي، تر څو پورې یې چې ربښتیاوالی نه وي ښوول - یا جوته شوې وي.

که د بېلکې په توګه دا نه وي تظمین شوي، چې دا هنر مند ډېرې پیسې اخلي، تر هغې پورې دا جمله یوه غوښتنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندنه Indikativ

د پوهنیز پېژندپوهنې کره کوولو پېژند

پوهنیزې پېژندپوهنې erkentnisse یو رېښتینی پېژندلشوی ربښتیاوالی انځوروي.

کونیونکتیو یا ناسیده وینابڼه: غوښتن- یا هیله بڼه: زه به لاړ شم، ته به لاړ شې.

ایمپیراتیو Imperativامربڼه: لاړ شئ!.

Konjunktivناسیده وینا:

کونیونکتیوپه هغه حالتونوکې کارول کیږي، چې ریښتونی نه، بلکه یوازې شونی یا ممکن وي. یا دا:

ډېر وخت وینا په ناسیده ویناکې د امکان یا شونتیا په چاپیریال کې راځي، دا د امکانبڼه یا شونتیا بڼه او یا کېدنتیابڼه هم بلل کیږي. کونیونکتیودا نه ښایي، چې یو څه شوني دي.

زه به لاړ شم، ته به لاړ شي اوداسې نور.

دا موضوع پوره اوږده او په زړه پورې د خبروڅه لري.

دا څه لیکنې مې چې وکړې، نود ژبې سره مې مینه نوره هم زیاته شوه اوداسې وایم، چې په دې زاړه بدن یا تیروخت د ژبې زده کړی شم.

Adeverb ادورب یا رابندونه

او ډولونه یې (ګومان مې دی و دې ته موږ قید وایو):

-- دا وی ادورب په غونداله کې یو غونډالغړی دئ او یا یو اتریبوت
لوکال ادورب (ځای ادورب)
-- چېرته؟ کومځای؟ (دلته، هلته، پاس، لاندې، دا، هغه، دباندې)

-- له کومه ؟ (له پاس څخه، له دباندې څخه، ....)

وچېرته؟ و کومځای ته؟(و ښي لورته، و کور ته، د مخ په لور یا و مخ ته...)

(Temporaladverb (Adverb der Zeit
تمپورال ادورب (د وخت ادورب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- کله؟ (لمرلوېده، سهار، اوس، وروسته، هغه وخت، نن ...)

-- څومره اوږد وخت؟ (په ساعتونو، تراوسه پورې، تل، له هغې څخه ....)

--څومره ډېر؟ (ډېر، کله کله، --- ...)

(Kausaladverb (Adverb des Grundes

کوزال ادورب (د لامل ادورب)

ولې؟ له څه امله؟، په څه ترخ کې؟، له څه سره؟، له څه څخه؟، د څه لپاره؟)

(Modaladverb (Adverb der Art und Weise

مودال ادورب (د رقم او ډول ادورب)

څه ډول؟ څنګه؟

(د زړه له کومې، ځانګړی، بلډول، نېکمرغه، خرګند، بې ادبه، ډېرواره، نږدې، ډېر، لږ، نږدې)

ادوربونه کېدی شي وکارول شي

- له یوه کړنوي سره په تړاو د څنګه ورکړې په څېر (زه دلته پاتېږم).

- له یوه خویوي یا له یوه بل ادورب سره په تړاو د اتریبوت په څېر(تل ارام پاتې شي، کله دباندې، کله دننه؟)

یو ادورب کړی شي د تړنوي دنده واخلي، که دا څنګیزه غونداله ولري. تړنیز ادوربونه کېدی شي لکه خویویونه د خوندیونې او نیت یا قصد په څېر ووېشل شي.

اړیکوینیز ادوربونه جوړیږي دبېلګې په توګه... څخه

- دې + پسې= دې پسې

- دې(ځای) + پسې= دې پسې

- څه +پسې = څه پسې

- څه+ هکله (باره) = (په) څه هکله. سم یې: پر څه هکله باندې

له تړنوي سره کېدی شي ویونه، وییونډلې(-ګروپونه) او غونډالې یو له بل سره وتړل شي.

دا د غونډالو خپلواک غړي نه دي او اتریبوت هم نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ویونتړنو سره به ویونه، وییونډلې یا غونډلې یو له بل سره تړل کیږي؟

داخپلواک غونډالغړي نه دي او اتریبوت هم نه دي.

د وییونو تړنې: د بېلېدنخښې یا کوما سره

بېلګه: سپین، غرنی او تورګل و ګرځېدا (چکر) ته ځي.

سپینګل او ملالۍ سررول(بنسټرول یا اصل رول) لوبوي. (لکه په فیلم کې)

له وییډلو(- ګروپونو) سره تړنه

بېلګې: د ډلې کار ولاس ته راوړنې به په یوه ستره پلاکات یا یوه لیدونکي تخته- لیک وښول شي.
په غونډالتړنو(Parataxe) کښې له دوه سرغونډالو سره.

بېلګې: سپین فیلمجوړونکی دئ او سپینګل د کامرې و شا ته ولاړ دئ.

ملالۍ غواړي وموزیم ته لاړه شي، خو (مګر) سپینه په مینه و سینما ته ځي.

له سر- یا بنسټغونډالې او څنګغونډالې سره غونډالزیاتونه یا ورزیاتونه

بېلګې: لمر بېرته ځلیږي، له هغې څخه وروسته چې ورېنګي ودرېده.

پوستوالا یا پوستوړونکي پوست راوړ، سره له دې چې د شپې توانمنده ورینګي وه.
یادونه: و ما ته ګرامري، سره له دې سم نه برېښي. دا ،،له دې سره،، باید وي، که د پسې ځاینیوو یا داتیو اړیتینګونه ده.

یادونه:

د ګرامر له مخې څخه به یې ،، سره له دې سره،، لیکنه سمه وي او دابه راته روښانه کړي، چې دا دواړه سره به توپیر ولري. ټولیز فکر اړیین دی.
له تړنویونو سره سړی کړی شي خپل نیت ووایي یا څرګند کړي.

یو له بل سره لړی کې(kopulativ):

بېلګې: همداسې، او، لکه څنګه - لکه هم، هم، پرته له دې (له دې څخه پرته) یا ښه یې: له دې څخه پرته ، له دې (سره) برابر، لومړی، پای، بالاخره(؟).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: زه په سپورټټولنه کې غړی يم، همداسې په موزيکښونځي کې هم.

څه پرديکول (پردي)(disjunktiv):

يا- او يا، يا....

بېلګه: مورږ يا په ګاډي کې ځو يا په موټر کې.

(restriktiv): څه بندول يا رابندول يا کمول

مګر، ځانله، ټيک (فقط؟)، بياهم، چېرته مخامخ، ترهغې پورې، دومره لرې....

بېلګه: مورږ اوس له درس سره پيل کوو، ترهغې پورې چې ټول چمتو وي.
(kausal): لاملول (لامل راوړل)

ځکه، که، سره له دې (له دې سره سره)، داسې چې.....

بېلګه:هغه و تياتر ته په وخت نه راغئ (را نه غئ)، ځکه ګاډی ناوخته راورسېد.

(temporal): وخت ورکول

په ترڅ کې، وروسته له دې څخه، له هغې سره، تر....

بېلګه: هغه يو سخت ټکر کړی وو. له هغې (وخت) څخه تل بيا درديږي يا خوګيږي (که غواړئ درد لري).

(negierend): څه نه کول (نه والی) (او که څه نه ول، لکه تور، نه تور)

بې له دې څخه ، پر ځای باندې . نه-بلکه...

بېلګه: هغه په وربځو کې تېروت، چې په ځای يې بېرته وکوټه-ګی ته لاړ.

(konditional): يو شرط ايښول:

که، کله، بلډول، پرته له (له دې څخه پرته)......

بېلګه: ملالئ هرومرو غواړي تياتر ته لاړه شي، که لا کارتې شته وي.

(komparativ): پرتله کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه، پس نو، کله چې، ټيک داسې....

بېلګه:سپين داسې اغيز وښود، چې ګوندې هغه به ډېر زړه بدى وي.

(instrumental): لار ښول (الات ښول)

له دې سره، په دې ترڅ کې، په دې کې.....

بېلګه: هغه په څرګند ډول خپل توان ښه کړ، داسې چې --- يا ځکه چې ---- يا له دې سره چې هغه زيات تمرين وکړ.

(konzessiv): قانع کېدل يا قانع کول، ښه يې:وربانديې منل :

په رښتيا... مګر،له دې سره، کله چې .. مګر، هممهال،

بېلګه: له دې سره چې له جګړ ځخه خبروو، خو مونږ بيا هم لاړو.

(adversativ): څه مخامخ کول:

مګر،بلکه، له دې زيات،مخامخ، هم، بياهم، د څه مخامخ، خو

بېلګه: هغه د کور کار نه کوي، خو په مينه و سپورت ته ځي.

(proportional): نسبت څرګندونه (متناسب) يا پرتله ييز يا ورته:

همغومره، څومره، څومره... همغومره

بېلګه:هرڅومره چې هغه ډېر کار کوي، همغومره ډېرې پيسې اخلي. يا: سپين و روښان ته جګ دى.

(modal): يو رقم او ډول څرګندونه يا ښونه
په دې چې، ځکه چې:

بېلګه: هغه مور نيکمرغه کوي، په دې چې يا ځکه چې ناولتوب غورځوي.

سرغونډالې يا بنسټغونډالې: Hauptsätze

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه غونډاله، چې پوره موخه څرګندوي او هو همداسې د څنګغونډالې پیل کې راځي(تل داسې نه وي، خو د ې ته دې تل پام راوګرځول شي).

د غونډالې خوندیونې له مخې سرې توپیروي:

:Haupsatz als Aussagesatz

سرغونډاله د ویناغونډالې په توګه

بېلګه: ورینګي وریږي. توپ رغړي. زدکونکی یوه غونډاله لیکي.

یادونه او پېژند: وینا د وییونو داسې څنګ پر څنګ باندې یوه موخه-وره ایښوونه ده، چې یو رښتیا ارزښا رښتیا یا نارښتیا ولري.

ویناغونډاله هغه غونډاله ده، چې رښتیا ارزښت رښتیا یا نارښتیا یې ښوول کېدی شي یا باید و ښوول شي.

- د ما د ،،سم اند،، کتاب کتلی شی.

:Hauptsatz als Fragesatz

سر- یا بنستېغونډله د پوښتنغونډالې په توګه

بېلګه:

(ایا) سبا ورېنګي وریږي؟ ولې غونډوسکه ورغړېده؟ (ایا) ته یوه غونډاله لیکې؟

یادونه: که پام مو وي، نو د ویناغونډالې او پوښتنغونډالې په منځ کې توپیر نه لیدل کیږي، نو دا پوښتنغونډاله به یواځې له پوښتننخښې سره موخه وره کوو او که ،،ایا،، به ورسره لیکو؟ ژبپوهان دې هم ورته فکر وکړي.

په وېینه کې یې بیا روښانه توپیر شته.

:Hauptsatz als Aufforderungssatz

بنستېغونډاله د امریه غونډالې په څېر

بېبلګه: سملاسي یوه غونډاله ولیکه! ناسمون مه کوه!لیکه!

سرغونډاله د درنښت امریې په څېر:

بېلګه: هیله ده چې په غونډاللیکنې پیل وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا: که و هغه ته څه ووایې.

بنسټغونډاله د غوښتنغونډالې په څېر:

بېلګه: کاش چې تا ناسمون نه وی کړی! تا کړی شو چې پوهنتون پیل کړې!

سرغونډله د غبرغونډلې په څېر:

بېلګه: ګوره، ډېر ناسمونونه دې درلودل! دا داسې ناوړه!
Infinitivsätze ایفینیتیو د کړنوي بنسټېنه یا بللبنه او و هغه ته خپله پوهېدنه ورکوي.هغه له وی بنسټ او پایوني څخه جوړه ده. اینفینیتیوغونډالې له ټاکلو ویونو او اوړونونو یا ښه یې بڼه بدلونونو وروسته کاروو.

بېلګه : ومخ ته لرل (د یو څه کړنې). زه و مخ ته لرم، چې د ټېنیس لوبه پیل کړم.

زیات وخت اینفینیتیوغونډاله له سرغونډالې وروسته ځای یاځای په ځای وي، داکړی شي چې د غونډالې پیل کې راشي..
spätlateinisch (modus) infinitivus = = نه نږدې ټاکونکی (نه له نږدې څخه ټاکونکی)
اینفنتیوغونډالې د کړنویونو سره په بنسټېنه غونډالې دي.

”Infinitivsätze ohne “auf
اینفینیتیو غونډالې بې له،، باندې،، څخه

بېلګې: پر څوکۍ ناست پاتې شه. سم یې: پرڅوکۍ باندې ناست پاتې شه.

زه موټر ولاړ پرېږدم.

”Infinitivsätze mit “mit د الماني او پښتو غونډلجوړونه پوره توپیر لري.
اینفینیتیو غونډلې له ،،سره،، سره

بېلګې: زه وعده درکوم، چې و سبا ته به له تا سره وګورم.

”Infinitivsätze mit ”Modalverben
اینفینیتیوغونډالې ،، مودال کړنویونه)

بېلګې: زه غواړم تا په روغتون کې وګورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کړی شې (اجازه لرې) له ټولګې سره و رسختې یا و ارامی ته لاړ شې

”Infinitivsätze mit ”werden
اینفیتیو غونډالې له ،، به،، سره

بېلګې: موږ به نیا اونیکه وګورو.

ته به ناوخته راشې.

: Partizipialsätze

پارتیڅیپغونډاله یوه ځنګیزه غونډاله ده له پارتیڅیب ۱ سره(پارتیڅیپ پرېزنس) یا له یوه پارتیڅیب ۲ (پارتیڅیپ پرفکت) سره. دا برخغونډاله د سرغونډالې و شي ته موخه لري او داپارتیڅیپ په ډېرو حالتونو کې غزیږي.

بېلګه: په بریا هیله من، هغوي وخپل ټیم ته دعا وکړه.

یو پارتیڅیپ یوه ګراماتیکي یا ژبلاریزه بڼه ده، چې له یوه کړنوي را بېلیږي او له دې سره سره کله، کله د یوه خویویي خوي غوره کوي، په ځنو برخو کې د یوه کړنویي خوي هم غوره کوي.
Partizipialsätze
پارتیڅیپ غونډالې د پارتیڅیب ۱(پارتیڅیپ اوس وخت) او پارتیڅیپ ۲ (پارتیڅیپ تېر وخت) سره جوړیږي.

پارتیڅیپ ۱ له یوې پارتیڅیپغونډالې له دوه هممهالځغاستنده کړنو سره کارول کیږي.

بېلګې: په الوتکه کې ناست، وجګېدو ته صبر کوي.

پر ځمکه باندې پروت، هغه ستوري ګوري.
په پارتیڅیپالغونډاله کې له پارتیڅیپ ۲ سره کړنه په بنسټ – یا سرغونډاله کې له کړنې څخه د مخه کړل کیږي.

بېلګه: پاس نا وخته ورکړل شو، تور لوبغاړي(تور ساتونکي یا ګولساتونکي) وکولی شو هغه ونیسي.

همدا اوس چې دی وېښ شو، هغه وو چې تلفون زنګ وواهه.

غونډال لړۍ Die Satzreihe

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځایشوې غونډالې Der zusammengesetzte Satz

یوه غونډاللړی(Parataxe) – غونډالتړنه هم بلل کیږي- له دوه یا ډېرو برابرارزښته غونډالو څخه جوړیږي:

بېلګه: مور وکار ته ځي. پلار و خرڅلاو ته.

مور وکار ته ځي(،) او پلار وخرڅلاو ته.

(Ein Satzgefüge (Hypotaxe

غونډالزیاتونه (Hypotaxe)له سر- یا بنسټغونډالې (زیات وخت له یوه تړنوي سره تړلې) څخه جوړه ده.

په ژبلار کې د هیپوتاکس لاندې د یوې څنګیزغونډالې د بلې څنګیزغونډالې سره ترتیبول پوهیږو. یوه ګډوله غونډاله، چې له یو ځله یا له ډېرځلو هیپوتاکسو څخه لاس ته راغلې وي، په ژبلار کې غونډالزیاتونه پوهیږو. (کېدی شي مور د مخه بل څه نوملي وي، خو زه ترې خبر نه یم. زه ملامته یم).

له غونډالزیاتوني څخه په ژبلار کې یوه ګډوله غونډاله پوهیږو، چې لږ تر لږه له یوې بنسټ – یا سرغونډالې او له یوې څنګغونډالې څخه جوړه وي(او یا هم زیاتې څنګیزغونډالې ولري). غونډالزیاتونه د هیپوتاکس په مېکانیزم جوړه یا ودانه ده.
بېلګه: زدکونکی پوهیږي. هغه باید زده کړي.

زدکونکی پوهیږي، چې هغه باید زده کړي.

غونډالزیاتونه یا له څو غونډالو څخه یوه جوړونه....

په غونډالزیاتونه- یا له څو غونډالو څخه یوه جوړونه کې بنسټ-یا سرغونډاله او څنګیزغونډاله.

څنګیز- یا څنګغونډاله د بتسټغونډالې و مخ ته، و څنګ ته او یا د بنسټغونډالې په منځ کې وي. هلته یوه غونډالزیاتونه و منځ ته راځي.

-- څنګیزغونډاله له بنسټغونډالې څخه د مخه:

بېلګې: دا چې یا ځکه چې باران وریږي، لوبه په کوټه کې کوو.

سره له دې چې زه وخت نه لرم، سینما ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- څنګيز غونډاله د بنسټغونډالي پسې:

موږ لوبه په کوټه کې کوو، ځکه چې باران وريږي.

زه سينماته ځم، سره له دې چې وخت نه لرم.

-- څنګيز غونډاله د بنسټغونډالي منځ کې:

بېلګې: موږ لوبه ، دا چې باران وريږي، په کوټه کې کوو.

زه، سره له دې، چې وخت نه لرم، سينما ته ځم.

-- څنګيزغونډالي

څنګيزغونډالي کېدی شي د هغوي د دندې له مخې څخه توپير شي، بيا کېدی شي غړيغونډالي وبلل شي.

-- شيغونډالي(غړيغونډاله په کړوني حالت کې)

څوک چې وږی وي، بايد وخوري.(څوک بايد وخوري؟)

ډېر خوښېږم، چې ته مې نن کتو ته راځې . - څه (شی) مې خوښوي.

-- شيغونډاله(غړيغونډاله د خاوندوالي -، داتيو-، خاوندوالي- يا اړيکوين شی پر څېر يا بڼه باندې):

بېلګه: زه پر ياد باندې لرم يا ښه يې: زه ياد لرم يا راوړم، چې هغې يوه جايزه ګټلې. (څه(شی) زه څه په ياد لرم؟)

سپين سوچ وواهه، چې هغه څه کړی شي.(سپين څه سوچ وواهه)

هغه هکپک وو، چې هغه يوه جايزه ګټلې.(هغه په څه هکپک وو؟)

Adverbialsätze:ادوربال غونډالې:

بېلګې:

هغه و لمبا ته لاړ، (کله يا هغه وخت) چې هغه د کورکار و پای ته ورساوه. (هغه کله و لمبا ته لاړ؟)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپين ناوخته راغی، ځکه چې ګاډی ناوخته شوی وو. (ولې سپين ناوخته راغی؟)
Attributsätze:اتريبوتغونډالې:

اتريبوتغونډالې په ژبلار کې يوه څنګيزه غونډاله ده، چې د يوه اتريبوت دنده لري، داسې چې له يوه نوم (سوبستانتيو) يا د يوه سوبستانتيو ګروپ په واک کې وي.

بېلګې: سپي، چې غاپي، نه داړي.(کوم سپي نه داړي؟)
پيل(فيل) اموخت(عادت) لري يا اموخته دی، چې (هغه) سر خوروي) (پيل څه اموخت لري)

Konjunktioalsätze ترنغونډالې:

څنګغونډالې د ترنويونو له لارې لاربنوديږي

کړنوی زيات د څنګيزې غونډالې په پاي کې ځای په ځای وي.
د خپلې غوښتنې يا نيت سره سړی دا توپيرولی شي:

(Kausalsatz (Begründungssatz
کوزالغونډالي (لاملغونډالې)

(ترني: چې، ځکه، ځکه چې، دا چې، داسې په نامه(؟))

بېلګه: زه تا واده کوم، ځکه چې راته ګرانه يې.
و سبا ته ښونځی نه شته، ځکه چې د رسختی پيل دئ

Konditionalsatz(شرطی غونډاله)
(شرطونه: څنګه والی (؟) (حالت) د خبرو دې، کله (چې)،که، پرته له، بل ډول...)

بېلګه: نمرې به دې ښې شي، که تا درسونه زده کړل.

زه چای جوړوم يا کړم، که ته راځې.

(Modalsatz (Satz der Art und Weise (د رقم او ډول غونډاله،)
(کنجنکشن يا ترنويونه: داسې چې يا که چېرې، که چېرې،که)

بېلګه؛ تاسو لوبه ګټلی شی، که (چېرې) تاسو پوره وهڅيږئ.

(Temporalsatz (Zeitsatz(وختغونډاله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تړنویونه: (چې، له هغې، دې ...) وروسته، په ترڅ کې، له هغې پسې، پورې(دلته مې ،، تر،، لیکلی وو، خو د وروستیو څېړنو له مخې ،، تر ،، ناسم دئ او څه پرېپوهېدنه نه لري. دا موصوع لږ پېچلې شوې، چې بل ځای کې به پرې وغږېږو)، ....)

یادونه: پورې د تړنوي په څېر هم راځي، خو د له او ..... نورو ځاینیوی نه شي کېدی

۱۰ بجو تر ۱۱ بجو پورې. یا ۱۰ – ۱۱ بجو

بیا یادونه: دا ،، تر،، ګوره تړنویي نه دي، دا د حالت اړوند مورفېم دی او دا ،، پورې،، پسېتړلی او تړنویي دی. دا په ګرامري حالتونو کښې روښانه شوې.

بېلګه: ټولګی (هغه) مهال (د کاډو) و تمځای ته راغلل، چې ګاډی راورسېد.
ګومان مې دی لږ تکرار شته.

غونډالجوړونه

یوه ساده غونډاله څنګه جوړه ده؟

نجلی لیکي (شینوم (نوم)+پرېډیکات)

(ایا) نجلی لیکي؟ (پوښتنوی+ شینوم یا نوم+پرېډیکات)

ژوندېپاتو د مړو (ومړو ته) دعا وکړه.(نومځاینیوی + خاوندوالی شی(د،،ته،، حالت)+ پرېډیکات)

پلورونکي له مشتریانو څخه خوښنه وکړه.(شینوم + داتیو شی + پرېډیکات)

ځوان ملګری ګوري. (شینوم + خاوندوالي شی)

ښونکي لیکناسمون پام کې لري.(شینوم + اړیکویز شی+پرېډیکات)

زه په شینوارو کې اوسېږم.(شینوم+ځایوربیال + پرېډیکات)

ګاډی ناوخته ځي.(شینوم + وختیز ادوربیال + پرېډیکات)

سترنج د وختتېرولو له امله کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ما د ملګري سپی په اوبو کې لامبي. (د خاوندوالي اتريبوت+ شی+ځای ادوربال+ پريديکات)
وکوم ځايبدلونونو ته شونتيا شته؟ يا کوم ځايبدلونونه کېدی شي؟ (خوښه مو)
ځوان خپل ملګری ګوري. (شينوم+ د خاوندوالي شی+ پرېديکات)
پوښتنه يي هم همداسې ده، خو ،، ايا،، يي و مخه ته راتلی.
(ايا) دا ځوان خپل ملګری ګوري دا ځوان.(نوم+خاوندوالي شی+ پرېديکات)
شينوم(غونډال اله) او پرېديکات (غونډالوينا)

(يادونه: پرېديکات هغه څه دي، چې يوه کړنه کړل کيږي يايوه کړنه کيږي)

د غونډالغړو سره شينوم(غونډال اله) او له پرېديکات(غونډالوينا) سره سړی کړی شي ساده غونډالې جوړې کړي.

بېلګې: کوچنی لوبيږي. موټر روانيږي. سړی پخوي. ښځه ګنډي.

د پوښتنې په بڼه: (ايا)هلک لوبيږي؟ (ايا) موټرروانيږي؟ (ايا) سړی پخوي؟

يادونه: زه پرېکړه نه کوم، چې دا به څنګه راغلې وي. موږ په پښتو کې لکه غونډاله يو ډول ليکو او بيا پوښتننخښه پسې زياتوو او يا يې د مخه ايا ليکو. فکر به ورته وکړو.
شی يا ښه يې نومويی کړی شي

يو نوم/ شينوم – يو نوموی -

يو نوموی له مل سره-

يونوم/شينوم له اتريبوت سره -

يا هم يو نومځاينيوی وي.

يادونه: په بخښنه. تاسو پوهيږي، چې دا پورته - د ،، وي،، په ځای ليکل شوی، دا په دې پوهېدنه،چې په هرځای کې د ،،-،، په ځای وي راتللی شي.
شينوم (غونډال اله)

زدکونکي زده کوي.

څوک يا څه شی؟(نوميز)

څوک يا څه شی زدکوي؟ زدکونکی زده کوي.

شينوم: زدکونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Das Prädikat (Satzaussage
پرېدیکات (غونډالوینا) (څه کیږي)

زده کونکی زدکوي.

څه کوي.... ؟ څه پېښیږي...؟

پرېدیکات وايي، څه دي، څه پېښیږي یا څه کړل کیږي یا څه کیږي.

زدکونکی څه کوي؟ .... زده کونکی زده کوي.

برېدیکات زده کول.

پرېدیکات تل یو کړنوی دی.
شی – غونډالپوره کونه

Mit den Satzgliedern
له غونډالغړو سره

شینوم یا نوموېي(غونډال اله) او پرېدیکات(غونډالوینا)

کېدی شي سړی ساده غونډالې جوړې کړي؟

بېلګه: کوچنی لوبې کوي. موټر ځغلي، سړی پخوي، ښځه کار کوي

د پوښتنغونډالي په څېر: ایا کوچنی لوبې کوي؟ ایاموټر ځغلي؟

ایا سړی پخوي؟ ایا ښځه کار کوي؟

یادونه: په پښتو کې دا پوښتنوی له ویلو څرګندیږي او زیات وخت د ،، یا ،، ورسره نه لیکي یا وایي.

اتریبوت- ورزیاتونه
اتریبوت خپلواک غونډلغړي نه دي.

ادجکتیوي یا خویوییز اتریبوت(هم: اتریبوتي خویوییونه):

خویوی یا هم ګنوی له یوه نوم/سوبستانتیو سره زیاتیږي:

بېلګې: ښکلی کور. دما نوې غونډوسکه، دریم ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

:postpositionales Attribut

يادونه: د لته هم ماپه لومړي سر کې دا د پرپيوزيشن لپاره څېړل وو، خو پښتو پرپيوزيشن نه لري، نو د تېر غونډي به کله د پښتو يو او کله بل حالت وي.

اتريبوت: د نږدې ټاکنو لپاره د يوه شي ورزياوتونه

اړيکوييز اتريبوت:

اتريبوت کېدی شي له ډېرو وييونو او له نورو وييونو – د يوه اړيکوي سره په تړنه- جوړ وي.

بېلګه: زه شمېروني(کمپيوټر) له اعلاناتو څخه اخلم.

Genitivattribut: خاوندوالي اتريبوت:

شي يا نوم ته په خاوندوالي ورزياتونه

بېلګه: دما د ملګري سپی ښه روزلشوی دی.

د هنرمند انځورونه هکپکونکي وبرېښېده.

يادونه: موږ د څنګه والي، حالت يا اړيکتينګوونکي په هکله څه ستونځې لرو، په دې هکله مې په لنډ تېر وخت کې ليکنه هم خوره کړې، که هغه مو وکتله او د سمون په هکله مو يې فکر وکړ، خوښ به شم.

Partizipپارتيځيپ:

د کړنوي لپاره يوه د نخښوني ښه ده، چې د کړنوي (بېلابېل وختپوړی) او هم د خويوي (جګوالي توان) خوييوونه لري او له دې سره د کړنوي او خويويي په منځ کې ځای نيسي (په دواړو پارتيځيب شوی)

،، ،، تلونی،، د کړنوي ،، تلل،، اوسمهال پارتيځيپ دی.،،
▶ Partizip als Attribut پارتيځيپ د اتريبوت په توګه

بېلګه:

خوښو ليدونکو پر خپلو ځايونو باندې چغې کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په ځغاستندې – یا ځغاستېتې (ور) زدکړه (تمرین) ورکوله.

غونډالجوړ ونې
وختونه
اوس وخت: تلل
ځم، ځو،ځې، ځې، ځي

Präteritum oder Imperfekt = 1. Vergangenheit

لومړی تېر وخت: زه پرون ټوله ورځ په کور کې وم، ځکه چې (زه) ناروغ وم.

ما غوښتل و سینما ته لاړ شم، خو باید په بستره کې پاتې شم.

ما تبه لروده او د غاړې درد.

تېر وخت ۲ Perfekt = 2. Vergangenheit
تېر وخت ۳ ► Plusquamperfekt = 3. Vergangenheit
► ۱ Futur I = 1. Zukunft . راتلونکی
► ۲ Futur II = 2. Zukunft . راتلونکی

تېر وخت او ۳ او . تېر وخت د مرستندوي کړنویونو ،، لرل،، یا ،، یل،، سره.

راتلونکي له مرستندوی کړنویي ،،به+ کړنوی،، سره. دلته هم مرستې ته اړتیاده،

په پښتو غونډله کې کړونی چې د اینکلیتیکي نومځاینیوو په بڼه دي، د کړنوي پای کې راځې او دا په ډېرو مهالونو کې او له دې سره غونډله- پوره غونډله- له یوه وي څخه جوړه ده، چې دا غونډله هممهال کړنوی او کړونی دواړه لري.

بېلګې: تلل: ځم، ځې، ځو او....لاړم....

خوړل: خورم، خورې...

یادونه: دا پورته، چې موږ اینکلتیکي نومځاینیوي بللي، دا په خټه کښې د کړنوییونو، له وخت سره سم یا وخت اړنونده بڼه بدلون یا ګردان دی. موږ په پښتو کښې داسې بلد شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو، چې ګونډې د ښځينه په توګه ،، له ځم سره،، که ،، زه ،، ونه ليکو، نو دا به بسيا کوي. موږ ور باندې پوهېږو، خو دلته مو هغه ګرامري پوهېدنه ناسمه کوي او دا په پاي کښې

.　　　　５۶　　　　ژبپوهنه۳　　　　.

دا د وخت اړونده مورفېمونه مو ونا سمونونو ته رابولي، چې ګونډې په ،،راځم،، کښې به دا ،،- م،، د نومځاينيوي لپاره وي، خو داسې نه ده او دا د کړنويي پوهېدنغزونه ده.

يادونه: په پښتو کښې کړنوييونه نه ګردانېږي، خو پوهېدنغزوني لري، چې پوهنه يې غزوي. که دا اينکليتيکي نومځاى نوي د کړنوييونو سره نښي راشي، نو دا کړنوييونه لوريز کوي او د نه کړناړيکټيڼګوونو کښې بيا نومويونه يا ښه يې اينکليتيکي نومځاى نيوي ي.

وروسته څېړل شوي. لنډ: دا اينکليتيکي نومځاينيوي بلل کيږي.

د کړنويونو غزېدنه دا د بدلون ګردان پرځاى باندې دى.

ښځګي ناتوانه کړنويونه .... ښځګي توانمند کړنويونه

اوسمهال: ..... زه وايم......... زه ځم

ته وايې .... ته ځې

هغه (ن، ښ) وايي ..... هغه (ن،ښ) ځي

موږ وايو...............موږ ځو

تاسو وايئ............ تاسو ځئ

هغوي (ن ښ) وايي............... هغوي (ن،ښ) ځئ

اوس تېر مهال يا پرفکت: ما ويل .... زه تللم(*)

تا ويل............... ته تللې

هغه(هغې) ويل .... هغه تللو، هغه تلله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو ویل (ویلو)..... تاسو تللی

هغوي ویل(ویلو).... هغوي تلل(تللې)

موږ وویل..................موږ لاړو (لاړلو)

تاسو وویل .... تاسو لاړی (لاړلی)

هغوي وویل(وویلو)..... هغوي لاړل (ښ لاړلې)

پرفکت :...... ما وویل............ زه لاړم (لاړلم)

تا وویل (وویلو)....... ته لاړلې

هغه، هغې وویلو ... هغه لاړه(لاړلو)

ښ. لاړه (لاړله)(توپیر په ه کې دی.

موږ وویلو .... موږ لاړو(لاړلو)

تاسو وویلو......... تاسو لاړلی

هغوي وویل ....هغوی(ن،ښ) لاړل (ښ. لاړلې)...

پلوسکوم پرفکت: ما وویل... زه لاړم فکر : ماویلي وو

تا وویل...... ته لاړلې .... تا ویلي وو

هغه، هغې وویل........ هغه(ن،ښ) لاړه (لاړله)

موږ وویلو .... موږ لاړلو

تاسو وویلو .... تاسو لاړلی

هغوي وویلو................ هغوي (ن،ښ) لاړلو (لاړلې)

راتلونکی ۱ : زه به وایم.................. زه به ځم

ته به وایې .... ته به ځې

هغه به وایي................ هغه به ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ به وایو........موږ به ځو

تاسو به وایئ........... تاسو به ځئ

هغوي به وایئ........ هغوي به ځي

راتلونکی ۲ :   ما به ویلي وي .... زه به تللی وم (*)

تا به ویلي وي...... ته به تللی وې

هغه به ویلې وي........ هغه به تللی وي

هغه به ویلي وي..... هغه به تللې وي

موږ به ویلي وي........... موږ به تللي وو

تاسو به ویلي وي............ تاسو به تللي وئ

هغوي(ن،ښ) به ویلي وي.....هغوي (ن،ښ) به تللې وي

لاندې ته یادونه: په لاندې کې له لرل او یل کړنویونو سره بې له ځانیز نومځاینیوو څخه هم دا غونډالې د یوه ویي په څېر سمې دي. لرم، یم او نور

Aktiv und Passivکړونی او پرې – یا نه کړونی

غوره یادونه: موږ په الماني یا لاتین کې اکتیو او پاسیو په دې پوهېدنه چې کړوني او نه کړوني او په عربي کښې فاعل او مفعول، دا په دې پوهېدنه چې کړوني او پرېکړوني لرو، خو که په پښتو کښې ورته فکر وکړو، نو موږ په پښتو کې دا دریواړه لرو: کړونی، پرېکړوني او نه کړوني، چې دا په حالتونو یا پېر کښې ښه روښانه شوي دي. یا

یادونه:

او هغه عربي یې فاعل او مفعول (کړونی، پرېکړونی)، خو په پښتو کې یې باید پرېکړونی او بل یې نه کړونی وبولو، خو که نه کړونی یې وبولو بسیا کوي، ځکه چې پرېکړونی هم نه کړونی دی.

په کړنغونډالي کې شی (غونډالپوره کونکی) په نه کړونغونډاله کې سبجکت (غونډال اله) کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړنغونډاله(کړنبڼه): ملالۍ(کړونی) وهوګۍ(پرېکړونی) ته ډاډ ورکوي (پرېډيکات).
ناکړنوی (زورېډبڼه): هوګۍ(کړنوی) ډاډمنه کيږي (د ملالی له خوا څخه)

Aktivاکتيو دا په پښتو د کړوني انډول دی: په يوه اکتيو- يا کړنغونډله کې د سبجکت انډول کړونی دی، نو کړونی بيا په همغه حالت کې وي.

بېلګې: ملالي هوګی ډاډه کوي.(ملالی کړونې ده، هغه وهوګی ته ډاډ ورکوي. هوګی نه کړونې يا پرېکړوني يا موخه اله ده)

هوګی ربړيږي.(هوګی په همغه حالت پاتې ده.)

ځلمی دړه وازوي. (ځلمی پخپله دړه وازوي.)

زه ښوروا لړم. (زه پخپله ښوروا لړم)

Passivپښتو انډول يې:نه کړونی دا نه کړونی د کړوني مخامخ يا پرېکړونی دی.

بېلګې: هوګی ډاډه کيږي. ::::::: په څخه کښې..........

دړه وازيږي.

ښوروا لړلکيږي.

پرېکړونی: سپين هوګی وهي. دلته سپين کړونی او هوګی پرېکړونې ده.

هوګی وهل کيږي: دلته هوګی نه کړونې يا پرېکړوني ده.

سيده -، ناسيده شی

سيده شی: پېژند: غونډالغړی، چې د کړنوي، په خاوندوالي کښې ، د غونډلې په واک کې دي او د يوه شي سينتاکتيکي دنده ډکوي يا پوره کوي.

مخامخ وی يې ناسيده شی.

۱ - کارونبېلګه: په غونډله کې. ،، زه د کورکيلي لټوم.،، ،، د ما د کور کيلي،، يو نوميز غونډال غړی دی، چې د خاوندوالي په بڼه کښې دی او د يوه سيده شي دنده وکړنوي ،،، لټوم،، ته پوره کوي.

يوه غوره يادونه: موږ بايد وهڅېږو، چې په خپلو ټولو ليکنو کې يو څه چې په پيداېښې توګه راتلی شي، بېپروا نه پرېږدو. لکه په پورته غونډاله کې، چې د کړنوي د مخه ،، و ،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید ولیکو. له دې سره د غونډالې ځرنګوالی هم په پام کې نیول کېږي، چې باید ونیول شي. دا پورته په بل ځای کښې هم راغلي، خو زه نور پسې نه شم ګرځېدلی.

۱ – سیده شی نخښونه له سیمانتیکي دندې سره سراو کار لري، چې په ډېر دا ډول جوړښتونو کې خوندي ده، دا د کړنوي له کړنو څخه سیده اغیزمن شی یا ابجکت، چې هغه په دا ډول اړونده کېدنجوړښتونو شی یا ابجکت کیږي. ،، د کور کیلي د ما له خوا څخه لټول کیږي.،،

۱. ژبپوهنه۳ ۶۰ .

- ،، داسیده شی پسې نښتی له کړنویکړنو (یا د کړنوي له کړنو) څخه اغیزمن دی...،،

ویی - یا لغاتپوهېدنه

(معنی)Wortbedeutung/Definition:
ناسیده شی

وییپوهېدنه/ پېژند

۱ – ژبه: غونډالبرخه، چې د کړنوي په واک کې دی، په داتیو ډول وي او د یوه شي سینتاکتیکي دنده پوره کوي. دا کلیمه د برخې په څېر د جینیتیو لپاره دنده هم پوره کوي –

او داتیو شی همداسې اړیکوي شي لپاره کارول کیږي. دلته نور هم ډېر څه شته، چې باید لیکل شوي وی، خو نور ورته ستړی شوم.(د ستړي څه ښه نه ده،خو کارغواړي) کارونبېلګه:

په غونډاله کې: ،، زه له تا سره مرسته کوم،، ،، له تا،، نومینال غونډالغړی دی، چې د الماني په داتیو او پښتو کې ،، له تا،، داتیو اړیکتیګوونی یا پېر کې دي او وکړنوي ،، مرسته کوم،، ته د یوه سیده شي دنده پوره کوي.

د ناسیده شي نخښونه د داتیو لپاره کله د همهغه پوهنیزه کلمه د پاس کلیمي(دا پاس په دې پوهېدنه دی، چې هغه بل څه خوندی لري. برخه ورته نه شو ویلی، هغه بیابل څه دي) لپاره کارول کیږي پرته له اکوزاتیو(سیده شی) څخه.

دا ناسیده شی په الماني کې (وپښتو ته دې پام وشي) له سیده شي څخه په څېر نه د یوه کېدوني غونډالې سبجک(نومویي) په څېر کارول کیږي: ،، زه له تا سره مرسته کوم،، داسې کیږي، چې،، له تا سره به مرسته وشي،،، دا ناسیده شی ،، له تا،، په داتیو حالت پاتیږي.

Der Konjunktiv کونیونکتیو یا کنجنکشن(تړنویي یا تړن لغات)
Der Konjunktiv I

(c) ketabton.com: The Digital Library

کونیونکتیو ۱ ترنویی ۱

۱ – کونیونکتیو زیات یوه هیله، یوه غوښتنه یا (یوڅه) رابلني ته وایي (افاده کوي).

دا چې ویل کیږي، لا تراوسه ربښتیا شوي یا کړل شوي نه دي، بلکه د ویونکي له خوا څخه داسې غوښتلکیږي.

بېلګه: - هوښ ولره

سړی دې دوه هګۍ واخلي

هغه دې صبر وکړي.

۲ – له کنجنکشن ۱ سره ناسیده/ نه ویيزې (نه ور غږیزه) ویناوي جوړیږي.

بېلګې: ځوان وايي، هغه هره ورځ خپله د خوښې مړۍ خوري.

پلار وايي، هغه دې پیسې سپما کړي.

(Konjunktiv II (Möglichkeitsform II

کونیونکتیو ۲ (شونتیابنه) ترنوییز ۲ :

۱ – کونیونکتیو ۲ یو څه وايي چې په خیال کې وي، خو عملي شوي نه وي.

بېلګه: که شونتیا یې وی یا که کېدی شي یا که کېدونکې وي، هغه به هره ورځ خپله د مینې مړۍ خوري.

ما به داسې نه وی کړي.

زه به داسې څه هیڅ (وخت) ونه کړم.
کونیونکتیو ۲ زیات وخت د درنښت له امله هم کارول کیږي.

بېلګه: ما به هیله لرودی، چې تا دې یو ه غزل ویلي وی.

ما به و تا ته مشوره درکړې وی، چې دا کتاب دې ولولې.

۳ – کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، هغې پسې چې و یو څه ته لاسرسی شوی وي.
بېلګې: نو دا به وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازموینې لومړی پړاو به تا اوس و سرته رسولی وي.

۴ – کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، چې یو څه تېر او سرته رسېدلي وي.

بېلګه:که بس په خپل وخت راغلی وی، زه به په سم وخت ښونځي کې وی.

– کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، که یو څه همدا اوس پېښېدلی.

بېلګه: که ما په همدې وخت کې پیسې لرودی، زه به له تاسره سینما ته لاړ شم.

۶ - کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، که یو څه لا نه وي پېښ شوي.

بېلګه: که موږ د ښونځي کار دا اوس نه لیکلی، زه به نېکمرغه وی.

Konjugation im Konjunktiv I

بدلون په تېرنویونو ۱ کې
اوسمهال

زه ځم	زه وایم	زه خبرې کوم
ته ځې	ته وایې	ته خبرې کوې
هغه، هغوي ځي	هغه، هغوي وایي	هغه، هغوي خبرې کوي.
موږ ځو	موږ وایو	موږ خبرې کوو
تاسو ځئ	تاسو وایئ	تاسو خبرې کوئ
هغوي ځي	هغوي وایي	هغوي خبرې کوي

Perfekt د تېر وخت کړنبنه او هم پایشوی راتلونکی

زه دې تللی وم	ما ویلي دي	ما خبرې کړي
ته دې تللی وې	تا ویلي دي	تا خبرې کړې دي
هغه، هغوي دې تللي وي	هغه هغوي ویلي دي	هغوي خبرې کړي دي
موږ دې تللي یو	موږ ویلي دي	موږ خبرې کړي دي
تاسو دې تللي وئ	تاسو دې ویلي وي	تاسو خبرې کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي دې تللي وي هغوي ويلي دي   هغوي خبرې کړي دي

Futur I راتلونکی ۱

زه به لاړشم   زه به ووايم   زه به خبرې وکړم

ته به لاړ شې   ته به ووايې   ته به خبرې وکړې

هغه، هغوي به لاړ شي   هغه، هغوي به ووايي   هغه، هغوي به خبرې وکړي

موږ به لاړ شو   موږ به ووايو ،   موږ به خبرې وکړو

تاسو به لاړ شئ   تاسو به ووايئ   تاسو به خبرې وکړئ

تاسو به لاړ شئ تاسو به ووايئ   تاسو به خبرې وکړئ

هغوي به لاړ شي هغوي به ووايي   هغوي به خبرې وکړي

Futur II راتلونکی ۲

زه به تللی وم مابه ويلي وي ما به خبرې کړې وي

ته به تللی وې تابه ويلي وي   تا به خبرې کړي وي

هغه، هغوي به تللي وي هغه، هغوي به ويلي وي   هغه هغوي به خبرې کړې وي
موږ به تللي وو   موږ به ويلي وي   موږ به خبرې کړې وي

تاسو به تللي وئ   تاسو به ويلي وي   تاسو به خبرې کړي وي

هغوي به تللي وي   هغوي به ويلي وي   هغوي به خبرې کړي وي.

Die direkte Rede

سيده ويناوې يا – خبرې يا ګړېدل(؟)
يادونه: ما پورته د هغه اړوند ويي دوه ډوله پوهېدنې ليکلي. دا توپير لری. د سم اند له مخې وينا يو څه او خبرې بل څه دی. وينا يو رښتيا ارزښت رښتيا يا نارښتيا لري او هغه بايد وښوول شي، چې داوينا رښتيا او که نارښتيا ده او خبرې دا نه وايي. دا به داسې ووايو، چې ټول هغه ويل، چې دا د وينا پېژند نه لرې، خبرې يا ګړېدل دي.

سيده خبرې د يوې غونډالې برخه ده، چې ويونه ببرته ورکوي، کوم چې ويل شوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ویل شوي چې پر نخښه باندې کړو، د نخښونخښو منځ کې ځای په ځای کیږي.

شونتیاوې:
پلار وویل: ،، نن موږ یو چکر وهو.،،

،،نن موږ یو چکر وهو،، ، پلار وویل.

،، نن،، ، پلار وویل، ،، موږ یو چکر وهو،،.

،، ایا نن یو چکر وهو؟،، ، سپین وپوښتل.

،، موږ نن یو چکر وهو!،، ، سپین غږ کړ.

ناسیده خبرې Dir indirekten Rede

په ناسیده خبرو کې (نه وییزې خبرې) دا ویلشوې وییونه بېرته نه ورکوي، بلکه په یوه وییزه خبرې خبر ورکول کیږي.

سرې دبېلګې په توګه په کار اچوي، که سړی د یوه بل یوه وییزه خبره یو دریم ته ورکوي.

ناسیده خبرې دې په کونیونکڅیون ۱ کې ځای په ځای وي.

سپین و ما ته وویل، هغه نن د فوټبال (پښو غونډوسکې) و لوبغالي ته ځي.

سپین و ما ته وویل، چې هغه نن د فوټبال(پښو غونډوسکې) ولوبغالي ته ځي.

لوبغاړی په اند وو چې، هغه په ښه حالت کې دی.

ناسیده خبره په کونیونکڅیو ۲ کې ده، که کونیونکڅیون ۱ څخه یواځنی روښانه وي:

سپین وویل، که د هغه مورپلار نن یو نوی موټر اخستلی وی، ما به هیله لرلی وی، چې هغوي نن دلته راغلي وی.
ناسیده خبرې زیات په اینديکاتیو وي، که روښانه وي، چې یوه ناسیده خبره مخ ته پرته وي، په ټوله کې په یوه غونډاله کې له یوه پیلویې سره .

سپین وایي، چې هغه د کورکار کوي.

موټروان په اند دی، چې دی مختګ لري یا ----،--لومړیتوب لري.

انتروګاتیوغونډالې Interrogativsätze

(c) ketabton.com: The Digital Library

روښانه ده، چې ته به په دې وییتو کې ځانله پوښتننخښنه په پام کې لرې. دا کېدی شي ډېره پارونکې یا په زړه پورې وي، چې ستا د ژبې نوي وییونه و پېژنې. پښتو ژبه په ټولیزه توګه یا په ټوله کې پوره پېچلې ده، -خو ډېره دا بیا هم ښخې سم اندیزه او یواځې کېدی

(*) ،، د لیکلو هنر،،. نن موږ د دې لاندې د ویونو - او غونډالو پوهنه(۱) پوهېږو، دا په دې پوهېدنه چې د یوې ژبې لارسیستم. د نورو ژبو په څېر موږ هم کړی شو د موږ د پښتو ګرامر یا ژبلار په بېلابېلو موضوعچاپېریالونو ووېشو:

انعطاف(اوړېدنه). زموږ ستونځې دا دي، چې موږ په پوهنه کې د وییونو د څرنګه والي سره نه یو مخامخ شوي.سړی په یوه څه هلته پوهېږي، چې ورسره مخامخ شي او په هغې کې یې پام ته راشي، چې څه! څه دي؟

اوړېدنه، بڼه بدلېدنه: د دې دوه وییوواو نورو کارول باید موخور وي.

اوړېدنه کې لور یا موخه له یوې لور یا یوې موخې بلې ته اوړي.

بدلېدوني هغه دي، چې موخه همغه ده، خو د وي بڼه بدلیږي.

یادونه: موږ په ځمککچپوهنه کې وایو: نقطه انعطاف: دا هغه ټکی دی، چې په هغه کې کږه خپله لوره اړوي، دا په دې پوهېدنه، چې لور بدلوي، نو له دې امله ،،اوړونټکی،، ورته وایو.

خوزندtransformiéren/

بڼه بدلول، اوړېدل، بلږول کول.

د ،، اوړېدل،، لاندې څه پوهېږو؟

۱ ا - ترانسفورمي یا خوزند تلونی: لور، ځای لور بدلول.

۱ ب – اوړېدل(ترانسفورمي، لکه په ۱ ا – کې د موټر و لوربدلون ته ځان چمتو کول...:
ب) رېفلکسیو یا بېرته راګرځېدونی راګرځېدل: ځان راتاوول، بل لور ښوول؟

پیداېښت(بې له ډېرو):

یادونه: کېدی شي دلته لږ بیا راتلنه وي، خو لوستل یې ښه دي،

ټولې هغه ژوندۍ او مړې څرګندېدنې یا پیښېدنې یا پیښې، چې بې د انسان له څه کړنې څخه شته یا ومنځ ته راځي پیداښت دی. یا پیداښتي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ناژوندی پیداېښت،،

د بوټو، ژوو، اوبو او تيګو، د ځمکې د سر برخو په څېر ټولوالی یا د ټاکلو ځايونو(چې انسانان نه وي ورغلي او يا له هغوڅخه نه وي جوړشوي).

،، غوړېدلی پيداېښت،،

ویيډولونه

په پښتو کې .... ويډولونه شته: نوم، ادجګټيو يا خوی وی، نومځاينيوی، ګنيزويونه، کړلويونه، ادوربونه، اړيکويونه يا نسبتي ويونه، ټرنويونه او انترجکشنونه. دا ويونه کېدی شي په بدلېدونکو او نه بدلېدونکو ويډولونو ووېشل شي. دا د يوه لنډه يادونه وي او نور و مخ ته نه شم تللی.

غونډالغړي

د غونډالي جوړښت او موخه د غونډالي د جوړښت په واک کې دی. دلته يا له دې سره بايد ته غونډالغړي او وييډولونه سره ردبدل نه کړې. ويډول ټولګی يا کاتيګوري بلل کيږي، په کوم کې چې ته هر ځانکړی ويي ترتيب کولی شي. غونډالغړي په ځټ د يوې غونډالي توکي دي، دوي يوه دنده سرته رسوئ او کله کله کړی شي له يواځې يوه وي څخه جوړ وي، کله کله له ډېرو وييونو څخه هم يا وييګروپونو څخه هم جوړ وي. د پښتو غونډالغړو پورې شينوم، برېديکات، شی لکه خاوندوالی شی او داتيوشی او اړيکويشی او همداسې ادوربالي ټاکني، چې کله، چېرته، څنګه او يا ولې يو څه پېښيږی.

دا چې له کومو غونډالغړو غونډاله جوړه شوې ده، کړی شې د غونډالي له يوه ژورې څېړني څخه راوباسې.

وختبنه: موږ په پښتو کې درې وختبني لرو. اوسمهال، تېرمهال، او رتلونکی مهال.
د دې لپاره چې دا مهالبنيAdpositionenاړيکويونه يا نسبتي ويونه د کسانو، شيانو يا پېښو په منځ کې اړيکې ټاکي. له دې امله اړيکويونه هم بللکيږي.دوی کړی شي کوزال kausale (بنسټ – پرته ، بې، په ځای)، لوکال lokale (ځای ببلګه: (کره، باندې)،

تمپورال temporale (وخت-ببلګه: (له يو وخت) څخه، شاوخوا، ترڅه ته) يا مودال modale رقم اوډول – ببلګه: پسې پېښه، مننه) نسبتونه يا اړيکې روښانه کوي.

کوزال(بې له ما څخه، پرته له ما څخه يا له ما څخه پرته، د ما پر ځای باندې)،

ځاييز: (پر يوه بجه باندې، د ۱۱ بجو په شاوخوا کې، پر ۱۱ بجو باندې)، وختيز ـ له ۱۱ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼيز

ګڼيز ګڼونوييونه دي او ګڼون يا تعداد، درجه يا د ټاکلو شيانوډېرى(سټ) دي. داسې په نامه توانګڼونه هم شته(يو، دوه) يا هم ځوموالیز (لومړی، دويم).

Interjektionenانترجکشنونه(وين ويونه يا د وييونو ويونه) دا وينوييونه يا افاده ويونه دئ يا ټيک(فقط) ويل کيږي. دوي په رېښتينې د غونډالې سره يوغږيزوالي کې نه راځي، خو دا يوچا ته غږ کول يا جګ غږونه دي، چې د هغو سره ته ټاکلي احساسونې ويلى شې(کله آ، هی هی ، بوی).

ويي جوړونه او وييپوهېدنه

ويي جوړونې په ويي سپماکي همداسې چټک مخ ته ځي لکه ويي له منځه تلنې. که د لرلو ژبنيزو الو په بنسټ ويونه منځ ته راځي، نو دې ته ويي جوړونه وايي. د ويي جوړونې غوره يې يوځای اېښول شوي ويونه(ګډوله ويونه) او رابېلېدنې دي.

غونډالشننه:

د دې لپاره چې سمه غونډالشننه وکړو، ته بايد لومړی په يوګونو غونډالغړو باندې يو ليد واچوې يا وپېژنې

د ِغونډالغړو ټاکنه

غونډالې له غونډالغړو څخه جوړې دي. ته دلته زده کوي، چې ته څنګه غونډالغړي ټاکلى شې او څومره غونډالغړي شتون لري يا شته دئ.

غونډلغړي څه شی دئ؟

لکه څنګه چې ته په ډاډ پوهېږې، غونډالې په خوښه نه دي جوړې شوې.دوي له غونډالغړو، په دې پوهېدنه چې له وييونو يا اړوند وييونډلې څخه جوړ دي. غونډالغړي د يوې غونډالې په دننه کې يواځې يا فقط د پوره برخې په څېر غونډالې ته ور اچول کيږي يا لرې يا د بل ځای نيوي کېدی شي. سړی غونډالغړي په ورڅخه نه تېرېدونکو او پوره کېدونکو غونډالغړو سره توپيروي.

د غونډالغړو او وييډولونو په منځ کې څه توپير دئ؟

دا غوره ده، چې ته غونډالوييونه د وييډولونو سره ردبدل نه کړې، که څه هم دوي کله ورته اوربدليکږي، د بېلګې په توګه ادورب(وييډول) او ادوربال(غونډالغړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویډولونه د غونډالي توکي دي، له دې سره هر یو ویي تنظیم یا ترتیب کیږي.
کړنوییونه،نومونه یا خویوییونه د وییونډولونو بېلګې دي.

غونډالغړي یې په څټ یا مخامخ د غونډالي غړي دي. غونډالغړي بیا له بېلابېلو وییونو، وییډولونو یا وییډلو جوړ دي.

سپین چټک له ښوونځي څخه وروسته خپل د کورکار وسرته رسوی، چې د خپل ګران ځمري لپاره ډېر وخت ولري.

سپین: کړونی یا نوم. دا په پښتو نوم دی خو کړونی یا نه کړونی کېدی شي

و سرته رسوي: پرېدیکات(Prädikat غونډلوینا، چې یو شی یا څوک څه کوي او یا له هغه سره څه پېښيږي.

له ښوونځي څخه وروسته: تمپورال ادورب

چټک: مودال ادوربال Modaladverbial

خپل د کور کار: خاوندوالي اړیکټینګوونی یه –حالت(؟)

چې دخپل ګران ځمري لپاره ډېر وخت ولري: Kausalobjekt

ګران : Attribut

کوم غونډالغړي شته دی یاشتون لري؟

ترې نه تېرېدونکو غونډالغړو پورې نوم او پرېدیکات اړه (که غواړی تعلق) لري.

یوه پوره غونډاله لږ تر لږه دا دوه غونډالغړي لري. ټول نور غونډالغړی لکه adverbiale ادوربال ټاکنې یا شیان پوره کېدونکي غونډالغړي دي او نه هرومرو اړین.

ټاکل یا شیان پوره کونکي غونډالغړي دي او نه په زور اړیېن.

<u>**Subjekt** Das سبجکت یا نوموېونه یا شیان: دا په الماني کښې د نومیناتیو اړیکټینګونو کښې راځي، پښتو یې نه لري، خو د پښتو اړوند یا انډول یې کړنوییونه دی</u>

<u>او پوښتنې یې،، څوک ، چا، څه؟،، ته ځواب ورکوي؟ کړنویي یا نوموېي په یوه غونډاله کې ښایي، څوک یا څه یو څه کوي. په هره پوره غونډاله کې باید یو کړنوی خوندي وي. کړنویی د بېلګې په توګه کولی شي، یو نوم، یو ځانیز نوم، یو نومځاینیوی یا یو نومیزکونکی وي.</u>

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم: ځوان ببډيري.

ځانيز نوم: سپين ببډيري.

نومځاينيوي: هغه بېده دی.

نوميز کونه: خرار زوروي.

له پوښتنې ،، څوک، چا،څه؟ سره کړی شې په يوه غونډاله کې کړنويي وټاکې. دلته يو څو بېلګې:

پرون په تلوېزيون کې ښه فيلم و ښوولشو. پوښتنه: پرون په تلوېزيون کې څوک يا څه وښوولشو؟ کړنويي يا سبجکت: ښه فيلم.

هوګۍ په جګ غږ خاندي. پوښتنه: څوک يا څه (شی) په جګ غږ خاندي؟کړنويي: هوګۍ.

دا چې ته پرون دلته وې، زه خوښ شوم يا وماته يې خوښي راوبخښله.

پوښتنه: چا يا څه زه خوښ کړم؟ کړونی(نومويونه): دا چې ته پرون دلته وې. ....
يادونه: په پورته کښې ،، زه،، کړنوی دی، خو سبجکت نه دی، ځکه پښتو سبجکت نه لري.د الماني يا لاتين سبجکت پر ځای باندې يا ځا ی اړوند کړنوی راځي، خکه چې په پښتو کښې سبجکت نه شته(بل خای کښې روښانه شوې.

يادونه: که وګورو، نو په پښتو کې دا نوموی يا سبجکت (دا ابجکت دی) د پرېکړوني لپاره هم راځي، خو د وخت سره اړوند يې د کړوني حالت سره نومځاينيوي بدلېږي.

بېلګه: څوک ووهل شو او چا وواهه. تېر وخت. او نور.

Transitivität (له لاتين *trānsitiō*) ترانزيتيواو اينترانزيتيو

ترانزيتيويتي(له لاتين څخه: اخوا تلل يا پورېوتل، اوښتل)

پيل يادونه اړيينه: دې ته مې دا اوس په ۲۰۲۵ ز. ک.فکر شو، چې ترانزيتيو په پښتو کښې کړونوييونه دي، چې له کړونې سره پرېکړونی هم لري او اينترانزيتيو يوازې کړونی لري. د سبجکت پرځای باندې کړونی او د ابجکت پر ځای باندې پرې کړونی لري. دا دې په ور پسې ليکنو کښې هم همداسې بدل شي. ما بدل نه کړل، په بخښنه.

ترانزيتيويتي(له لاتين څخه: اخوا تلل يا پورېوتل، اوښتل. زه ګوره اوړېدل نه ليکم، چې هغه لوربدلون ته وايې، دا په دې پوهېدنه چې له يوې لور بلې ته اوړي. لور بدلوي) يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبلاریز خوي دی، چې و یوه کړنوي یا په تولیزه توګه یوه جوړښت یا یوه غونډلې ته لیکل کېدی شي. ترانزیتیو مخ ته لرو، که په غونډله کې هم سبجکت او هم یو(سیده) ابجکت یا موخه اله و مخ ته ولرو یا همداسې له یوه کړنوي وغوښتل شي.

intransitiv اینترازیتیو هغه جوړښتونه همداسې کړنویونه بلل کیږي، چې سیده شی نه لري. که دوه شیان مخ ته ولرو، نو دا جوړښت همداسې کړنوی ditransitiv دیترانزیتیو(دي دوه ته وایي) بلل کیږي.

بیا:ترانزیتیو او اینترانزیتویا کړنیز – اوکېدنیز کړنوییونه او یا لازمي او متعدي: که رښتیا ووایم، نو په لازمي او متعدي باندې نه پوهېږم او په دې هم نه پوهېږم، چې کوم یې لازمي او کوم متعدي دی او دا څه پوهېدنه لري، خو داالماني یې ګورم، نو دا یو یې کړل کیږي او دابل یې کېدلکیږي(داپه دې پوهېدنه چې نه کړلکیږي)، نو ایا دابه کړلکېدونکي(کړلکېدونی) او کېدونکي(کېدونی) نه وي؟

او که غواړی خوزند او ناخوزند. موږ د دې پر ځای باندې کړنوییونه چې یواځې کړونی لري او کړنوییونه، چې له کړوني سره پرېکړونی هم لري.
بیا یې پېژند: هغه کړنوویونه ترانزیتیو دي، چې د کړوني په څنګ کې پرېکړونی هم لري (دوه ارګومنتونه). اینترانزیتیو یې په مخامخ یو کړونی بسیا کوي، داپه دې پوهېدنه، چې دایوه کړوني ته اړنه دی(یو ارګومنت) چې یوه غونډاله ترانزیتیو یا اینترانزیتیو دی،

کېدی شي له پوهېدنې څخه یې وپېژنو. او د کړنوي له جوړښت څخه هم پرې پوهېدی شو، چې کوم یو ویې ترانزیتیو یا اینترنزیتیو دي.

د دې لپاره بېلګې:

سپوږمۍ ډوډۍ پخوي(ت یا پرېکړونی هم لري)، ډوډۍ پخیږي(اینت پرېکړونی نه لري)

سپین کتاب لولي(ت) . کتاب لوستل کیږي(اینت).

د ترانزیتیو پښتو پوهېدنه: اخوا تلل یا پورېوتل (لکه له یوې پولې).

د موږ ژبپوهان ورته لیرنده کړنه لیکلی، خو دا پر پښتو باندې هغه کړنوییونه، چې پرېکړونی هم ري.

پوهنیزه پرېکړه: د دې لپاره موخور بلل: کړنیز کړنوی او کېدنیز کړنوی یا کړونی کړنوی او کېدونی کړنوی. د دې لپاره اړتیا نه شته، چې موږ دې د ترانزتیو او اینترانزتیو لاتین ویي پوهېدنه ولیکو. دا د ما د وړاندیز نومونه هغه څه سیده په ګوته کوي یا ښایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار او ځوی یا ځوي او پلار ترانزیتیو دي او ورور او بل ورور دا اینترانزتیو دي. له یو و بل ته سیده تلل او له یو و بل ته ناسیده تلل دي. په ژبلار کې د ترانزیتیویتي د روښانونې په هکله نه هم اندیزوالی له بېلابېلو درسي اندونو له لارې هم منځ ته راځي. دلته د ښوونځي ژبلار اود تولیزې ژبنیز ژبلار ي سره مخامخ لیدلور.

اړینه یادونه: مورږ د ترانزیتی او انترانزیتیو لپاره په پښتو کښې د دې پر خای باندې هغه کړنوی، چې کړونی لري او هغه کړنویی، چې کړونی او پر کړونی لری

ترانزیتیویتي د ښوونځي په ژبلار کې:

په ورځني ښوونځي ژبلار کې به ترانزیتیویتي د یوه ویي پر خوي باندې، چې د څنګه والی یا حالت خاوندوالي واکوالی ولري، پېژندل شوي یا یې پېژند ورکړ شوی. د دې له مخې څخه یو کړنوی ترانزتیو دی(چې ،،موخه ور،، کړنوی هم بلل کیږي)، که د هغه یو مللوبغاړی څنګه والی یا حالت خاوندوالی ولري.

د ښوونځي په ژبلار کې توپیرونتخښه په پاسیووالي(نه کړنوالي) کې ده. یو کړنوی د دې له مخې ترانزیتیو دی، که د پاسیو و مخ ته تګ په لور کارول کېدی شي، چې له هغې سره (خاوندوالي -) ابجکت یا شی سبجکت کیږي.

بېلګه: هغه پیسې لیږي – دا پیسې د هغه لخوا ولېږل شوي

په ژبپوهنه کې ترانزیتیویتي

په تولیزه ژبپوهنه کې د دې (د ښوونځي ژبپوهنې له مخې)په څټ لږ روښانه شوی. په دې ترڅ کې چې د ښوونځي ژبلارې له مخې خاوندوالي د ترانزیتیو ټاکنو پېژندنخښو په څېر په چوپړ کې دی، نو په ژبنیز لیدلور کې د خاوندوالي و منځ ته راتګ د یوه جوړښت ترانزیتیو خوي په څېر راوړل کیږي. په ژبپوهنه کې څنګه والی ، حالت یا کاسوس په سر کې یې پېژند د ترانزیتیویتي له مخې ورکول کیږي. له دې سره د هغو ژبو لپاره هم لار وازه ده، چې خاوندوالي(؟) ښه یې یا اکوزاتیو(لکه Ergativsprachen) نه لري او کېدی شي د تراتزیتیویتي پېژند ورکړل شي. لکه پښتو.

دا موضوع ډېره څېړنه دما لپاره هم ستونځمنه ده. ډېر څه لري، خو هغه له وتونژبې څخه یې را استل وموخه ژبې ته لږ څه ډېریږي او پېچلي کیږي هم. بخښنه دې وي. وځوانانوته

لنډ ښوونځي کې خاوندوالی او په تولیزه ژبپوهنه کې بې له خاوندوالي هم پېژند لري.

خو د دې لپاره به بېلګه راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپي پوليس وداړه.

پام، سپی داړي.

دا دویمه غونډاله یوه ټولیزه پوهېدنه لري، دویمه یو ځانګړی حالت روښانه کوي.

نورې بېلګې: کوچني غاب مات کړ(ت). غاب ماتیږي یا غاب مات شو(اینت)

مور مړی پخوي(ت)، مړی پخیږي(اینت)

لمروړانګې د واورو سرې ویلې کوي(ت). د واورو سرې ویلې کیږي(اینت).

کړلکیږي او کېدلکیږي یا کړنیز او کېدنیز.

سیمانتیکSEMANTIK

سیمانتیک د ژبې برخه ده، له ،، نخښو،، پوهنې سره سر او کار لري، چې دلته دا نخښه د ویې ، کلیمې او د ژبې د ټولو برخو لپاره ځایناستې ده.

په ژبپوهنه کې داسې په نامه سیمانتیک د پیداېښتې ژبې – دا هغه ژبه چې مور یې پېژنو او هغه د ژبې په څېړ راوړو چې څه به په سیماتیک کې و څېړل شي

په سیمانتیک کې د یوه ویې، د یوې نخښونې او یوې غونډلې پر پوهیدلو باندې لومړیتوب لري. که د بېلګې په توګه یو بې موخې یا ناسمپوهېدنې غونډله جوړه شي، کېدی شي د سیمانتیکي څېړنو پر بنسټ باندې د ،، بې موخې،، په بڼه په نخښه شي.

که څوک د یوه شي ژبنیزه پوهېدنه غواړي وڅېړي، هغه تل د سیمانتیک سره بوخت وي.

سیمانتیک په نوې مېډیا کې:

په دا اوس وخت کې سیمانتیک د برېښنا لټونماشینونو بنه والي کې هم یو غوره رول لوبوي. دا لټونماشینونه د یوه وي یا وییبرخو په مرسته یا لاس په پای کې کره میندي، چې پلټونکی یا لټوونکی یې لټوي او د دې په مرسته له ډېرو خپلوانو کلیمو سره تړل کیږي.

کړنډولونه او بدلونونه یې

یادونه: دلته هم شاید څه تکرار وي، خو کله سړی و تکرار ته هم اړ کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دې پوهېدنه، چې کړنویونه ټولګیز دي او باید ټولګیز شي.

دالاندې ټول هغه څه دي، چې که څېړلشوې وي، څو ډېر ښه او که نه، نو دايې بنسټيزه لیکنه او پیل دی، چې نوره باید روښانه شی او روښانونه دې يې په ګرانو مینه والو لوستونکو او د ریښې خاوندانو باندې وي.

دا پوښتنې هم باید وڅېړل شي. داسې پیل کوو:

و لاندې ته یادونه: له دې فکر سره مخ شوم او ومې غوښتل له تاسو سره يې ګډ کړم، چې یو له بل سره مو مرسته کړې وي. کېدی شي دا کار تاسو لا د مخه کړی وي. که مهالونه او نومونه يې را څخه سم ونه لیکل شو بخښنه دې وي او تاسو يې سم کړی، چې همدا له اوس څخه مو د مرستې مننه (سم يې: له مرستې څخه مننه).

زه به دا وییونه داسې وبولم: کړنوییونه

۱ – ناځواکمن کړنوییونه: هغه ویونه، چې خپل بنسټ ساتي او د وختونو سره ښه بدلوي، ناځواکمن کړنوییونه بلل کیږي.

۲ – ځواکمن کړنوییونه: هغه ویوونه چې پوره ښه نه ساتي او په یوه لار ښه بدلوي، خو ټوله ښه د ناځواکمن وییونو په څېر نه ساتي، خواکمن کړنوییونه بلل کیږي.

۳ – بې لارې ګړنوییونه: هغه ویونه، چې سوچ بوچ لار نه لري، بېلارې کړنوییونه بلل کیږي.

دا ټول کړنوییونه دې ګران لوستونکي په ټولګیو د وېشلو وروسته سره ټولګیز ولیکې.

بېلګې:

بېلګه و ۱ – ته: درېدل:

اوسمهال: زه درېږم، ته درېږې، هغه درېږي او نور

روان اوس مهال: زه درېدلی یم، ته درېدلی وې، هغه درېدلی وو او نور

تېر مهال: زه درېدلی وم او نور

راتلونکی غوښتوني : زه به ودرېږم، ته به و درېږې، هغه به و درېږي او نور

زه درېدم، ته درېدې، هغه درېده او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه و ۲ ته: زه ډوډۍ خوړل

اوسمهال: زه ډوډۍ خورم، ته ډوډۍ خورې، هغ ډوډۍ خوري.

روان مهال: خوړل مې. خوړل دې، خوړل يې، خوړل مو

اوس تېر مهال: ډوډۍ مې (- دې، - مو، - يې) و خوړه، و خوړه يا خوړه

تېر مهال: خوړلي مې(دې، مو، يې) وو.

راتلونکی: وبه يې خورم (معياري يې: زه به يې و خورم) او....

پوښتنې ته په ځواب کې ؟: خوړلې مې (مو، دې، يې) دي(وو).

بېلګه و ۳ ته: تلل:
يادونه: د ټولو کړنوييونو سره، چې کړونی او همداسې کړونی او برېکړونی ور سره نه وي ليکلشوي، ور سره دې و ليکل شي، پرته له دې څخه نېګړي غونډالې دي.

اوس مهال:ځم، ځې، ځو، او نور

اوس مهال: لاړم، لاړو، لاړې، لاړې، لاړه، لاړل، لاړه، لاړې(لاړلې)

روان مهال يا څنګه مهال؟؟؟: اوس تېر مهال:تللم، تللو او همداسې نور.

تېر مهال: تللی وم (وو، وې ... او نور)

راتلونکی مهال: لاړ به شم. ژبلاريز سم نه دی. سم يې: زه به لاړ شم او نور

-؟ تللی به وی. زه به تللی وم.

دا پورته ګوره درې ډوله کړنويونه راغلي. دابايد ښه روښانه شي، چې داويونه څه بلل کيږي او دا ژبلاريز بدلونونه يې هم بايد پوره وڅېړل شي. هغه بنسټ يې دا پورته دی.

په پورته نومځاينيوو کې موږ ځانيز نومځاينيوي نه دي کارولې يا نه کاريږي او که څنګه؟. د دې ډول نومځاينييو لپاره دڅېړنې او بللو بل ځای شته. هغه ورته وګورۍ.

يادونه: دما د پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره ليکنه کې کېدی شي دا نور ډولونه راغلي وي،او که نه، نو ورزيات به يې کړم او تاسو يې هم پوره کولی شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله ستونځه:په پښتو ژبلار کې له یوې بلې ستونځې سره هم مخامخ شوم او هغه دا چې.
ځنې خویویونه داسې انګېرل کیږي چې کړنوییونه دي، چې له تاسو سره یې ګډوم:

مور. خویویونه لرو او پوښتو، چې د دې خویویونو سره یو څه ځنګه ابادوو:

خویوییونه: سپین، رنګه، ښکلی، جګ، خراب، جوړ، ټیټ.

یوه څه ته خوي ورکړه ځنګه کیږي؟

که یو څه غواړې ښکلی کړې، نو دا ښکلي کول دي. خویویی + کول

که یو څه غواړې خراب کړې، نو دا خرابول دي. خویوي + -ول

خراب، خرابول او که خراب کول؟ نابلد خو په ژبلار برابر.، سپین، سپینول، که سپینکول، رنګ کول او که رنګول. ښاپسته او ښاپستول او که ښاپسته کوم، خو ښکلي ښکلي کول، چې ښکلی کول ورسره سم نه راخي او که ښه نه برېښي؟ نور دې ګران مینوال سره جوړ کړي.

یو نوم او یا شي ته یو خوي ورکول:

په ځنو خویوییونو پسې ول زیاتیږي. داپه دې پوهېدنه چې خوي وی + ول

او په ځنو پسې بیا کول ورزیاتې، دا په دې پوهېدنه چې: خوي وی + کول

دا ځانګړنې دي او که باید یوې لار ته سره راوړل شي او ایا دې کې هم یوه لار شته او که توکلي همداسې دي.

رنګ کول

رنګول او رنګ کول.

ښکته کول، پورته کول

ټیټول جګول

دا هم فکر ته راځي، چې ګوندې دا به همغه لار وي، چې په ځنو ځایونو کې دا د کول ،، ک ،، نه لیکل کیږي، خو زه پرېکړه پرې نه شم کولی او مشوره مو غواړم.

له بلې خوا په پورته کې یو توپیر په دې کې شته، چې دا لومړی خویوی په ،،ه،، پایکیږي او دا بل بیا په بېغږیزه توري پای مومي. دا دې نو ګران ژبمینه وال سره و څېړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خویوییونه په پښتو کې خپله بڼه نه بدلوي، جګېدنلار يې د نورو ژبو په څېر لکه الماني يا درې نه ده، خو بیاهم د جګېدنې توان یې په ډېر، خورا ډېر، زښتډېر سره کېږي.

دويمه برخه

Case& Kasus اړیکتیګووني
داسې پیل کوو

پسې تړلی Saffix

Suffix پسې تړلی او دنده یې: پوهېدنغزونه یا پوهېدنغزووني

دا چې سفېکس یو افېکس(تړلی) دی، نو د افېکس له پېژند څخه به پیل وکړو.

Affix تړلی: افیکسونه یا د وییونو سره تړلي (زه د تړي پر ځای باندې د تړلي پلوی یم، ځکه تاړي یا تړي راته سم ژبنیز جوړښتونه نه برېښي) د وییونو ژبنیز مورفولوژیکي ناخپلواکه برخې په ګوته کوي (یو (په یو بنسټ پورې) تړلی مورفېم)، چې هغه پخپله له نورو ژبنیزو توکو د ورزیاتولو سره ځان نه شي پوره کولی، بلکه په څټ د نورو شته وییونو یا وییونبرخو غزولوسره مرسته کوي. دا د بنسټویي په څېر نه دی.

هغه وییونه چې افېکسونه ور سره تړلکیږي، بنسټوییونه بلل کیږي او د دې دنده د بنسټوییونو د دندې غزونه ده، نو له دې امله پوهېدنغزووني ورته ویلی شو یا وایو.

سفیکسونه یا د وییونو پسې تړلي، د وییونو ژبنیز مورفولوژیکي ناخپلواکه برخې په ګوته کوي (یو تړلی مورفېم)، چې هغه پخپله د نورو توکو د ورزیاتولو سره ځان نه شي پوره کولی، بلکه په څټ د نورو شته وییونو یا وییونبرخو غزولوسره مرسته کوي. دا د موږ په ادبیاتو کښې روستاړي(؟؟) بولي، خو له پېژند څخه داسې برېښي، چې پسې تړلي یې موخه سمه په ګوته کوي. تاړی د موږ ژبپوهان د تړلي د لنډیز لپاره کاروي، چې ژبلاریزه نه ده) دا د بنسټویي په څېر نه دی. هغه وییونه چې سفېکسونه ور پسې تړلکیږي، بنسټوییونه بلل کیږي او دا پسې تړلي، پوهېدنغزووني دي.

Suffix پسېتړلی یوه سیلبې(په پښتو کښې یو یا څو سېلبې؟) یا مورفېمونه چې په یوه ویي پسې تړل کیږي، له دې امله پسېتړلي بلل کیږي. لکه: -تیا، -والی، -توب لکه لویوالی، زړورتیا، کوچنیتوب، ګورو، چې دا پوهېدنغزونی یې موخه-وره نومونه هم ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په الماني ژبه کې سفېکس ته سیلبي هم وايي، خو دا په پښتو کښې داسې نه ده، ځکه چې په پښتو کې موږ ،، - والی،، لرو او دا دوه سیلبي دی او یا لکه پښتونولي. د الماني پر څېر باندې بیا سېلبې نه شي پوره کولی، لکه په ځم کښې –م .

کېدی شي یو سفېکس یا پوهېدنغزوونی د بنسټويي په پای کې نه وي، ځکه، چې یو بنسټ ويي پسې څو سفېکسونه یو په بل پسې راتللی شي. لکه ښکلتیاوې. دلته ګوره ،،-تیا،، او ،، -وې،، سفېکسونه یا پسې تړلي یا پوهېدنغزووني دي یا زړه-ورتیا.

د مورفېم پېژند: مورفېم د یوې ژبې خورا کوچنی پوهېدنوړونکی یووالی دی. د بېلابېلو مورفېمونو ګډوله کولو له لارې څخه وییونه جوړیږي.

Suffix او سیلبي په بیلابیلو ګرامري هوارو یا سطحو کې پراته دي. سفېکسونه مورفولوژیکي یووالي دي او سیلبې غږیز جوړښتیووالي دي. مورفولوژیکي او غږیز وییونو توپیرکونه دې یو په بل هرو مرو باید سر ونه خوري یا دې هرو مرو یو په بل نه وي پراته. د رابېلیدنپسبېتړلو لپاره داسې لار ده، چې د بنسټ وي او پسېتړلي په منځ کې د سیلبو بېلونه نه مني او یا په پښتو کې یې ځنې دوه سیلبي هم دي. لکه –والی. خپلوالی خپل – والی. پام به ورته کوو، چې له دې څخه لا ښه بېلګه پیدا شي.

یادونه: په اېنفورماتیک او شمېرپوهنه کې دا بل ډول کارول کیږي یا بل ډول ور څخه پوهېدل کیږي، چې هغه دلته نه څېړو.

Präfix پرېفېکس یا د مخ له لورې څخه پوهېدنغزوونی(مختاړي؟) لنډ: یوه مخسېلبې ده، چې خپله پوهېدنه نه لري، خو د بنسټويونو- چې دا د مخه ور سره تړلې وي- پوهېدنه غزوي. مختړلي په پښتو کې نه شته .

پسېتړلي لکه: -توب، -تیا، - والی. دا یو هم خلواکه پوهېدنه نه لري، خو د پسېتړلو بنسټوییونو پوهېدنې غزوي او همداسې –م،- ې، -و په ځم، ځې، ځو کښې.

یادونه: په ګډوله نومونو کې یې کوم یو مختړلي او پسېتړلي نه دي. لکه درملتون، پوهنتون بېلتون او نوړ. دا هم له مورفېمونو څخه جوړ دي، خو له دوه څخه نومونو جوړ نوم دی.

د پسېتړلو دندې:

نومیز کوونکي پسېتړلي: خوښېدل، خوښېدنه، زړور، زړورتیا، کوچنی، کوچنیتوب.

خوییز کېدونکی پسېتړلی، ښه یې پوهېدنغزووني: لکه سړیتوب، کوچنیوالی نرښځینه ټاکونکی پوهېدنغزووني: لکه سړیتوب،غمخور، غمخوره یا ښوونکی، ښوونکې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېدنغزووني کړی شي له يوه توري هم جوړ وي لکه پورته په ښوونکي او ښوونکې کښې. لويوالی، هوښيارتيا، کړونکی يا کړېدونکی.

کوچني کونه: مورکي ، خورکي ، کورګړی يا کورګوټی.

يادونه: که راوړل وګورو، نو کېدی شي واندو يا مو اند ته راشي، چې ګونډې دا ،، را،، به پرېفېکس وي، خو داسې نه ده. ،، را،، اينکليټيکي نومځاينيوی دی، چې له پېژند سره سم د کړنويي سره سرېښ او دا کړنويی لوريز کوي، چې دا لوريز کړنوييونه بولو.

يادونه: په يو څه پوهېدل او يو څه سم بلل يا ليکل، د دې توپير بايد وشي.

موږ ډېر يا لږ د ورسره بلدتيا له امله تل په ،، له ما څخه،، کې دا څخه نه ليکو او ويل کيږي، چې دا ،، څخه،، دلته حذف کيږي، خو دا نا سم دی. د ،، له ما،، يواځې دنومځاينيوي ،، ما،، چې په کړوني اړيکټينګوونکي کې د ،، له،، سره و نه کړوني اړيکټينګوونکي ته راځي.

موږ د ژبلار له بلدې لار څخه پوهېږو، چې له ،، څخه،، سره ،، له ،، راځي او په ټت که ولرو، چې ،، له،، ، نو پوهېږو، چې ،، څخه ،، د پسېځاينيوي پر ځېر باندې پسې راځي، نو که دا ونه ليکل شي هم سم به وي، خو دا سې نه ده. ورباندې پوهېږو، خو ناسم دی. پرته له ،، څخه،، سره، کره پسې هم ور سره د پسېځاينيوو په ځېر راځي، نو د ،، څخه،، نه ليکل يا حزف(حذف) ځکه هم ناسم دی، چې ،، له ما لاړ،، نو داسې به و اندو، چې له ما څخه لاړ، خو دلته هر يو له پورته اړيکويي ،،سره، کره، پسې او څخه،، څخه راتللی شي. ګورو، چې ،، له ما لاړ،، کښې هغه اړيکوی نه شته، چې دا بيا اړيکټينګوونکی نه شی کېدلی. له پسېټړلو يا ښه يې پوهېدنغزوونو سره د موږ د ليکوالانو ستونځې:

که پوهېدنغزووني له پورته پېژند څخه را اخلو، نو د کومو ستونځو سره نه مخ کيږو. په ښوونځي کې ګوره مختړلی نه شته، دا ګډوله نوم دی. په وړتيا کې دا ،، - تيا،، پسېټړلی دی. دا مې ګوره ،،تيا،، نه او ،،–تيا،، مې ليکلی، ځکه چې ،، تيا ،، يواځې نه راځي يا نه ليکلکيږي او تړننخښنه (-) بايد ورسره و ليکل شي.

پسې ځاينيوي يا ړيکوی؟) نسبتي ويونه) يا (و... ته ويونه) يا

پسې ځاينيوي، خو ښه يې اړيکويونه

يادونه : دا دې دلته بيا هم په ګوته شي، چې په پښتو کې پرېپوزېشنونه نه شته او هغه څه چې ما هم – لکه د موږ ژبمينه والو - له دې څخه د مخه کله ، کله داسې يا مختړلي بللي دي، خو هغه ناسم دييا معياري نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ویونه، چې نور ویونه یو له بل سره اړیکوکې راولي اویو ټاکلی(ځایز، وختیز اوداسې نور، بې له بدلون څخه) نسبت یا اړوندوالی ورکوي، نسبتویي د بیلګې په توګه په، باندې، سره، لپاره،،څخه، ته. بلل کیږي

پسبځاینیوي یا اړیکوییونه.

پېژند: د ځای، مهال، نومونو او شیانو په منځ کې د اړیکو څرنګوالي باندې خبرې کوي، نو له دې امله اړیکویونه هم ورته ویلی شو

پوستپوزېشن د غوښتنې اړیکتینګوونوسره سم یا د پوهېدنې سره سم ټولګیزاو ډلییزکیږي

پوښتنې ته په ځواب کې،، وچیرته؟،، ((یو) شی وچیرته ایښودل شوی؟ یو شی وچیرته په خوزښت کې دی؟)

کړنوییونه چې ځای اړوندوالی په نخښه کوي:

(پرېوتلliegen (= tolie

(درېدل stehen (= to stand

(کښیناستلsitzen (= tosit

(ځوړندېدل یا ځوړندول hängen (= to hang

چوخولstecken (= to stick)

(ایښول legen (sich) (= to lay

(ځایپه ځای کول stellen (sich) (= to place

(کښیناستل setzen (sich) (= to sit

(زوړندول hängen (= to hang_

(ننباسل،چوخول stecken (= to stick

بیا لنډ:

پسېځاینیوي یا اړیکوییونه کیدی شي د خپلې کارونې له مخې سره توپیرولري یا بیل شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای اړوند ا/ پوښتنويونه: و چير ته ، له کومې لور څخه، له کوم ځاي څخه

ته و چيرته اوسيږې؟ په خوست کې.

ښاغلی سپين و چيرته ځي؟ و ډاکتر ته

وخت اړونده پر يا ا: کله،پر څو بجو باندې، تر کله پورې، له کله(له کوم وخت- يا له څه وخت) څخه،

ديوکال پايلوبه کله ده؟ په راتلونکې يوه نی کښې او که پر... باندې.

فيلم پر څو بجو باندې پيليږي؟ پر اته بجو اوپنځلس دقيقو باندې

له کوم وخت څخه الماني زده کوې؟ يا له کله څخه الماني زده کوې؟ له څلورومياشتو څخه را په دې خوا.

موډال پ ..../ پوښتنې: څنګه، ولې، د څه لپاره.

ته پرون ولې له موږسره را نه غلې؟ د خرابې هوا له- امله (ستونځې شته. دا له امله يو ويی دی دا هم لکه لپاره. الماني د څه لپاره زده کوې؟ د مسلکودې(کريرې) لپاره

کله خراب بيديږي؟ له پوره سپوږمۍ سره

کړنويينه له پوستپوزېښني پوره کېدنې سره

له يوه څه سره ميل لرل: سپين له څه سره ميل لري؟ ټيک له موټرو سره.

پر څه باندې خندل: پر څه باندې خاندې؟ - د هغه پر ټوکه باندې.

له څه څخه ژوند کول:زده کړی له څه څخه ژوند کوي؟ د خپلې مور- پلار له پيسو څخه.
يادونه:

.و کازوس يا اړيکښتينګوونو ته لږ څه د مخه.

د مخه يادونه:څنګه والي يا و اړيکټينګوونو ته څه اړتيا لرو؟

د اړيکټينګوونو په مرسته پوهيږو، چې نوم/شينوم په غونډله کې کوم رول غوره کوي يا نيسي او په کوم ،، نسبت،، (اړوندوالي يا په اړيکو کې) د غونډالې د نورو وييونو سره ځای نيسي يا کارول کيږي. بې له اړيکټينګکونو څخه به ډيرې غونډالې نه پوهېدونې يا هکپکونکې بريښېدې يا بريښيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د یوه پوهنتوني پوهنیزه لیکنه نه ده، د ښوونځي ساده لیکنه ده.

د دې لیکنې په لیکنو کې څه راسره مرسته وکړه؟

۱ – پښتو ژبلار دوه اړیکتېنګووني لري.

۲ – د یو چا په لیکنه کې مې ولوستل، چې ،، د ،، د خاوندوالي مورفېم دی.

۳ – مورفېمونه څه دنده لري؟

۴ – پښتو د الماني ژبې مخامخ د نومځاینیوو بدلون نه لري.

۵ – پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده. او

۶ – په یو ځای کې دپښتو په ژبلار کښې، په ګومان مې، چې د الماني ژبې لپاره یا د الماني ژبو لپاره لیکل شوې وه، چې ،، و ما ته،، داتیو اړیکتېنګوونی دی. همدا یوه غونډله او بس.

داهغه مرسته کوونکې او هڅه کوونکي څه وو، خو هغه خورا ډېره یا بنسټیزه مرسته د الماني ژبې وه او ده. دې ته همدلته ګوته نیول شوې وې وي، چې الماني د نومیناتیو او اکوزاتیو د ژبو د ژبو له ډلې او پښتو نومیناتیو او اکوزاتیو ژبه نه ده. دا اوسنی لیکنې مې دا وروستنی لیکنې هم دي، چې دا وده د پرلپسې نویو څه کتل او له پورته یادو موضوعاتو څخه مرسته لاس ته راوړل وو.

دا چې د پښتو لپاره څوک د یوې بلې ژبې له کارولو څخه ګټه اخلي، په دې پوهېدنه نه ده، چې ګوندې د هغې بلې ژبې څه رانیسي. موږ د نورو ژبو دپېژندونو څخه ګټه اخلو او په پښتو کې انډول څه میندو یا مومو، چې دایې غوره ګټه اخستل دي.

حالتونه، څنګه والی یا اړیکتېنګوونکي Case & Ksus

یادونه۱ :دا د ما ټولې ګرامري لیکنې، هغه د ښوونځي ساده لیکنې او د هغو روښانه-وني او نه له دې څخه لوړې یا د لوړو څېړنو لیکنې دي، چې زه به هم دا ولیکلی شم.

په نورو ژبو یا الماني ژبه کې، دا په ښوونځیو کښې لوستل کیږي او زده کیږي، چې هلته یې د ښوونې لارې هم داسې ساده دي، خو په پښتو کې سره له دې هم لږ پیچلتیا لري.

یادونه: د پښتو اړیکتېنګوونو په اړه وما ته تر اوسه پورې د پښتو ژبې کتابونو کښې څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومخ ته نه دي راغلي، نو اجازه به وي، چې دا داسې د ژبلارې په دې هکله ليکني، د ما موندنې وبولم، که مخامخوالی يا بل ډولوالی يې و ما ته چا پوهنيز روښانه نه شو کړی.

پيل يادونه ۱: د اړيکتيينگونو غوره والی: د موږ ډېرې ستونځې او د ناسم ليکلو ستونځې د اړيکتيينگونو په نه پيژندلو کې دي. تر هغې پورې، چې دا اړيکتيينگووني ژبې او همداسې و ښوونځيو ته نه وي ننوتلي، دا ستونځې مو نه اوبی کيږي. دا تراوسه پورې نه وو ميندل شوي يا سم نه وو روښانه شوي او اوس مې ډېرې ليکنې وربانديې کړي.

پيل يادونه ۲ : په پښتو کښې د اوس وخت لپاره د يوگڼ لپاره دوه نومځاينيوي زه، ما، ته، تا او هغه، هغهء او د ډېرگڼ لپاره يو يو نومځاينيوي - موږ، تاسو، هغوي- لرو.

يادونه: ليکلي مې وو يو گڼو او ډېرگڼو، خو يوگڼ او ډېرگڼ سم دي.

دا د پښتو بل ځانگرنوالی دی، چې د هريوه لپاره بېلابېل کړنډولونه شته دی.

دا دوه يا له هغو و لاس ته راغلي څلور اړيکتيينگووني به تل له موږ سره مل وي، نو ښه پام او څېړنه يې همدومره اړيينه ده: دا نور نه څېړم، په ډېرو ليکنو کې څېړل شوي.

حالت، څنگه-والی يا اړيکتيينگوونکي څه شی دی؟

غوره پيليادونه: دا د حالت نوم راته مناسب نه برېښي او په ځای يې څنگه والی او يا نور هم ښه اړيکتيينگوونکي، چې دا يې دنده هم ده، ښه برېښي، خو که ژبلاېز يا گرامري څنگه والی يې وبولو، نو دا به هم بد نه وي. زه به له اړيکتيينگووني سره پاتې شم، ناسم نه دی.____

څنگه والی يا اړيکتيينگوونی د نوم او نومځاينوو گرامري يا ژبلاريزه واکوالی يا دنده ده، د نور وييونو سره. په پښتو کې دوه اړيکتيينگووني لرو. دې ته به هم همدلته گوته ونيسم، چې دا موږ په پښتو کې په دوه ډوله روښانه کولی شو.

<u>پښتو ژبه دوه څنگه-والي يا اړيکتيينگووني لري:</u>

يوه غوره يادونه: زه هم تلنوې زده-کړې کوم او دا ځل مې د دې ليکنې په نمونو کښې هم و بدلون راستل ته اړيين شوی يم. پلهپسې بله ليکنه کښې د کړونو او نه کړونو پر ځای باندې خوزنده ا نه خوزنده ليکلي او و ما ته موخور برېښي. تاسو يې ولولئ او فکر وربانديې وکړي.

يادونه: دا دې په ياد ولرو، چې دا موضوع د کتاب په دننه کې غزولې روښانه شوې ده. دا دې هم په ياد وي چې، ما په دې اخر کښې د دې شننه بل ډول او معياري کړې ده.

لومړی: کړونی اړيکتيينگوونکی، څنگه-والی يا حالت(لاتين يې Rektusرېکتوس): دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی شو نومیز (ښه یې: کړونی ما په نوې لیکنه کښې دا خوزند بللي لیکنه به به و تاسو ته ړاندې شي) اړیکټیکوونی وبولو: په دې اړیکټینګووني کښې یو څوک څه کوي او همداسې یو چا څه وکړل او کړي؟
ګورو چې دا هم په دوه ډوله دی. زه، ما ، ته، تا او نور انډول یې. همداسې موږ، تاسو، هغوي.

بېلګې: ۱ - زه ځم. زه لاړم: د هغو کړنو لپاره چې څه کوي، خو پرېکړونی نه لري. او

۲ – زه مڼه خورم، ما مڼه وخوړه: دلته په یو څه څه کیږي، یا دا کړنه پرېکړونی لري.
خو په ډېرګڼ کښې: موږ منې خورو، موږ ځو. دلته یو موږ، تاسو، هغوي لرو اوبس

یادونه: نوره روښانونه یې هم په بل ځای کښې شته او ما، تا، هغه په پام کښې نیسو.

دویم:Obliqus : په پسې لیکنه کښې مې د نه کړوني حالت هم خوزنده بللي او په اوبلیکوس کښې ځای شوی دی.

نه کړونی حالت یا اوبلیکوس: له نوم څخه یې برېښي، چې دلته څه نه کړلکیږي. له دې به داسې وپوهیږو، چې کړونی نه دی.دا اړیکټینګونکی، څنګه-والی یا حالت په درې ډوله دئ یا درې برخې لري، چې یو یې پرېکړونی او دا نور دوه یې نه کړوني دي:
دویم ۱: پرېکړونی اړیکټینګوونی: په دې اړیکټینګووني کې په یوه څه کیږي،
دپرېکړوني په څنګ کښ کړونی هم شته.دلته بیا د یوګڼ لپاره همهغه دوه نومخاینیوي لکه په کړوني اړیکټینګووني کښې، خو د بدلې دندې سره راځي. په دې اړیکټینګووني کښې د زه پر ځای باندې د کړوني ما او په څټ د ما د دندې لپاره زه راځي. دا یې یوه بله ځانګړنه ده._

بېلګه (په ډېر بخښنه، خو د ښه پوهېدلو لپاره به یې بېلګه دا وهل، ډبول راوړم):

لکه: سپین یې ووهه. په دې اړیکټینګونکي کې یو څوک یا څه له یو چا یا یو څه څخه وهل کي. دلته ګوره سپین پرېکړونی دی ،، یې،، کلیتیکي نومځای نیو ي کړوني لپاره راغلی دی. دلته هم لکه پورته د ډېرګڼ لپاره: دی موږ وهي، ده موږ ووهلو او نور

بېلګې: ته ووهل شوې. دلته ګوره یو څوک یا څه وهل کیږي.کړنوی دلته وهل کېدل دي، د مرستندوي کړنوي سره. ته سپین ووهلې. یا: تا زه ووهلم. دلته،، تا،، کړونی دی او زه پرېکړونی یا نه کړونی دی.

دویم ۲ : د خاوندوالي اړیکټینګوونی: په دې اړیکټینګووني کې یو څه یا څوک د یوڅه خاوند دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، د ،، د خاوندوالي مورفيم، خپلواکه پوهېدنه نه لري او له نوم يانومځاينيوو سره هغه د کړونو نومځاينيوو پوهېدنه په نه کړونو بدلوي.

بېلګې: دما کور. د تا خولی. د هغه ځوي او نور او د پسېځاينيوو سره لکه:

د ما لپاره، د ما مخامخ. نور يې ما ونه موندل.

دويم ۳ : دا د الماني و دا تيو اړيکټينګوني ته ورته دی او ما د پسېځاينيوو اړيکټينګوونی بللی، خو نوم ته يې پام بايد په ګډه وشي، که همدا داتيو به ښه وي؟:

يادونه: د موړ ستونځې هغه دېرې په همدې اړيکټينګوونو کې دي، چې پرې غږېدلي يو:

بېلګې: ۱ ـــ له کور څخه. زه له کور څخه لاړم.

۲ ـــ له کتاب سره. زه له کتاب سره راغلم يا لاړم.

۳ ـــ له سپين کره. زه له سپين کره يم يا لاړم.

۴ ـــ له تا پسې. زه له تا پسې روان يم يا لاړم.

يادونه: دې اړيکټينګوونو سره مې دا يو کړنويی،، لاړم،، ځکه و ليکي، چې ډېر وخت د موږ ليکوالان په ناسمه توګه دا ،، څخه،، له ليکنو غورځوي او دا ناسم دی. دلته څوک پوهېدلی هم نه شي، چې ولې دې څخه غورځېدلی وي او نه دا بل کوم.

۵ ـ تر کابل پورې. له کندهار څخه تر کابل پورې نږدې پنځه سوه کيلو متره لار ده. يا

له ننګرهار څخه تر کابل پورې.

دلته دا يادونه اړينه بولم، چې،، تر،، يواځې اويواځې په همداسې ځای کې راتللی شي،چې د وخت يا ځای پوله ټاکي او په نورو ځايونو کې ناسم دی. بيا يې يادونه. پرته له داسې ځايونو، نورو ځآيونو کښې سم ناسم ناسم دی. دا مورفيمونه د خپلو اړونده اړيکوييونه سره راځي.

۶ ـــ په کور کښې. زه نن په کور کښې يم.

۷ ـــ پر مېز باندې. کتاب پر مېز باندې پروت دی.

۸ ـــ پر ما پورې. پر ما پورې خټې نښتي.

يادونه: دا بايد اړين په ياد ولرو، چې هر يو مورفيم خپل اړونده اړيوکوييونه لري او په څټ هر يو اړيکوی خپل اړونده مورفيم لري، لکه په پورته بېلګو او نه کم او زيات، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې امله دا تر پرته له ،، پورې ،، ناسم دی، همداس دا تر هم. په الماني د کاسوس دنده ده، چې د نوموییونو ګردان یا بڼه بدلون دی، په پښتو کښې دا دنده نه لري او پوهېدنه یې غزیږی د پوهېدنغزوونو له لار څخه کیږي.

اړیکټینګووني د تکیه اړ- یا کلیتیکي نومځاینیو سره:

یادونه: دې نومځاینیوو ته پسي – یا دمخه سلپښ نومځاینیوي هم ویل کیږي.

بیا: که د (ډېرو) ناسمونونو مخه غواړو ونیسو، نو پر اړیکټینګوونوباندې له پوهېدنو څخه پرته بله لار نه لرو.

د کلیتیکي یا تکیه اړ نومځاینیوو پرمرسته باندې یا له مخې څخه هم دوه حالتونه لرو:

پروکلیتیکي یا پسېتکیه اړ نومځاینیوي: مې، مو، دې، یې

اینکلیتیکي – یا مختکیه اړ(و مخ ته تکیه اړ) نومځانیوي: را، در، ور

څنګه-والی یا حالت case (Kasus) :

د تکیه اړ نومځاینیوو سره هم باید دا حالتونه لکه په رېکتوس او اوبلیکوس کې بېرته ورکړل شي. دلته به وګورو، چې دلته څه ځانګړنې شته. په پای کې.

لومړی: د پسې تکیه اړنومځاینیوو سره

لومړی پسې تکیه اړ نومځاینیوي.

۱ – کړونی: سپین مې (مو، دې ، یې) وه واهه. سپین پرېکړونی او مې کړونی دی

لومړی۱۲ – د پرېکړوني اړیکټینګوونی: سپین مې (مو، دې، یې) وهي.سپین کړونی، خو مې پرېکړونی دی.
په دې دواړو کښې دا کړونی او پرېکړونی د کړنوییونو له لارې څرګندیږي.

لومړی ۲۲ – خاوندوالي حالت:

سپین مې (مو، دې، یې) ورور دی.

په اوبلیکوس حالت کې: سپین د ما ورور دی. او

پسېځاینیوو سره...

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې: ۱ – لپاره، مخامخ، نور دې ګران لوستونکي ومومي. دا پسېځاينيوي له دې څخه نه شي روښانه کېدی يا نه شي راتللی. دا حالتونه دلته داسې لړ ستونځې لري،

دويم: د مخه تکيه اړ نومځاينيو او حالت.

دويم ۱ – کړونی: زه کتاب راوړم، دروړم، ورووړم: دلته دا را وړم سره سلېښ دی.
دلته دا را ، در، ور لوريز نومځاينيوي هم بلل کيږي يا دي. و ما ته دا ښه برېښي، چې دا کړنوييونه، چې دا نومخآينيوي ور سره راځي لوريز کړنوييونه و بولو، فکر غواړي.

دويم ۲ – د پسېځاينيوو اړيکتينګووني.

يادونه:

دا چې په دې ټولو برخڅنګه-والو کښې د تکيه اړ نومځاينيو پسې يواځې پسېځاينيوي دي، نو ما دا اړيکتينګووني د پسېځاينيو اړيکتينګووني هم بللی او که غواړی، نو دا د نورو ژبو و داتيو اړيکتينګووني ته ورنږدې دی او داتيو اړيکتينګووني يې هم بللی شو.

د مخه تکيه اړ نومځاينيوي: را، در، ور

دويم ۲ – اړيکتينګووني داسې لړو:

را(در، ور) څخه(سره، کره، پسې، کې، باندې، پورې، ته...)

که غواړی، چې دا ښه روښانه شي، نو کړی شی د و مخ ته تيرې يا ښايې پسې ليکنې سره يې پرتله کړی. په دې ،،د اړيکتينګووني يا څنګه –والو کتاب،، کې دا ډېر ښه روښانه شوي دي.

هکپککوني: دلته هم شته. دا کړونی په دواړو نومځاينيوو کې راځي، په همهغه ډول لکه په ځانيز نومځاينيوو کې د زه، ما ....

په انکليتيکي نومځاينيوي کې کړونی اړيکتينګووني په کړنوکې راځي، چې پرېکړونی نه لري او په ځېټ د پروکليتيکي نومځاينيوو کې کړونی آړيکتينګووني د هغو کړونو سره دی، چې پرېکړونی ولري.

بله ځانګړنتيا په دې کې ده، چې په پروکليتيکي نومځانيوو پسې د اړونده اړيکتينګووني پسېځاينيوي نه راځي. پر دې پوهېدنه باندې چې پر ،،مې،، پسې لپاره او لخوا نه راځي.

اړيکتينګووني د پوښتنو په بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل یادونه: د لیکني دا برخه د الماني اړیکتېنګوونوپه بنسټ لیکل شوې وه، چې توپير يې یوائې په نومیز حالت کې دی، چې هغه په پښتو کې کړونی اړیکتېنګوونی دی او نه اکوزاتیو، چې هغه اړیکتېنګوونی پښتو نه لري او د الماني د اکوزاتیو غونډالو ژباړه په پښتو د خاوندوالي اړیکتېنګوونی او یا د پرېکړوني اړیکتېنګوونی په ګوته کوي. اړونده ځای کښې دې غونډلو ته پام وشي. دې ته به هرومرو پام وي، چې دلته به د پښتو سره ستونځې وي، خکه چې دا اړیکتېنګوونی په پښتو کښې نه شته. ما غوښتل له کتاب څه دا برخه وغورځوم، خو زړه مې نه ورابندې کېده.

په پښتوکښې نه شته: پل:نومیناتیوNominativ **(دا اړیکتېنګوونی پهپښتو کښې نه شته راوړل يې بیا بد نه دي)** (له لاتین څخه، نومونی یا نومونیز) په ګرامر کې د یوه اړیکتېنګووني نومونه ده، چې د هرڅه له مخه (سمه لیکنه يې: له هرڅه څخه دمخه) په جمله کې د شي د نخښونې په چوپړکې دی، د دې لپاره دا هم تیپيکي دی چې د یوه شي د خپلواک کاروني لپاره رامنځ ته کیږي (دا په دې مانا چې بې د بل له واکه). پای.

لنډ: دا اړیکتینګوونی دی، چې د ،،څوک-، چا – او څه اړیکتېنګوونی،، بلل کیږي.

موږ د کړنوییونو له مخې څخه، چې یو يې کړونی لري او دا بل کړونی او پرېکړونی دواړه لري له دوه ډوله لیکنو سره مخامخ یو:_

لومړی:

سپین یا هغه و کار ته ځي

سپین یا هغه و کار ته لاړ

سپین یا هغه به و کار ته لاړ شي

سپین یا هغه و کار ته تللی وو

څوک و کار ته.......

سپین یا هغه

زه و کار ته ځم

زه و کار ته لاړم

زه به و کار ته لاړ شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه و کار ته تللی وم.

دويم ډول يې:

زه منه خورم

زه به منه وخورم

ما منه وخوړه

ما منه خوړلې وه.

دا همداسې د دويم کس لپاره ته او تاسې راځې او د ريم کس له پاره هم هغه او هغه راځي(په دې دريم کس کې ليکنه يو ډول ده، خو د ويلو څخه بريښي، چې لومړی ه څرگنده يا روښانه ده او په دويم کې بيا دا پڅه ه ده او که بل ډول يې بولی.

يعنې په دريواړو کسانو کې يې توپير يو ډول دی، چې د کړنې پرته يې په څو کړنو

کې نومځاينيوی هم بدليږي، نو له دې امله دا د څه - ، چا- او څه اړيکتېنگوونی دي.

مور و کار ته ځي.

څوک و کار ته ځي؟ ځواب: مور

کاليمينځی خرابيږي.

څه شی خرابيږي؟ ځواب:کاليمينځی

جينيتيو DerGenitiv د خاوندوالي اړيکتېنگوونی

جينيتيو د الماني گرامردويم اړيکتېنگوونی دی.

يادونه: دا اړيکتېنگوونی په پښتو کښې نه شته او دا چې پر ځای باندې څه راځي، د ليکنې پهاوړدو کښې کتل کېدی شي.

دا به موږ په پښتو کې هم داسې روښانه کړو، چې د خبرو بايد وي:

لومړی: دا اړيکتېنگوونی د ملکيت يا د ،،دچا،،،،، د څه،، په نامه هم ياديږي.

يادونه: په کړنې اړيکتېنگووني کښې ،، چا-،، وو او دلته ،، د چا-،، حالت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلګې: ،،د ګاونډې کور،،.

دا د چا کور دی. دا د ګاونډې

،، د یوه لرې زنګ غږ،،.

دا لاندې غونډله د داتیو اړیکتینګوونی دی. د ،، پر،، مورفیم له نومونو څخه د مخه د داتیو اړیکتینګووني پوهېدنبدلون لپاره راځي.

هغه پر غلا باندې تورن دی.

هغه پر څه (شي) باندې تورن دي ؟ ځواب: پر غلا باندې.

DerDativداتیو

داتیو د پښتو ژبې دویم ۳ اړیکتینګوونکی دی یا په جمله کې دریم حالت په ګوته کوي.
داتیو د ،، و چاته اړیکتېنیګوونی ،، هم بلل کیږي._

د داتیولپاره پوښتنه کیږي، چې و چا ته؟

بیلګې: زه و دې میرمن ته د یادښت کتابچه ورکوم. زه و چا ته د یادښت کتابچه ورکوم؟
ځواب: و دې میرمن ته.

هوګۍ سوغات و سپین ته ورکړ.

هوګۍ سوغات وچا ته ورکړ؟ځواب: و سپین ته

زه زما (دما) و ملګري ته یوکتاب سوغات ورکوم.

و چا ته سوغات ورکوم؟ځواب: زما و ملګري ته.

اکوزاتیو *Akkusativ*

غوره یادونه: اکوزاتیو اړیکتېګوونی په پښتو کښې نه شته، نو هغه غونډلې، چې دلته مو د اکوزاتیو لپاره راوړې یا د مخه راوړې وې، هغو ته دې پام وشي، چې دا به د خاوندوالي او که د کړوني یا پرېکړوني حالتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: د دې حالت اړونده حالت لیکنې په نورو حالتونو کښې برېښې.

.   ژبپوهنه۳   ۹۰ .

دلته د دې د روښانتیا لپاره. چې د خاوندوالي یا پرېکړوني حالت دئ. په ورځنې پښتو ژبلار کښې دا د دویم الف او دویم ب حالتونو سره ترتیبیږي. د دې د روښانتیا له پاره په پښتو کې پوښتنه کیږي، چې ،،څه (شی)،، یا څوک او که ،،د چا،، نو دا له دې امله د څوک اړیکتینګوونکی هم بلل کیږي.

ښاغلی سپین خپل ورور ګوري

ښاغلی سپین د چا لیدنه کوي یا څوک ګوري؟ ځواب: خپل ورور

دا پورته غونډاله د موږ په پښتو ژبه کې داسې ورځنۍ نه ده، نو دا څنګه ده؟ سمه او که ناسمه.

زه و خپل ملګري ته یوکتاب ډالۍ یا سوغات ورکوم.
دا په ایرګاتیو لیکنه کښې روښانه شوی دی. وروسته راځي.

.

یادونه: هیله ده هغه د مخه مو هم له دې سره پلتله باندې کړئ او بیا یې همهغه راونیسئ.

د اړیکتینګونو نوی څېړن-پوهنه

بیا ژبلاریزه نوې څېړن-اند یا څېړنپوهنه:

یادونه: دا موضوع مې باید د د مخه د اړیکتینګوو پر ځای بانې لیکلې ه، خو نور د زیاتو کړنو توان نه لرم.

پښتود ژبلار له مخې څخه هم یوه هکپککونکې ژبلاریزه او نه (پوره) څېړل شوې ژبه ده

نن د ۲۰۲۲ زک دسپتمبر ۲۶ د سهار یاشپې ۴ بجې. فکر مې ټول د پښتو په ژبلار کې دی او په ژبلار کې دې څېړن اند (د څېړنې په بنسټ اند) ته ورسېدم، چې:

پښتو یوه ډېره ښه روښانه ژبلار لري.دا چې ژبلار په ژبو کې د ژبې د جوړښت شته لارې څېړي، نو زه تل له یوه اند څخه وبل ته ځم او د نوې څېړنپوهې سره مخامخ کېږم، چې هغه له تاسو درنو لوستونکو سره ګډوم.

پر پښتو باندې چې زه تراوسه پورې له پښتنو څخه لیکل شوي ژبلار سره داسې لږ بلدنیا لرم او د پښتو ژبلار د ترتیب لپاره مې زیات د ژبلار لپاره الماني ادبیات کارولی او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه، چې د دباندنیو له خوا لیکل شوی، نو هرو مرو د زیات فکر وړ دي، ځکه چې د ټولو

ژبو ژبلارې ډېر توپیر سره لري، چې یو له بل څخه ګټه اخستلکېدی شي، خو ورته والی به ونه لري یا ډېر کم.

زه چې د ما په څېړنو کې تر اوسه پورې وپوهېدم، هغه دا ده، چې موږ په اړیکنیونو یا ښه یې اړیکټینګوونو کې ډېرې ستونځې لرو، چې په هکله یې له دې امله ما هم ډېرې لیکنې کړي او دا هم تل د تېرو لیکنو په بشپړېدو. او دا اوس هم د ۲۰۲۵ زکړ ۱۷ د اپریل هم بیا په دې کښې سمون ور زیات شو.
اوس خپلې دې راته پیدا موخې اند ته، چې کړی شو د پښتو ژبلار د دوه حالتونو کړونی او نه کړوني په ځای په څلورو حالتونو ووېشو او یا په دوه حالتونو داسې چې دا نه کړونی حالت بیا درې برخې ولري. دا به نو ګران لوستونکي او هیله ده ژبپوهان په ګډه سره برابر کړی شو.

د پښتو اړیکټینګوونې، بې له ډېرې شننې څخه:

لومړی – کړونی : نوموېونه (نومونه او نومځاینیوي): زه، ما، ته ، تا، هغه، هغه او نور، چې د نورو راوړلو ته بیا اړتیا هم نه وي. (۱)

بېلګې: یادونه: دا مې اوس بیا د نوو میندنو په بنسټ بدله کړې،چې په مناسب ځای به یې ولرئ

لومړی ۱ - زه مړی خورم. ما مړی وخوړه.

لومړی ۲ – ته مړئ خورې. تا مړی وخوړه.

لومړی ۳ – هغه مړئ خوري. هغه(هغې) مړی و خوړه. او داسې نور هم....
لومړی۱۱ – ۱۳-زه، ته، هغه ځم، ځې، ځي، لاړم، لاړئ، لاړل.

دویم: پرېکړونی: هغه نومونه یا نومځاینیوي دي، چې څه پرې کیږي،

لکه: ما، زه، تا، ته، هغه، هغه او نور. دلته هم همدا بسیا کوي.

یادونه: د کړوني او پرېکړوني په منځکي دا توپیر دی، چې کله، چې کړونی په زه پیل شي، نو پرېکړونی یې ما دی او په څټ، چې کړونی ما وي، نو پرېکړونی زه دی.

بېلګې: دویم ۱ - ته (ما، هغه) وهې. تا (زه، هغه) ووهلم.

دویم ۱الف - هغه (ما، تا) وهي. هغه (هغې) زه ووهلم (ته ووهلې).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومان مې دی، دابه بسیا وکړي.

یادونه: په نورو اړیکتېنګوونو کې د زه، ته، هغه.....

دریم یا دویم ۲: د خاوندوالي حالت: د خاوندوالي لپاره د نوموېونو(نومونو، نومځاینیوو) سره د خانوندوالي مورفیم ،، د ،، د مخه یا و مخ ته راځي.

بېلګه: دما(دتا، د هغه) کتاب.

څلورم یا دویم ۳: د پسېځاینیوو اړیکتېنګوونکی:

بېلګې:

څلورم دویم۳ ۱ – له ما (څخه، سره، کره...)

څلورم دویم۳ ۲ – پرما باندې

څلورم یادویم ۳ ۳ – په ما کې_

څلورم یا دویم ۳ ۴- و ما ته.

څلورم یا دیوم ۳ ۵ – تر ما پورې. او نور.....

په څلورم کې څخه، سره،.. کې،باندې، پورې، ته ... اړیکوییونه دي او، له، تر، په، پر، و د اړیکوییونو اړونده مورفېمونه دي، یواځې او یواځې همداسې راځي او بل ډولی نه راځي

ګورو، چې دلته د نوموېونو د مخه د بېلا بېلو اړیکوییونو اړونده مورفیمونه راځي، نو له دې امله دا اړیکتېنوونکي بللی شو.

بیا: په څلورم کښې: څخه، سره،.. کې،باندې، پورې، ته ... اړیکوییونه دي او، له، تر، په، پر، و ...د اړیکوییونو اړونده مورفېمونه دي.

څنګه کړی شو دا وښایو؟

د تکیه اړ نومځاینیوو په بنسټ

۱ - پسي تکیه اړ: مې، مو، دې، يې: دا پسې تکیه اړ نومځاینیوي د یوه نوموي پسې راځي

۲ - د مخه تکیه اړ: را، در، ور : دا د مخه تکیه اړ نومځاینیوي په دویم ۳ اړیکتېنګووني کښې د یوه اړیکوي او یواځې د اړیکوي د مخه راځي، نو له دې امله د اړیکوییونو اړیکتېنګوونی یې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ۱ ته - دا پسي تکیه اړ یا اینکلیتیکي نومځاینیوي درې ډوله لرې یا درې اړیکتیینګووني (ګورو، چې دلته دا اړیکتیینګوونی بل ډول پوهېدنه لري) کې راځي یا جوړوي:

دانومځاینیوي، چې نوموېونو پسې راځی، که د مخه نومځاینیوی یې د پرېکړوني په حالت کې وي، نو پخپله دا پسې نومځاینیوي یې کړونی دی.

بېلګه: کتاب مې واخسته. دلته کتاب پرېکړونی دی او مې کړونی. یا

سپین یې وواهه.

۱ ۲ – سپین یې وهې. دلته سپین کړونی دی او ،، یې(دریم شی)،، پرېکړونی دی.

دا د اوس مهال له هغه کړنوییونو سره راځي، چې کړونی لري او بس._

۱ ۳ – که د دې نومځاینیوي د مخه نوموی د دې نومځاینیوي پسې د یوه خوي یا یو بل ویډول – پرته له کړوني او پرېکړوني - سره سنبال وي، نو دا د خاوندوالي اړیکتیینګوونی دی. کتاب مې سره پوښونه لري.

و ۲ ته –

۲ ۱ – دا نومځاینیوي که د کړنوي د مخه راشي، نو دا لوریز کړنویونه دي، چې و موړ ته د دې اوس موخې له امله دا همدومره بسیا کوی. لکه: منه راوړم، منه دروړم او نور

۲ ۲ – که دا نومځاینیوي د اړیکوییونو د مخه راشي، نو دا له دې امله د اړیکوییونو اړیکتیینګونی دی او لرو: (را، در، ور) (څخه، سره، پسې،پورې، باندې، کې، ته...).

ګورو دا دلته یواځې له اړیکوییونو څخه د مخه راځي.

که غواړئ داسې هم کېدی شي، چې وواېو:

پښتو دوه اړیکتیینګووني رېکتوس او اوبلیکو یا کړونی او نه کړوني لري، چې دا لومړی یې کړونی او پسې درې به یې نه کړوني اړیکتیینګووني وبولو. دنورې روښانتیا لپاره پوره لیکنې په کتاب کې شته.

له دې سره مو هغه اړین څه وښوول، خو اوس به اندونه، ګوتنیوني، سمونونه او وړاندیزونه سره ګډ کړو.

ما د دې لیکنې سره - داسې اندم- چې د ټولو له ما څخه د اړیکتیینګونو په هکله لیکنو ته پایتکی (د پای ټکی) کښېښود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو ټول دې راته بريالي وی. دا مې په ۱۷.۴.۲۰۲۵ بيا وغزاوه او نوی کړ.

د پښتو اړيکتينګونو د ستونځوبيو بريا

ځنګه و دې لاس ته راوړنې ته بريالی شوم؟

ډېر خوښ يم او باوروکړی، چې ورته پام مې شو، چې دا کار خو د لومړي ځل لپاره د ما موندنه ده او د ډېرو کلونو د څېړنو لاس ته راوړنه ده، چې غونډه شپه مې خوب کډه وکړه. د ما ډېر څه، چې څه مې کړي يا څه بايد وکړم، د شپې په چرت يا د شپې په فکر

ګرنجولو- مه راپورې خاندی، دا تکيه کلام لکه چې کارول کيږي- کې را پيدا کيږي. خو اجازه راکړي، چې له هر څه څخه د مخه يوه اړينه يادونه وکړم.

اړينه يادونه: باور وکړی، چې ځانپالی نه يم او بل د ليونتوب يا د زورواکوال ګومان مې هم په ځان نه راځي. دا بايد روښانه کړم، چې تر څو پورې دا د ما په پوهنه ولاړ ماته راپيدا اند چا په پوهنيزو دلايلو نه وي رد کړی، تر هغې پورې بايد سم وګڼل شي او که داسې وي، نو بيا موږ ټولو ته د دې بريا مبارکي وايم. د ما په دې دعوه کې دوه موخې دي، چې د موږ ژبپوهان او نور ژبمينه-وال و دې ته راوپارېږي، د نورو پوهنيزه څېړنو په بنسټ يې رد کړي، چې دا به هم د ما دِوښتنو ردول، خو بيا به هم دا هڅول د ما بريا وي.

د ما په څېړنو کې مې تل دې ته فکر شته، چې په پښتو کې اړيکتينګووني کم يا هېڅ نه دي څېړل شوي او که زه ورڅخه نا خبر يم، هغه به هم راميدان ته شي، چې زه به ورته خوښ او د دې بريا په څرګندولو به هم هېڅ زړه بدی نه شم.

دا فکر راته ودرېد، چې په همدې هکله مې د خپلو څېړنو يو کتاب برابراوه.

دې بريا ته مې نو ځنګه لار وميندە؟

-د اړيکتينګونو په څېړنو مې پيل وکړ، چې د ما په لومړنيو د پښتو ژبلار کتابونو کې- د حالت د نامه لاندې- هم شته.

لومړی مې دا اړيکتينګوونی د الماني کاسوس په بنسټ وڅېړل، خو په پښتو کونه کې يې کوم ناسمون نه دی راغلی، خو دې څېړلو موخه وره او و پايلاس ته راوړنه يې نه لروده. بيا مې ځنو ملګرو او ژبمينه والو دې ته پام راواړاوه، چې پښتو دوه حالتونه رېکتوس(ولاړ يا کړوني اړيکتينګووني) او اوبليکوس (پروت يا نه کړونی حالت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړیکتېنګووني لري. هغه مې وڅېړل او په هکله مې د یوه ځوان د م ک ملګري لیکنه یا و ما ته په کمنت ولیکل، چې ،، د ،، د خاوندوالي مورفېم دی. پوه شوم، چې ،، د ،، پرته له نوموییونو کومه خپلواکه پوهېدنه نه لري او همدلته مې ورته پام شو، چې ،، د ،، د خاوندوالي حالت یو مورفېم وي خپلواکه پوهېدنه نه لري او پوهېدنه لېګدوي یا وړی، نو دا له، په، پر، او.... هم باید د کوم اړیکتېنګوونی مورفېمونه وي او پرته له نوموییونو څخه به خپلواکه پوهېدنه ونه لري. ګومان مې سم وو، خو پرې باوري کېدل یې راته ستونځمن وو، تر څو پورې چې د نور حالتونو په دې پوهېدنه چې لومړی د اینکلیتیکي اړیکتېنګوونی (پسې تکیه اړ حالت)۔

سره مخ شوم. دې هم پوره روښانتیا ځکه نه شوه راوستلی چې دې پسې او د مخه تکیه اړ نومځاینیوي هم ورسره مل څېړل شوي وو، خو همدلته راته د نومځاینیوو را، در، ور چې پروکلیتیکي یا د مخه تکیه اړ نومځاینیوی دي، پر مرسته باندې دا فکر پیدا شو چې دا له، په، پر، او نور هم لکه،، د،، د حالتونو مورفېمونه دي او دا د (را،در، ور)(څخه، سره، کره، ته، پورې، کې او نور) کاروني له امله بیا د وخت په تېرېدو سره دا فکر هم راته پیداشو، چې پښتو نو یواځې پوستپوزېشنونه لري.

کله چې د کلیتیکي (تکیه اړ) کلمې سره مخامخ شوم، چې په دوه برخو اینکلیتیکي (پسې تکیه اړ) او پروکلیتیکي (د مخه تکیه اړ) نومځاینیوي لري، نو دې پای ته راورسېدم.

د دوه حالتونو کړوني او نه کړونو څخه بیا همدې څلورو حالتونو ته راغلم.

له دې څخه د مخه مې دا بریاوې هم لوي ښتن په برخه کړي، چې له، پر، او نور – لکه دباندني او افغاني پښتوپوهان یې وایي- پرېپوزېشنونه نه دي او دا یواځې د اړیکتېنګوونو اړونده مورفېمونه دي، چې پرته له نوموییونو پوهېدنوړنې څخه بله پوهېدنه نه لري او همداسې چې پښتو یواځې پوستپوزېشنونه لري او بس.

دا څه میندنې چې دي، له نوم څخه یې پوهېږو، چې په ژبه کې شته څه دي، چې هغې ته مو باید پام شوی وي.

یوه غوره خبره داده، چې د موږ تېرو ژبپوهانو خپلې ژبې ته په دې لنډ وخت کې ډېر کار کړی، ځکه چې پښتو ژبې ته د کار کړلو وخت ډېر لږ وو. ژبه مو داسې په ۱۹۳۲ ز ک کې داسې په نامه په رسمیت کې دننه شوه او بیا په ۱۹۶۴ ز ک کې - چې هلته د پښتو ټولنه هم جوړه وه - ملي شوه، د ودې کېدا(امکان) ورته پیدا شوه نو دا د یوې ژبې د ودې لپاره ډېر لږ وخت دی، چې د دوي کار زه بیا بیا ستایم.

پرتله کونه: له دې څخه د مخه چې په دې موضوع پیل کوم، د اړتیا له مخې غواړم دا لاندې ستاسو و مخ ته کېږدم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دموړزیات یا نږدې ټول لیکونکي اولیکوالان ژبپوهان د شیانو یوله بل سره پرتله کونه او په همدې ډول یې د پرتله کونې خویوی جګېدنه په ،، تر،، کوي. موږ ،،تر،، پوره څېړلی، چې څه شی او څنګه کارول کیږي.

لومړی: د موږلیکونکي په دې اند دي، چې پرتله کونه د ،، تر،، سره کیږي.یعنې سپین تر شین(هغې هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، موږ) (ډېر- ،خورا –) ښکلی دی.

دویم: په پیداښېنتي ډول یې، چې د موږ هیوادوال په بیلابیلوځایونوکي کاروي:
هغه د ،، له ... څخه ،، سره پرتله کیږي.
پوښتنه : له دوي، تاسو...او ... څخه کوم ښکلی دئ؟
سپین له شین (هغې، هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، موږ) څخه ښکلی (ډېر- ،خورا –) دئ.
دریم: سپین (را، ور، در) څخه ښکلی (ډېر – ، خورا –) دئ.
په پورته لیکنه کې دا د ،، ور څخه،، په ځای ځنې لیکوالان کله کله ،، تر یا نوره ،، لیکي یعنې:
که پوښتنه وشي، چې له سپین اوشین څخه کوم ښکلی دئ اوسپین ور څخه ښکلی وي، نووایو: سپین تر شین ښکلی دی. دلته ،، تر څخه،، نه وایو.
تر د هغه مهال، ځای اویوه څه د پوله په نخښه کونې سره یعنې ،،تر...پورې،، سره توپیر لري.
ګورو چې دا پورته ،،تر چې دلته د او یا ،،ترې،، پوهېدنه لري د یا ،،ورڅخه،، په ځای راغلی.
موخه: پرتله ونه د هغه ،، تر،، سره چې موخه ورڅخه د ...پای وي، نه کیږي، دا په دې پوهېدنه چې په لاندې کې ،، تر،،
سپین تر(ما،هغه، تاسو او...) ښکلی (ډېر -،خورا -) ښکلی دی، ناسم دئ.

یادونه: یعنې دا ،،تر،، هغه اړیکوی نه دئ، دا له یوڅه یا چا یا شي څخه ښکلی دئ، چې زیات کسان یې لیکي:: ترې ښکلی..... چې دا ترې هغه د ،، ورڅخه ،، په موخه یا مانا دئ.

لنډ بیا
پرتله کونه یا نسبت:

موږ په پښتوکښې و نسبت ته څه وایو؟

(څه ووایو سم نه دئ، ځکه دا موږنه وایو، دا څه ورته ویلکیږي، دئ. له دې امله: څه وایو،دئ).

یادونه: د موږ ځنې ادیبان لیکي، چې: پرتلنه دا ناسمه ده، ځکه چې دا پر تله کول دي، له دې امله پر تله کونه او نه پر تلل. چې بیا به پرتلنه وی. آوس: پر تله باندې کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتله باندې کونه: پرتله کونه په ځته کې داسې دي: سپین و تور ته ستر دی. دا پرتله باندې کونه د ،، ته ،، له پسېځاینیوي کیږي
دلته هم شیان سره پرتله کیږي
دا چې نسبت پښتو نه دی، نوکارونه یې کیدی شي له عربي څخه بل ډول وي، خومونږ یې

هغه پښتو ډول سره کولی شو، ځکه پر عربي باندې خو مونږ ډېر نه پوهیږو.
په ګڼونو کې لویوالی، کوچنیوالی اوبرابروالی سره پرتله کیږي.
۲ نسبت و۴ (ته) کوچني (دئ)
په کسانو یا شیانوکې، لویوالی، ښکلا، پلنوالی، ...
کسان یا شیان:
الف نسبت وب (ته) ښکلی (جګ،پلن،...) دئ.
تناسب: په ګڼونو کې:
د دوه ګڼونو پرتله کونه که دا سې وي، لکه د نورودوه ګڼونو،نو وایو:
۲ نسبت و۴ته متناسب دي لکه۳ نسبت و۶ ته
یا یې انډول ۲ پر ځلور باندې برابردي له ۳ پر۶باندې سره. یا دا لاندې

دوه و ۴ ته داسې دئ یا برابر دي لکه ۳ و۶ته

نسبت به نو په پښتوڅه وي؟
په ګڼونوکې پرتله کونه:
۲ و ۵ ته کوچني دي

کسانو یا شیانو کې
سپین وشین ته ښکلی(جګ،....) دئ
د ننګرهار انګور د کابل و انګورو ته ځواږه (تروه، ستر....) دي
نوګورو، چې د عربي ،،نسبت،، د پښتو ،، و..ته،، سره انډول دئ.

تناسب به نوپه پښتو څه وي؟
۲ و۴ته داسې دي لکه ۳ و۶ته
یعنې ۲ په ځلورو برابردي د ۳ پر ۶ سره.
سپین وشین ته داسې، ډومره یا برابرجګ(ښکلی،....) دئ لکه برګ وخړته.
په پورته کې نوتناسب د برابر په مانا دئ

یا داسې هم وایو چې:
سپین وشین ته په جګوالي کې داسې ځان نیسي، لکه برګ وخړ ته.
ګوروچې دلته تناسب ته د پښتو انډول،،ځان نیونه،، کیدی شي.

که شمیرپوهنې ته پام وکړو،نومتناسب دبرابرپه پوهېدنه راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف وبه ته داسې، دومره یا برابر جګ دی، لکه پ و ت ته ـ

یا

الف و ب ته برابر جګ دی لکه پ و ت ته.

تناسب داسې هم لیکو.

a/b = c/d

پخوا موداسې هم لیکه:

a:b::c:d

ګومان مې دی انګرېزي کې يې اوس هم داسې لیکي.

لاس ته راوړنه: ګورو، چې پرتله کونه د ،،تر ،، سره نه کیږي.

بیا: سپین وشین ته ښکلی دي یا

سپین له شین څخه ښکلی دی.

ناسم: سپین تر شین ښکلی دي.

خو سمې پرتله کونې له پاره لیکو، چې : سپین و شین ته ښکلی دی یا سپین له شین څخه ښکلی دی.

نو د ،،تر،، سره پرتله کونه نه شي کیدی.

Adjektiv mit Postposition

خویوییونه د پسېځاینیوو سره:

و څه ته چمتوپاتي کیدل: ته و څه ته تر اوسه پورې چمتو نه يې. یا: ته د څه لپاره تر اوسه پورې چمتو نه يې؟

د واده لپاره.

ته وڅه ته چمتو نه يې ؟

و واده ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځه باندې قهرېدل: پر چا باندې هيڅ وخت نه شې قهرېدلی؟ د ما پر بچيانو باندې.

و ځه ته چمتوکيدل: هغه و ځه ته توانمند نه دئ؟ و کارکولو ته.

Nomengefüge

و نظم ته راوړل يا سمول: دا بيرته و نظم ته راوله! يا سم کړه!دا بيرته ونظم ته راوړه!

ارام پرېږده: هيله ده، چې ما ارام پرېږده.

و پای ته لاړ شه: هرڅه يو وخت و پای ته ځي.

يو پوستپوزېشن يا اړيکويی هيڅ وخت يواځې نه وي. تر لږو ځانګړنو پورې دا (يعني پ) د يوه نسبتي وی پسې راځي.

هم د ليکلووې، خو له يوېخوا څخه يې زه په هغه ګرامري پوهېدنه نه پوهيدم، نولومړی مې بايد ځان ورباندې پوه کړی وی،بيا مې هر ګرامري نوم بايد د پيژند سره څيړلی وی، چې دا ليکنه بيا نوره هم غزېدله.

دا دې په ياد وي، چې داهم يوه اوږده موضوع ده،چې ګران ژبپوهان پرې پوهيږي؟

Postpositionenپسځاينيوي يا اړيکوييونه (دا پسې ورسره ځکه نه ليکم، چې موږ مخځاينيوي نه لرو).

يادونه: په الماني ژبه کې پرېپوزېشنونه شته يا ډېر دي، خو پښتو پرېپوزېشنونه نه لري، د پښتو ژبه يواځې پوستپوزېشنونه لري او د الماني پرېپوزېشنونه که په پښتو اندول يې راوړل شي، نو ټول يې پوستپوزېشنونه دي.

د نوم/شينوم يا له يو ځه څخه لرې کېدنه:

بېلګه: د سين له غاړې څخه اخوا هغه کوچنی وچه (ټاپو) ليدلی شوه. له جلال اباد څخه لرې.
-- له نومځاينيوي سره:_

بېلګه: ځمری نن له ما کره شپه کوي. ځمری نن له ماسره دئ

-- له خوينوم او نوم/شينوم څخه د مخه:

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: هغه د پستو، سرو شګو له منخ څخه و اوبو ته وځغلېد.

له ادورب سره:

بېلګه: هغه د شا له خوا څخه غونډوسکه تر منځګردۍ پورې غورځوي.

اړيکويونه په نخښه کوي:

يو ځای (دباندې، لاندې)

يو وخت(څخه، ترڅ يا منځ)

يو ډول او رقم(ټيک آو ټيک...).

-يو لامل(سره (سره له دې)، امله)

د اړيکټينګوونو و روښانونو ته د مخه غوره پيلیادونې:

له تکرار سره مه تنګېږي!

۱ – نومځاينيوي: په انګريزي او الملاني د نومځانيوو بڼه بدليږي او د بڼه بدلېدنې سره يو حالت په ګوته کوي، په پښتو کې د نومځاينيوو بڼه بدلېدنه نه شته، خو د دې پرځای باندې د کړوني نومځاينيوي سره يا حالت بدلون سره د ،،ما،، ومخ ته يو اړونده مورفېم ورزياتيږي، چې هغه د ،، ما ،، سره يوه د هغه اړيکټينګوني نومځاينيوی ،، د ما ،، جوړوي يا د هغه پوهېدنه بدلون يا د هغې پوهېدنه د حالت اړوند بدلوي يا له حالت سره برابروي. پسې راځي. ښايي اړتيا ورته نه وي وروسته راغلي.

که نومونه يو له بل سره يو ګډوله نوم جوړ کړې، نو دا يو يې مختړی او دا بل يې پسې – ياو وروستړی دی، خو دا سې څه په مختړي کې نه ګورم، لکه وروستړو کې، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري، خو د ورسره راغلي خوی يا نوم يا له بل کوم ويې سره د هغه پوهېدنه بدلوي.

هغه ډېرې له پښتو سر د موړ ستونځې او که د پښتو ستونځې په حالتونو يا اړيکټينګوونو کې دې. پر حالتونو باندې مو خبرې کړي يا به دلته له دې څخه وروسته په وغږېږو. اوس يواځې داستونځې، چې ولې دې، دا لږ روښانه کوو

په نورو ژبو يا چې زه پرې پوهېږم، الماني او انګريزي کې د کړنوييونو، خويوييونو او د نومځاينيو بڼه بدليږي. په پښتو کې پرته له کړنوييونو(دا ناسم دی، د کړنوييونو بڼه هم نه بدليږي، دا پوهېدنغزيږي) د دې نورو دوه وو دنوموييونو او خويوييونو بڼه نه بدليږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید پیداښتي داسې یو بل ژبنيز یا ژبلاریز څه وي، چې ځان د هغه حالت سره برابر کړي، چې ستونځې همدا پیدا کوي.

۲ – د کړنوییونو بڼه نه بدلیږي. لکه زه ځم، زه لاړم. دلته کړنوییونه پوهېدنغزیږي.

۳ – خویوییونه: لرو جګ، تور. دلته هم د نورو ژبو په څېر، چې بڼه بدلیږي، خو د دې جګېدنه وي، چې هغه پر ډېر، ډېر ښه، خورا، خورا ښه او زښت ډېر باندې کیږي.

۴ – د نومځاینیو لپاره هم باید ژبنیزې لارې وي، چې د هغو په مرسته نومویيونه له حالت یا اړیکتینګوونو سره برابر شي.

په انګرېزي او الماني کښې د حالتونو اړوند، چې هغه یې حالتتاکونکي دي، د نومځاینیوو بدلېدنه یا بڼه بدلېدنه او که غواړئ ګردان یې داسې دی:

I, me; my und deutsch: Ich, mein, mir, mich

و دې ته به د اړیکتینګونو په څېړنو کې فکر وکړو، چې دا نومویيونو بڼه بدلون یا په پښتو کښې یې هغه اندول هم په اړیکتینګونو کښې څنګه راځي.

د مورفیمونو پېژنداو ونډه یې د نومځاینیو پوهېدنه، چې و نومځاینیوو ته حالت یا اړیکتینګوني اړونده پوهېدنه ورکوي:

دا مورفېمونه دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري او د نومویيونو سره یوځای د هغوی پوهېدنه د حالت سره اړوند بدلوي. د خاوندوالي لپاره دا مورفېم ،،د،، دی او د داتیو یا د پسېځاینیو حالت دی، چې هغوي سره مورفېمونه، چې دا هم خپلواکه پوهېدنه نه لرې او دې حالت سره د نومځاینیوو دنده جوړوي او دا دي:

له، په، پر، تر، دما و فکر ته نور نه راځي، ګران لوستونکي دې ورته فکر وکړي.

هغه ژبنيز توکي یا وییونه چې د حالتونو لپاره خوراغوره یا بنسټيز دي، هغه پسېځاینیوي یا اړیکوییونه دي.

پسېځاینیوي Postpositionیا اړیکویونه

پیلیادونه: له دې ځای څخه د موږ لپاره یا د پښتو ژبې لپاره هغه غوره برخه له دې امله پیلیږي، چې ما تراوسه پورې داسې د دې اړیکویونو یا داسې ښې لیکنې د خپرونو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې هم ونه ليدې. دا چې دا د ځای، مهال، نومونو او شيانو په منځ کې د اړيکو ځرنګوالي باندې خبرې کوي، نو له دې امله اړيکويونه هم.

يادونه: باوروکړی، چې دا ټول کارما د ،، تر ،، په خپلو پولوکې د رابندولو له امله وکه، چې يواځې او يواځې د مهال،ځای او ...پاي په ګوته کولوليپاره راځي اونوريې هر ځای کې راوړل ناسم دي اود ژبې د ټولولاروسره مخامخ.

پسېځاينيوي يا اړيکوييونه:

د ښوونځي په ژبلاريزو ادبياتو کې اړيکويونه يا پسې وييونه هم بلل کيږي، يو وييډول دی، چې يو رابند ټولګی جوړوي او د منځپانګ ويي او په ګرامري نښونو کې ځاينيوی شوی. اړيکوييونه په قانونمندی کې د يوه نومولييونو ګروپ يا ډله غواړي او له دې سره يو حالت لړيکټينګونی ليدوړ په نخښه کوي. دا چې پر نومويينو پسې ځای نيوی راځي، له همدې امله اړيکويونه هم بلل کيږي اودا يوه ډله ده، چې ځاييز، وختيز، ځنګه والي، راټولونکی، سره له دې، اړيينواليپوهېدنې ليږدوي يا وړي او په پښتو او نور ژبو کې بڼه بدلېدونکي نه دي.

د دې لپاره چې دا غوره موضوع بريالی و مخ ته بوزو، اړيينه بولم دا د يوه لښتکي له لارځخه روښانه کړم:

۱ –نومولييونه	۲ -اړيکټينګوونی د اړوند مورفيم سره نومولييونه	۳-اينکلی-تيکي نومويون	۴ –اړيکوييونه يا پسېځاينيوي	۵ – اړونده غونډلپای او پروت لښتکی	
زه ، هغه	له ما، له تا، له هغه...	را،در،ور	څخه،سره،کره	ځم، ځي	۱
سپين	په کور	--=--	کې	دی	۲
کتاب	پر مېز	را،در، ور	باندې، پورې	ايښي	۳
ما	و سپين	را، در، ور	ته	وويل	۴
ته	تر کور	را ...	پورې	لاړې	۵

يادوني ۱: له ما څخه هرو مرو کېدی شي ډېر اړيکوييونه پاتې وي، خو هغه ستاسو دنده ده. لار روښانه ده.

يادونه ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ولرو (ا ، ب) نو ا ولاړ لښتکی ورکوي او ب پروت لښتکی

(۳ –،۱) او (۴ –، ۱) داسې هم لیکلی شو: (را، در، ور) (څخه، سره، کره،کې باندې، ته، پورې او نور؟)

روښانونه:

د ښه روښانې یا رڼې روښانونې لپاره داسې و مخ ته ځو:

یو: (۳ –،۱) او (۴ –،۱) داسې د (۵ –،۱) غونډله جوړوي، چې د (۴ –، ۱) له یوه اړیکوییونوڅخه نه شو تېرېدلی (حذف)

دوه: د ۳ – په مرسته مو د مخه لیکنو کې ۲ – روښانه کړي وو او له دې لارې

درې: له (۴ –،۱) څخه (۲ –،۱) تیک یا سیده لاس ته راځي. په دې پوهېدنه، چې که په (۴ –،۱) کې هر پسېځاینیوي ولرو، سملاسې ورڅخه همهغه د اړوند مورفېم سره یوځای په (۲ –،۱) کې نومویيونه راکوي._

--- که دا د اړیکتینګوونې اړونده مورفېمونه او دا اړونده نوموویونه یوځای اړیکتینګون اړونده نوموییونه وبولو، خو ګومان مې دی، کومه تېروتنه یا ناسمون به ځان پسې ونه لري.

څلور: همداسې که له دوه کوم د اړونده مورفېم سره اړونده نوموی ولرو، نو سملاسې پوهېږو، چې

د ۴ – کوم پسېځاینیوي یې اړوند دی.

--که ولرو(۴ -، ۳) نو دلته ور څخه ،،باندې،، او هداسې ،، پورې،، پوهېږو.

نو که پسېځاینیوی (۴ -،۵) ولرو اړونده نوموی د اړونده مورفیم سره (۲ - ،۵).

که ولر (۲ -، ۳)، نو سملاس ورڅخه (۴ - ، ۳) پوهېږو.

او همداسې نور

که د یوه ژبنې ویی یا توکې یا مورفېم هغه د کارونځای او پر هغه باندې پوهېدنه چې درته روښانه شي، بیا له هغو څخه په غونډلجوړونه کې ناسمون نه راځي، دا دموږ ستونځې په دې حالتونو کې سره اوبی کیږي.

اړیکوییونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – د خاوندوالي اړیکتینګووني لپاره دا دي: لپاره ، مخامخ. (د مخه ؟؟) و ما ته نور دما وفکر ته نه راځي، خو که په دې حالت کې له ،، د ما،، پسې نوم یا نومځاینییوي را شي، نو بیا پسېځاینیوي نه شته.

۲ – د داتیو یا د اړیکوییونو اړیکتینګوونی لپاره: څخه، سره،کره، پسې، ته ، کښې، باندې، پورې، دمخه(؟)....

لاندې شیان شته دی:

خاوندوالي شي، داتیو شی، خاوندوالي شی، اړیکویز شی.

خاوندوالي شي (ګرامري دویم څنګه والی یا اړیکتینګوونی)

پوښتنه: د چا؟ د څه؟ او څوک

بېلګه: ژوندیو د مړو دعا وکړه.

ژوندیو د چا دعا وکړه؟ هغوي د مړو دعا وکړه.

یادونه: اړیکتینګووني(پېر یا حالت): موږ اوس په دې توانېدلي یو، چې اړیکتینګووني په پښتو کې ومومو
داتیوشی (دریم څنګه والی یا پېر) یا د پسیځاینیوو شی

پوښتنه: له چا، له څه؟ (سره، څخه، کره)، وچا، وڅه؟ (ته)، په چا، په څه؟ (کښې)، پر چا، پر څه (باندې) .....هیله ده، چې د نورو په میندلو کښې به مرسته وکړی.

یادونه: دلته د خبرو ډېر څه شته او هغه ،، د ما نوې موندنو،، کې ښه روښانه شوي.

قلم وملګري ته ورکوم.

قلم وچا ته ورکوي؟

و ملګري ته.

قلم له ما سره دی.

قلم له چا سره دی؟

له ما سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلم له سپین څخه اخلم.

قلم له چا څخه اخلې؟

له سپین څخه.

نن له سپین کره وم.

نن له چا کره وم؟

له سپین کره.

یادونه:دې ته په چا، په څه؟ او پرچا او پرڅه ؟ هم ورزیات کړئ او همداسې و چا، وڅه ؟

دلته څه نور هم د ویلو شته، چې دا به بیا ورزیات کړم.

دا لاندې د پښتو په پرې کړوني او د خاوندوالي حالت کې راځي،

پوښتنه: څوک، چا، څه (شی)؟

بېلګه: هغه مې وواهه.

نن د ما ملګری ګورم.

هغه و چا ته دوه موټر ورکوي؟

هغه دا وما ته راکوي.

هغه نن څوک ګوري؟

هغه نن دما مګری ګوري.

نن د ما ملګری ګورم.

پرېدیکات یا غوندالوینا Das Prädikat

پرېدیکات وایې، چې دا شی څه کوي یا یې په تېر وخت کې څه وکړه. د پرېدیکات پسې د پوښتنې سره پوښتي: دا شی څه کوي؟.

سړی یوه برخیزه او دوه برخیزه پرېدیکا ت سره توپیروي. په لومړی بېلګه کې پرېدیکات بېدیړي دئ. سړی پوښتي: هلک څه کوي؟ . په یو دوه برخیز پرېدیکات کې یوه دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخې شوی پرېډيکات مخ ته لرو، که په غونډاله کې له يوه پرېډيکات ډېر وي. په لاندې غونډاله کې دوه برخيز پرېډيکات خوندي دی:

- هلک بېديږي

- نن غرمه هلک بېده شو.

په دې غونډاله کې پرېډيکات دی: هلک بېده شو. که پرېډيکاتبرخې ويونه رابند کړي ياراغونډ کړي يا په غبږ کې ونيسي، چې هغه پرېډيکات اړوند نه دي، نو سړی د پرېډيکات غيږ يا له غونډال نوکانو څخه غږيږي.

د پوښتنې سره ،، دا شی څه کوي؟،، کړی شې ته پرېډيکات وټاکې. ته دلته د پرېډيکات ټاکنو لپاره يو جوړه غونډالې مومې.

- پر شيبو شېبو باندې وريږي. پوښتنه: دا څه کوي؟ پرېډيکات: وريږي.

- ما له ځمکلاندې څخه کتابونه راوړل. پوښتنه: ما څه وکړل؟ پرېډيکات: (...) راوړل.

- دوي پر جګ غږ باندې خاندي. پوښتنه: دوي څه کوي؟ پرېډيکات: (...) خاندي

خاوندولي- ، داتيو شی

شيان پوره کېډونکي غونډالغږي دي او کېدی شي له ډېرو وييونو جوړ وي. په يو هغونډاله کې کېدی شي، ډېر شيان خوندي وي. دا کېدی شي په بېلا بېلو ګرامري يا ژبلاريزه څنګه والي يا حالتونو کې وي او داسې د خاوندوالي شی، داتيو شی يا خاوندوالي شی په څېر وي. ته د شيانو پوښتنه کوي، چې ته د ژبلاريزو حالتونو يا څنګه والو پوښتنه وکړې:

- خاوندوالي شی : د چا؟، د څه؟

- داتيو: له چا ؟، له څه؟ وچا؟، وڅه؟، په چا؟، په څه؟، پرچا؟، پرڅه؟... او داسې نور

دلته هم موږ دتا لپاره يو څو بېلګې چمتو کړي. دا شيان داسې د غونډالغږو په څېر تاکې:

زه د ښکلو کلونو ياد لرم. پوښتنه : د څه ياد لرم؟ خاوندوالی: د ښکلو کلونو.

- سپين و ځمري ته يوه سپينه پياله سوغات ورکوي. پوښتنه: څوک يا څه سپين و ځمري ته سوغات ورکوي؟ نوميز شی: يوه سپينه پياله.

- زه د ما له ملګرو سره مرسته کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه: زه له چا سره مرسته کوم؟ داتیو شی: د ما له ملګرو سره.

Das Postpositionalobjekt **اړیکویز شی**

اړیکویز شی یو شی دی، چې د اړیکوي له لارې، یوه مخویي سره تړلی وي. د نورو شیانو بل ډول کړی شي اړیکوی (یا اړیکګړ) په خاوندوالي، داتیو څنګه والي کې وي. دا اړیکوییز شی کړی شي د دې پوښتنو سره وټاکل شي.،، د چا، د څه، وچا/ وڅه ....او داسې نور

اړیکوییز شی د اړیکويي له مخې څخه پېژندل کیږي. دبېلګې په توګه په لاندې غونډله کې: زه د ما له ورور سره ولمنځتون ته ځم.

د اړیکويي د شي پسې پوښتنه داسې ده: زه له چا سره ولمنځتون ته ځم؟

د اړیکوي شي لپاره نورې بېلګې:

زه دما و ملګرې ته دربېږم. زه وچا ته دربېږم؟ د ما و ملګري ته.

هوګی د زړه له کومې د هغې په سیتار لوبې کوي. هوګی پر څه باندې د زړه له کومې لوبې کوي؟ د هغې په سیتار باندې.

Das Postpositionalobjekt

اړیکویز شی یا پسځاینیوي شی:

دا لاندې غونډالې، چې ما لیکلې وې، تر هغې پورې مې دا پښتو حالتونه نه پېژندل، پام وکړی، چې دا لاندې غونډالې کله د پښتو یوه او کله به بل حالت کښې وي، مننه.

پوښتنه: له چا یا له څه سره؟ د څه په هکله؟ پر څه - یا پرچا باندې؟ په چا- یا په څه کې؟ و چا یا وڅه ته؟ تر چا- یا – تر څه پورې؟ (اړیکوي سره پوښتنه)

بېلګه: ښوونکي له زدکونکو سره د کار په هکله خبرې وکړې.
ښوونکي له چاسره خبرې وکړي؟ ښونکي له زدکونکو سره خبرې وکړې.

پر څه هکله باندې (له څه شي څخه) ښونکي خبرې وکړې؟_

ښوونکي د کار پر هکله باندې خبرې وکړې.

په ځنو څنګه والو کې روښانه توپیر نه دی کړي، چې ایا یو خپلواک غونډالغړی (اړیکویز شی) یا یو ورزیاتونه (اړیکویز اتریبوت) مخ ته پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګومان په څنګه والي یا حالت کې دواړه شونتیاوې شته.

Adverbiale **Bestimmungen** ادوربال ټاکنې(د قید(؟)- رابند-)

ادوربال - یا خوییزې ټاکنې هم د غونډالپوره-کونو سره سر او کار لري. هغه د کړنو ټیک څنګه ولي روښانه کوي. لاندې ادوربالټاکنې سره بېلوو:

-- د ځای ادوربالټاکنې (لوکال) روښانه کوي، چې څه پېښیږي. د دې پوښتنه د ،، و چېرته،، ، ،،وکومځای ته،، یا ،، له کوم ځای څخه؟ سره کیږي.

-- د وخت ادوربال ټاکنې(تمپورال) روښانه کوي، چې کله څه پېښیږي. د دې پوښتنه د ،، کله؟،، ، ،،څومره اود وخت،،؟ یا ،،څومره زیات،،؟

-- د ډول او څېړې ادوربال ټاکنې (مودال) روښانه کوي، چې یو څه څنګه شوي وي. د دې پوښتنه ده، چې څنګه.

-- د لامل ادوربالټاکنې (کاوزال) وایي، ولې یو څه پېښ شوي دي. له دې پوښتنویونو سره پوښتنه کوي، چې ولې او له څه امله.

سره له دې چې ادوربالټاکنې او اړیکوییز شیان ورته کېدی شي، خو سړی کړی شي د پوښتنویونو په مرسته یو له بل توپیر کړي، لکه ولې یو څه پېښ شوي دي.

د د ادوربالټاکنو د ټاکل لپاره یې بېلګه.

-- ځمری د خرابې هوا له امله ښه خویه نه دی. پوښتنه : ولې ځمری ښه خویه نه دی؟ کاوزال ادوربال: د خرابې هوا له امله.

--غوټۍ او ځمری د اوبو وغاړې ته تللي. پوښتنه: غوټۍ او ځمری چېرته تللی؟ لوکال ادوربال. د اوبو وغاړې ته.

-- هغه له (زوړند) ټیټ سر سره کورته راغی. پوښتنه: هِغه څنګه کور ته راغی؟_

له (زوړند) ټیټ سر سره.

-- زه نن په سینما کې یم.

پوښتنه: زه کله په سینما کې وم. تمپورال ادوربال: نن.

اتریبوت د غونډالغړي برخې په څېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتريبوت خپلواکه غونډالبرخه نه ده. هغه يوې غونډالغړي ته زياتونه ده او ځانله ځای نه لري. اتريبوت کېدی شي په بېلابېلو بڼو رامنځ ته شي.

Adjektiv-Attribut خوييز اتريبوت: که يو نوم د اتريبوت له لارې نږدې ټاکل کېدی شي، نو دا خوي وی يو اتريبوت دی. لکه د بېلګې په توګه: کوښښي زدکونکی.

Genitiv-Attribut خاوندوالي اتريبوت:دا اتريبوت يو د خاوندوالي او اړوندوالي يو څه ښايي او له دې سره د خاوندوالي په حالت کې دی: د زدکوونکي قلم.

و دې لاندې ته يادونه:

موږ په پښتو کې مخځاينيوی نه لرو، نو دا لاندې غونډالې به د څه وي؟ فکر ورته وکړی.

<u>Postpositionales Attribut اړيکوييز اتريبوت:</u>

دا اتريبوت که اړيکوييز شی له يو اړيکوي سره تړل کيږي لکه د بېلګې په توګه: زدکوونکي له تورو بوټانو سره.

ادوربال اتريبوت: دا ادوربال اتريبوت له يوه ادورب څخه جوړ دي، دا يوه ويی ته زياتوالی انځوروي، لکه د بېلګې په توګه: دا هلته پوښتنې ډېرې مرستندوي دي.

Appositionاپپوزېشن : يو اپوزېشن و يوه نوم ته يوه ورزياتونه ده او پخپله هم له يوه نوم څخه انځوريږي يا جوړ دی او د يوې بېلېدننځښې له لارې سره رابنديږي.

بېلګه: مېرمن هوګې، چې د ښوونځي مديره ده، ډېره سخته ده.

Konjunktiv und indirekte Rede ترنويزې او ناسيده خبرې (وينا؟)

د کړنويونو سره اړوند يوه بله ګرامري کاتيګوري داسې په نامه مودوس دی. دا وی يو_

رېښتينی پېښه، يو امر، مګر يوه غوښتنه هم يا يوه کېدنه يا شونتيا ووايي يا افاده کړي. ترنوی د حالتونو لپاره راځي، چې تراوسه رېښتيني ، مګر کېدونکي دي. له دې امله دا شونتيابڼه هم بلل کيږي. په ناسيده خبرو(وينا) کې هم يا شرطيی غونډالو کې، دا کارونه مومي. خو دلته يو څو توپيرونه شته، له کومه لامله، چې ترنوی ۱ او ترنوی ۲ سره بايد توپير شي.

دا لاندې تکرار برېښي، خو نوي څه لري.

Konjunktiv I **ترنوی**۱ : راتلونکی ۱ په ناسيده خبرو کې پيداکيږي، خو په کره کارونو کې(و چا ته غږ کول، (له چا)غوښتل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- پلار ویل، چې هغه د دې لپاره وخت نه لري.

-- هغه دې خوښ ژوندی وي!(کره کارونه)

Konjunktiv II ترنوی ۲ : دا ته هلته کاروي، چې ته یو څه غواړې، او هم په ناسیده خبرو کې، په شرطي غونډلو او یا په ځانګړې توګه په درنښت جوړو جوړښتونو کې.

-- هغه به غوښتلو، چې که (کاش چې) دا څه ګرمه وی.(هیله).

-- کړی شم له تاسو هیله ولرم، چې وما ته یو څه له ځان سره راوړې.(هیله منده یا مؤدبه غوښتنه)

-- که ما د موټربیولو اجازه لرلی، زه به اوس تللی وی(شرطي غونډله).

Adjektiv (Eigenschafts-wort) ادورب (خویوی یا ستاینپنوم(نه شته))

،، څنګه ویونه،، خوږ، شین، ښکلی، سترې، کوچنی، چټک، برګ(په غوصه).

Adverb (Umstands-wort)ادورب(څنګه والي وی یا خویویي)

-- لوکال – یا ځاییز- ادورب: (یو)چېرته، ، کینې، هلته، دلته، و مخته، و هرچېرته یا هرځای، دباندې او نور

-- تمپورال - د وخت ادورب: تل، تراوسه پورې، له هغې، هیڅ (کله)_

-- موډال – د ډول(رقم) ادورب: ښایي، په خواشینی، ټیک،، کم، ډېر، کله کله......

-- کوزال – د لامل ادورب: له دې امله، له دې سره، د دې لپاره

پرونومیال – حالت لپاره ویونه: په دې، ترڅ، داسې چې، (په) څه باندې

ناټاکلې پېژند نخښه (د نر-ښځېوالي لپاره):

یو، یوه Diphthong (Zweilaut) دوه غږیز: یو دوه غږیز له دوه بېلابېلو غږلرونکو څخه لکه یو، دوه، بیا او نور.

Imperativ (Befehlsform) امربڼه: کښېنه! ولوله! وخوره! چپ اوسه! ځان بدل کړه!

Indikati (Wirklichkeits-form)ریښتیاوالیبڼه:نړۍ ښکلې ده. انسانان مري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Interjektion (Empfindungs-wort)احساساتويي: ای، اوهو ، وی، پوو.

کېدی شي ځه تکرار وي، خو هر تکرار کښې ځه نوي ځه هم ميندل کيږي او ترې تېرېدنه و ماته ځه ستونځمنه برېښي. په بخښنه.

رکتوس او اوبليکوس يا ولاړ او پراته اړيکتېنګوونې.

پيل يادونه: ما په دېرواره اړيکتېنګوونو ليکلي، چې هغه هم په دې د پښتو اړيکتېنګوونو کې خوندي دي او د پښتو اړيکتېنګوونې له الماني ځخه توپير لري.

ما پخپله دېرې ليکنې په ځلورو حالتونو کړي او اوس به دا په پښتو کې اړيکتېنګوونې وځېړو: په پښتو کې دوه اړيکتېنګووني شتون لري. رکتوس او اوبليکوس

Ca|susrec|tus,د رکتوس – ، کړونی - يا ولاړ اړيکتېنګوونی

ويي پېژند: (ژبنيز نوميز Nominativ ولاړ...(دا چې پښتو اېرګاتيو ژبه ده، نو نوميز اړيکتېنګوون لري او دا په پښتو کې کړونی اړيکتېنګوونی دی)) کړوني اړيکتېنګوونی کليمې سرچينه: لاتين "casus rectus" ،،نيغ، ولاړ حالت يا ځنګه والی يا ښه يې کړونی حالت،، ، همغه پوهنيز يوناني "ptōsisorthē" مخ ته لرو.:

مخامخ ويي يیCasus obliquus اوبليکوس حالت يا اړيکتېنګوونی دی. کړونی اړيکتېنګوونی رېکتوس اړيکتېنګوونی دی: دا کړونی اړيکتېنګوونی دی، چې له دې امله ولاړ حالت هم ورته ويل کيږي.

— په بنستيزه توګه و دې ته مخامخ يا برعکس او و دې نورو اړيکتېنګوونو ته کاسوس اوبليکوس دی، چې ځنګيز، ننوتي، پروت، ...اړيکتېنګوونيا دي، .

Casus obliquus (Deutsch)اوبليک اړيتېنګوونی يا ځنګه والی:

ويی ترېپوهېدنه/ پېژند:

– ژبنيز: نه ولاړ -، پروت –، ننوتی – ، وتلی او يا کوږ اړيکتېنګوونی يا ځنګه والی . له دې امله به بسيا وکړي، که نه کړونی حالت يا اړيکتېنونکی يې وبولو.

اوبليکوس نه کړونی – يا يا پراته اړيکتېنګوونی دا لاندې اړيکتېنګووني خوندي لري:

نه کړوني اړيکتېنګووني: جينيتيو، داتيو، ابلاتيو او دا اوس هم غېريزد کليمې بنسټ: له لاتی نه کړوني اړيکتېنګووني ، چې يوناني ځخه يې پوهېدنه هم همدا ده نه کړونی کازوس، اوبليک کازوس، ناولاړ، زوړند يه پروت اړيکتېنګوونی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – کازوس اوبلیک جینیتیو، داتیو دي. دا مې په بل ځای کې څېړلي، چې په پښتو کې نور څنګه والي هم شته، لوریز،..د پوره څرګندونې لپاره دې هلته وکتل شي.

د نورو حالتونو لپاره مخ ته ځو:یادونه: که دا لاندې بیا هم راغلي وي، لوستل یې بد نه دي.

اینکلیتیکي نومځاینیويEnklitische Pronomina.

د مخه تکیه اړ- یا اینکلیتیکي نومځاینیوي یوه کیدنه لري، چې له یوه کړنوي سره ورزیات یا ورسره ونښلي یا ورسره ویلې شي. کړنوی + ځانیز پسې تړی. ډېر زیات د خبرو ژبه همداسې په شاعرۍ کې منځ ته راځي. په ډېرو لیکنیزه ژبه کې ترې ډډه کیږي یا دا د کړنوي سره یوځای په یو بل کې سره وېلې یا ولې شوي، چې یو نوی ویي و منځ ته راوړي چې د دې تړنې سره پوهېدنه هم پوره کوي.

د بېلګې په توګه: اینکلیتیکي نومځاینیوي د یوه شي دنده لري، که دا یوه کړنوي سر ورزیات شي.
که دا له کړنوییونو سره راشي، ن هغه بیا لوریز کړنوییونه دي یا کیږي. ، راځه، درځم..._

یادونه: و به ګورو، چې له دې نومځاینیو سره هم اړیکتېنګووني روښانه یا ښوولکېدی شي. دا دې د اړیکتېنګوونو په برخه کې وکتل شي.

ګډوله کونه:

– کړنویي + ځانیز پسېتړی په ویینژبه او لیکنژبه کې مخ ته راځي او همداسې بله برخه یې

– ځانیزمختړي نومځاینیوي یا اینکلیتیکي نومځاینیوی + کړنوی، چې دا دواړه به لړ و څېړو.

دا نومځاینیوي، نو څنګه روښانه کړو، چې کوم دي؟

که غواړې عکسونه درته ښایم. که غواړې وتا ته عکسونه ښایم.

دا نسبتي وی و پسې ځاینیوی یاپوستپوزېشن ،، ته،، ته یو اوبلیک دی. او د الماني و داتیو ایکتېنګووني ته انډول دی. له دې سره د پوست پوزېشن په څېر د موخه لور (و چېرته) دنده لري. بېلګه: و کور ته ځم.

پرمېز(حالت) باندې (اړیکوی) د انګورو (خاوندوالی اړ.) له جنډې (آړ.) څخه (اړیکوی) انګورو (نوم) له ځان(اړ.) سره (اړیکوی) وتا(اړ.) ته (آړیکوی) دروړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو، چې ټول اړیکویونه پسېځاینیوي یا پوستپوزېشنونه دي او حالت پر پښو باندې اړیکتینګوونی دی.

دا مې تر اوسه پورې سنترپوزېشنونه بلل، چې ناسم دي او دا پر، په او نور چې راځي، دا د اړیکټینګوونومورفېمونه دي، لکه ،،د،، د خاوندوالي مورفېم.

د اینکلیتیکي نومځاینیوو څلور دندې:

زه دې، ته مې، هغه مو، دا یې....

دا څلورواړه په یوه ګډوله یا لړۍ څنګیزه غونډاله کې

زه دې دلته راوغوښتم، چې ته مې ولیدې او هغه مو، چې ولیده دایې وویل:_

لوریز نومځاینیوي:

لوریز نومځاینیوي: نومځاینیوي را، در، ور یوه لور غوره کوي، نو له دې امله لوریز نومځاینیوي.

لرو: ـ (را، در، ور) (سره،څخه،کره، ته، پورې، کې، باندې،...)

په پورته کې په لومړي نوکانو کې نومځاینیوي دي او په دویم کې اړیکویونه یا پسېځاینیوي دي، چې په نومځاینیوو پسې تړلي راځي. دا بیا داسې هم لیکلی شو:

له ما، له تا، له موږ،له هغه......سره(څخه، کره) ، وما ته، وتا ته، وهغه ته، پر میز باندې یاپر هغه باندې....په کور کې

داسې له یوه توري جوړ نومځاینیوي شته، موږ چې یو څه کوو، په پای کې د هغه کړونې پسې نومځاینیوی(انکلیټیکي نومځاینیوي بلل کیږي)) ورزیاتوو یاورسره نښلو

اړیینه یادونه: دا له یوه توري جوړ نومځاینیوي، چې ما لیکلي، سم نه دي. دا نومځاینیوي نه دي. دا د کړنویي بڼه بدلون دی(دا ناسم دی، دا د کړنوییونه پوهېدنغزونه ده). دا لاندې هم همداسې. دا که موږ د موږ په ادبیاتو کښې همداسې بللي، خو داسې نه دي.

بېلګې یې: ځم، ځو،ځې ، ځۍ، ځي(د دریم کس ن، ښ یو او ډېرو لپاره). دا پورته د کړنویوونو بڼه بدلون نه دی دا د مورفېمونو له لارې د کړنوییونو پوهېدنغزونه ده.

بیا اړیینه یادونه: په پښتو کې کړنوییونه بڼه بدلون نه لري.

وییزې یا له یوه ویې جوړې پوره غونډاله ده: ځه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

له یوه ویي جوړې غونډالي کېدی شي، له کړنویی څخه جوړې وي، لکه همدا پوړته. که څوک ووایي چې. ځم. خو دا سمه ویینه یې ده: زه ځم.

پوښتنه: څوک ځي؟

ځواب : زه ځم.

دا پوړته راپوړته شوې ستونځې له دې لاندې پیژندونو سره اوبی شوې:_

ــــ له بلې لور له داسې کړونو سره د را، در، ور نومځاینیوي مخ ته تړل کیږي او کړنویي پسې هممهال دا د ــم، -ې، -ئ او نور هم تړل کیږي او داسې یووویيزې پوره غونډالي جوړوي: درځم، راځي، ورځم او نور. دا کړنوییونه د بسې غزوونو سره غزېدلې دي. دا څنګه ونوموو، خو دا هم پسې تړلي دي، چې خپله کومه پوهېدنه نه لري او نه د ورسره تړلي له لارې کومه پوهېدنه غوره کوي، خو هغه د پسې تړلي پوهېدنه غزوي. دا لوریز نومځاینیوي، کړنویي سره د مخه تړلي او پسې تړلي یې دا اینکلییکتیکي نومځای نیوي دا یوه کړنوویي او دوه وو نومځاینیوو سره په ګډه یوه یوویېزه غونډاله جوړوي.

یادونه:

که موږ له پیل څخه ابلاتیواړیکتینکووني د داتیو پر ځای باندې و کاروو، ښه دی

ابلاتیو یا بېلېدنه) Ablativ (Deutsch

ویي پېژند: لاتین ژبلار: ابلاتیو د پرېدیکات نږدې پېژندنې ټاکلو په چوپړ کې دي. دا اړیکتینګونه ورکوي، چې د هغو لاندې کړنه کیږي. دا داسې کارول کیږي Ablativusinstrumentalis اله ییز ابلاتیو: د پوښتنې په ځواب کې:،، له څه یاڅه شي سره،،؟ ، ،، د څه له لارې څخه،، ؟، ،، له چا سره یوځای،،؟

– Ablativusseparativus د بېلېدنې ابلاتیو: د بېلېدنې ابلاتیو و پوښتنې ته دی، چې : له کومه څخه،،؟ ، ،، له څه څخه،،؟

Ablativuscomparationis

د پرتله کونې ابلاتیو له و چا ته یا نسبت و چا ته سره.

ځمری و چا ته جګ دی؟ یا ځمری نسبت و چا ته جګ دی؟

غونډاله پېچلې برېښي، خو ژبلاریز او پوهېدنیزه سمه ده. فکر غواړي.

Ablativuslimitationis

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کليمي د رابندوني ابلاتيو رابېلېدنه د پوښتنې،،په کومه اړيکه کې،،؟

Ablativuslocativus

ځايټاکنيز ابلاتيو و پوښتنې ته ،، و چېرته،،؟

Ablativus temporalis #

د مهالټاکنې ابلاتيو و پوښتنې ته ،، کله،،؟ ، د،، د کوم وخت په دننه کې،،؟

Ablativusmensurae

د ډېرې - يا ست- يا څومره والي ورکړه، و پوښتنې ته ،، پر څو باندې،،؟

Ablativusqualitatis

د څنګه والي يا خوي ابلاتيو يا رابېلېدنه.

له ،، د ،، سره خاوندوالي جوړونه: دا ،، د ،، په ځنو ادبياتو کې د خاوندوالي مورفيم بلل کيږي او ځنې يې بيا په بلابېلو لاملونو د مخځاينيوی(پرېپوزېشن) بولي، خو دا چې دا يو مورفيم دی او خپلواکه پوهېدنه نه لري، نو دا د خاوندوالي مورفيم يې سم دی.

بېلګه : د کور ښکلی باغ.

Vokativ د غږ کولو اړيکټينګوونی

.

په پښتو کې د غږکولو په حالت کې د ناغږيزو نورو پسې يوه ،، ه ،، ترلکيږي(دا خو ځانله د دې سره نه دی، د نور لکه ی سره هم راځي) او نورو ته دې يې په ګډه فکر وشي.

بېلګې: ورور، وروره،

سړی، سړيه

ملګری، (اې) ملګريه.

د ښځينه وو لپاره :

بېلګې: مور، مورې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خور، خورې

د ډېر لپاره په ټوليزه توګه باور لري، چې غړيز/ ډېر = اوبليک/ډېر
.بېلګې: ګرانه ملګريه، ګرانو ملګرو! ښخې/ (اې) ښځو!

پسې نومځاينيوي د خبرو دي، خو ما په دې هکله پوره ليکنې کړي، نورې نه ورباندې کوم، خو ستاسو پام يواځې د ې ځنې ځانيزو نومځاينيوو ته رااړوم.

زه، ته، هغه، ما، تا، هغه، او نور

په دې ټولو حالتونو پوره خبرې شوي.

Demonstrativpronomina (اشاري نومځاينيوي)

اشاري نومځاينيوي (رکتوس)

دا، دغه،

نور اشاري نومځاينيوي: هغومره، دغسی، داسی، هغسی، همدا، همداسې، همدغسې ... دومره ، هومره، دومره...څومره داسی، داسی، همدا، همداسې، همدغسې دا، دغه،دغې،هغه،هغې

لوريز نومځاينيوي: د اړيکويونې سره دا لوريزې ټوټې د پوستپوزېښن د لوريزنومځانيوو کيږي. سره تړاو يا تړنه.

دا لوريزې ټوټې : را، در، ور دي، چې د پرېپوزېښن په څېر د اړيکويونو په څېر د کړنوييو سره نښلي يا ويلې کيږي. يو څو بېلګې...

پوښتننومځځاينيوي:

څوک، چا، څه، څو، څومره، کوم...څومه، څنګه، څرنګه

Indefinitpronomina ((ناټرلی نومځاينيوي)

څوک،څه، څو، کوم، يو شی، يو څوک، يو چا، د يوه چا، څومره، ځنې، هر، ټول، نور، هېڅ. په ژبلار يا ګرامر کې ناټرلي ياخپلواک نومځاينيوي د نومځاينيو دا لاندې ډله جوړوي(برخډله مې ليکله وه، خو د لاندېډلې او برخډلې په منځ کې مې توپير ته پام نه وو). د و ي.

د پام يادونه: ښه به وي، چې د داتيو پر ځای باندې ابلاتيو وليکو._

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي مو یوګونو یا افرادو ته پام اړوي، چې د هغوي ایدنتیتي یا پیژندنه له نږدې څخه نه ده ټاکل شوې یا د ناټاکلې ګڼون (تعداد) افرادو همداسې په افرادو (یوګونو کسانو) باندې شتونوینا کوي.

Indefinitpronomen mit vorangestellten Wörtern

ناټرلي نومځاینیوي و مخ ته د ټرلو وییونو سره:

هیڅ څوک، هرڅوک، لږڅه، یو څه ، یوڅوک

Unbestimmter Artikelناټاکلې پېژند نخښې (ن،ښ)

۱ – رکتوس: (ن،ښ)یو، یوه

۲ – اوبلیکوس: (ن،ښ) یوه، یوې

یادونه: ۱ – داپورته داسې بریښي، چې ګوندې د بېلګې په توګه یوسړی راغی. یوه ښځه راغله او

۲ – یوه سړي وویل. یوې ښځې وویل.

دا دواړه حالتونه کړوني دي او د پښتو ژبلارې له مخې او د رکتوس او اوبلیکوس د پیژند له مخې باید رکتوس وي، نو اوبلیکوس به یې څه وي؟

اوبلیکوس: له یوه سړي څخه. له یوې ښځې څخه. دلته ،،له،، د یوه مورفېم په څېر راغلی، یو پروت اړیکتینګوونی دی. دا شبلاتیو یا رابېلیدونکي که و بولو، ښه به وي.

دا موضوع هم دما نوې مخامخ کېدنه ده. له دې څخه د مخه ورسره نه وم مخامخ شوی، نو د څېړنې او د خبرو به پوره څه په کې وي.

موږ د نورو ژبو څخه ګټه اخلو، په زیاتو ځایونو کې د نورو ژبو څخه ګټه اخستل کېدی شي، خو یو له بل سره ورته ژبنیزې لارې نه لري.

په پښتو کې: ځم، ځو، ځي، ځئ ... او ور خو موږ مې (دې، یې) په پښتو د کړنوي پسې، -م،-ې، -ي ترلي او د خاوندوالي نومځاینیوو پسې بیا مې، دې، یې مو د مخه وڅېړل._

بیا دا اړیینه یادونه: دلته –م،-ې،-و او نور توري دي له یوه توري څخه جوړ سافیکسونه یا پسېټړلي دي، چې د کړنوییونو د (بنه بدلون(بنه بدلون نه شته)) پوهېدنغزونې له امله د کړنوییونو پوهېدنغزوونې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې يو لامل دا کېدی شي، چې په پښتو کې د ګړنويي اخر کې دا ورسره زياتېدنه دکړنوي پسې تړلی يا سره ويلې شوې شته، خو د خاوندوالي نومځای نيوي خپلواک شته دی.

دا نور نومځاينيوي به د څنګه والي يا حالت نومځاينيوي وبولو او ګورو، چې د اينکليتيکي نومځاينيوو سره توپير لری.

Vokativ (د غږ کولو حالت(بيا لنډ)

يو چاته څه ويل يا ورته غږ کول په پښتو کې د يوه ځانګړي غږبنې په څېر جوړيږي. په ټولو نارينه نومونو کې، چې په زور اچوونې ی پای مومي په پای کې ه پسې نښلي پر نارينه نوم پورې چې زور پرې نه اچول کيږي، چې په پای کې يي يبې پسې نښلي. پر دې باندې نور زياته ليکنه نه کوم، خو يو دوه بېلګې راوړم. دا نور چې کوم اخر توری په څه بدليږي او يا څنګه کيږي ، هغه تاسو راپيداکولی شئ. لرو. خمری. غږ: ځمريه. لرو: خوره، غږ: خورې ملالی بيا هم ملالی. هغه لارې هم تاسو ورته وليکی.

Reziproke مات

رامات شوي اړيکتينګووني د ،،يو،، او ،،بل،، له لارې څخه يا سره جوړيږي. بېلګې: يو له بل سره. يو له بل څخه. يو وبل ته او نور.

Interrogativsatz پوښتنغِونډاله

پېژند د اوکسفورد ژبې څخه: اپنتېروګاتيوغونډاله څه ده؟

پوښتنغونډاله (Interrogativsatz يا Erotema) يوه غونډاله ده، چې د هغې دنده تيپيکي پوښتنکونه ده. د پوښتنې ويېنډول د دې په چوپړ کې دی، چې يو معلوماتي ځواب ترې لاس ته راوړو. پوښتنغونډاله داسې ده، لکه ويناغونډاله او غوښتنغونډاله، يو د غونډالې ډول.

د اپنتروګاتيونومځاينيووااو نسبتي نومځاينيوو په منځ کې څه توپير دي؟

Relativpronomen يا نسبتي نومځاينيوي د نومويونو پر ځای باندې کارول کيږي. دا يوه غړېغونډاله (نسبتي غونډاله) لاربنودوي او د يوې پر سر يا پورته باندې ترتيب شوې غونډالې يوه نوم(يا نومځاينيوي) نښلوي يا تړي. اپنتروګاتيو نومځاينيوي يوه پوښتنغونډاله (اپنتروګاتيو غونډالې) لاربنودوي او د غږکوني غونډالو په څېر هم کارېدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې؛

کتاب، کوم (هغه) چې زه يې لولم، سترې کېدونکي دي.
يادونه: دلته ګوره دا د کتاب لوستل سترې کېدونکي دی

دا د باور نه دي، څه چې ته و ماته وايې.

اپنتروګاتيو غونډالي پوښتنغوډالي لاربښودوي، کېدی شي دغږغونډالي په څېر هم راشي.

بېلګه: چا به دا فکر کړی وی!

ځنې نومځاينيوي کېدی شي نسبتي – او اپنتروګاتيو نومځاينيوي وي .

بېلکه: څوک،چا، څه (شی)، کوم،کومه، د يوڅه لپاره.

دا کېدی شي چې وکارول شي.

اينتروګاتيو غونډاله – ناسيده پوښتنغونډاله.

۲ - ښونکی زدکونکي پوښتي، چې چا دا کړکی ماته کړې ده.

۲ – ښونکی زدکونکي پوښتي، چې ايا له دوي څخه کوم يوه دا کړکۍ ماته کړې ده.
اپنتروګاتيو غونډاله(ناسيده پوښتنغونډاله) يوه څنګغونډاله يا که غواړئ څنګيزه غونډاله ده. د پوره کونکې پوښتنې په څېر(۱-) څنګغونډاله د يوې پوښتنغونډالې په څېر پيل کيږي.
د پرېکړه غونډالې په څېر(۲ -) دا د ايا له لارې يا سره پيل کيږي.

.

يادونه: په دې ټولو ليکنو کې کمښت شته، چې بايد تل ګران لوستونکي يا ډېر کار پرې وکړي._

د اپنتروګاتيو غونډالو برخکلمي

۱ – غږډوليزه پوښتنغونډاله، ۲ – پرېکړييزه پوښتنغونډاله، پوره کېدونکې پوښتنغونډاله.

بېلګې:

۱ – يوه پوښتنغونډاله ده، ، چې ټيک د غږېدونکې د معلومات کندو يا تشيا خوندي لري، او دا هممهال د خبرو و مل ته انځوروي، چې دا تشيا ډکه کړي.

(۱) غونډاله: ،،(ايا) ته نن راځې؟،، يوه اپنتروګاتيو غونډاله ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) اېنتېروګاتيو – يا پوښتنغونډاله له غونډالنخښي،،؟،، سره په نخښه کيږي، که دا يوه سر – يا بنسټغونډاله وي.

ځنې پوښتنغونډالې د پوښتنغونډالې په چوپړ کې نه دي، دوی(يو څه ته) رابلنغونډالې دي، لکه د بېلګې په توګه: نه غواړې تر اخره يا تر پای(بلاخره، يا بالاخره(رېښتيا نه پرې پوهېږم. په بخښنه)؟؟) پورې راشې؟،، يا ،، بيا هم يا: تر اخره پورې نه غواړې راشې؟،،

ګڼل او شمېرل

دا ليکنه يواځې د يوه مسلکي چا لپاره نه ده، دا ليکنه د هرچا لپاره ده، چې پوه شو، چې په ګڼلو او شمېرلو کې د څه سره او کار لرو او دا څنګه کاروو. له دې څخه د مخه چې دموږ د موخې ليکنې سره پيل کوو، د ډېرۍ يا set,die Menge پېژند به ورکړو، چې دلته هم هر څوک ور باندې پوه شي، چې ډېرۍ څه شی دی.

يادونه: دې نوم کښنې دې يې پام وشي. ما خو ښځينه ليکلې، ځکه چې، زه له بنډکيو او خزلو و مخ ته تللی يم، چې اوبه يې راوړي او په يو ځای کښې يې ډېرۍ اچوي، خو که څوک يې نارينه هم وليکي د سم اند له لارې به ورسره مخامخوالی نه وي. موخه د لته له دېرو څه څخه ده، چې د ځانګړي پېژند له لارې روښانه کيږي يا ځانګړی پېژند لري.

ډېرۍ پوهنه د شمېرپوهنې يوه برخه ده او ډېرۍ داسې پېژند لري:

ډېرۍ (مجموعه يا set): پېژند

زموږ د فکر او خيال د ټولو يو له بل کره بېلا بېلوشيانو(دا په دې پوهېدنه، چې يو شی دوه ځله نه راځي) ټولوالی دی(ما په خپلو تېرو ليکنو کې د ټولوالي لپاره ټولګه ليکلې وه

خو ټولوالی موخه- ور او ښه دی).

هغه شيان چې ډېرۍ ور څخه جوړه ده، د ډېرۍ توکي بلل کيږي.

په ډېرۍ پوهنه کې يوه پايډېرۍ هغه ده، چې پای ډېر توکي ولري. د بېلګې په توګه ډېرۍ

(M={1 ;2; 3; 4; 5; 6; 8

يا

{M={a,b,c,d, ….h

يا

{M={a,3,spin, spogmai, c,d,8, ….h

دا دټاکلو شيانو، چې په فکر اوخيال کې مو دې، ټولوالی دی اوپايډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: په پورته کښې مو د لاتین لوي توري، د ډېرۍ لپاره لیکلي او کوچني توري مو یې د توکو لپاره لیکلي دي.

ګڼل او شمېرل

دا په پښتو کښې ځنګه بولو اوځنګه لولو او هم ځنګه لیکو؟

دابخښنه دې وي، چې په ،،پښتو،، کښې یې لیکل او لوستل لیکم. دا ځکه چې موږ تر اوسه پورې پرته له ما څخه د شمېرپوهنې کتابونو له لیکنو، بل چا تراوسه پورې دا پر پښتو باندې نه اړوند بللي او نه لیکلي. داپه دې پوهېدنه، چې زه په دې لار او کار کې لومړی او لومړنی کس یم یا لومړنی لیونی یم، چې دا کار مې د سره کړی یا تر یو کچې، نه! نه تر یوې کچې، دا ناسم دی، تر یوه ځایه- یا یوې پولې پورې و سرته رسولی.

دلته یوځه نه په کچه کیږي، خو تر یوې پولې، ځآیه،سویې(؟) پورې کېدی شي.

په دې هکله نورې خبرې نه کوم، راځم خپلې موخې ته.

موږ په شمېرپوهنه کې د دوه نومونو سره ډېر سر او کارلرو، چې هغه ګڼل او شمېرل دي، چې تراوسه پورې مو دا یو له بل سره نه دي توپیر کړي، چې د خپلو زده کړو له امله، چې په خپله ژبه مو نه دی کړي، نه یو بلد او مسلکي نومونو سره بې له دې څخه هم پر پښتو باندې بلد نه یو. داکار به اوس وکړو، خو په خبرو اولیکلو کې مو ګڼل د شمېرلو لپاره پرېښودي یا ښه یې: د ګڼلو ځای مو هم شمېرلو ته ورکړی یا شمېرلو نیولی.

ګڼل څه شی ی؟

ګڼل، چې انګرېزي یې Counting او الماني یې zählen دی، عربي یې ګومان مې دی حساب دی او په درې کې ورته شمردن وایې. په دې برخه کې نورې روښانه-ونې هم شته، خو له هغې څخه دلته تېرېږو.

.

ژبپوهنه۳ ۱۲۲

پېژند: ګڼل د یوې همغه ډول مګر بېلابېلو شیانو پای ډېرۍ توکو د څومروالي یا ګڼون (تعداد) یا کوانتیتي پیداکول دي. ګڼل د ګڼونو پلونو زیات وخت د یوه پل سره، دکوم سره چې اړونده ګڼونو پرلپسې یا د ګڼونو ویونو پرلپسې په څېر کیږي، د بېلګې په توګه، یو، دوه، درې یا دوه، څلور، شپږ، اته سره ځغلي. د جګېدونکي پرلپسې د ،، ومخ ته تلنګڼل،، په نخښه کیږي او په لوېدونکې پرلپسې ،، پسې یا شاته یا په څټ (تلن) ګڼل،، په نخښه کیږي. د بېلابېلو شیانو(دا هم همغه ډول شیان دي، خو همغه شي نه دی) ورزیاتول یا ورجمعه کول، چې یوه جګېدونکې ګڼونپرلپسې یې بنسټ دی، ګڼل بلل کیږي.

یادونه: دلته مې ګڼلی د یو ډول څه یا ګڼونو ډېرۍ یاده کړه، خو یواځې دا نه ګڼو، موږ د یوې ډېرې د توکو څومره-والی هم ګڼو. که دلته موږ یواځې د ګڼونو په ډېرۍ تکیه کړه، نو دا دې کوم مخامخوالی نه وي، د لته دې د ډېرۍ پېژند ته هم پام وشي او هغه راوړلو بېلګو ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼنه: د اړونده نوم ګڼنه د ګڼلتلنه یا د هغه لاس ته راوړنه(د بېلګې په توګه د نفوسو ګڼل) په نخښه کوي یا (را) ښايي یا راپوهوي. د پيژندل شویو یا د ورکړل شویو پيژند یووالو(موږ ورته ناسم واحد وایو)، شیانو یا پېښو د یوې کچونې بڼه، د څومروالي پیداکونه ده یا د ګڼلو نوم.

له څه وخته (دلته هم سم: ،،له څه وخت څخه،، دی)ګڼل:

د ارښیولوګي شواهدو له مخې روښانه شوې، چې انسان لږ ترلږه له ۵۰۰۰۰ کلونو څخه راپه دېخوا ګڼلتوان (د ګڼلو توان) لري. ګڼل په زړو کلتورونو کې کارول کېدل، چې د ټولنیزو او اقتصادي ګڼلشیانو لکه د یوې ډلې غړي، ښکارشوي ژوي، خاوندتوب یا د پوړونو ګڼون راټول کړي یا راونیسي. د ګڼونلیکنې، ګڼونسیستم او لیکنو ته مو ګڼل هم (هم په دې پوهېدنه، چې د نورو په څنګ کې (نږدې وه، لیکلي مې وی ،،د نورو تر څنګ،،، خو داناسم دی)) لارښود کړو.

له ګوتو سره ګڼل، دلته ګڼ ۵ .Zählen mit Fingern, hier die Zahl 5

ګڼل انساني ژبنیز توان دی، چې په راتنګه موخه ګومان کیږي چې انسان ته د خپل (Stammesentwicklung (۳)Phylogenese (۲)biosozialen (بنسټوده)) په ترڅ کې له پخوانیو راپاتې شوی. ژوي لکه مرغان هم – که هګۍ یې ورکه شي- پوهیږي، خو ګڼلی یې نه شي. دګڼلو لپاره تیزذهني توان ته اړتیا شته.(Biosoziologieبیوسوڅیولوګي دې وکتل شي)

ګڼون یا څومره والی، که غواړۍ تعداد:

یادونه: دا ګڼون مو په ژبه کې ورځنی نه دی، نونه پوهېږم، چې دا به زماپرېکړه وي او یا به د تاریخ په اوږدو کې هېرشوی وي، خو راته مناسب برېښي، ستاسې مرسته تۀ ته اړتیاشته.

په ټوله کې د ګڼلو سره د یوې پایډپرۍ د توکو ګڼون(څومره والی یا تعداد) کره کیږي، داسې چې د ۱ سره پيل (اوس دا له صفر(۰) سره پيل دی) یو بل پسې هر شی پسې بنسټیز یا پیدابښتې ګڼ باندې ترتیب کوي، تر هغې پورې، چې د کوم شي توکی نور پاتې نه شي(د یواځنې څېروني له لارې(شمېرپوهنیزه وی دی، چې نور یې نږدې نه څېرم، خو په دې هکله مې یوه لیکنه په تاند او همداسې دعوت خپرونو کې په ۹ د دسمبر خوره شوې)). دا وروستي ترتیب شوی ګڼ هغه غوښتونی ګڼون یا تعاد راکوي.

څومره- یا څووالی او څوموالی:

موږ نو د ګڼلو سره څه غواړو ځان ته روښانه یا څرګند کړو؟

څومروالی: موږ د ګڼلو سره د څو کره ټاکلو همهغو (لږ تر لږه په دې لیکنه کې) شیانو څومروالی او په همهغو شیانو کې د یوه شي څوموالی و ځان ته روښانه یا جوتوو. که په یوه ځاي کې د څه موخې لپاره څوکسان راټولوي او غواړو وپوهېږو، چې دا څو کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې، نو ګڼو يې او دا راته د دې کسانو څووالی يا ګڼون راکوي. که په څوکسانو کښې، که د کسانو په ځايترتيب کې د يوه کس ځای غواړو جوت کړو، نو ګڼو يې چې دا څوم کس دی، نو لړو

ګڼه يا څوموالی په څه پوهېدنه دی؟

ګڼه: که څوک په يوه ليکه ولاړ وي، يا د شتون په کتاب کې د زدکونکو نومونه د ، څوک په څومه ګڼه نمره دي، نو په همهغه ځای کې ليکل کيږي.

د ښوونځي شتونکتاب يا د حاضرۍ کتاب کښې به ما د شمارې په ځای ګڼه ليکله، چې موخه ترې همغه څوموالی په ګوته کوي. دا په دې پوهېدنه چې:

ويل يا په تورو ليکل يې: لومړی، دويم(دوهم؟) دريم (دا درېيم يا درييم نه ليکل کيږي)، اتم، نويم، سلم، يوسلودېرشم او نور.

په ګڼنخښو ليکل يې

۱ ــم، ۲ ــم ، ......۶ــم، ۷-م،،،، ۱۰۰ــم، ۱۲۰ــم ...

ځنې ليکونکي دا بې له ــم ليکي، چې ناسم دي. دا – ترڼنخښه ده، م له هغه ګڼ سره تړي.

يادونه: دا د ګڼونو لار ده، چې له پيداښت څخه همدا ــم ورسره ليکل بايد وليکل شي او څوک ورته څه له ځان څخه د جوړولو اجازه نه لري، لکه له دېرش سلمې څخه يې دېرش سلنه جوړه کړي، دا ژبې تخريب او بېلاري ده).

يادونه: په دا پورته کې موږ سلن يا ۱۰۰ ــن نه دي ليکلي چې دېېېېېر ناسم دی.

د شتونکتاب ګڼه به د ښوونځي د نمرو په ترتيب ليکل کېده، نو د دې سره به څه کوو؟

دا هم د ګڼلو له لار سره سم داسې ليکو:

اولنمره = لومړی يا يوم، دويم (که دوې وي، خو دويم او دوه وي خو دوهم) ، لسم نمره او داسې نور ليکو. دا که څو واره بيابيا وويل شي، نو ورسره بلدېږو، ستونځې په کې نه شته او د ژبلار سره سم دی.

يادونه: د دې ګڼونو او يا اړونده ليکنډول لپاره زموږ ليکوالان ليکي، چې شمېرنيز ليکل او ليکنيز ليکل. شمېرنيز او ليکنيز دواړه ليکنيز دي، دا په دې پوهېدنه چې دواړه ليکل کيږي.

سم يې دی: په تورو ليکل او په ګڼنخښو ليکل.

ګڼ (ز. ګڼونه) څه شی دی؟

الماني او انګرېزي يې number zahl

يادونه: دا مو هم په ژبه کې ورځنی نه دی، مرسته به سره کوو.

ګڼونه (ډېر ګڼ، يو يې يو ګڼ): هغه څه چې موږ ګڼل پرې کوو، نو هغه به هرو مرو ګڼونه وي. يو يې ګڼ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ګڼونه چې موږ ګڼل پرې کوو، دا په دې مانا چې د ځوموالي او ځومره والي پرې لاس ته راوړو، پيداېښتي(طبيعي يا بنسټ) ګڼونه دي او دا پيداېښتي ګڼونه داسې ليکو.

بيا

ګڼنخښې:

هغه نخښې دي، چې ګڼونه انځوروي، ګڼنخښې بلل کيږي.

د پيداېښتي ګڼونو ګڼنخښې دا لاندې دي:

(0); 1 ; 2; 3; 4;5; 6; 7; 8; 9

دا ټکی يا صفر مې ځکه نوکانو کې نيولی، چې د څه وخت د مخه پورې دا په پيداېښتي ګڼونو کې نه ګڼل کېده، خو اوس صفر هم يو پيداېښتي ګڼ ګڼل کيږي.

دا نو څنګه وايو؟_

صفر ، يو، دوه (دوې)، درې، څلور، پنځه، شپږ، اووه، اته ، نهه.

په پورته کې ګورو، چې بنسټيز ګڼونه دا لس دی، له صفر تر نهه پورې.

ګڼونه ذهني شمېرپوهنيز شيان يا همداسې د فکر شيان دي، چې زموږ د خيال د لويو او ګڼون (ځومره والي) څخه وده کوي.

شمېرپوهنيز شيان: ګڼونه، ډېرۍ، ځمککچيز تنونه، ګرافونه، اېنتيګرال او نور.

وموويل، چې ګڼونه(ډېرګڼ) يو يې ګڼ(يوګڼ) هغه څه دي، چې موږ ګڼل او شمېرل پرې کوو. دا په دې پوهېدنه، چې ګڼل به له شمېرلو بېل کړو، ښه يې بېل دي.

داکار د هغه چا لپاره ستونځمن دی، چې ريښه يې شمېرپوهنه نه وي، خو ځانونه به پرې پوهو.

ګڼونه څو ډولونه لري، چې موږ د اوس لپاره دا څو يادوو:

ګڼونه په ګڼنخښو سره پېژنو، چې په ترتيب به په خپل ځای راوړل شي.

پيداېښتي ګڼونه: لکه د مخه مو چې وويل، موږ دې ساده ګڼلو لپاره چې ګڼل پرې کوو، د پيداېښتي ګڼونو څخه کار اخلو. دا ګڼونه بنسټيز لس دی. دا دې په ياد وي، چې د دې لږ لنډ وخت پورې صفر په پيداېښتي ګڼونو کې نه ګڼلکېده.

ګڼونه ارزښت لري، چې په پسې ګڼ يو ورزيايږي، نوی ګڼ ترې لاس ته راځي يعنې لکه ورسره بلد له کيڼ ښي لور ته. بنسټيز ګڼونه دا لاندې ګڼنځښې لري؛

۰ ، ۱ ، ۲ ، ۳، ۴ ، ۵ ، ۶ ،۷، ۸ ، ۹ او يا

0,1,2,3,4,5,6,7,8,9 يا 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10

کېدی شي د ګڼونود دې ډول ليکنو سره ځنې شمېرپوهان هم انده نه وي، ګوندې داصفر يا همداسې دا لس څنګه ورزيات شوي، خو دا مو د خبرو موخه نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ادبیاتو کې رقم او ارقام ګورم، خو زه پرې نه پوهیږم، چې داڅنګه او ولې. نه پوهیږم چې رقم څه پوهېدنه لري، خو سم یې دا د ګڼونو نخښې دي.

ګڼونه همداسې د ځای ارزښت له لارې خپل ارزښت ښايي، دا په دې مانا چې ګڼونه ځای لري او د هغې ځای سره څرګندیږي، چې دا په کوم ځای پروت یالیکل شوی یا ځاینیولی ګڼ څه ارزښت لري. دا د ګڼونو یو سیستم جوړوي داسې په نامه لسیز سیستم یادیږي.

ګڼونسیستم د ګڼونو د انځورولو له پاره یو سیستم دئ.

د ګڼونو څو سیستمونه شته، خو د هغو نورو سره موږ سر او کار نه لرو.

لسیز سیستم کوم دئ؟_

د دې لپاره دا لاندې لښتکی باسو او ګڼونه یې بیا روښانه کوو، چې دا کورونه یا ځایونه کوم ګڼ ارزښت لري.

یویز	لسیز	سلیز	زریز	لسزریز	سلزریز	میلیونیز	لسمیلیونیز	سلمیونیز
۶								
۸	۳							
۰	۱	۲	۰	۵	۸	۰	۰	۲

ګڼونه له کیڼ ښي لور ته – لکه د تل په څېر- لیکو او د ګڼونو ځایونه یا کورونه له ښي کیڼ لور ته: هر ځای له ۰ څخه تر ۹ پورې ګڼونه خوندي کولی شي او بیا یې ارزښت له ځایه څرګندیږي.

یادونه: که صفر د یوه ګڼ کیڼ لور ته وي، چې بل ګڼ پسې نه راځي،نو هغه نه لیکو.

پورته د هر کور لاندې تاسو هغه ګڼ لوستلی شئ، لکه له پورته څخه و کښته ته د دریم لښتکي په سلزریز کور کې ۸ دي، نو د دې ګڼ ارزښت اته سوه زره دی. په دویم لښتکي کې په لسیز کور یا ځای کې ۳ دي، نو دا د دې ګڼ ارزښت دېرش دئ او داسې نور ور زیات یې هغه و ښي لور ته ګڼونه.

ګڼون: د ګڼلو له لارې چې د یوې ډېرۍ(سټ) توکو څومروالی راکوي، دا د دې ډېرۍ دتوکو له ګڼون څخه جوړه ده، چې موږ ورته تراوسه پورې تعداد – چې د پښتو پوهېدنه یې څومره والی دی- وایه یا وایو

څنې کسان په ځانګړې توګه کوچنیان د ګڼلمرستې لپاره د لاسشمېرونې (د ګوتو شمېرلو په مرسته) څخه کار اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې موضوع د لا ډېرو روښانولو څخه تېرېږو او په دې بسیا کوو.

ګڼ: په یوه ځای کې چې یو څه شیان ډېر سره یوځای شوې وي، نو وایو، چې ګڼ کسان راټول وو، نو باید فکر ورته وکړو، چې دا به همغه د عربي متعدد نه وي؟

ګڼ (ډېر يې ګڼونه) هغه څه دي- لکه پورته مو چې ګوته ورته ونیوله – چې ګڼل پرې کيږي.

ګڼون: نن غونډې ته ګڼ کسان راټول شوي وو، چې ومو ګڼل، ګڼون یې تر ۱۲۰پورې رسېده.

موږ په ورځنې ژوند کې وایو یا زموږ ځنې کسان یا لیکونکي، چې په ګڼ شمېر خلک

راغلي وو. دلته موخه هم د شمېر څخه زماپه اند دا ګڼ دی. که ووایو، چې نن ... ګڼ کسان یا ډېر ګڼ کسا ...، نو هم موخه پوره کوي.

شمېرل: الماني یې rechnen اګرېيزي یې

To comute;to reckon;chage; estimate; to sum up, to value نورهم .....د ګڼونو سره شمېرل کيږي. داپه دې مانا، چې دا ګڼونه د اړونده کارونو یا نښلونو له لارې سره شمېرو. داپه دې پوهېدنه چې دا کمښت، وېش، زیاتون، ځل، ریښه نیول، اینتیګرال او داسې نور چې موږ و سرته رسوو، نو ګڼونه سره نښلوو او دا شمېرل دي.

د ګڼونو سره شمېرل:

دا ګڼونه چې یو په بل زیاتوو، یا یو له بل کموو، یا وېش، ترې رابېلېدنې(مشتق) او نور، نو دا کارونې په شمېرپوهنه کې څه بولو؟

دا په دې ترېپوهېدنه، چې د ګڼونو سره یو کار یا شمېرپوهنيز کارونه سرته رسوو، چې همدا د ګڼونو سره شمېرل بولو.

د ګڼونو نور ډولونه:

که موږ څلور افغانۍ ولرو او پنځه افغانۍ راباندې پور وي او داڅلور افانۍ پهپور ې ورکړو، نو له څلورو پنځه کموو – نورو شمېرنيزو کارونو څخه یې تېرېږو- او داسې يې لیکو:

$$4 - 5 = - 1$$

دا -۱ خو پیداښتي ګڼ نه دی، نو له دې امله دا ګڼونو چې پیداښتي ګڼونه ورسره شي ټولګڼو ته غزيږي او ټولګڼونه داسې لیکو.

ټولګڼونه:

{...- 4, -3, -2, -5,1,0,1,2,3,4 .... } دا د ټولګڼونو ډېرۍ ده .

rationale Zahlen:راشنل ګڼونه: هغه ګڼونه، چې د ټولګڼونو د ماتو په څېر لیکل کيږي یا لیکلکېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما دا هوښيار ګڼونه بللي. دا ناخيالي هم بللی شو، چې اړ اشتل يې بيا خيالي ګڼونه وبولو(پسې راځي)

Das rationale Denken رښتيا اند يا رېښتونی اند.

Der Mensch als rationales wesen انسان د يوه رېښتينې شته په څېر.

هوښيار، پر فکر باندې سم او يا موخور.

Ration هره ورځ د خوراکي موادو وېشل شوې ډېری.

دا ګڼونه داسې ليکو:

يا

په پورته کې دا مات دي، چې دا پورته کرښه يې نځښه ده، پنځه ماتباندې او دا اوه يې ماتلاندې بلل کيږي. موږ ورته صورت او مخرج وايو، خو زه نه پوهېږم، چې له دې څه پوه شو يايې ترېپوهېدنه څه ده.

له دې نو څه وپوهېږو؟

دلته د بېلګې په توګه يو يووالی (موږ به ورته وايو واحد، خو ناسم دی، ځکه دا يو نه دی) په اوه برابرو برخو يا ټوټو وېشل کيږي او پنځه ترې اخستل کيږي. لکه که يو درمند ولرو او دا درمند د بزګر او خاوند په منځ کې داسې ووېشل شي، چې د درمند د اوه برخو څخه پنځهبرخې دې بزګر ته ورکړي، نو داسې يې ليکو.

لوستل يې: پنځه پر اوه يا پنځه له اوه او يا پنځه اومه، همداسې که ولرو:

نو دا هم داسې لول: پنځه دېرش په سلو يا پنځه دېرش له سلو او يا پنځه دېرش سلمه (له شل کاله را په دې خوا زموږ ډېر ژبپ،هان او نور ليکوالان دې ته ډېر ناسم پنځه دېرش سلنه وايې، چې د ژبې او شمېرپوهنې له لارې سره ډېره بېلاري ده. زه تل دا هيله کوم، چې داسلنه نه شته).

ګورئ چې پيداښتې – اوټولګڼونه هم د دې ګڼونو برخه ياښهيې برخدېرئ ده، چې هر يو يې يو ماتلاندې لري.

يو بل ډول مات هم لرو، چې هغه لسميز مات بلل کيږي او داسې يې ليکو: لکه څنګه چې ورسره بلد يو، له کيڼ ښي لور ته:

0,378 دلته په دې ګڼ کې په يوېز کور يا ځای کې صفر دئ، پسې لسميزه نځښه ده پسې داسې لوستل کيږي: درې، اوه، اته او ...

څه ترې پوهېږو؟

په لسميزو ځايونو کې له کيڼ ښې لور ته لومړی ځای لسميز ، دويم ځای سلميز او دريم ځای زرميز او دا سې نوردې. دا په دې ترېپوهېدنه چې درېلسميز اوه سلميز او اته_

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرمیز دي. له دې داسې پوهېږو، چې درې له لسو، اوه له سلو او اته له زرو. داسې هم په ناورځني ډول ویل شو، چې درېسوه اته له زرو ځو که دا په دې بل مات غواړی واړوی دا بیا داسې لیکو:

او دا مات یې داسې یې لولو: درېسوه اته اویا پر زرو یا درېسوه اته اویا زرمه

Irationale Zahlen(شمېرپوهنیز)اېراشنل ګڼونه ، ګڼونه چې یواځې د ناپای لسمیز مات په څېر لیکلکېدی شي ; ، او نور. اې د اویلر ګڼ او پي د ګردی ګڼ بلل کیږي. چې دا په لسمیز مات ناپای لیکنه لري او نه پرې کیږي.

دا ګڼونه یاخیالي او یا ناهوښیار ګڼونه بللی شو.

د دې دواړو ګڼونو ډېریو ټولنې ته ریل یارېښتوني ګڼونه وایو.

او دا نو دا موږ چې ورسره شمېرل کوو، د دې ټولو ګڼونو ډېریو ټولنډېری ده.

یادونه:

زموږ د درې ژبې شمېرپوهنیزو لیکنو کې یې، چې په پښتو مو هم همداسې ترې رانیولي دا ناطق او غیرناطق اعداد بولې. نه پوهیږم، چې په کوم دلیل او یا به په عربي کې

همداسې بلل کیږي. وړاندیز: که هوښیار او ناهوښیار ګڼونه یې وبولو، هم موخه ور او هوښیار به وي.

دا وی ګڼل او اړونده ویونه یې باید له لاس څخه ورنه کړو: موږ په شمېرپوهنه کې دا ګڼل نړدې د شمېرلو له پاره له لاس څخه ورکړي یا د دې وې له منځ څخه تلل مو لا له پخوا څخه پیل کړي، خو دا باید بېرته راوګرځوو په هغه خپله اړونده کړلو سره. هغه چې په درې کې ورته شمردن د شیانو د ځومره والي لپاره کاروي، موږ هم په پښتو کښې دې ګڼلو ته شمارل یا شمېرل وایو، داپه دې پوهېدنه، چې هغه خپل ګڼل مو د دې شمېرلو لپاره له لاس څخه ورکړي.

یادونه: که یو وی ډېر وخت ونه کارول شي او په ځای یې بل وی وکارول شي، نو دا وی بیا له ژبې ورکیږي، نو راځی وهڅېږو، چې دا ګڼل راڅخه ورک نه شي.

لنډ بیا:

ګڼل : د یوې ډېری د توکو د ځومره والي اوځو موالي د ځرګندولو لپاره دا شیان ګڼو. دا مو تل لرده.

ګڼنه: د ګڼلو نوم یا سبستانتیو (دا مو هېر کړي یا نه لرودل)

ګڼ(ز. ګڼونه). هغه څه چې ګڼل برې کیږي (دا نه لرو یا مو هېر کړی).

ګڼ(څه شیان یا کسان، چې یو ځای راټول او یو له بل سره تنګ ځای په ځای شوي یا ځای نیولی وي) لکه: نن په غونډه کې ګڼ کسان یا ډېر ګڼ کسان (د ګڼشمیر څخه څه نه پوهېږو) راغلي وو. دا مو لروده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼون: تعداد يا انګرېزي او الماني Anzahl, Nummer (دا ورځنی نه دی، دېام وړ دی)

ګڼه: شماره . دا مو لروده.

ګڼنخښنه: ګومان مې دی، چې دې ته رقم او ارقام وايو(؟). زه نه پوهېږم، چې له ارقامو څخه څه پوهېږو، که څنګه؟

يادونه: زما ليکنې داسې راته برېښي، چې زه به سوچ بوچ ځانله وم او ځانله يم هم، له دې به دا و لاس ته راوړنه ولرو، چې د ما مغز به څه سم کار نه ورکوي. که داسې وي، خو دا تېر کار شوی، تاسو مې ورسره ستړي کړي ياستئ نو له دې پسې به نور- که تاسو دا زما د ليکنو لوستونکي غواړئ- که څه هم نور څه نه شم کولی خو نور به له ليکنو لاس واخلم.

يواځنئ هيله مې دا ده، چې څوک راسره ستړي شوي نه وی.

دا يو څو غونډالي دې هم په ورزياتې وي:

Also, es gibt keine größte **Zahl**

So there is no largest **number**

نو، خورا ستر ګڼ نه شته.

Das ist der Abstand zwischen jeder **Zahl** und dem Mittelwert

This is the distance between each **number** and the mean

دا د هر ګڼ او منځ ارزښت په منځ کې واټن دی

Lassen Sie mich die **Zahl** errechnen

So let me get the **number**

اجازه راکړئ چې ګڼ يې وشمېرم. او د انګرېزي ژباړه به يې داسې وي: اجازه راکړئ ګڼ راواخلم ياراوباسم يه ښه‌يې : و لاس ته راوړم.

نوې څېړنه

د کازوس يا اړيکتيېنګوونو روښانونه له پوښتنومځاينيوو سره:

بيا د اړيکتيېنګوونو پېژند: تازه په پښتو ژبلار کښې حالت يا اړيکتيېنګوونی، هغه بڼې دي، چې کړنوييه، نومويونه، کسان، يا خويوييونه يې نيسي يا غوره کوي، چې په غونډله کښې خپله دنده ووايي يا روښانه کړي. په پښتو کښې دوه اړيکتيېنګووني رېکتوس (ولاړ) يا کړونی او اوبليکوس (پورت) يا نه کړوني لرو. ما دې ولاړ ته په تېره ليکنه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړونی او نه کړونی بللي وو، چې هلته مې د نوم لور غوره رااېستلی وو، خو دا سې لکه چې موخه-وره نه وه، اوس د کړنوییونو رول غوره دی او برېښي، چې داسې سم هم دی.

د اړیکتېنګونو پر دې نوې بڼه باندې و لیکنو ته بیا د سمون له امله اړ شوم.

زه او د مور ژبپوهان او ژبمینه-والو د ما د ټولو لیکنو سره او په ځانګړې توګه د اړیکتېګوونو د لیکنو سره ځکه ستونځې لري، چې دا موضوع پرته له ما څخه بل چا نه ده څېړلې، نو زه هم تل بیا، بیا باید وداسې لیکنو ته اړ شم او دا لیکنې به د تیرو لیکنو سره په ټپیر کښې نه، چې د هو سمون به وي.

څنګه مې و دې لیکنې ته لار و موندله؟

د ما په لومړیو لیکنو کښې مې همغه د الماني اړیکتیګوونی نومیناتی، ګینیتیو، داتیواو اکوزاتیو لیکلي وو، چې و پوهېدم پښتو اېرګاتیو ژبه ده، دا په دې پوهېدنه چې نومیناتیو او

اکوزاتی نه لري او دا مې و ځان ته روښانه هم کړه، نو دا مې پوره غزولې و څېړله او د ،، پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده،، لاندې مې یوه کوچنۍ لیکنه د کتاب په څېر هم په ketabton:comکښې خوره کړه.

د ۲۰۲۵ ز ک د اګست څخه وروسته مې و دې ته پام شو، چې په دې ،،پښتو اېرګاتیو ژبه ده،، کښې مې دا اړیکتېنګووني خوز نده نه دې بېرته ورکړي او هغه ګومان مې سمه لار و میندله، نو د دې نومه-ونو له بدلون سره مې نوی لیکنه وکړه.

مور اوس دا دوه اړیکتېنګووني ځوزنده او نه خوزنده لرو، چې هر یو یې دوه برخې لري.

دا دې هم ورزیاته وي، چې په هغو لیکنو کښې په دې هکله ناسمونونه نه شته، خو هغه نومه-وني یې باید بدلې شي. په پای کښې مې ودې ته پام شو، چې د پښتو پر خوزنده اړیکتېنګوونو باندې غوره رول د کړنوویونو دی او نه د کړونو، نو دا بدلون هم را ته سم وبرېښېده، چې لیکنه مې په همدې لار لورېزه سمه و لیکم.

پیل یادونه: دا چې هغه د مخه غونډالې اونور څه د اړیتینګوونو په هکله لیکل شوې وې، هغه هممهغسې باوري دي. دلته یواځې د اړیکتېنګوونو نومونه سره بدل شوي. نوره لیکنه یا لیکنې هممهغسې سمې دي.

په هغه د مخه د اړیتینګونو په هکله لیکنوکښې د نوموییونو رول را وتلی وو، چې کړوني، پرېکړوني او نه کړوني مې بللي وو، خو هغه د رېکتوس او اوبلیکوس پوهېدنه ما د اړونده نه سم اند سره نا سمه کړې وه او یا د نوموییونو غوره-والي څخه نه شوم تېرېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اوس ګورو، چې د دې نومه-ونه خوزند او نه خوزند سمه ده او وبه ګورو، چې د نومځاينيوو پر خاى باندې د کړنويونو رول، چې له همدې امله يې دا غوره-والى دى.

دا چې په پښتو ژبه کښې بڼه بدلون نه شته، نو پر ځانګړې توګه باندې يې بايد زبلاريز توپير هم جوت وي.

دا چې پښتو ژبه اېرګاتيو ژبه ده، نو پښتو ژبه نوميناتيو او اکوزاتيو نه لري يا نوميناتيو او اکوزاتيو ژبه نه ده او دا ترانزيتيو نوميناتيو او اکوزاتيو ابجکت لري نو پښتو ترانزيتيو او له دې امله اينترانزيتيو ژبه هم نه ده.

په پښتو کښې کړنوييونه:

پښتو ژبه د دې لپاره هغه کړنوييونه لري، چې کړوني او پرېکړوني لري، چې همدا يې د وخت اړونه دندې سره بدلوي او دا له نومځاينيو سره هم روښانه کيږي، چې پښتو د عربي

،، انا، انت، هو؟؟،، لپاره ،، او د الماني ،، ich ، er;du; ،، لپاره وخت اړونده دوه نومځاينيوي لري. چېرته مو ليکلي.

بيا

الماني ژبه نوميناتيو، جينيتيو، داتيو او اکوزاتيو څلور اړيکتينګووني لري:_

نو ګورو، هغه توپير، چې د پښتو ژبه يې له عربي ژبې سره لري (زه په عربي نه پوهيږم،خو دا مې د ګوګل له لټون څخه زده کړل، چې عربي درې اړيکتنيګووني لري، نوميناتيو، جينيتيو او اکوراتيو)، دا به له هغه توپير څخه ډېر وي، چې پښتو يې له الماني ژبې سره لري، ځکه چې پښتو ژبه دوه اړيکتينګووني رېکتوس يا خوزند او اوبليکوس يا نه خوزند لري، چې د خوزند اړيکتينګووني دنده يې د کړنوييونو له لورې څخه ټاکل کيږي، چې کړنويى يواځې يو کړونى لري او دا بل کړنويى او په همهغه وخت کښې وخت اړونده يو کړونى او يو پرېکړوني لري او د نه خوزند له نامه څخه داسې برېښي، چې دا کړنوويونه او همداسې کړوني نه لري. پر دې باندې بايد سم وپوهيږو، چې موخه مو غونډله نه موخه مو اړيکتينګووني دي. دا چې نه خوزند اړيکتينګووني کړنه نه لري، نو په دوى کښې بيا ،، د ما، له تا، پر هغه هغه(هغوى)،، .... نو بيا څه شى دى.

د ا هم بايد په ګوته کړم، چې دا خوزنده اړيکتينګووني، په همدې وخت کښې غونډلې هم دي. په پوره غونډله کښې بايد دا کړونى او کړنوييونه دواړه وي.

دلته به دا لړ روښانه کړو، چې ولې د اړيکتينګوونو لپاره دا خوزند او نه خوزند نومه-ونه سمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کښې اړیکتینګوونې:

د ۲۰۲۵ زک له اوګوست څخه وروسته مې خپله لیکنه داسې بدله کړه.

بیا: نومځاینیوي: یوګڼ: ره، ما، ته،تا، هغهء، هغه او د ډېرګڼ لپاره، موږ، تاسو، هغوي دلته به له شیانوڅخه تېر شو.

پښتو دوه ډول اړیکتینګووني لري:

لومړی: رېکتوس یا ځوزنده اړیکتینګووني.

دویم: اوبلیکوس یا نه خوزنده اړیکتینګووني.

و لومړي ته: خوزنده اړیکتینګووني: له نوم څخه به یې هم و پوهېږو، چې دلته باید

کړنوییونه رول ولري، ځکه چې دا خوزندوالی یې د کړنوییونو دی.

پېژند: خوزنده هغه اړیکتینګوونی دی، چې دوه ډوله کړنوییونه لري، په دې پوهېدنه چې دا دوه دي:_

لومړی ۱: خوزنده اړیکتینګوونی، هغه چې کړنوییونه یې یواځې یو کړونی لري د اوس او د تېر مهال لپاره، لکه:

زه کښنیم. زه کښېناستم یا زه ځم. زه لاړم. همهغه نومځاینیوي راځي.

دا دې په ګوته وي، چې دا پوره غونډالې دي.

لومړی ۲ : دا هغه خوزند اړیکتینګوونی دي، چې کړنویونه یې هر یو کړوني او پرېکړوني، له همهغو نومځاینییو سره لري، چې د وخت په واک کښې سره خپل ځایونه بدلوي.

که ولرو: زه تا وهم. ته ماوهې. تا زه ووهلم. ما ته ووهلې.

ګورو، چې په پورته غوندلو کښې، زه، ما او ته، تا وخت اړونده ځایونه بدلوي.

دا هم پوره غونډالې دي.

نو پوښتنه دلته دا ده، چې ایا دا غوندله کړنغونډله ده او که پرېکړنغونډله، ځکه چې هر، زه، ما .... په همدې وخت کښې وخت اړوند، کړونی او پرېکړونی دی، نو له دې امله یې دا د کړوني یاپرېکړوني بلل مو له ستونځو سره مخامخ کوي، خو دا کړنوی به ستونځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه و نه لري، چې دا دواړه د پېژند له مخې ښخه کړونی او پرېکړونی لري. دلته یې هغه منظم کوونکی دا کړنوییونه دی او له دې امله خوزند هم.

دویم: نه خوزنده اړیکټینګووني: له دې ښخه داسې بریښي، چې په دې اړیکټینکونکو کښې کړنوییونه نه شته، چې له دې امله نه خوزنده دي یا خوزند نه دي، نو:

دا اړیکټینګووني، هغه اړیکټینګووني دي، چې کړنوییونه نه لري او د هر کس لپاره همهغه یو نومځاینیوی، ما، تا، هغهء، موږ، تاسو، هغوي لري او هغ ،، زه، ته، هغه، په کښې نه شته، چې دنده یې ګورو چې کړوني نه دي، نو دلته ښه کیږي یا ښهشوي، ځنه چې دا ما، تا ...، خو کړوني. دا د پوهېدنوړونکو مورفیمونو ،،د، له، پر، په، تر، و،، له لارې ښخه پوهېدنه له کړونو ښخه و نه کړونو ته وړل کیږي.

دا هم دوه دي

دویم۱: د خاوندوالي اړیکټینګوونی:

بېلګه: د ما لپاره. ګورو چې دلته ،، ما ،، ښه نه کوي یا د کړوني دنده نه لري. نو ښه شوي دي؟

له ،، د ،، سره د ،، ما،، دنده یا پوهېدنه، چې کړونی دی و ،،د ما،، ته یووړل شوه، چې دا ،، د ما،، نه کړونی دی یا شو. دا روښانه ده، چې ښه نه کوي. دا د خاوندوالي اړیکټینګوونی دی، د پسېځاینیوي یا د اړیکویي ،، لپاره،، سره.

دویم۲: دا تیویا د اړیکوییونو اړیکټیګوونکي او ابلاتیو- یا رابېلېدونکي اړیکټینګووني:

یادونه: د دې په نوم ټاکلو کښې باید په ګډه فکر وشي. دا ژبلاریز نیمګړی دی، پوره یې پر ګډه باندې....

د راتلونکي لپاره: د کړنوییونو دنده ګوره دلته غوره او ټاکونکي نه ده.

بېلګې: له پوښتننومځاینیوو ښخه یا سره پیل کوو.

---- له یوښه، له یو چا (نوم یا نومځاینیوی ما،تا،هغهء) سره(ښخه، کره، پسې).

---- په یو ښه، په یو چا (نوم یا نومځاینیوی ما، تا، هغهء) کښې.

---- پر یو ښه، پر یو چا (نوم یا نومځاینیوی ما، تا، هغهء) باندې(پورې ، یو پورې و نښته)

---- تر یو ښه، تر یو چا (نوم یا نومځاینیوی ما، تا، هغهء) پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

---- و یو څه، یو چا (نوم یا نومځاینیوی ما، تا، هغهء) ته.

یادونه: په پورته کښې د هر اړیکویي لپاره خپل اړونده پوهېدنوړونی مورفېم راځي، لکه چې پورته مو راوړي.

یادونه : دلته هر یو پوهېدنوونکی مورفېم خپل اړونده پسېځاینیو او اړیکوی لري، چې د هغې بل ډوی راوړل ناسم دي.

یادونه: دا ،، تر ،، د موږ د لیک لوست خاوندان ټول ناسم کاروي. د ې اړیکوي ،، پورې،، ته تل پام وي، چې دا له ،، تر،، سره باید وي او بس. د بل هر اړیکویي یا پسېځاینیوي سره یې کارول ناسم دي.

بیا و ،، تر،، ته، چې د موږ ژبپوهان او ژبمینه-وال یې ژبلاریز سم نه کاروي.

بېلګه: د دوه ډلو په ،، منځ،، کښې روغه کیږي او نه تر منځ.

تر منځ یواځې هلته راځي، چې اړیکوی ،،پورې،، پسې راتللی شي او بس.

غوره یادونه: په رېکتوس کښې د کړنوییونو د دندې له امله اړیکټینګووني ټاکل کیږي او په اوبلیکوس کښې دا غوره دنده د نومځاینیو د دندې بدلېدنه د مورفېمونو، د،له، تر، په، پر، و، له لار څخه(سره) ده.

دلته باید یوه غوره یادونه د څرګندونو سره راوړل شي

درېمه برخه

پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده

ګرانو لوستونکو! په لیکنه کښې به د تخنیکي ناسمو لیکنو بخښنه راته کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسریزې پر ځای باندې

ګرانو هیوادوالو!

که د سریزه له ورسره بلدو سریزو سره توپیر لروده یا توپیر لري، نو بخښنه به وي او زه هم و همدې ته ځان داسې لېږ اړ بولم.

له پیل څخه د مخه

د پښتو د ژبلاریز سمې زده-کړې د ژبپوهانو لومړنی دنده ده او بیا یې د همدې سمې ور ښولو دنده ده. دا دې داسې لېږ ستوغه خبره نه وي او دا خبره نو ولې کړم یا کوم؟
زه پر دې باندې باورې یم او دا مې ښوولې هم ده، چې پښتو اېرګاتیو ژبه ده او چې څوک **پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده.**
۱۳۶ پر دې د پښتو پر اېراتیووالي باندې و نه پوهېږې، هغه د پښتو پر ژبلار باندې هم بیا نه پوهېږي یا نه شي پوهېدلی، ځکه چې موږ ډېر ناسمونونه د پښتو په کاز یا کېز الماني یې کاسوس، چې پښتو اندول یې د روښانه پېژند له مخې څخه آړیکټینګوونی دی او ما تر اوسه پورې ډېر زړه نا زړه حالت باله.

که رښتیا ووایم، زه نور لېږ ستړی یم او دا سریزه هم نوره نه شم غزولی.
دا کتاب مې له هغوخورونو څخه را یوځای کړی، چې د دعوت په درنه خپرونه کښې مې خواره شوي دي، نو کېدی شي، داسې یو په بل کښې لېږ ننوتي وي، خو دا بیا هم ژبه پوره او غښتلي کوي، د ما په اند به پروا ونه لري. دا کتاب او داسې کتاب په پښتو ژبه کښې د لومړي ځل لپاره لیکلکیږي، نو نابلدتیا به هرو مرو لري.

له ټولو پوهانو او په تېره بیا له ژبپوهانو څخه هیله: پوهنه د یوه ملت نه، چې د نړی د وګړو خاوندوالی دی، څوک یې یواځې خاوند نه شي کېدی او څوک دومرهورباندې نه شی پوهېدلی، چې پر ټوله پوهېدنه باندې یې دعوه وکړي. په پوهنه یا ژبپوهنه کښې رقابت باید نه وي، چې د ما خبره دې له ده او هغه څخه سمه وي یا دې نو په دې کښې بل څوک څه غواړي، بې له دې، چې دا یې په خپله کړنه کښې ښوولې وي. په یو څه ټینګار په کار دی، چې هغه یې سمون او ناسمون دی.
پښتو ژبه په ټولو پوهنو کښې ډېرې ستونځې لري، خو د پښتو ستونځې یواځې پښتانه اوبی کولی شي او له دې امله پښتانه پوهان و یوه ګډ کا ر ته سره اړتیا لري.

په هره پوهنه کښې سم او ناسم پژندلکېدی شي، نو پښانه پوهان باید په ګډه په ځانګړې توګه د ژبپوهنې و سمون ته ملا راوتړي او څوک، چې فکر کوی، په ژبه کښې څه کړی شي، هغه مه ترې بې برخې کوی، دا د پوهانو پوهنیزه او اخلاقي دنده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه د مخه راوړني: اړیکتینګووني، چې اړیینې راته برېښي

د کړوني اړیکتینګووني: زه ځم، زه منه خورم. ما منه و

د پرېکړوني اړیکتینګووني: زه پیشو وډارولم

د خاوندوالي اړیکتینګووني: د ما کتاب سپین رنګ لري. سپین کتاب د ما لپاره راوړ. سپن د ما مخامخ ناست دی. د لته لپاره او مخامخ د خاوندوالي اړیکوییونه یا پسېځاینیوي دي.

د پسېځاینیو یا اړیکوییونو اړیکتیګووني: له یو څه څخه (سره، کره،پسې)، په کور کښې، پر کور باندې، تر کور پورې، چې همدا اړونده نومځاینیوي تل له همدې پسېځاینیو یا

پښتو بوه ابرګاتیو ژبه ده .

۱۳۷ اړېکنیونو پسې د اړیکتینګوونو جوړوني لپاره راځي. دا مې ډېر ځله لیکلي، چې د موږ ژبپوهانو د داسې لیکنو سره نابلده دي او دا لیکنې، چې ژبلاریز ډېرې اړینې او ترې تېرېدل یې ژبلار ډېره زیانمنه کوي.

دا به په دې بنستیزه لیکنه کښې هم ښه څېړلشوي وي.

تکیه-اړ یا کلیتیکي نومځای نیوي:

۱ -- پسېتکیه-اړ نومځاینیوي مې، دې، مو، یې

--- روښانونه (روښانه-ونه): د مې(دې، یې) د کارولو ستونځې، چې کله د رکتوس او کله د اوبلېکوس په څېر کارول کیږي او کارونه یې د کړنوییونو او خوییوییونو په واک کښې ده. کتاب مې واخست. دلته مې کړونی دی. کتاب مې شین رنګ لري. دلته کتاب مې دلته دا د خاوندوالي دنده لري او اوبلیکوس دی. ما کتاب واخست. د ما کتاب شین رنګ لري.

--- یادونه: پورته په ،،روښانه-ونه،، کښې دا کرښه په دې پوهېدنه ده، چې دا ،،روښانه،، د ،، -ونه،، سره تړلې ده یا یو ویی دی، ځکه چې په داسې ځایونو کښې په ،، ه،، پسې بل توری نه شي تړلکېدی.

په کړوني او پرېکړوني کښې:

سپین مې وهي. (مې پرېکړونی دی. اوس وخت)
سپین زه ووهلم.(دلته مې نه راځي. بل ځانګړنوالی تېر وخت).
په اوس وخت کښې ګوره چې ،، مې،، نه راځي. دا ولې؟ دا همداسې ده.
کتاب مې سپین رنګ لري. دلته مې د کتاب خاوند دی. ډ خاوندوالي اړیکتیګووني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- و مخ ته تکيه اړ نومځاينيوي را، در، ور : دا (مختکيه: دا ژبلاريز سم نه دی، دا ،، و مخ ته (دا د خاوندوالي اړيکتيينګوونی، نو داسې لنډهونه يې سمه نه ده) تکيه-اړ دي) و مخ ته تکيه-اړ نومځاينيوي

۱ – که د کړنوييونو د مخه راشي، نو هغه کړنوييونه لوريز دي يا لوريز وي، لکه تلل، چې ګورو دا کړنوی لوريز دی او همداسې يې بيا راتلل، ورتلل او درتلل لوريز دي. دا دلته د مخه سلبېښ دي. ګوره دا ټوله د پښتو ژبلاريز پوره ځانګړنه ده، چې ګومان مې دی په بله ژبه کښې به نه وي.

– دا که له پسېځاينيوو يا ښه يې اړيکوييونو څخه د مخه وي، نو هلته د تکيه اړ نومځاينيوو دنده و سرته رسوي يا تکيه اړنومځاينيوي دي، لکه: (را،در، ور)(څخه، سره، کره، پسې، باندې، کښې،پورې)، چې له دې سره يې د داتيو کازوس يا د اړيکوييونو اړيکتيينګوونی جوړ کړ، چې لرو:

--- له کور(يوڅه) څخه(سره، کره، پسې).

--- پر يو چا باندې.

--- په يو څه کښې.

--- تر يو څه پورې.

--- و يو څه ته.

يادونه: که دلته کوم يو اړيکوی له ليکنې څخه و غورځول شي، نو وبه لرو: لکه که په ،،له کور څخه،، کښې يا په ور څخه کښې، که ،،څخه،، وغورځو، نو و به لرو: ،،له کور،، او همداسې ،، ور،،، دلته به نو يوائې همهغه نومويیونه پاتې شي، چې نور څه به ونه وايي.

--- خويوييونه او ستايينومونه؟ څېړنه يې.

د لاتين ادجکتيو، چې په الماني کښې يې خويوی بولی، په عربي کښې ورته صفت وايي، چې زه يې پر عربي ژبه پېژند باندې نه پوهېږم، خو د مور پښتانه ژبپوهان ورته ستايينوم وايي. پر دې باندې بايد هم وپوهږو چې داسې څه ستايينوم شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردې باندې هم نه پوهېږو، چې دا ستايېننوم به له ستايېلو څخه جوړ نوم وي او که څه چې خبرې پرې کوو يا د لاتين هغه ادجکتيو به نوم وي. دومره پوهېږو، چې هغه پښتو خويووی، خو خوی يې نوم نه دی هغه يې خوي دی، خو کېدی شي، نوم هم شي.

را لنډ به يې کړو:

خويوييونه: ، سپين، زېړ، جګ، غښتلی، ډارن،....

ستايينومنه: ستايينوم نه شته. ستايېل (کړنويی) شته، چې مخامخ يې غندل دي او نومونه يې ستايېنه او غندنه دي.

يو څوک د خپل خوی له مخې څخه ستايېل کيږي او يا غندل کيږي، لکه هغه يا سپينګل کاکا ښه سړی دی او هغه ورور يې تورګل کاکل لږ ډارن دی.

دلته ګورو، چې د خويوييونو څخه خوينومونه هم جوړيږي.

لنډ: موږ ستايېل او ستايېنه لرو او ستايېننوم نه شته، خو خويوييونه او له دې څخه جوړ خوينومونه شته.

ولې ليکو: کړنوييونه يا کړلوييونه، نومويیونه، خويوييونه..؟

يادونه: دا موږ چې وايو، ،،کړ،، دا ګوره څه نه وايي. که وګورو: ،،تلل،، دا خو کړ نه دی او دلته يو څه کړلکيږي يا يوه کړنه و سر ته رسيږي. دا يو وی دی او له دې امله دا يو کړنويي يا کړلويي (پام دې ورته وي) دی، چې ډېر ګڼ يې کړلوييونه دي،نو:
ټولې غونډلې له ويونو جوړې دې او هره پوهنيزه موضوع کښې د وييونو يوه ډله دننه وي، نو کړنه له يوې ډلې وييونو، لکه خوړل، تلل، پرېوتل او نور، دا ټول کړنوييونه ده او همداسې نومويیونه، خويوييونه، اړيکوييونه او نور.

ژبه له وييونو څخه جوړه ده او دې وييونو کښې کړنوييونه، نومويیونه، ...هم دي، چې له دې امله يې داسې نوموني.

--- کړنوييونه په دوه ډوله دي:

--- هغه کړنوييونه، چې کړونی نه لري، لکه ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- هغه کړنوییونه چې کړونی او پرېکړونی لري، لکه خوړل، اخستل کښې لکه زه منه خورم، زه کتابچه اخلم.

--- په پښتو کښې کړنوییونه نه بڼه بدلیږي، هغه د پوهېدنغزونو یا د پسې تړلو مورفېمونو په مرسته پوهېدنغزیږي. دا تړنوییونه دي: -م، -ې،-ي..

خویوییونه: په پښتو کښې هم بڼه بدلېدنه نه لري، جګېدنه لري.لکه ډېر.خورا ډېر او زښتډېر. سپینچک ګوره د سپین خوی بل ډولولی دی.

:

نوموییونه هم په پښتو کښې بڼه-بدلېدنه نه لري، خو انډول یې د اړونده مورفېمونو سره پوهېدنه وروړل کیږي، لکه، له، په، پر، تر، و، سره د اړونده پسېځاینیو یا اړیکوییونو سره، چې دا د کتاب په دننه کښې روښانه شوي او ځنې یې بیا د پوهېدنغزوونو یا پسې تړلو سره پوهېدنغزیږي، لکه زړه، زړه-ور، لوي، لویوالی او نور. دلته دې و د پښتو ټولو ځانګرتیاو ته هم فکر وکړی.

دلته خو همدا لنډه راوړنه موخه وه. په دې یا د ما د نورو ژبپوهنې په کتابونو کښې غزېدلي روښانه شوي دي.

د ځنو ژبنیزو توکو پېژند:

دا چې د پښتو ژبپوهانو له خوا څخه د ځنو ژبنیزو توکو روښانه پېژند نه شته، نو له دې امله مې د ځنو لپاره دا پېژندونه بیا بیا راوړي، هیله ده، چې شتړي مو نه کړي. که د لیکنې په ترتیب کې مو ناسمون سترګو ته کېده بخښنه به وي، خو دې پېژندونو ماته پوره خوند راکړ.

وی څه شی دی؟

وی یو خپلواک ژبنیز یووالی(ناسم یې واحد) دی. په پیداښتي ژبه کې دا – د غږ یا سیلبې مخامخ- یو خپلواکه یا ښه یې نااړونده مانا لري. یو ټولیز منل شوی پېژند نه شته او ستونځمن هم دی، ځکه چې دا د کلیمه ،، وی ،، د ژبپوهانو منځ کې یا پوره اوبی نه ده او یا یې په بل څه یادوي . ګومان مې دی یو فرانسوی ژبپوه د ،، وی،، په ځای ساده ،، نخښه،، کاروي. دلته هم د لیکلو او روښانه ونې، ښه یې څېړنې و څېړنې ته اړتیا شته او په نورو ژبو کې خبرې پرې شوي نورو ژبوکې یې وګورئ..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلمه څه شی دی؟

کلمه انګرېزي او الماني يې trem; Begriff ;

د ويي ،، کلمې ،، سره د يوې نخښه-ونې يا يوه اندلرنې يا حدث وهنې مانامنځپانګه ويل کيږي يا پوهېدل کيږي. يوه کلمه يو سيمانتيکي يووالی جوړوي، چې د يوه نومځاينيوي يا يوه اند برخه ده. دا هم همدومره. پوهېږم، چې دا څه همدومره روښانه کولی شم، ډېروخت نيسي، چې دا و سرته رسوم. ډېر نه دی، خو ورسره بوختيا بايد زياته وي (په بخښنه).

غونډاله: يا غونډله يوه غونډاله له يوه يا ډېرو ويونو جوړ رابند ژبنی يووالی دی. د غونډالکليمې پېژند له بېلابېلو ليدلورو ورکړ شوی دی، چې يو بل سره نه پټوي يا ښه يې نه پوښي. په ټوله کې يوه غونډاله له ژبپوهنيزې لارې، د يوه ستر يووالي په څېر، پېژندلکېدی شي، چې د سينتاکس(پېژند يې ورکړل شوی) له لارې ورکول کېدی شي.ځنې څرګندونغونډاله د خبرو اترو.کمونيکېشن) د خورا کوچني د پوهونی يووالي پېژندل کيږي. خبرکړنې(خبراکت) په څېرمنځ ته راتلی شي، له بل انده څخه دلته د څرګندونې کلمه کارول کيږي.

د غونډالي کلمې ټاکلو لپاره ډېرډوله ليکنې يا اندونه شتون لري، چې د ټولو يوځايکونه نږدې ۲۰۰ ته د غونډالي پېژندونه رسيږي. هرژبنی ښوونځې خپله ځانله د غونډالي پېژند منځ ته راوړي. بېلا بېل سم انديز، فلسفی، د خبرو اترو پوهنيز او ساپوهنيز اړخونه لړ يو بل سره يوغګيزکوي ليدل کيږي. ورته نيولکيږي، ، چې د نخښونو پسې غونډاله يوه يواځنۍ کلمه ده، بلکه يوه ټوله کورنې، چې يو بل سره غوځووني يا ګډغوځوونکې ـپه دې مانا چې ګډ څه سره لري) ځان پسې لري.

کلمه

۱ . ۱Definitionsbefund پېژندپيداکونه

1.1.1Schulduden د ښوونځې دودن

1.1.2Duden-Grammatik د دودن ژبلار-

1.1.3Satz als Subjekt- und Prädikateinheit

غونډاله د سبجکت- اوپرېديکات په څېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

1.1.4Satz als Rede- oder Textelement

غونډاله د خبرو- یا لیکنتوکي په څېر

1.1.5Satz als kommunikative Einheit

غونډاله د خبرو اترو یووالي په څېر

دا موضوع نوره نه غزوو، که څه هم ډېره خوندوره او په زړه پورې ده.

د پېژند پیداکونه : دلته کېدی شي د غونډالې یوڅو خواره شوي پېژندونه بېرته ورکړل شي:

د ښوونځي دودن ـ(دودن د الماني ژبې شننیزه کتابونه دي، چې په هره څانګه یا نږدې په هره څانګه کې یې لري) : د غونډالې د ښوونځي دودن پېژند دی: ،، ژبه یو رابند ژبني یا تړلی یووالی دی، چې له کوچنیو یوونونو(ویونه او ویونډلې یا – ګروپونه) یوځای(اینوول) شوي،،

دا چې غونډالې د یوه وي سره شتون لري(بېلګه یې :څه! دا که غواړې و ما ته یواځنۍ داسې بېلګه برېښي)، نو کېدی شي د یوې داسې غونډلې پېژند د ویې څخه توپیر ونه لري یا توپیر نه شو کړی. دا هم روښانه نه ده،، چې د ژبني یووالي لاندې څه پوهېږو. یوه ویډله (سنتاګما) هم په خپل دننه کې هم رابند یا پوښلی ژبني یووالی دی. نو له دې امله په پورته پېژند کې دویونو پسې راتلنه یا تعقیب په خپل دننه کې یو ژبنی رابند یا پوښلی یووالی دی

له دې سره پورته پېژند د ویونو موخه-ور پرلپسې (راتلنه) ،، په خپل دننه کې یو رابند ژبني یووالی دی.،، یو په خپل دننه کې رابند ژبني یووالی، بې له دې چې د پېژند له مخې روښانه وی، چې د څه له امله یا کومې لارې یوه داسې ویډله دې ځان له یوې غونډالې سره بېل کړي.

غونډاله ستر یووال یا یوون (واحد ناسم دی) دی، چې د سینتاکس له لارې جوړېدی شي،،

د بلومفیلد پېژند له مخې څخه: غونډاله،، د خورا لویې خپلواک سینتاکتیکې بڼې په څېر ، چې د خپلې لوري د هیڅ ګراماتیکي جوړښت په یوه خورا لویه سینتاکتیکي بڼه کې خوندي نه ده. ،،

د دودن ګرامر: د دودن ګرامر زیات غونډالپېژندونه راته وړاندې کوي:

،، یوه غونډاله یو پوښلی یا رابند یووالی دی، کوم چې د سنتاکس له لارې جوړ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ښه یې: غونډاله د وییونو موخورځنګ پر څنګ باندې اېښوونه ده

موږ نا پوره غونډالې هم لرو، چې په لاندې ډول یې لږ روښانه کوو: ناپوره غونډالې :

د ،،غونډالې،، کلیمې لاندې نا پوره غونډالې هم راځي، نو داسې غونډالې چې د هغوي اړتیا له مخې یا اړینډوله د غونډالې یو یا ډېر غړي نه وي. بېلابېل تیوپونه سره توپیریږي:

Anakoluth[on] (= Satzbruch غونډالماتېدنه:

،، په څه مو غوښتل بیا... هو بیا مې په یاد راغلل:دا د پرون لوبې په هکله.،،

یوه پیچلې غونډاله دغونډاللړۍ او غونډالزیاتونو سره سړی یو غونډالراګرځېدونکې هم بولي.

غونډالې کړی شي د یوه یوه تړوني(سنیدېتیک) یا د ډېرو تړونو (پولسیندېتیکي) یا بې تړونې(اسیندېتیکي) یو د بل سره وتړل شي.

Beispiel:سیندېتیکي: سیندېتیکي: ،، زه راغلم، ما وکتل او زه بریالی شوم،،.

پولیوسیندیتیکي: ،،زه راغلم او ما ولیدل او زه بریالی شوم،،.

اسیندېتیکي: ،، زه راغلم، ما ولیدل، زه بریالی شوم

نومیزه غونډاله، چې ډېر وخت ترې یا ورڅخه (له دې څخه) غونډالې بې له مرستندویکړنې دي پوهیږو.

بېلګه: ،، ښځه لاړه، پیسې لاړې، کور لاړ

له انسانانو څخه ویل کیږي یا له انسانانو څخه خبرې ورباندې کیږي یا یوه زېږېدلې ژبه، چې له یوه نا لاربنود شوي ودې څخه ومنځ ته راغلې وي.دلته به دې ته هم ګوته ونیسم، چې،.ژبه -لکه چې څنګه یې زموږ ژبپوهان وایي- معامله نه ده پیداښت دی. د ژبې نور ډولونه، لکه جوړې شوې یا مصنوعي ژبې، هنري ژبې، د نخښو ژبې او نورې شته، چې موږ یې نور د څېړنو نیت نه لرو.. بیا: چې له پیداښتي ژبې څخه غږیږو، نو له دې سره جوړه پوهیږو، چې ژبه قرارداد نه دی، پرته له موږ څخه و منځ ته راغلي هغه ویونه، چې په پیداښت کې په ژبه کې نه و، خو موږ له دې سره مخامخ نه یو، له دې سره پرمختللي هیوادونه مخامخ دي، چې هغوي نوي څه و منځ ته راوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوليز پېژند يا غونډالجوړښت ښونه:

Syntax د سينتاکس د سينتاکس لاندې سرې د غونډالو جوړونو ښوونه پوهيږو. دا کره کوي ، چې څنګه له يوګونو برخو- ويونو - موخه ورې غونډالې جوړيږي - د سينتاکس لاندې سرې يوځاى ايښول شوې پيداښتې يا جوړښتيز نخښه سيستم په ټوليزه توګه ساده نخښنو ته ګډوله لارسيستم پوهيږي

دا لاندې ليکنه، چې الماني ژبې په مرسته ليکل شوې وګورې، چې د پښتو سره سرخوري او که؟ او که نه نو په ګډه يې راسمولی شو.

د غونډالو جوړښت

غونډالې د ژبې د توکو له يوځاى موخه-ور يو ځاى ايښوولو څخه جوړيږي.

ګډوله غونډالې- پيلونه

يوه ګډوله غونډاله له دوه يا ډېرو پوره غونډالو جوړه ده، چې هغوي يو د بل سره تړلې ، سم اندیز خپلواکې غونډالې دي، چې ګډه موضوع لري او ترنويونو،، او،، او همداسې ،،يا،، سره تړل کيږي. دا ډول غونډالترنه تنظيم شوې (بنسټغونډاله يا اصلي غونډاله) ترنه بلل کيږي. ترنويونه (د بېلګې په توګه يا، او) سرې منظمکوونکي ترنويونه بولي.

بېلګه: او

سپين له ننګرهار څخه راځي. خوږه له خوست څخه راځي..

سپين له ننګرهار څخه راځي او خوږه له خوست څخه راځي

زيات وخت د دوه غونډالو په منځ کې يوه سم انديزه ترنه شته وي يا شتون لري.

په لاندې بېلګه کې دويمه غونډاله د لومړۍ غونډالې له پاره يو لامل دی او لومړۍ غونډاله د دويمې غونډالې يو سم انديز پسې رتلنه يا پرلپسې ده.

بېلګه: پرلپسې(تعقيب) – لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نه راځي. هغه ناروغ دئ. د دوه غونډالو سم انديز ګډاړيکوالی د دوه ترنويونو له لارې جوړيږي. سرې کړی شي د يوه سم انديز دليل-پرلپسې-اړيکې د بېلګې په توګه ترنويونه (ولې) چې، له دې امله، ، ځکه چې) و کاروي.

بېلګه:

دا(ولې) چې: هغه نه راځي، دا (ولې)چې هغه ناروغه دی

له دې امله: هغه ناروغه دی، له دې امله هغه نه راځي.

ۀ

ځکه چې: هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغه دی.

ترلښوې غونډالي د يوې کوما له لارې سره بېليږي (ما ،، ، ،، بېلېد نخښه بللي. ترنويونه لومړی او يا دويمۍ غونډالي پورې اړه لري. هغه دا غونډاله ،، په نخښه،، کوي. سرې کړی شي د ځنو ترنويونو له لارې(د بېلګې په توګه ځکه چې(د غونډالو لړۍ پرلپسې سره بدلې کړي، د ځنو سره نه) د بېلګې په توګه داچې، له دې امله).

بېلګه: ځکه چې.

هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغ دئ.

ځکه چې هغه ناروغ دئ، هغه نه راځي.

بنسټغونډال – او څنګيزغونډالترنه

ترنويونه د کړنې يا کړنځای ټاکي. د کړنځای ټاکنې پسې سرې کړی شي د سم انديز غونډالترنې دوه اريز- يا اصلي ډولونه سره بېل کړي:

لومړی داچې ترنه، چې په هغې کې کړنه په يوه غونډاله کې په اخر ځای کې ولاړه وي(که غواړئ: ځاي په ځای وي). د ترنې دا ډول څنګيزغونډالترنه بلل کيږي يا سرې دا ډول ترنه څنګيزغونډالترنه – يا نيممنظمه ترنه بولې. ترنويونه سرې نيممنظمه ترونې بولې.

بېلګه: ځکه چې(څنګيز غونډالترنه= کړنه په پای کې)

هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغ دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په الماني ژبلار کې.

دويمه ټرنه، چې په هغې کې کړنه يا کړنوی، چې د هغې سره په دواړو غونډالو کې په نورمال ټرنځای ۲ کې ولاړ وي. دا ټرنه ادوربال(يا ارجمله) ټرنه بلل کيږي.

الماني يې:

*(*Beispiel: *deshalb (Hauptsatzverbindung = Verb in Position 2*

.Er ist krank, *deshalb kommt* er heute nicht

:

که دا پورته په الماني ترتيب وژباړو، نو وبه ليکو: .

په سمه پښتو کې: دا په پښتو کې هم ورسره بلد ځای کې راځي .

بېلګه: له دې امله:

هغه ناروغ دی، له دې امله هغه نن نه راځي.

الماني ژبلار يا ګرامر کې:

بېلګه:

*(*Beispiel: *denn (Hauptsatzverbindung = Verb in Position 3*
.Er kommt heute nicht, *denn* er *ist* krank

په پښتو کې دا هم په هغه د پښتو ګرامر ور سره بلد ځای کې راځي.

بېلګه: هغه نن نه راځي، دا چې (ځکه چې) هغه ناروغ دی.

په پښتو کې،، دا چې،، او ،،ځکه چې،، زما په اند همغه يو ډول دي او که څنګه؟

ټرنوييزې ويينې يا افادې

سړی کړی شي د غونډالو يو سم انديزه ټرنه د ټرنويونو له لارې ووايي يا افاده کړي. له دې سره يوه برخغونډاله نوميزه کيږي او په يوه ټرنوييزه ويينه يا فاده کې په يوه غونډاله کې ورګډيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ځکه چې – له دې امله چې

ځنګیز غونډالټرنه: ځکه چې(دا چې) هغه ناروغ دی، نن نه راځي

ټرنوییزه وینېه: د هغه د ناروغتیا له لامله ځخه هغه نن نه راځي.

ټرنوییزه وینېه کې په غونډاله کې د بېلېدنځښې یا کوما له لارې بېلیدنه نه راځي.

دا د پیل راوړنه دې تر دې ځایه پورې بس وي.

.

--- په ژبه کښې د سم یا موخه-ور پېژند لرنې ځخه پرته توکلې وییونه مه وراچوئ، لکه ،، کچه،، چې ګومان مې دی و پېژند ته یې د مور لیکوالان هېڅ پام نه کوي و سرک ته هم کچه ور اچوي او لیکي:،، د سرک په کچه،،، دا به نو څه شی وي، یا همداسې په دولتی، کلیوالي او رسمي کچه. ستره لیکنه وربانديې شته.

--- په ژبه کښې هم چې جوړښت یې سم اندیز دی، سم اندیزې لیکنې هم اړینې دی. دا دې یواځې د ژبپوهان دنده هم نه وي.

د بېلګې په توګه: که ولرو: سړ کال تر تولو ډېر انګور شوي دي. پر دې باندې باید هرڅوک وپوهېږي، چې دا څه نه وايي. یا تر ډېره برېده. ډېر برید نه شته، خو ډېر برېدونه شته.

هیله: په لیکنه چې تکرار شته، د هغې کتل و ما ته ښه برېښي، هیله ده را سره ونه ځورېږي.

.اړیینه یادونه: له دې درس ځخه د مخه مې په اړیکوییونو یوه اخرنۍ لیکنه یا ځېړنه وړاندي کړې، په دې اند، چې دا به مې د ژبلار دا برخه پوره یا معیاري کړي وي.

د ما تر اوسهپورې لیکنو کښې مې دا اړیکتینګووني

لومړی: کرونې بللي وو، چې اوس مې دا خوزند وبلل، خکهدلته هه واک دا کرونې نه لري، دا کړنوییونه لري، چې خورند دي. همداسې مې دویم لومړی اړیکتینګونی پرېکړونی بللي و، چې هغه هم اوس د خوزند برخه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دويم مې په ورته تګه نه خوزند بللی، ځکه چې، په دوی کښې کړنوييونه ځای نه لري او کړونو او پرېکړونو پر ځای باندې دلته د مورفېمونو له لارې يې دنده بدله شوې يا نې پوهېدنه يې وروړې او نه کړونې ور ښخه جوړ شوې دي.

دواړه و ګورئ. فکر به ورباندې کوو ياربانډې کوئ، ځکه چې زه زوړ يم او ما خپلهدنده، چې د ځان روغ ساتل وو، هغه موخه و ما ته پوره کړه.

پيل: پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده

دا چې پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده، له دې سره، چې دا مې پوره تر توانه پورې دلته ښوولې- د ژبلار سره سم- ، نو د پښتو دا تراوسه پورې ژبلار، نوره بايد پوره او په همدې موخه لوريزه شي او د ژبپوهانو مخه بايد ورته راواړول شي. د ما په ښوولو او ښووندول کښې به بدلون راشي، خو دا يوه ايرګاتيو ژبه ده او ژبلار يې هم د ايرګاتيو ژبې دی، په دې کښې به ځوک څه ونه شي ويلی، نو

راځئ، پښتو په همدې لور معياري کړو او وده ورکړو.

پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده او په دې چې ځوک ونه پوهېږي، د پښتو ژبلار پر لار باندې هم سم – يا -----هېڅ- نه شي پوهېدلی. دا به سره په ګډه وښايو.

په دې به بيا هم ټينګار وکړم، چې د پښتو ژبلار پرته له دې، چې و پوهېږو پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده، بله لار نه شته او پرته له دې به يې سمه څېرنه ناشونې وي، چې ما په خپلو ليکنو کښې ښوولې او پوره روښانه کړې او دا له ځو لارو څخه، چې په ژبلار باندې دا لارې تکيه دي.

ځو پلونه و مخ ته ځو يا ځو موضوعات په ګوته کوو، چې که دلته مې غزولې ليکنه پرې نه لروده، خو په نورو ليکنو کښې مې شته:

۱ – د ا ښوونه، چې پښتو اېرګاتيو ژبه ده:

پر دې باندې بايد هر ژبپوه وپوهيږي او همداسې يې بېرته ژبپوهنيزه ور کړي.
۲ – په همدې بنسټ پښتو – چې مونږ يې ليکو- ترانزټيو ورب نه لري او همداسې سبجکټ او ابجکټ او اکټيو او پاسيو هم نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته باید ګډ فکر وشي، دا و ما ته اړیین برېښي، خو اندول یې هرو مرو شته.

۳ – د کړنوییونو ګردان یا بنه-بدلون په پښتو کښې نه شته

۴- د نومویيونو بنه-بدلون په پښتو کښې نه شته

۵ – د خویيونو بنه-بدلون په پښتو کښې نه شته

۶ – پسېځاینیوي یا اړیکوییونه او دنده یې اړیکې دي: لپاره، څخه،سره، کره ...

یادونه: پښتو مخځاینیوي یا پرېپوزېشنونه نه لري.

۷. پښتو یوه ابرګاتیو ژبه ده ۱۴۹ .

– مورفېونه. هغه غوره یې: پوهېدنوړوني له، تر، پر.. او پوهېدنغزوني یا سفېکسونه

۸ - اړیکټینګووني او همدا یې دندې دي. ما د مخه حالت بللی اود موږ ژبپوهانو، که داسې کله رایاد کړي وي، نو پېر یې بللي، خو د دندې له مخې دا د وییونو په منځ کښې اړیکې ټینګوي، چې له همدې امله یې دا نوم کېدی شي.

د موږ یوه ستره ستونځه نابلدتیا ده، چې دا د ژبې وروسته- پاتېوالی دی او هر څه یې را ته ستونځمن کړي دي، خو دا چې له خپلې ژبې او د هغې له وییونو سره بلد یو، ورسره بلدېدل یې دومره ستونځمن نه دي. اول پرېپوهېدل، بیا بلدېدل.

پښتو ژبه ډېرې ځانګړتیاوې لري، لکه پورته مو چې ځنې په ګوته کړل، نو له دې امله له نورو ژبو څخه سخته او د پېچلي ژبلار لرونکې ژبه ده، چې دا د ما په لیکنو کښې روښانه کوم..

له الماني سره یې پرتله باندې کوونه

زه غوښتونې دا لاندې الماني پر پښتو باندې نه ژباړم.

الماني ژبه څلور کاز، کاسوس یا ښه یې اړیکتیګووني case & Kasus لري، بنه بدلیږی یا فلکتیرن کیږي او له پښتو سره یې پرتله کونه:
یادونه: له الماني پسې بیا پښتو راځي.

den Nominativ, 1. Fall, Wer/Was-Fall

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی:په پښتو کښې دا د کړوني اړیکټینګوونی. د څوک، چا، څه. دلته ګوره نومیناتیو نه شته. دلته کړونی دی. دلته دا پوښتنځاینیوي درې دي او دا هم د اوسمهال لپاره. دا په وروسته لیکنه کښې روښانه شوی.

دویم: د نه کړوني اړیکټینګوونی. دا په درې ډوله دی:

دویم ۱ : د پرېکړوني اړیکټینګوونی. چا، څوک، څه. دلته ګوره چا او څوک ځایونه سره بدل کړي دي. وروسته روښانه کېږي.

دا ګوره پرېکړونی دی، چې الماني یې نه لري.

den Genitiv, 2. Fall, Wes(sen)-Fall

دویم۲ : د خاوندوالي اړیکټیګوونی. د چا، د څه. دا په پښتو کښې هم لرو.

یا د اړیکوییونو اړیکټینګوونی den Dativ, 3. Fall, Wem-Fall

دویم۳ : د داتیو یا اړیکوییونو اړیکټینګوونی. له-، په-،پر- و- تر-. ترچا، تر څه، په چا، په څه او ..... دا هم په پښتو کښې لرو، خو دلته له پسېځاینیو، څخه، سره، کره، او پسې سره. ګورو چې پښتو مخځاینیوي نه لري.

den Akkusativ, 4. Fall, Wen/Was-Fall

اکوزاتیو حالت: پښتو اکوزاتیو ژبه نه ده

په لاندې کښې یې په الماني ژبې بېلګه

“.Die Frau gibt ihrem Bruder den Hut ihres Mannes,,

Die Frau das Subjekt (im Nominativ),gibt(transitiv verb) *ihrem Bruder* das Dativ-Objekt (= Ergänzung im Dativ), *den Hut* das Akkusativ-Objekt (= Ergänzung im Akkusativ) und *ihres Mannes* das .(Genitiv-Attribut (= Ergänzung im Genitiv

پښتو یې: ښځه(کړونې(دا په الماني کښې سبجکت(په نومیتاتیو کښې) دی)) و ورور ته(داتیو یا د اړیکوییو اړیکټینګوونی دی) د هغې(خاوندوالی) د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېړه(خاوندوالی(دا په الماني کښې اکوزاتیو وو او په پښتو کښې خاوندوالی دی) خولې(پرېکړونی یا شی) ورکوي(کړنويي، چې کړونی او پرېکړونی لری).

په یو څه، چې یو څه و سرته رسیږي، نو هغه پر یو څه باندې کړنه ده او هغه څه نو باید پرېکړونی وي. داسې ښه نه برېښي، دا ،،ورکوي،، باید د ترانزېتیو ورب انډول کړنویی وي، چې له کړوني سره پرېکړونی ولري.

دا د کړنوییونو لکه، ځم، خورم، د ــم سره غزونه د نومويیونو اړیکې د غونډالې و توکو ته د هغوي د روښانه کولو لپاره غزوي.

یادونه: په دې لیکنه کښې مو دې لاندې څه ته گوته ونیوله، چې پښتو نومیناتیو نه لری، خو موږ په پښتو بیا کړونی لرو او کله، کله یې همداسې د اکوزتیو پر ځای باندې نه

کړونی او همداسې د اکتیو او پاسیو لپاره، همداسې د ترانزیتیو ورب لپاره په پښتو کښې کړنوییونه لرو، چې هغه کړوني او پرېکړوني لري.

گورو، چې دا د کړنوییونو غزونه یواځنی ده.

دا به بیا لنډ وڅېړو، چې و ما ته پوره غوره برېښي.

:

له ابرگاتیو څخه ژبلاریز څه پوهېږو؟

ابرگاتیو د ژبو له هغې ډلې څخه ده، چې هغه نومیناتیو او اکوزاتیو ژبې نه وي؟

دا نو څنگه نومیناتیو او اکوزاتیو ژبې نه دی؟

روښانونه یې: دا د ما ژبپوهني یا دلته په لومړۍ برخه کتاب کښې روښانه دي، خو دا چې دا تر یوې پولې پورې ستونځمنه ده، نو دا به هم لږ وڅېړو او دا دې هم په یاد وي، چې همدلته په همدې کتاب کښې مې په یوه نابلده او روښانه توگه ښوولې ده.

په پښتو ژبلار کښې دا په اړیکتینگوونو کښې روښانه ده، خو دې د الماني کاسوس Kasus دا دوه اړیکتینگووني به یې داسې لږ روښانه کړو.

Wer; was

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاز یا کاسوس، چې پښتو یې اړیکټینګووني دي تر اوسه پورې د پښتو ادبیاتو کښې داسې منظم نه دې څېړل شوي. د ما په کتاب کښې شته او دا د سم لیکلو لپاره ډېر اړیین دی.

د دې پورته دوه نومځاینیو ته مونږ درې پوښتنځاینیوي لرو: څوک، چا، څه، چې دا د هغوي په څېر نومیناتیو نه دي او کړوني دي.

پښتو دوه اړیکټینګوني، کېز یا کازوس لري: رېکتوس او اوبلیکوس یا کړوني او نه کړوني، چې دا هم د پښتو د ژبپوهانو کتابونو کښې هېڅ نه دي څېړل شوي.

دا چې زه په الماني ژبه پوهېږم او هغه مې وتونژبه هم ده، نو دا خپلې غوښتنې به یې د الماني ژبې پر بنست باندې یا له پرتله کولو سره وښایم، چې دا یا لماني یوه ابرګاتیو ژبه

نه ده او په یوه یادوه بېلګو سره به یې هغه بېلوالی وښایم:

پښتو چې ایرګاتیو ژبه ده، نو نومیناتیو اواکوزاتیو ژبه نه ده.

که مونږ ولرو:

(Er(1) hat(2) mich(3) geschlagen(4

دا پورته د الماني ژبلار پر بنسټ باندې یوه اکوزاتیو غونډاله ده، اېر(۱) نومیناتیو او میښ (۳) او اکوزاتیو ابجکت دی، چې په پښتو کښې نه شته، نو ژباړه یې د داسې لړروښانونې

سره: ګیشلاګېن(۴) (د شلاګېن ورب،، تېر وخت) ترانزیتیو ورب دی چې سبجکت او اکوزاتیو ابجکت لري. سبجکت چې نومیناتیو دنده لري او ابجکت اکوزاتیو دنده لري.

بیا: پښتو سبجکت، ابجکت او له دې سره نو ترانزیتیو ورب هم نه لري

د الماني پښتو ژبلاریزه ژباړه یا ښه یې انډول:

هغه زه ووهلم.

په پښتو کښې ،،هغه،، کړونی دی. دا په دې پوهېدنه چې نومیناتیو نه دی(مونږ په پښتو کښې دوه کړوني لرو: زه او ما، چې دواړه په بېلابېلو وختونو او له بېلابېلو ویبونوسره بل ډول کارول کیږي)، ،،زه،، د اوس وخت لپاره پرېکړونی دی او نه اکوزاتیو. ګورو چې ،،وهل،، هغه کړنوی یا بوختوالیوی دی، چې کړونی او پرېکړونی لري. مونږ دلته دا کړنویي ترانزیتیو نه لیکو، دا هغه کړونی دی، چې کړونی او پرېکړونی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه بله بېلګه يې له الماني څخه.

(Für(1) mich(2

په پورته کښې (۱) اکوزاتيو مخ-اړيکوی يا مخځاينيوی دی او (۲)اکوزاتيو نومځاينيو دی.

پښتو يې: د ما لپاره.

په پورته کښې ،، د ،، پوهېدنوړونکی مورفيم، په ،، د ما،، کښې و ،، ما،، ته د خاوندوالی پوهېدنه ورې او ،،لپاره،، پسځاينيو دی يا اړيکويی دی. ګورو چې د ،، د ما لپاره،، د خاوندوالي اړيکتينګوونی دی.

ګورو، چې د دواړو ژبو ژبلاريز تو پير يې څومره دی.

نو د دې د پوهېدنې لپاره بايد د ژبې په کورنۍ وپوهېږو، چې د اېرګاتيو له کورنۍ څخه ده.

له درې يا فارسي ژبې سره يې پرتله کونه:

زه د فارسي پر ژبلار باندې نه پوهېږم، خو په څه چې پوهېږم او ستونځې يې، نو هغه به داسې وښايم:

تو مرا(يا ما را) زدي.

زه به دا د فارسي ګرامر(؟) له مخې او يا دا درې ژبې څوک يې چې ژباړي -او ستونځې همدلته دي- وژباړم.

تا ما ته ووهل، ځکه چې دوی نه پوهيږي يا ودې ته يې پام نه ويی يا نه شي کېدی، چې پښتو دوه کړوني لري. خو اوس به يې د پښتو ژبلار سره سم وژباړو:

تا زه ووهلم.

ګورۍ کړوني په پښتو کښې زه او ما دي او د دې لپاره په درې کښې يو من (د ما اند) او په نورو ژبو لکه انګرېزي او الماني کښې هم يو شتون لري، نو اوس به دا ،، زه،، دی څنګه و ژباړي د ،،را،، پر پښتو پوهېدنه باندې نه پوهېږي يا يې پام ور ته نه شي کېدی.

که اوس له پښتو څخه، تا زه و وهلم، نو څنګه به يې په درې و ژباړم؟....

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته به پر دې باندې یوه غزولې لیکنه وکړم، که وخت اجازه راکړه.

ما پر دې باندې نسبتآ ځان ښه پوه کړی، ځکه چې زه په الماني پوهېږم او الماني یوه نه اېرګایو ژبه ده، چې دا اوس یې پر ژبلار باندې هم پوهېږم، له دې امله و خپلو ستونځوبیو ته رسېدلی شم. ژبه په رېښتیا سره یو ستونځمن ریښه ده.

په اړیکټینګوونو کښې د کړونو او نه کړونو پوښتنوییونه:

یادونه: دا مې خوزند او نه خوزند اړیکټینګووني بللي.

پوښتنه: د کړونو: څوک، چا،څه.

د نه کړونو : د پرېکړونو: چا، څوک، څه

د خاوندوالي: د چا، د څه. دلته ګوره ،، څوک،، نه شته او نه ،، زه،، شته دی.

د داتیو: له چا، له څه. په چا، په څه، پر چا، پر څه، تر چا، ترڅه، و چا، و څه.

دلته پوښتنه دا پورته ،،د، له، پر، په، تر، و او نور. دا نو پوهېدنوړونکي مورفېمونه دي، چې د ،، چا،،، چې د تېر مهال لپاره کړونی او د اوس مهال لپاره پرېکړونی دی

پوهېدنه یې پر نه کړونو و د چا، د څه، له چا، له څه ، پرچا، پر څه، او و نورو ته وړل کیږي. یا دا هغه نومویيونه دي، چې د ،، ما ،، پوهېدنه یې، چې کړونی او په اوس مهال کښې نه کړونی دی و ، د ما، له ما، پرما ... ته یې د نه کړونو پوهېدنه وړې ده.

په دې پسې نو بیا پسېځاینیوي یا اړیکوییونه- لپاره، څخه، سره، کره، پسې، پورې، باندې، کښې، ته او که نور وي- راځي .

دا کېز(کاز)، کازوس یا اړیکټینګووني جوړوي یا د دې اړونده اړیکویونو دنده یې بیا په اړیکټینګوونو کښې روښانه کړې ده:

دا اړیکټینګووني تل د غوندالو په منځنۍ برخه کښې ځای نیسي.

--- دا هم ـ لکه چې ومو لیدل- هرو مرو نه ده، چې موږ دې د هرې بلې ژبې پوهنيز وییونه ولرو، خو باید ښه وځېړل شي، چې اړونده یې میندلکېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لاندي به د ومخ ته ليکنې څه تکرار او څه ورزياتونه وي، خو داسې په بل ډول ده او و ما ته يې هغه د ليکلې بلډولوالی او لوستل يې و ما ته کټور بربښي. په زړه پورې ده.

-- پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده. پيل

دا چې په نورو ژبو او په پښتو کښې له دې سره د موړ ژبپوهان سوچبوچ نا بلده دی او دا به دلته په ګوته کړم، چې موږ په پښتو کښې ټولې ستونځې هم- له دې سره د نابلدتيا له امله - لرو، نو دا به لږ ښه وڅېړو او دا به د خبرو منځ زړی يا منځټکی وګرځوو:

له اېرګاتيو څخه ژبلاريز څه پوهېږو؟

يوه پيل يادونه۱: دا به په داسې يو ډول وښايو، چې دا ښوونډول به يې همداسې نابلد وي، لکه خپله دا د څېړلو څه، خو پوهوړ دي.

-- په هره ژبه کښې هر ژبتوکی يو پېژند لري او په بنسټ يې دنده پېژندل کيږي، بېلګه يې راوړل کيږي او بايد راوړل شي.

پېژند:

اېرګاتيو ژبې د ژبو له هغې ډلې څخه دي، چې هغه نوميناتيو او اکوزاتيو ژبې نه وي.

دا نو څنګه نوميناتيو او اکوزاتيو ژبې نه دی؟

روښانونه يې:

ګورو چې خبره ټوله په کاسوز يا کاز case & kasus کښې ده. ما دا د دې نوم له دندې سره سم اړيکنيوونی يا ښه يې اړيکټينګوونی بللی، چې دا يې ټيکټاک خوی يا کارونځای دی. دا چې پښتو نوميناتيو او اکوزاتيو ژبه نه ده، نو هرو مرو له اړيکټينګووني سره مو سر او کار دی.

لومړی به د الماني ژبې کاسوس داسې لږ يا د کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – الماني ژبه چې د اېرګاتيو ژبو له ډلې څخه نه ده، څلور کاسوس يا اړيکتينګووني لري: بې له څېړنې

نوميناتيو، جينيتيو، داتيو او اکوزاتيو.

د کازوس سره سم يا له دندې سره يې سم په الماني کښې نوموېوونه فلکتيرن کيږي يا بڼه بدليږي او دا نوموييونه غوره کوي يا داسې دي:

Ich; mein, mir, mich

دا د الماني نوموييونو بڼه بدلېدنه ده، چې موږ يې په پښتو کښې دا بڼه بدلېدنه نه لرو

--- دا د کازوس يا اړيکتينګوونو غوره دنده ده او داسې و مخ ته ځو:

--- و به ګورو چې د Ich لپاره چې نوميناتيو دی، پښتو اړوند دوه نومځاينيوي لرو:

زه او ما، چې د کارولو دندې د ما د ژبپوهنې په کتاب کښې پر ورسره بلده توګه باندې روښانه دي. (دلته هم ستونځې شته، چې روښانه به يې کړو). بلځای کښې.

-- و به ګورو چې د mein لپاره پښتو اړوند ،،زه،، نه لرو او ،،ما،، يې لپاره ليکلی شو، خو د پوهېدنبدلېدني سره، چې د،،ما ،، پوهېدنه بايد بدله شي او دا د کړونی او پرېکړوني ،، ما ،، نه وي يا د هغوی سره ،، ما ،، نه وي يا ښه يې: چې هغه کړونی او پرېکړونی يواځې،، ما ،، نه وي. دلته نو بايد د ،، ما ،، دنده د يوه مورفېم له لارې څخه يا پر مرسته باندې بدله شي، چې دا مورفېم ،،د ،، دی او دا ،، د ما،، کيږي، چې خاوندوالی دی.

-- و به ګورو چې د mir لپاره پښتو اړوند،،زه،، نه راځي او،،ما،، يواځې نه شو لرودی، ځکه چې ،، ما ،، کړونی دی، نو بايد يو څه وي، چې دنده يې له کړوني او پرېکړوني څخه ونه کړوني ته راواړوي. پوهېدنوړنه.

---- دا به ګوره ښه په پام کښې ونيسو، چې پر دې باندې به نو موږ دا زه، ما د پښتو د اړيکتينګوونو لپاره څنګه برابروو او ايا د اړيکتينګوونو سره سم دا د پښتو نومځاينيوو لپاره څنګه ترتيبوو يا ښه يې ترتيبيږي؟

په دې هکله په پښتو ليکنو کښې تر اوسه پورې هېڅ - يا هېڅ بريالۍ او سمه څېړنه نه ده شوې، نو له دې امله هم لږ نابلده او ستونځمنه ده او سره منل هم همدومره ستونځې لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ما هم ورته له هغې بلدې لارې څخه یوه بله د روښانه-کولو لار هم (هغه بل ډول یې د ما په بل کتاب کښې شته یا به دلته هم راوړل شوې وي)غوره کړه

پر ترتیب باندې دلته به د ، زه،، یا ،،ما،، لپاره دا راوړم:

دا نه څېړم، خو دا چې پښتو ولې نومیناتیو او اکوزاتیو ژبه نه ده، دا به لږ روښانه کړو:

یوه پر المانی باندې یا د الماني اکوزاتیو غونډاله:

Ich schlage dich

په پورته کښې Ich سبجکت، schlagen ترانزیتیو ورب او dich اکوزاتیو سبجکت دی.

که موږ دا پورته غونډاله په پښتو وژباړو یا یې انډول ولیکو، نو لیکو:

د دې پورته په بدنه د اوس مهال لپاره.

--- زه تا وهم.

د تېر مهال لپاره:

(Ich(1) habe(2) dich(3) geschlagen(4

د پورته غونډلې لږ روښانونه:

(۱) نومیناتیو یا سبجګت، (۲) د تېروخت مرستندوي کړنوی، (۳) اکوزاتیو ابجکت او (۴) ترانزیتیو کړنویی دي.

د ا به پروا ونه لري، که دلته هم راوړو، چې په پورته غونډله کښې دا اصلي د غونډلې وییونه شته. دا به وروسته روښانه شي.

د الماني ژبلار سره به سر او کار ونه لرو، خو د پښتو به روښانه کوو.

د پورته الماني غونډالې پښتو پوهېدنه:

---- ما ته ووهلې.

له همدې ځایه څخه به هرڅه په پام کښې نیسو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- موږ په پورته دواړو غونډالو کښې، کړونی، پرېکړونی او کړنوییونه لرو، چې خپله دا نومونه يې د الماني له نومونو سره پوره توپير لري.

ګوری الماني همهغه سبجکت دی او ابجکت لري د ترانزيتيو کړنوي سره او له دې امله دا الماني غونډاله اکوزاتيو ده. دا سجکت او ابجکت پر پښتو باندې يا په پښتو کښې انډول يې کړوني او پرېکړوني دي او ترانزيتيو پر پښتو باندې هغه کړنويی دی، چې کړونی او پرېکړونی لري. دلته دې د دې و پوهېدلو ته پوره پام وشي.

--- دا د پښتو غونډالې، نو د ژبلار له مخې کړوني دی. نو په پښتو کښې د اړيکټينګوونو

پېژند:

--- پښتو دوه کاز، کازوس يا اړيکټينګووني لري: رېکتوس(ولاړ يا کړونی) او اوبليکوس(پروت يا نه کړونی)

کاز يا کاسوس، چې پښتو يې اړيکټينګووني دي تر اوسه پورې داسې منظم يا پر دې توګه باندې يا هېڅ نه دې څېړل شوي. د تکرار بخښنه دې وي.

دا چې دا ډېبېر غوره دي، نو که لږ ورسره ډېر تم شو هم بده به نه وي:

پښتو ژبه دوه اړيکټينګووني لري

يادونه: له دې ليکنې څخه د مخه (له مخ ۱۴۹ څخه) په اړونده ليکنه کښې مې دا نومونه او متن داسې په بل ډول او هيله مې ده چې معياري شوی به وي، ليکلی. خوزند او نه خوزند.

لومړی: rektus کړونی اړيکنيوونی يا اړيتينګوونی.

دويم: oblikus نه کړونی اړيکنيوونی يا اړيتينګوونی:

يادونه: ما دا اوس پهيوه تېره ليکنه کښې خوزنده – او نهخوزندهاړيکټينګووني بللي او را راته موخه-ور بربښي. دا نو چې څنګه نور تاسو څغلوئی د اسو کار دی.

دويم۱ : پرېکړونی اړيکنييونی يا اړيتينګوونی

دويم ۲: نه کړوني اړيکنيووني يا اړيتينګوونی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دویم ۲ هم دوه دي:

دویم۲۱ : د خاوندوالي اړیکنیوونی یا اړیتینګوونی.

دویم ۲۲ : د اړیکوییونو اړیکنییونی یا داتیو یا د اړیکوییونو اړیتینګوونی. که دا ابلاتیو یا رابېلېدونکی و بولو، ښه به وي. که وشو په بل ځای کښې به دا لړ روښانه کړو :

لومړی: کړوني اړیکتینګوون: دا چې ښه وربانديِ و پوهېږو، دا لاندې یادونه:

لومړی غوره یادونه: پښتودوه ډوله کړنوییونه لري

۱ ـ هغه کړنوییونه، چې یواځې کړونی لري یا هغه وییونه چې کړل کیږي.

یادونه: دا د خبرو ده، چې دا به درې وي یا دوه، خو زه اوس د دوه-وو پلوی یم.

لکه: کړوني: زه ځم، زه لاړم....

۲ – هغه کړنوییونه چې د کړونې برسېره پرېکړونی هم ولري یا یو څوک پر یو څه باندې څه کوي. لکه: زه تا وهم. ما ته ووهلي.

یوه غوره د کړنوییونو له پېژند څخه:

کړنوییونه په پښتو کښې ښه بدلېدنه نه لري او د دې ښه بدلېدنې انډول یې د سفېکسونو یا هغه پښتو یې پسې تړلی، چې د ندې له مخې ما پوهېدنغزوونی او کاروني له مخې

هداسې دی، بللي، ځکه دا د نورو وییونو سره چې راځي، نو پوهنه یې غزوي او دلته د کړنوییونو پوهېدنغزووني دي. دا پوهېدنه یې چې غزیږي، دا بنستوییونه دي.

اوس راځو و لومړي اړیکتینګووني ته:

دې لاندې ته به هم همدلته پام وکړو:

موږ په پښتو کښې د نومو ییونو د یوګڼ لپاره دوه نومځاینیوي لرو، چې دا یې د نورو ژبو سره پوره توپیر لري:

لومړی کس:زه، ما.

دویم کس: ته، تا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم کس: هغه، هغه، هغې.

کله، کله د ه پر سر باندې یو ګوډی الف راځي، چې ما تراوسه پورې یا کله نه دي لیکلی.

---او د ډېرګڼ لپاره لرو: موږ، تاسو، هغوي....

یادونه زه به زه او ما د لیکنې د لنډونې لپاره راونیسم.

د اړیکتېنګوونو یا کاسوسcase; Kasus پېل:

په دې لیکنه کښې داسې په نابلده توګه و مخ ته تللی یم، خو فکر په دې کې وکړی، چې څنګه مې دا د پښتو اېرګاتیووالی ښوولی.

موږ له کازوس یا اړیکتېنګوونی څخه و مخ ته ځو او دا په پښتو کې دوه دي، چې همدلته به و ښوول شي. ۱ – کړونی. ۲ – نه کړونی: دا هم دوه دي: ۲ ۱ پرېکړونی. ۲ ۲ نه کړونی او دا هم دوه دی ۲ ۲ ۱ د خاوندوالې اړیتېنګوی. ۲ ۲ ۲ : د داتیو یا د اړیکوییونو اړیکتېنګوونی.

لومړی: کړونی:

--- د اوس او تېر مهال لپاره: له هغه کړنویی سره، چې پرېکړونی نه لري: زه ځم، زه لاړم. پام دې وي، چې دا دنده یواځې ،،زه،، و سر ته رسوي.

--- د تېر مهال لپاره کړنوییونه، چې پرېکړونی لري: زه منه خورم، ما منه وخوړه.

یادونه۱ :

په پورته کښې ګورو، چې د اوس مهال لپاره ،، زه،، کړنوی راځي او د تېر مهال لپاره ،، ما ،، ، چې دا ،، ما ،، به وروسته هم مل وي د مورفېمونو له لار څخه، چې هغه پوهنوړونکي دي او اړونده پوهېدنه به و نومویيونو ته یووړل شي.

یادونه: دا یادونه راته همدلته اړینه برېښي، چې غونډلې باید پوره ولیکل شي او نه یواځې پوه وړ او نیمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو خو د مور ژبه ده، که کومه غونډاله نیمه ولیکو، نو هم پوهېږو، چې موخه څه ده. لکه: ځم. دا به لومړی کس وي، خو دا پوره غونډله نه ده. د کړنوي څخه یواځې غونډاله نه جوړېږي.

هره غونډله لږ تر لږه له دوه وییونو یا ژبتوکو څخه جوړه، چې نوموی یې دی او کړنوی.

هغه کوچنۍ غونډاله کښې باید د کړنويي سره کړونی وي، لکه: زه ځم او همداسې له ،،وهم،، سره. له دې سره باید کړونی او پرېکړونی وي، که نه! نو بیا دا ناپوره غونډاله ده. زه یو څوک یا یو شی وهم او نه یواځې ،،وهم،، یا زه وهم. دې کښې به ورسته یوه کوچنۍ لیکنه و لیک، چې دا کړونی به په پرېکړونی اړیکوي پورې اړه و نه لري؟

دویم اړیکتینګوونی، کاز یا کازوس :

دا له هغو کړنوییونه سره راځي، چې کړونی هم ولري. دا له نامه څخه هم څرګنده ده.

اوس مهال: ته ما وهې.

تېر مهال: تا زه ووهلم

یادونه: ګورو، چې په کړوني اړیکتنګووني کې زه د اوس مهال لپاره کارول کیږي او ،، ما ،، د تېر مهال لپاره، خو په پرېکړوني کښې په څټ د اوس مهال لپاره ما او د تېر مهال لپاره زه راځي.

یادونه: موږ د نه کړونو اړیکنیوونو یااړیکتینګوونو لپاره دوه څه ته اړتیالرو، چې هغه به یې د مخه و څېړو او دا دوه اړیکتینګوونو کې به دا په یاد ولرو، چې،، ما ،، په یوه کښې د تېر مها لپاره کړونی او بل کښې د اوس مهال لپاره پرېکړونی دی، نو دا ،، ما،، په نورو اړیکتینګوونو کښې داسې خپلواکه دنده یا هغه لرلې پوهېدنه نه شي لرلی، چې هغه یواځې د کړونو او نه کړونو لپاره یې لري. دا دي:

پېژند-
مورفېم د ژبپوهنې یوه غوره کلمه ده او د مورفولوژي(د وییونو د جوړښت او بنې پوهنه) جوړښتبرخه ده. دا کلمه د زړې یوناني له *morphē* (مورف= بڼې) څخه رابېله شوې ده.

لند: مورفېمونه یا پوهېدنوړوني: موږ د پوهېدنوړونې لپاره ځانګړي مورفېمونه لرو او دا دي: د ، له، په، پر، تر، و، چې دا ،،د،، د خانوندوالي اړیکنیووني لپاره دی یا راځي او دا نور د پسېځاینییو- یا داتیو اړیکتینګوونو لپاره کارول کیږي یا له هغو سره راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسي ځاینیوی (پوستپوزېشن) یا ښه یې اړیکوییونه: دا د دندې له مخې د اړیکو لپاره کارول کیږي، نو د دندې یا د خوي له مخې ځکه اړکوییونه بلل کیږي

دا دي: لپاره، مخامخ، څخه، سره، کره، پسې، باندې، پورې، کښې،ته او تر.

د خاوندوالي اړیکټېنګوني لپاره: لپاره، مخامخ(؟؟). او دا نور یې د اړیکوییونو اړیکټېنګووني لپاره راځي.

او س دا دوه۲ اړیکټېنګوني:د خاوندوالي اړیکټېنګیووني: دما لپاره، د ما مخامخ

دویم ۳ اړیکټېنګووني: د اړیکویونو اړیکټېنووني یا داتیو – لپاره: څخه، سره، کره، پسې، باندې، پورې، کښې،ته-

که نور وي، هغه دې بیا نور ژبمینه-وال ولیکي- کارول یې:

--- له هغه څخه(سره، کره، پسې)

--- په هغه کښې.

--- پر هغه باندې. پرما پورې، لکه پرما پورې ختې نښتي.

--- تر هغه پورې.

-- - و هغه ته

یادونه او ډېره اړینه: د دې ،،تر،، وزر پرېکړې، دا پرته له داسې ځای څخه، چې یو څه پای مومې، په بل ځای کښې یې راوړل پوررررره ناسم دي.

--- و ما ته.

یادونه: له دې سره مو دا هم وښوله، چې دا ،،له، تر، پر...،، او نور یې پرېپوزېشنونه نه دي او په دې یادونه کښې غوره دا هم ده، چې پښتو ژبه پرې پوزېشنونه نه لري.

دا به هم په پام کښې ونیسو، چې دا دلته راغلي فونېمونه چې و نوموییونو ته پوهېدنه وړي، هر یو یې لکه دلته چې لیکل شوي، د خپل اړونده اړیکوییونو سره راځي او نه په بل ځای کښې، دا ،، تر،، یواځې د پورې سره راځي او نه په بل ځای کښې او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به دا اړيکټينګووني د تکيه-اړ نومځاينيوو سره هم وڅېړو، خو لومړی د اينکليتيکي نومځاينيوی، چې له دې سره هم پر منظمه توګه باندې پوره نابلد يو او معياري کار ورباندې نه دی شوي.

اړيکټينووني يا کازوس د اينکليتيکي او پروکليتيکي نومځاينيوو سره:

پروکليتيکي:

لومړی: کتاب مې-، دې -، يې واخست

دويم ۱ : سپين مې وهي.

يادنه: دلته ګوره داد تېر وخت لپاره نه راځي.

زه سپين ووهلم.

دا داسې برېښې چې دا ،،دويم۱ :،، د ،، زه،، لپاره نه راځي.

دويم ۲ : سپين مې ورور دی.

اړيکټينګوونی د اينکليتيکي نومځاينيوو سره

لومړی: را، در، ور د لوريز کړنوييونو سره. راځه، درځه....

دويم -را(، در، ور) څخه(سره، کره، پسې، باندې، کښې، پورې)

له دې امله مې دا د اړيکوييونو اړيکټينوونی (هم) بللی يا بولم.

دا اوس په اينکليتيکی او پروکليتيکي يا پسې تکيه-اړ او مختکيه اړ نومځاينيوي

يادونه: په پښتو کې د موږ ستونځې تولې همدلته دي، چې پرې غږېدلي يو:

بېلګې:

۱ –زه له هغه څخه (سره،کره، پسې...) لاړم.

۱۱- زه ور څخه(سره، کره، پسې) لاړم.

لرو: له هغه = ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - تر کابل پورې. ور پورې. تر کابل = ور

۳ –زه نن په کور کښې یم. په کور کښې. زه نن ور کښې یم. په کور= ور

۴ –کتاب پر مېز باندې پروت دی. کتاب ور باندې پروت دی. پر مېز= ور

۵ – پر ما پورې. راپورې. پر ما =را

۶ – و سپین ته. ما و سپین ته وویل. ور ته وویل. و سپین = ور

بیا لنډ: (له ما، له تا، له هغه...تر ما...، پرما...وما،..) = (را، در، ور).

.

له دې سره مو دا وښوول چې: له، تر، پر، و، په.... بل څه نه دي پرته له مورفېمونو څخه، چې د نومویيونو یا و یو بل څه ته پوهېدنه وړي، چې اړیکنیوونو سره سمه پوهېدنه ولري. دا هم پوره نابلد څه دي، خو بنسټیز او پرلار دي، چې پوهېدنه یې ساده ده.

اړیینه یادونه: د پښتو په زیاتو ادبیاتو کښې لولو، چې په پښتو کښې، په ځانګړې توګه اړیکوییونه نه لیکل کیږي یا پرېښوولکیږي یا ور څخه تېرېږي(زه یې په رښتیا درته وایم، چې پر ،،حذف،، باندې نه پوهېږم، چې څه ته به وایي، خو دومره پوهېږم، چې یو څه دا د ما له لیکلو څه څخه به وي. بخښنه دې وي)

دا دمخه تېر به په یاد کښې لرو او اوس بېرته ځو و هغې د الماني غونډالې ته.

Ich habe dich geschlagen

موږ له دې سره وښوول، چې پښتونومیناتیو ژبه نه ده. اوس راځودې ته دا کړنویی ګرداني حالت geschlagen په الماني ژبه کښې ترانزتیو بللکیږي او دا یې ځوی دی، چې سبجکت او ابجکت لري. دا د پښتو انډول یې نو څه دی؟

دا د پښتو انډول یې کړنویی دی، چې کړونی او پرېکړونی لري.

اوس به دا په یوه بله الماني غونډله کښې وښایو، چې دله ته هم د خاوندوالي حالت په ګوته کوي او د خاوندوالي اړیکټینګوونی دی.

لرو: Dieses Buch ist für mich

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د mich ځاينيوو په پښتو کښې ،، د ما ،،دی. ،، د ،، مورفېم او ،، ما،، کړونی ته پوهېدنه وړي. الماني اکوزاتيو ده او پښتو د خاوندوالي غونډله ده.

دا کتاب د ما لپاره دی.

ګورو، چې دا يوه د خاوندوالي اړيکتينګووني غونډاله ده.

موږ څه وکړل؟

موږ له دې ليکنې سره دا وښوول، چې پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده.

لنډ بيا: اېرګاتيو ژبې هغه دي، چې نوميناتيو او اکوزاتيو ژبې نه وي.

پښتو يوه اېرګاتيو ژبه ده.

د ويیونو نه ليکل او پوهنيز څه چې پښتو يې نه لري.

لږ ګوته به دې ته ونيسو، چې په پوهنو کښې د پښتو ويیونو له پرېښولو يا نه کارولو سره دا ويیونه ورکيږي او د دې ليکنې بله هغه غوره برخه به داوي، چې څه مو د نورو ژبو يا الماني په پرتله ژبه نه لري او څه سم نه دي، څېړل شوي.

پښتو يوه لرغونې ځوانه ژبه ده. ځوانه ځکه ده، چې پښتو، ګومان مې دی، له ۱۹۶۴ ز ک (؟) څخه راپه دې خوا په افغانستان کښې رسمي او ملي ژبه منل شوې ده، خوله هغې څخه وروسته يا تر اوسه پورې داسې غښتلي نه ده پيل شوې.

بله ستونځه دا ده، چې د پښتو په ټولو پوهنو آن په پښتو کښې هم، دې ژبې – د هيواد د لومړۍ ژبې په څېر- خپل پوهنيز ځای نه دې نيولی.

هو! ګورو، چې ټول پوهنيز ويیونه، هغه د ژبې پوهنيز ويیونه مو هم په پښتونه دې او په ژبه کښې مو د پښتو ويیونه لږ برېښي، دا له دې امله، چې د موږ د ليک لوست خاوندانو خپلې زدکړې په پښتو نه وې کړې او دا لږۍ لا تر اوسه پورې لږ يا ډېره همداسې روانه ده. که په کومه پوهنيزه ليکنه کښې پښتو نومونه ولېکې، نو د موږ پښتانه دې هم تورنوي، چې يا ژبه ستونمنځه کيږي او يا د نورو نا پښتنو لپاره پوهنه هم ورباندې ستونځمنه کيږي. موږ ګورو، چې موږ هغه ډېر ساده نومونه هم په پښتو نه شو منلی. زه پر دې باندې ځکه پوهېږم، چې زه ګورم، يواځنی کس يم، چې په ځانګړې توګه پوهنيزې ليکنې مې هم په پښتو کوم، د سمون کونتنيونه په دې کښې نه شته، خو د پښتو په نومونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پوهېدل یا ځان نه پوهول یې هغه ستره ستونځه ده یا و دې نورو ته کله، کله د خندا برېښېدل . ما له خپل ځان سره دا پرېکړه کړې، چې تر کېدونکې پولې پورې به زه خپلې لیکنې په پښتو کوم او همداسې له خپلې پرېکړې سره ریښتونی پاتې شوی یم. زه دا خبرې نه غزوم، ودې ته راځم، چې اوسنۍ موخه مې ځرګنده کړم، چې پښتو پوهنیزه ده او پر پښتو باندې پوهنیزې لیکنې کولی شو.

-- پښتو ژبې په دې لنډ او نه پوره ورته چمتو شوې وخت کښې پوره وده کړې او دا تر اوسه پورې د پښتو استادانو برکت او نه ستړی کېدونکی هلې ځلې دي.

.

-- مونږ په پښتو ژبه کښې او په ځانګړې توګه ګرامر یا ژبلار کښې پوره ستونځې لرو، چې د دې لپاره د چا د نه کار کولو ملامتیا نه شته، ګوته مې ورته ونیوله، چې د مونږ د مشرانو کار په دې لار کښې نه هېرېدونکی او نه ستړی کېدونکی وو او دی.

ما هم له شلو کالو څخه را پر دې خوا باندې ځان د ژبې یا له ژبلار سره بوخت کړی او په دې ترڅ کې مې د لسو کتابونو په شاوخوا کښې – د پښتو ګرامر او اړوند- لیکلی، چې اخرنی کتاب مې دا دوه میاشتې د مخه چاپ شوی او له یوې اونۍ راپه دې خوا په

ketabton.com کښې هم د لیدلو لپاره خور شوی، چې د ما په اند ژبلاریزې ستونځې په کښې له توان سره سم پوره اوبی شوي دي او دا هلته کتل کېدی شي.

دې ته به ګوته ونیسم، چې د ما کتابونو منځپانګه – د ژبلارې هم- د نورو ژبپوهانو دکتابونو له منځپانګې سره پوره توپیر لري. زه له دې لیکنې سره لنډ و تاسوته هغه څه وړاندې کوم، چې په ژبه کښې شته، خو دا تر اوسه پورې نه دې لیکل شوی، یا ورته پام نه دی شوی او یا ورته پام نه شو کېدی.

زه به هغه څه دلته و تاسو ته وړاندې کړم، چې په ژبلار کښې باید وي، خو هغه تر اوسه پورې نه دې لیکل شوی، پرته د ما له لیکلو څخه.، چې

یادونه: د ما لیکنې په پښتو دي، دا به د ګرانو لوستونکو لپاره یوه ستونځه وي، خو که څوک یې د وړباندې پوهېدلو مینه لري، نو ساده – دا چې په پښتو دي - وړباندې پوهېدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پیل څخه یې رانیسو، بې له شنني، شننه یې د ما د ژبپوهنې په اخرني کتابتون کښې کتلی کېدی شي، زه هم خبرو ته وخت پوره لرم.

یادونه: په لیکنه کښې دا پېژندونه نه – یا سم نه دي ورکړشوی، د اړونده ژبوییونو د کارولو موخه هم نه ده روښانه یا هغه خوي یې، چې دا کړنوییونه ورڅخه پوهېدلی شي.

-- هرځومره چې یو څوک په بله ژبه و پوهیږي، د خپلې مورنی ژبې ځای نه شي نیولی.

په مسلکي یا ریښه-اړونده وییونو کښې خپلې ژبې ته مه شا کوۍ. په هیڅ پوهنه کښې او په ځانګړې توګه پښتوپوهنه کښې هم په خپله ژبه کښې و خپلو وییونو ته مه شا کوۍ.
ما شمېرپوهنه، فزیک، پښتو ژبه، هوښیارو ویناو، فلسفه او ټولیز سم اند کښې کتابونه لیکلي او ژباړل. دا مې په پښتو لیکلي او که ګوری یې او پام ورته وکړۍ، دا مې په پښتو

لیکلي. که خپله ژبه په مسلک یا ریښه کښې ونه کاروو، نو دا مو د ژبې له کار څخه د لوېدلو او له منځ څخه د تللو هغه ساده، لنډه او هرو مرو لار ده. هر څه د ځان او خپلې ژبې لپاره کوۍ او د بل چا و ژبې ته د زیان رسولو اجازه نه شته.

--- دا چې پښتو یوه ابرګاتیو ژبه ده، دا د موږ ژبپوهانو په پام کښې نه ده نیولې یا و پام ته نه راتلله.

--دموږ د پښتو لیکوالانو د ژبنیزو او نورو غوره وییونو پېژندونه روښانه نه دي ورکړي.

--- دا باید همدلته په یاد راوړو، چې په ژبه کښې هر وی یاژبتوکی یو پېژند لري او په بنسټ یې دا بیا یوه کارونه یا ښه یې، دنده لري او بېلګې یې راوړلکېدی شي.

--کړنوییونه، بوختوالي وییونه یا مهالوییونه: کړنویوونه په پښتو ژبه کښې ښه بدلېدنه نه لري، خو دا کړنوییونه دا دنده له سفېکسونو یا پسي تړلو، خو ښه یې پوهېدنغزوونو سره پوره کوي.

--نوموییونه: په پښتو ګښې نوموییونه ښه بدلېدنه نه لري. روښانونه یې په اړیکتینګوونو کښې راغلې.

-- خویوییونه: په پښتو کښې خویوییونه هم نه ښه بدلیږي، خو جګیږي د ښه، ډېر ښه، خوراښه او خورا ډېر ښه سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موږ د پښتو ژبلار کښې د موږ ژبپوهان دا ستاپښنومونه بولي، خو داد ستاپښنوییونو یا خویوونو سره توپیر لري او د څېړني موخه یې خویوویونه دي

یادونه: په الماني ژبه کښې د درېواړو بڼه بدلیږي.

-- په پښتو ژبه کښې پرېپوزېشنونه یا د مخه اړیکوییونه نه شته. دموږ لیکوالان هغه څه چې پرېپوزېشنونه بولي، ناسم دي او هغه پوهېدنوړونکي مورفېمونه دي.

-- په پښتو کښې موږ یواځې پوستپوزېشنونه یا پسې اړېکوییونه لرو.

-- په پښتو کښې پرېفېکس یا مختړلی، خو بڼه یي و مخ ته پوهېدنغزوونې نه لرو. خو اړونده پسې تړلي پسې پوهېدنغزووني لرو، چې له دې امله به یې پوهېدنغزووني و بولم.

-- په پښتو کښې د مورفیمونو په هکله ډېرې لیکنې شوي، خو د سم پېژند او د کارونو

دندې یې هېڅ نه دې روښانه شوې.

-- موږ د پښتو ژبې ژبلار لپاره دوه ډوله هغه غوره او روښانه دنده لرونکي مورفېمونه لرو، چې هغه مو هرو مرو ډېر په کار راځي او دا یواځې د ما په کتاب کښې کتل کېدی شي او یا یواځې د ما څېړنه شته او باوري ده.

-- پوهېدنوړونې او پوهېدنغزوني مورفېمونه.

-- پوهېدنغزووني سفېکسونه یا پسېتړلي، چې د مورفېمونو یوه ډله ده .

-- په پښتو ژبلار کښې سم یا پوره د کاز یا کازوس – چې د پېژند له مخې دا اړیکتېنګوونکي دی - څېړنه نه ده شوې، چې د موږ د پښتو لیکوالانو نا سمونونه ټول یا هغه ډېر یې له همدې امله دي.

-- موږ پښتو لیکوالان په دې نه پوهیږو، چې پښتو یوه ابرګاتیو ژبه ده، نو په دې هم نه پوهیږو، چې پېژند یې څه دی.

-- موږ پښتانه ژبپوهان یا ډېر یې په دې نه پوهیږو، چې پښتو پرته له ځانیزو نومځاینیو ځخه کلیتیکي- یا تکیه اړ نومځاینیوي هم لري. دا مختکیه-اړ پسې تکیه-اړ نومځاینیوي، دا د موږ ژبپوهان د ناتوانه، لوریز او ځنې نورو نومونو لاندې لیکي، خو دا چې دا یوه ګډه ډله ده، پر دې باندې نه پوهیږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چې د ژبپوهنې کتابونه ګورم، پوره ورسره زوربږم، دا......

لنډ: پښتو دا لاندې څه نه لري؟

--- د کړنوييـنو بڼه-بدلون يا ګردان.

--- د نوموييونو بڼه-بدلون يا ګردان.

--- د خويوييونو بڼه-بدلون بدلون يا ګردان.

--- پرېپوزېشنونه يامخ-اړيکوييونه يا و مختـه اړيکوييونه.

--- پرېفېکسونه، و مخ ته تړلې يا مختړلی يا بڼه يې: پوهېدنغزونې.

د دې په پام کښې له نه نيولو يا نه لرلو سره پوره ناسمونونه و رامنځ ته کيږ.

څه په پام کښې نه دي نيول شوي يا نه شو نيولکېدی؟

پوهېدنوړونکي مورفېمونه يا ناسم ور څخه پوهېدل او اړيکتيېنګوونکي. پوستپوزېشن او دنده يې، چې پوهېدنغزونه ده. رېکتوس او اوبليکوس.

په پښتو کښې د دې پورته په کوته شوو پېژند او کارونه يې تر اوسه پورې نه دې پېژندل شوي يا يې پېژند نه دی ورکړل شوی او تولې يا هغه ډېرې ستونځې هم خوندي لري.

له وييونو څخه تېرېدنه نه شته(څه تکرار لري)

په پښتو غونډلو کې له وييونو څخه تېرېدل ژبلاريز نه دي. بل ډول تکرار، خو ګټور.

د مور. ډېر يا ټول ژبپوهان او ژبمينه وال په دې اند دي، چې ګوندې پښتو کې د ځنو وييونو ويلو او ليکلو ته اړتيا نه شته او کېدی شي ورڅخه تېر شو (حذف ؟؟؟).

راځی ، چې دې ته لږ فکر وکړو، چې په پښتو کې له وييونو تېريدی شو او که نه؟

--- د پيداښت پر بنسټ باندې يا - له لورې څخه: دا چې ژبه پيداښتي ده، نو له پيداښتي پيداښت څخه خو تېرېدل د پيداښت سره په مخامخوالي کې دی.

دپيداښت سره سم د پښتو وييونو څخه تېرېدل، نو له دې امله ناسم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- دې ته دې پام وي، چې ژبه د مشورو او ګوتپورته کونو له لارې نه ټاکل کيږي، ځکه چې پيدابښت نه ټاکل کيږي، دا دي، چې څنګه دي. کله هم چې يو څه د مشورې له لارې شوي، ناسم شوي، نو ناسم او پوره ناسم شوی، چې بېلګې يې ډېرې دي، خو دوه به يې له تاسو سره شريکې کړم.

١ – ژبپوهانو غوښتل، چې ګوندي د عربي مايع لپاره به په پښتو کې څه نه وي، هغه ته يې اوبلن نوم وټاکه، چې اوس هم دمور. ليکوالان يا له راديو-تلوېزيون د ښتښېدوني يا غاز لپاره اوبلن واورم، پوره زوربږم او همداسي يې د ستاندارد، سويه او ستحي لپاره د کچې کارول، چې دا هم ناروا دی، کارول او د دوي ټاکل پوره ناسم دی. سرې له دې څخه داسې بايد وپوهيږي، چې دوي پر دې باندې نه پوهيږي. ما ته به ډېره بخښنه کوي، زه په رښتيا د خپلو پښتنو پوهانو ډېر درناوی کوم، خو دلته نو بل څه وليکم؟

هغه څه چې بهيږي، بهېدونکي دي. دا تل لرو اوستاندارد او سويه د کچونې څه نه لري،

او له دې امله ورته نه کچون اله او له همدې امله نه کچيږي. دامې يوه ورځ له راديو څخه واورېدل، چې ،،په جلال اباد کې د کابل په کچه روغتون جوړ شو،، او سمه بده راته وبرېښېده.

ما چې څېړنه په کې کړې، دا له ويبونو څخه تېرېدلو ستونځې هم ټولې دپښتو په څلورم حالت کې يا ښه په ٢ ٢ ٢ اړيکټينګوونې کښې دي، چې اوس به يې سره روښانه کړو.

د دې روښانونه هم ډېره ساده او د پيدابښت په مټ پوره روښانه ده.

داسې به و مخ ته ولاړ شو او له پيل څخه به پردې اړونده غوندلو باندې پيل وکړ:

لومړی:

-- په هغه باران ورېده.

-- هغه باندې باران ورېده.

-- پر هغه باران ورېد

-- پر هغه باندې باران ورېده

دويم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- په کور یم او همداسې

-- کور یم.

-- کور کې یم.

-- په کور کښې یم

-- له ما لاړ

-- د ما نه لاړ.

-- له ما څخه(سره، کره، پسې) لاړ.

ولې موږ په دې پوهیږو، چې موخه مو څه ده او ولې هغه موخه بې له ژبلار له لارې

څخه سمه یا نیمګړې سمه بریښي؟

ور څخه تېرېدل یا حذفول ژبلار ده او که څنګه؟

ژبلار له ژبې څخه راوزي او نه ژبه له ژبلار څخه. دې ته مو تل باید پام وي.

لرو: له ما څخه نو انډول یې راڅخه. که له ،،څخه،، څخه تېر شو، څه به ولرو.

-- ولې نو دا ستونځې تر اوسه پورې نه وې یا نه دي اوبی شوې؟

ژبه مو پنځه زره کلنه، خو دپوهنې ډګرته دا شاوخوا اویا کاله کیږي، و دولتي ته راوتلې او دا هم داسې په نیمه نیمخوره توګه یا داسې په خوېبدا، چې پخپله پښتنو یې هم د څېړلو توان دومره نه لاره.

پوښتنه: دا ولې، چې پښتنو د ژبلاریزې ودې توان نه لاره؟

ځواب: دا ځکه چې پښتنو یا هغه ډېرو پښتنو خپلې زده-کړې له ښوونځې څخه نیولې تر پوهنتون پورې په پښتو نه دې یا نه وې کړې، نو یو څه پر ژبلار باندې هم نه پوهېدل او

سم یې و فکر ته نه شو راتللی. له دې امله مو هم په ټولو پوهنو کښې هغه ریشه-یې یا مسلکي نومونه هم په پښتو نه دي، چې دا مو د ریښه-ییزو ستونځو سره هم مخامخ کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ما بېلګه د الماني ژبې سره: پرته له فارسی او پښتو له بلې ژبې سره هم نه دې مخامخ شوې، چې په هغې کښې مخمس ته د ژباړې له مخې پنځه ګوډی وايي. خبره د بلد او نه بلد نه ده، خبره د نابلد ده او دا کېدی شي بلد شي او بايد بلد شي. د فارسي له امله موږ همهغه د عربی نومونو سره بلد يو او غواړو چې – که ژبې ته مو زيان وي او که نه – همهغه وساتو، دا چې زه دا بل ډول په نورو ژبو بلد يم، د ما زړه دا نه شي منلی، دا دې همداسې وي، خکه چې ورسره بلد يو.

د ما پرابلم: له يوې خوا پوهنې په خپله خونديونه کښې ستونځې لری او له بلې خوا د نابلد پښتو ويونو سره مخامخ کېدل دوه برابره ستونځې و منځ ته راوړي.

هيله ده مرسته وکړی:

۱ – د موږ د پښتو له ستورو څخه کوم يوه ښوونځی اونورې زدکړې په پښتو کړي؟

۲. پښتو يوه ابرګاتيو ژبه ده ۱۷۲ .

- لومړی د پښتو ژبلار يا ګرامر چا په پښتو ليکلی او ايا خپلې د ښوونځي او پوهنتون زدکړې يې په پښتو يا بله کومه ژبه کړې وې.

۳ – د موږ له ستورو څخه اروابناد رېښتين صيب خپل د پښتو ګرامر کتاب په فارسي ليکلی وو، دا چا، کله په پښتو ژباړلی او له دې ژبلار کتاب څخه چا د مخه د پښتو ژبلار کتاب په پښتو ليکلی؟

هرو مرو دې نيټه داسې نږدې که وي هم سمه ده

په هر ډول د دې شرايطو لاندې اوس هم دموږ ژبې د موږ د ژبپوهانو په هلو ځلو او د ډېرو رېړو پر ګاللو باندې يې دومره د پام وړ وده کړې. په هغه وخت کې د موږ ژبپوهانو دومره امکانات هم نه لرل، چې پرته له عربي او په ځانګړې توګه فارسي، د نورو ژبو له ژبلار څخه کار واخستلی شي. د ژبلار لپاره خو له نورو ژبو څخه نور څه و لاس ته نه راځي، خو داپېژندونه بايد سم راواخستل شي، چې هغه اوس کېدونکي دي.

که تاسو د موږ د پښتو ژبې ټولې د بېلا بېلو پوهنو پوهنيزې ليکنې وګورئ، نېمګړې نه، چې له ترنوييونو او اړيکوييونو څخه پرته پښتو په کې نه شته.

موږ د ژبې پر غنی کولو پسې ګرځو، خو د خپلو وييونو په ساتلو کې ناتوانه يو، چې دا د خپلو پښتو وييونو ساتل مو بايد لومړنۍ دنده وي.

له ما څخه مې تل ليکنې اوږديږي، خو لنډ داسې مخ ته ځو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موږ څلورم حالت مو د پسېځاینیو حالت بللی او ګورو چې ستونځې په همدې کې دي، نو غواړم لومړی تازه د پسېځاینیو پېژند بیا راوړم.

پسېځاینیوي: د ښوونځي په ژبلاریزو ادبیاتو کې اړیکویونه یا پسې وییونه هم بلل کیږي، یو وییډول دی، چې یو رابند ټولګی جوړوي او د منځپانګ وي او په ګرامري ښنونو کې ځاینیوی شوی. پسېځاینیوي د ژبلار له مخې څخه د یوه نوموییونو ګروپ یا ډله غواړي او له دې سره یو حالت یا اړیکټینګوونی لیدوږ په نخښه کوي. دا چې د نوموییونو پسې ځای نیوی یا اړیکویونه راځي، له همدې امله پسېځاینیوی یا اړیکویونه هم بلل کیږي او دا یوه ډله ده، چې ځاییز، وختیز، څنګه والي، راټولونکی، سره له دې، اړیینوالی پوهېدنې

لېږدوي یا وړي او په پښتو او نور ژبو کې ښه بدلېدونکي نه دي.لکه: څخه، سره ،کره، لپاره، پورې، کښې او نور

یادونه: دا لاندې لیکنه کېدی شي تکرار وي، د دېبخښنه دې وي.

تکیه اړ- او ځانیز نومځاینیوي. دا هم تکرار لري

داسې یو څه به د پسېځاینیوو یا اړیکوییونو او اړیکټینګوونو ښه روښانونه نوره هم تکرار وخېږو. تکرار ته مه سټړي کېږئ.

له هرڅه څخه د مخه د اړیکټینګوونو Kasusپېژند: په پښتو کې دوه اړیکټینګوني لرو: کړوني او نه کړوني: ۱- کړونی. ۲ – نه کړوني. پرېکړونی، د خاوندوالي حالت او د پسېځاینیوو حالت، کاسوس یا حالت څېړي چې نوموییونه د غونډلې د نورو توکو سره څه اړیکې لري او دا نوموییونه څنګه له حالت سره ځان سنبالوي. په نورو ژبو له بېلګې څخه یې په الماني ژبه کې نومځاینیوي بدلیږي، خو په پښتو کې دا دنده د حالت مورفېمونو

نیولې، چې خپله کومه پوهېدنه نه لري، خو د نومویون سره مل ځان د حالت سره سنبالوي یا برابروي او که سموي او دا دي: ،، د ،، د خاوندوالي لپاره د نوموییونو دنده بدلون لپاره مورفېم.

،، له، تر، پر، په، و،، د پسېځاینییو لپاره د نوموییونو دنده بدلون لپاره مورفېمونه.

دې ته بیا بیا ګوته نیسم، ځکه چې زیات ناسمونونه همدلته راځي، چې دا مورفېمونه یواځې او یواځې په همدې ټاکلو ځایونو کارول کیږي او بس.

اوس راځو نومځاینیوو ته: موږ په پښتو کې دوه ډوله نومځاینیوي لرو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی - ځانیز نومځاینیوي او کاروني يې

دويم-   کليتيکي يا تکيه اړ نومځاينيوي او کارونه يې. دا نومځانيوي په ربښتوني په يوه څه پسې تکيه اړ وي او يا ان چې ورپسې سليښ - يا نښتي وي.

ګډه کارونه او د کاره-ونو پرتله- کونه يې.

و لومړي ته : دا په دوه برخو وېشو:

پيل يادونه: زه به يوائې د لومړي کس نومځاينيوي يا - - لپاره نومځاينيوي وکاروم.

لومړی ۱ – يوګڼ: زه، ته، هغه،هغې...

لومړی ۲ – ډېرګڼ: موږ، تاسو، هغوي

لومړي ۱ ته: دلته د هر کس لپاره دوه دوه نومځاينيوي لرو:

لومړی ۱ ۱ – زه، چې د کړنويونو لپاره د اوس او راتلونکي وخت لپاره کارول کيږي او د هغه کړنوييونو لپاره، چې پرېکړونی نه لري، د تېر وخت لپاره هم.

زه ځم، زه لاړم، زه خورم،ما وخوړه، خو.. نور لاندې.

لومړی ۱ ۲ – ما، چې د تېروخت د هغه کړني لپاره کارول کيږي، چې پرېکړونی ولري، په دې پوهېدنه، چې دا کار په يو څه د څه د کړو سره سرته رسيږي. ما وخوړ(ه)

و لومړی ۲ ته: د ډېرګړو د کړنو لپاره دا نومځاينيوی ،، ما، موږ، ...،، نه بدليږي. موږ(تاسو، هغوي) وخوړل (لاړو) .

يادونه: پوښتننومځاينيوي دي: څه، چا. که موږ دلته پوښتن نومځاينيوي د زه او ما په ځای وليکو، نو دا چا د کړوني لپاره راځي او په پرېکړوني کې نه راځي.

بېلګه: څوک څوک وهي. چاڅوک وواهه.

و دويم ته: تکيه اړ نومځانيوي په دوه ډوله دي:

دويم ۱ – د مخه تکيه اړ نومځاينيوي دي: را ، در، ور

دويم ۲ – پسې تکيه اړ نومځايميوي:مې، دې، يې، مو(دا د موږ او همداسې د تاسو لپاره کارول کيږي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دویم ۱ ته- دا دوه ځایونو کې یا دوه ډوله کارول کیږي یا که له کړونو او نه کړونو سره نومځاینیوو(رېکتوس - او اوبلیکوس) حالتونو څخه و مخ ته لاړ شو، نو په دواړو کې کارول کیږي.

دویم ۱ ۱ – که دا نومځاینیوي د کړونو په څېر وییونو و مخ ته راشي یا ورسره نښتي یا سلېښ وي، نو د کړنوییونو سره لوریز کړنوییونه په ګوته کوي، لکه راځم، راځي، ورځې، ورځي، ورځۍ....

بله بېلګه: راکوې، ورکوم، درکوي او نور.

و دویم ۲ ته: دا هم دوه ډوله کارول کیږي یا ښه یې په دوه حالتونو کې کارولکیږي.

دویم ۱ ۲ – دا تکیه اړ نومځاینیوي تل په یوه نوم، نومځاینیوي او یا یو څه پسې تکیه وي.

که دا نوم یا دا یو څه یانومځاینیوی د پرېکړوني په حالت کې وي، نو پسې کړنه راځي یا که کړنه پسې راشي، نو دا پسې تړلی نوموي یا څه یې پرېکړونی دی.

بېلګه: ته مې ووهلې، زه یې ګوزار کړم. هغه دې راوړ. کور مې واخست.

یادونه: ګورو، چې موږپه پښتو کې همدا دوه نومځاینیوي ، زه ،ما او... لرو، چې د کړوني او پرېکړوني لپاره کارول کیږي. له دې څخه داسې پوهیږو، چې د لومړي او دویم حالت یا د کړوني او پرېکړوني حالت لپاره.

دویم ۱ ۲ - که ولرو: (را،در، ور)(څخه، سره،کره،پورې، باندې، ته.....)

دلته دا پوره یو حالت دی، چې کېدی شي د پسځاینیوو حالت یې وبولو، ځکه، چې دا و مخ ته تکیه اړ نومځاینیوي، ټیک وپسځاینیوو ته تکیه دي او نه بل څه ته.

دا اوس د ځانیزنومځاینیوو سره څنګه لیکو؟

له ما سره (څخه، کره، پسې) = را سره(څخه، کره، پسې) له دې لرو چې:

را = له ما

تر ما پورې = را پورې دلته بیا را = ترما

په ما کې = را کې له دې لرو: په ما= را

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ما باندې = را باندې.له دې څخه لرو: پرما = را

و ما ته = را ته. له دې څخه لرو: و ما = را

له پورته څخه لاس ته راځي، چې: له، په ،پر، تر ، ته، باندې...... مورفېمونه دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري، خو د اړونده پسې نوم یا نومځاینیوي دنده بدلوي. دلته د ،، ما ،، ، چې د کړوني او پرېکړوني لپاره په بدل ډول کارول کیږي، دلته يې دنده، له ،، د ،، سره، چې ،، دما کور ،، لیکل کیږي او ،،د ما،، د خاوندوالي نومځاینیوي کیږي او همداسې د پسېځاینیوي حالت کې هم د د ،، ما ،، دنده د (له، په ، پر، تر ....) سره په اړونده ډول

بدلیږي.

دا یداونه دې ورسره د نورو روښانونو له امله مل وي: که د ،، ما ،، کړنوی وي، خو دا د رېکتوس یا پرې کړوني حالت دی او که د پرېکړوني کړنوی پسې راشي، نو پرېکړونی یا

اوبلیکوس دی او که نه، نو دابیا د نهکړونو حالت دی، چې په اړونده ځای کښې به روښانه شي.

په پورته پسېځاینیوي اړیکتینګووني کې دا هم غوره ده، چې:

۱ - له ،،له،، سره: څخه، کره، پسې ټاکلکیږي او له څخه، سره ، کره پسې سره ،،له،، یواځنی ټاکلکیږي.

۲ – له ،،تر،، سره ،،پورې،، یو یواځنی ټاکلکیږي.(دا یو ویاځنی په دې پوهېدنه چې تر یواځې هلته راځي، چې پورې یې پای کې راځي او پورې هم هلته راځي، چې تر وي ،، تر کور پورې،، بل ډول ناسم دی او بس).

۳ - همداسې له پر سره باندې او په څټ له باندې سره پر.

۴ - له ،،و،، سره ،،ته،، او په څټ

دا اړیین دي، چې بیا هم ګوته ورته ونیسو، چې، له، تر، په، پر، و او که نور په مدې ژبلاریزه ډله کې راځي، بل ځای کې ځای نه لري، د مور ژبپوهان او ژبمینه وال يې دا ،، تر ،، دېر کله ناسم کاروي.

یوه غونډله او شننه يې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه و خپل ورور ته د خپل مېړه خولۍ ورکوي.

په پورته کې ښځه کړونې، وخپل میره ته (د پسېځاينيوي حالت پوره کونه)، د خپل مېړه(خاوندوالي حالت پوره کونه)، خولۍ (پرېکړونې حالت) ورکوي(کړنه).

پای لاس ته راوړنه: موږ د دې ليکنې سره داسې وښوده يا ښه يې: بيا نوره هم روښانه کړه، چې پښتو څلور حالتونه لري: کړونی، پرېکړونی، خاوندوالي او د پسېځاينيو حالت (دې ته دې پام وشي، چې څنګه ښه نومول کيږي).

يوه غوره يادونه: د موږ ډېر ناسمونونه له همدې مورفيمونو له ناسم کارونې سره و منځ ته راځي، نو ما هم لږ زيات پام و همدې ته وکړ.

و دويم: ۲ ۲ ته: که ولرو: کور مې کوچنی دی، نو دا د ځانيز نومځاينيوي سره دا سې ليکو: د ما کور کوچنی دی، په دې پوهېدنه چې د ،، ما ،، سره يو بل مورفېم ،، د ،، مل شو او ،، ما ،، دنده يې بدله کړه.

د مخه مو په ليکنه کې ولېدل، چې هلته ،، مې ،، د ،، ما،، په پوهېدنه وو.

د ژبې د پيداېښت په بنسټ پوهېږو، چې لرو: د ما کور کوچنی دی. دلته خو بې له ،، د ،، څخه، چې ،، ما ،، يواځې وي، څه نه پوهېدل کيږي او ،، د ،، هم ديوه مورفېم په څېر خپلواکه پوهېدنه نه لري، نو ،، د ،، له ،، ما،، سره يو ځای د خاوندوالي نومځای نيوی کيږي (دلته دې فکر وشي، چې دا ،، د ما،، نومځاينيوی شو او که ؟؟؟؟) چې د خاوندوالي حالت اړيکتينګونی غوره کړ.

دلته ليکوچې: دما کور کوچنی دی. دا به د خاوندوالي اړيکتينګونی وبولو، چې دی.

دلته نو ،، د ،، څه شی دی او دنده يې څه ده؟

بيا: دلته ،،د،، يو مورفېم دی او کومه خپلواکه پوهېدنه نه لري، نو دنده يې بايد بل څه وي او هغه داده، چې د لته د ،، ما ،، دنده بدلوي، چې دا ،، ما،، په مرسته د خاوندوالي نومځاينيوی شو او د ،، ما ،، دنده يې د کړوني څخه و د ،، د ،، سره مل د خاوندوالي – يا نه کړوني نومځاينيوي و ،، د ما ،، ته راوسته.

دا بيا روښانه په ګوته کوو، چې ،، د ،، يواځې او يواځې همدا دنده لري او بس.

دا حالتونه يا اړيکتينګوني د پوښتنو په بنسټ رامنځ ته کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: دا لیکنه مې هم څه وخت د مخه لیکلې، چې دامې لا نه وو څېړلي، چې پښتو ابرګاتیو ژبه ده.

پیل یادونه: په پیل یادونه کې به دا په پام کې ونیسو، چې ما دا اړیکتېینګووني د الماني له حالتونو یا اړیکتېینګوونو څخه څېړلي، چې پښتو حالتونه یا اړیکتېینګووني یې ورسره سر نه خوري، خو کټه مې ترې اخستې او پل په پل به په دې لیکنې کې د دې ستونځو لپاره اوبې ګورو (ستونځوبی لکه ګړوبی)

نومیناتیوNominativ (له لاتین څخه، نومونی یا نومونیز)

یادونه: دا چې پښتو ابرګاتیو ژبه ده، نو نومیز یا نومیناتیو په پښتو کښې نه شته او دا نومیزپه پښتو کښې کړونی دی.

په ګرامر کې د یوه اړیکتېینګووني نومه-ونه ده، چې له هرڅه څخه دمخه (دمخه مې ناسمه،، د هرڅه له مخه،، لیکلی وو) په جمله کې د شي د نخښوني په چوپړکې دی، د دې له پاره دا هم تیپیکي یا نومه-ونییز دی چې د یوه شي د خپلواک کاروني له پاره رامنځ ته کیږي (دا په دې پوهېدنه، چې بې د بل له واکه).

یادنه: یوې له مخه تېرې یادوني سره موږ نومیز اړیکتېینګوونی په پښتو کې نه لرو او دا په پښتو کښې کړونی اړیکتېینګوونی دی.

لنډ: دا اړیکتېینګوونی دی، چې د ،،څوک-، چا – او څه اړیکتېینګوونی،، بلل کیږي، د یوه اړیکتېینګووني سیستم په توګه رامنځ ته کیږي، چې دا نومیناتیو – اکوزاتیوسیستم بلل کیږي.

بیا: د نومیناتیو یا د ،، څوک-،،،چا - ،، او ،،څه اړیکتېینګوونی.

موږ د ګړنو یا بوختوالي له مخې د دوه ډوله لیکنو سره مخامخ یو:

لومړی:

یوه یادونه پسې شته

سپین یا هغه وکار ته ځي

سپین یا هغه و کار ته لاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین یا هغه به وکار ته لاړ شي

سپین یا هغه و کار ته تللی وو

څوک و کار ته.......

سپین یا هغه

زه و کار ته ځم

زه و کار ته لاړم

زه به و کار ته لاړ شم.

زه و کار ته تللی وم.

دویم ډول یې:

زه مڼه خورم

زه به مڼه وخورم

ما مڼه وخوړه

ما مڼه خوړلې وه.

لنډه یادونه: وروسته به وګورو، د ،، زه کا رته لاړم،، په ځای به سم ،، زه وکار ته (و)لاړم،، سم ولیکو. د ژبلار او په ژبلار کې د ما د نوو میندنو په بنسټ (دا دې هملته (همهغلته) وکتل شي).

دا همداسې د دویم کس له پاره ته او تاسې راځي او د ریم کس له پاره هم هغه او هغه راځي(په دې دریم کس کې لیکنه یو ډول ده، خو د ویلو څخه برېښي، چې لومړۍ ه څرګنده یا روښانه ه ده او په دویم کې بیا دا پڅه ه ده او که بل ډول یې بولۍ. هغه زور او زورکی مې ښه نه راځي، چې په پښتو کې نه شته)

یعنې په دریواړو کسانو کې یې توپیر یو ډول دۍ، چې د کړنې پرته یې په څو کړنو کې پوښتننومځاینیوی هم بدلیږي، نو له دې امله دا د څه - ، چا- او څه حالت دې.

مور و کار ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک و کار ته ځي؟ ځواب: مور

کالیمینځی خرابیږي.

څه شی خرابیږي؟ ځواب:کالیمینځی

یادونه: و ماته هم دا نومونه توکلي د لیکونې (قلم) خولې ته راځي.نه پوهیږم،،چې دا اله، چې کالي پرېمینځي،کالیمینځی، کالیمینځونی یا کالیمینځونکی وبولو. او که نه،نو کالي مینځلو اله. څنګه مو چې خوښه وي.

لاندې به کلیوالي لیکنې او معیاري لیکنې سره یا ښه د اېریکټینګونو له غونډلې سره په ګډه وګورو او دا او اړونده لیکنې تل داسې سمې او معیاري ي :

زه باغ ته ننوتم زه و باغ ته ننوتم.

زه باغ کې یم. زه په باغ کې یم.

زه د باغ نه لاړم او نور. زه له باغ څخه لاړم(ولاړم)

د ما سره له ما سره

په میز شته پر میز باندې شته

ما پورې راشه یا تر ما پورې راشه

تر ما راشه. تر ما پورې راشه

انګلیسي نوموېونه، چې د یوه اېریکټینګوونې اړوند دي

بیا او بیا لیکم، تر منځ...، ترمخه، ... او او دا ټول ناسم دي. ،،تر،، یواځې او یواځې د پسېځاینیوي مورفیم دی، چې دا پسېځاینیوی یې ، پورې دی او له نوموي څخه د مخه

راځي، چې و هغه ته پوهېدنه وړي اوبس.

دا مو هم باید په پام کې وي، چې پښتو یواځې او یواځې پسېځاینیوي لري او دا دي:

پورې، ته، سره، څخه، کره، باندې، کې، او نور یې تاسو ولیکی.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه

ولې مو و ژبې ته ناسم نومونو یا ویيونه راننباسل شوي دي؟

که ومې کړای شو، نو په دې هکله به یوه بله لیکنه وکړم.

و پښتو ته ناسم راننباسل شوي ویيونه

دا لاندې لیکنې له دې څخه د مخه په درنو خورونو دعوت او تاند کښې خورې شوي دي.

دلته هم هڅېدلی یم، غونډلې اولیکنې یې ژبلاریز سمې کړم.

په ژبه کې باید انارښي (ګډوډي) واکمنه نه وي

ژبه د ولس ده او څوک یې په خپله خوښه نه شي بدلولی، بې له پوهنیزو څېړنو څخه.

دا تر اوسه پورې وماته تجربو ښوولې، چې ناسم څه ټولنه زر خپلوي، ځکه چې نوي وي اود دې پر هکله باندې مخامخ بیا هرڅومره هلې ځلې چې وشی، ډېر یې ډېرې ستونځمنې و بیرته سمیږي.

پر پښتو باندې لیکل اوکه پښتو سوچه کول:

هر څه چې په پښتو کښې کېدونکې وي، کېدی شي یا شونتیا لري، باید پر پښتو باندې شي او په اندوله پښتو، که نه د یو څه لپاره باید د پښتو یو نامناسب ناانډول وی له ځان څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا نه کړو، چې دا کار مو په لیکنو کې ډېر کیږي او ما له همدې امله لیکنې هم پرې یا ور باندې کړي.

زه په دې ډول لیکنوکې سوچبوچ ځانله یم اوپه دې اند کښې هم ځانله یم، نو باید له دې څخه د مخه ملامت وکنډل شم. خوکه د ما په دې لیکنوکې، که بې ځایه د ژبلارې اوسم اند څخه لرې څه وو، نوتاسو په ما ځان مه ګوناه کاره کوی، زه به ځان پخپله هغه و ځان ته مناسبه جزا و اکم.

زه نه ځانپالی یم او نه په هرڅه ځان راته پوه بریښي، خو د ما هسې په پښتو کې و دې ناسمونونو ته را فکر شو.

په ژبه کې انارښي یا ګډوډي واکمنه او ځواکمنه نه ده اونه باید وي. په ژبه کې هم ـ لکه نوروپوهنوکې ـ د هر څنګه ودې لپاره لارې (قوانین) شته دی.

دا چې د موږ ټولنه وروسته پاتې ده، نوژبه مو هم ورسره کړیږي، موږ په خپله ژبه کې زیات وخت د نورو ژبو د هغو زیاتو مسلکي ویونو لپاره انډول په خپله ژبه کې نه پیژنو، داسې نه وایم، چې نه یې لرو، ځکه چې په هره ژبه کې هر وی چې په پیدابښتي توګه په بله ژبه کې شته، هغه هرومرو په پښتو کې هم شته دی. موږ په خپله ژبه کښې ډېرلرودي ویونه پرېښودې، نه دې لیکلی یا نوره هم ښه را څخه پاتې دي، ځکه چې پوهنه موپه بله ژبه زده کړې او هغه د خپلې ژبې ویونه راته اوس داسې هکپک کونکي بریښي.

یوه ساده بیلګه یې همدلته راوړو:

موږ غونډوسکه لرو، خودا چې په پوهنه کې موکره کارولې، دا نه منو، چې ګوندې د عربې د کرې انډول به پر پښتو باندې غونډوسکه وي. یعنې د کرې انډول مو، چې غونډوسکه ده شته، خوله یاده مو وېستل شوې او اوس چې چا ته ووایې در پورې خاندې هم، چې ګوندې کره څنګه غونډوسکه شي.

موږ چې تراوسه پورې په ټولو پوهنو کې څه لوستي، نو هغه موپه نورو ژبو لوستي او د نورو ژبو ویونه مو په خپله ژبه کې راننباسلي او ان تردې پورې چې دا مو منلي. موږ هغه څه چې لولو، په پیژند یې پوهیږو، خو لا تراوسه پورې په خپله ژبه کې د هغه نوم پر انډول باندې نه پوهیږو، نو له دې امله اړتیا پیښیږي، چې د دې ویونو انډول پر پښتو باندې پیدا کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دا انډول شته او که پیدا کوو یې اوکه دا انډول ټاکو؟

پورته مو وویل، چې په ژبه کې ګډوډي واکمنه نه ده، په ژبه کې د هر څه له پاره لاري شته، نو له دې امله موږ د نه بللو یا په پوهنو کې پرېښودي، چې د نورژبوانډول ویونه باید په پښتوکې پیدا کړو، ټاکل یې ناسم دي او تراوسه مو چې څه ټاکلي هغه هم ناسم دي، چې په لاندې کې به یې روښانه کړو.

موږ دا په ژبه اویا نوروپوهنو پوه کسان، موځانونه باید دومره غوره ونه ګڼو، چې په ژبه یا نوروڅه کې مو څه شي منځ ته راوړی اویا مود کومې بلې پرې پوهیدلي ویي لپاره کوم بل وی منځ ته راوړی اوکه دا کار مو کړی وي، نوناسم به وي، چې دا به هم وروسته وګورو

په ډېره بخښنه: زموږ پخوانیو ژبپوهانو پښتو ته اړیین ډېر ښه نومونه هم ټاکلي، د خوي سره سم، چې موږ یې تل باید مننډوي وو.

سلمه به څنګه سلنه شوې وي؟

زموږځني پښتوپوهان اوبیا چې دوی ژورنالستان هم وي، د خپل (نه) ابتکار له امله چې کړی یې وي، نو د شپې خوب وګوري اوپه فکر کې شي، چې راځه نن یوڅه وکړه او هغه نو بې له دې چې په سم او ناسم یې پوه وي په ژبه کښې خپل ګډوډ اند ورتپې اووایي، چې دا سلم خوماته ښه نه برېښي راځه دا سلن کړه، خکه چې دا اسې اوهغسې دی او یا د درې ژبې د دې یا هغه وي سره..... دی او یو پر ژبلار باندې سم او سم اندیز دلیل خو ورته نه لري او نه یې لرودی شي. دی خوژورنالست یا پښتو پوه دی، دا چې یوڅوکسان دا له رادیو تلوېزیون څخه واوري، نو اندي، چې دا خوګوره چې څومره ښه یونوي وی د

موږ ادیبانو او ژورنالستانو راپیدا کړی، چې په دې توګه ټوله ټولنه دا ناسم وی خپلوي اوهمداسې ناسم یې کاروي. دا و ما ته ښه روښانه دی، چې دا کار په دوه زرم کال کې شوی او زه له همغه وخته د دې په مخامخ ولاړ یم، خو نه بریالی کېږم.

اویا و مایع ته د پښتو انډول پیداکول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځني پښتو پوهان سره يوځای کيږي او وايي، چې مورږد مايع وی کارو‌و، چې عربي دی، نودې ته به په پښتوڅه ووايو. په دې ډول خبروکې ما هم کله کله ګډون لروده، خپله خبره مې کړې، خوچا ورته غوږنه دی نيولی، وايي، چې دی خو څه ژبپوه نه دی. مخامخ يې

تکيه شوی يم، خو لا تراوسه (دلته مې ناسم ليکلی. سم يې لا تر اوسه پورې) يې ګټه نه ده کړې او نه زه له خپله (څخه) نيته تير شوی يم. دوي ډېر ناسم دا اوبلن بولي، خو زه تر اوسه پورې ناتوان يم، چې دوی يې هغه سم يې بهېدونکی و منې.

دوی خوپه عربي نه پوهيږي او ځني زيات يې پر بله کومه ژبه باندې هم نه پوهيږي، نو له دې امله يې په پښتو انډول هم نه شي پيداکولی اوپه فزيک هم نه پوهيږي، چې د مايع پر پيژند باندې وپوهيږي، چې بيا يې د پښتو انډول ساده کيده. دا چې دا په خټه کې څه شی دی يعنې په دې نه پوهيږي، چې دا خو د تنونو د يوه ټولګي ګډ خوی دی اواوبلن خو لا تراوسه (پورې) کلک دي پخپله هم لا مايع يعنې اوبه نه دی، چې و بهيږي.

دوی داسې نه کوي، چې (و) يوه کس ته دا دنده ورکړي، چې په هکله يې څيړنې وکړي او فزيکپوهان هم و مرستې ته را وغواړي.

بله بيلګه: مستطيل په پښتو کښې يعنې څه؟

ما د پوهنې وزارت نصاب کې له استادانو څخه وپوښتل چې مستطيل به څه ته وايي، هر يوه پيژند ورکاوه، نوما ورته وويل، چې دا نوم يې نوڅه مانا لري، څوک پرې نه پوهيده، هلته يو مولوي صيب روان وو، چې ورڅخه ومې پوښتل ويې وی: د مستطيل مانا غزېدلې (څيره ده ځکه ښځينه) ده. دلته نو څلوری غزېدلې.

بله بيلګه دا په پښتوتپل شوې ،، ئ،، ده.
دا يواځې د کړنې لپاره اوبيا يواځې د د اوربېدونکو(ډېر ګڼ) کړنې لپاره، چې سړی ورته هکپک کيږي.

ولې ورته هکپک کيږي؟

ما پردې باندې يوه ليکنه کړې، چې پښتو، چې ئ په پښتو تپل شوې. که داسې ئ – ګانې پيدا کوو، چې کړوالي يا نوموالی يې نوموو.....

لومړی: مورږد غږلرونکوتورو له مخې نوم، کړل او خوي اوداسې نورنه ټاکو اوکه داسې وکړو، نوالله دې خير را پيښ کړي، چې بيا به نوپه همدې کې رابند يو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: که داسې وي، نو دا به بیا یوه لار (قانون) وي. چې دا لار وي، نوبیا د دویم کس یو، او ویونکو، اودریمو لپاره هم باید دا لار وي، چې بیا به نولړترلړه اته، که نه ۱۲ او.. ییګانې ولرو.

ژبه قرارداد دی او که څنګه؟

:

ځنې په پښتوکې ناسم ورځنې شوي ویونه چې له چا سره و خبرو ته راواچوو اوناسمون ته یې ګوته ونیسو، چې دا وییونه موخه ور نه ده، نو سملاسي اورو، چې ژبه خو قرارداد دی، دا په دې پوهېدنه یا مانا، چې که موږ یو څه ناسم ووایو اودا خلک همداسې ناسم واخلي او ورځني شي، نو د هغه قرارداد له مخې څخه بیا منلي ګڼل کیږي، چې بیانو باید سم وي.

موږ خو لا تراوسه پورې د ژبسمون لپاره کومه ژمنه تولنه، چې هغه پر دې باندې پوه وي، نه لرو، چې دا کار و سرته ورسوي اوکه وي هم، د موږد ژبې د ځوانی له مخې کیدی وي شي ځنې ناسم ویونه مو و ژبې ته راننوتي وي.

تر هغه ځایه پورې چې د ما تجربه ده، موږتراوسه پورې ژبې ته کوم داسې وی نه دې راننباسلی، چې هغه دې د هغه وي غوښتونی خوي ورکړي.

زما تجربه – په ډېره خواشینی باید ووایم – داسې ده، چې موږ په ژبه کې یوکره پیژند لرونکي یا پیژندل شوي وی د یوه بل کره پیژندلرونکي وي - چې پیژند یې هم کره روښانه وي - په ځای ناسم ځای په ځای کوو. دا نو قرار داد نه شي کیدی.

موږ دې موضوع ته داسې خپل پام رااړوو:

لومړی:

هغه ویونه چې له پیدابښت څخه نورو ژبو کې شته دی، نو دای تول یې موږهم په خپله ژبه کې لرو، چې موږ یې باید په خپله ژبه کې راپیدا کړی شو او دا کار د مسلک اوپر ژبه باندې پوهیدني له امله شونی دی.

بیا: دا کار مسلکي کسان، چې د مسلک برسیره په یوه بله دباندنی ژبه هم ښه پوه وي، کولی شي یا ښه کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څوک پر داسې نومونوباندې، چې د پښتو په انډول يې - د مسلک او ژبې له مخې – نه پوهيږي اودا بيا غواړي په پښتو انډول ونوموي، نو ناسمون ورسره له پيل څخه مل دی.

موږيې دلته يوه بېلګه راوړو:

د مايع اوبلن بلل. ايا دا به نو هم بيا قرارداد وي او که څنګه؟

يادونه له دې څخه د مخه چې پر دې بيلګه باندې روښنايي اچوم، د فزيک له مخې څخه د تنونو نومونه لنډ اخلم، چې په درې ټولګيو وېشل شوي، بې له زياتې شننې:

۱ – د کلک تنونوټولګی، چې زرې يې يو له بل څخه پخپله بې له باندني زور څخه نه بېليږي.

۲ - د تښتيدونکو تنونو (غازونو) ټولګی، چې څنګه بې له دباندني زور څخه يا چې ازاد شي يوې اوبلې لورته ځغلي يا تښتي.

۳ – د بهيدونکو تنونو ټولګی، چې بهيږي.

زموږژبپوهان، چې د مايع په پښتو انډول - د مسلک له مخې هم – نه پوهيدل، دا يې اوبلن وبلل، چې پوره ناسم اود مسلک څخه لرې دی.

اوبلن څه پيژند لري؟

ګوروچې اوبلن ځان ته کره پيژند لري. دا د دوه هايدروژن اويوه اکسيجن خوي دی، چې لا اوبه هم نه دي او په کلکو بدنونوکې ګډل کيږي.

اوبه واوره کيږي، چې کلک بدن يا تن دي، دا واوره بيا اوبلنه کيږي، چې بيا اوبه، خولا تراوسه کلکه ده اواوبه شوې نه ده.

که د دې تودوخي نوره هم جګه شي، نو دا اوبلنه واوره بيا اوبه کيږي.

و دې ته دې د ګرانو لوستونکو پوره پام وي، چې دا يوائې او يوائې د اوبو خوي دی او د تنونو د کوم ټولګي خوي نه دی، دا په دې پوهېدنه يا مانا، چې شروموبې يا شيدې نه اوبلنيږي او نه کوم غاز يا تښتيدونکی اوبلنيږي. دا په دې پوهېدنه يا مانا، چې اوبلن غازنه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ: ټول هغه تنونه چې بهيري بهيدونکي تنونه دي او نه اوبلن. دا بهيدنه يې ګډ خوي دی. يواځې واورې او بلنې کيږي او بس. جبې تههم وايو اوبلنه، و هلته هم اوبو دا ځمکه داسې لمده کړې، له له کلک او بهېدونکي حالت څخه يې و اوبلن حالت ته راوستې ده.

دا نوقرارداد نه دی، چې نوم د بل نوم ځايناستی کيږي او ان د يوه ټولګي تر نوم پورې.

. ۱۸۷ و پښتو ته ناسم رانناسبل شوي... .

د پيداښتي نومونويا ويونويوه بله بيلګه: سلم ته سلن ويل هم ناسم دی، دا د ځنو کسانو د يوه ناسمې مينې په بنسټ همداسې بې له پرې پوهيدنې او کوم دليله و منځ ته راوړل شوي.

دا هم کوم قرارداد نه دی او نه قرارداد کيدی شي.

دويم:

ځنې داسې نومونې لرو، چې د هغې لپاره له پيداښته (حخه) سم نوم، د نورو ژبو په(پر) مرسته (باندې) لرودی شو، خو دا چې زموږ د ژبې سمه وده له څه باندې شپيته کالو څخه را په دې خوا ده، چې له دې امله ځنې ناسمونونه په دې کې راغلي، چې اوس ښه بريښي، خو د ناسمو نومه-ونو په ډله کې بايد راشي.

بيلګه ۱ :

روغتون ته په ټولو ژبوکې د پښتو اندول ناروغتون يا رغنتون يا رغنځی ويل کيږي، چې د خوي او ژبې له مخې څخه يې همدا سمه نومه ونه هم ده.

دا هم قرارداد نه دی، خو دا چې موږ ډېر يا له سره داسې بللی، اوس يې بله نومه ونه راته پردی برېښي.

بيلګه ۲ :

د کورنيوچارو وزارت، چې بايد د دننيو چارو وزارت بلل شوی وي، خوموږداسې بللی. د کورنيوچارو وزارت هم بايد ولرو، چې د کورنيو چارو سره سر اوکار لري.

يادونه: په دې ناسمونو کې دليل نه شي ويل کيدی، چې دا د روحياتو له امله ښه يا بد بريښي، په ژبه کې هر څه شته، چې ځنې به په ځنو کسانو ښه او په ځنو بد اغيز لري.

دا هم د قرارداد سره سر اوکار نه لري، چې يو څه ښکلي يا بدرنګ بريښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم:

هغه نومونه چې د انساني ټولنې د ودې سره د پرتلې له امله و منځه ته راغلي:

زه يې دلته يادونه کوم. زما په بله د مخه تيرې ليکنه کې شته اويواځې نومونه يې اخلم، کره پيژند لري او پر ځاى يې د يوه بل کره پيژند وى تاسم کارول کيږي.

بيلکه:

ستاندارد، سطحې، سويې او و نورو ته کچه ويل پوره ناسم دي.

زمونږ په ژبه کې خودا ټول ناسم بلل شوي ويونه د يوه کس د شپې د چرت څخه راوتلي او سهار بيا دا نورو کسانوراالخستلي او ټوليز شوي.

د ژبو د اسانتياو لپاره د نورو ژبو پوهان هم د ليک بڼه بدلون اونوررونوښتونو لپاره کار کوي.

دا څو کاله دمخه د المان دولت له خوا څخه پنځه ميليارده يورو وټاکل شوې، ځنې بدلونونه په ژبه کې راغلل، چې د نوې بڼې ليکنو له پاره پنځه کاله وخت ورکړشوى وو، چې په ښوونځيو او نورو دفترونو کې دا نوې بڼه ورځنى شي. په دې کې ورسره سوېس اتريش او ليښتنشتاين هم ګډ وو.

ز ه يې يوه بيلګه راوړم:

پخوا دوي فيل Elephant ليکه او اوس يې Elefant ليکي.

که ګران لوستونکي مرسته کوي او د قرارداد په توګه سم نومونه غوره شوي وي، هيله ده، چې ويې ليکي.

دموږ ستونځې په ټولو پوهنوکې.

په هره پوهنه کې موږ دباندنيو ژبو ته اړتيا لرو او له هغو څخه زده کړه هم کوو او دا بايد داسې وي. موږپه ژبه کې د ودې لپاره هم کوم داسې نوموتې ادبيات نه لرو او هغه څوک چې په ژبه کې لوړې زده کړې کړې وي او کوي يې ، هغوي هم په دباندنيو هيوادونوکې زدکړې کړې، چې دا حال موپه ژبه کې هم دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرو پښتنو او سترو پښتنو په پښتو ژبه کې هم پوره لیکنې کړي، خو دا له نورو ژبو سره پر تله باندې کیدو نه دي. که تاسو وغواړئ د بیلګې په توګه د پرېپوزېشنونو له پاره څه وګورئ، دا ګوګل ته ورکړئ، نو په لسګونو لیکنې به په دې هکله شوې وي.

ما په شمیرپوهنه کې نړدې څلوېښت کتابونه ژباړلي او لیکلي، خو دا په شمیر پوهنه کې

ډېره وړه برخه ده او د پوهنیزو څیړنولپاره خو په پوښتنه کې نه راځي، یواځې هغه لومړنۍ زده کړې ترې یا ور څخه شونې دي یعني د پوهنتون تر سویې پورې، چې هغه غوره یې پسې څېړنې دي، همداسې مو ټولې پوهنې.

په پیداپښتي پوهنو کې وده

په پوهنوکي او په ځانګړې توګه پیداپښتي پوهنو کې - چې زه ژبه هم یوه له پیداپښته پیدا پوهنه ځکه بولم، چې له پیداپښت څخه راسره ده اوله پیداپښت څخه د اړتیاوو په بنسټ و منځ ته راغلې - هره وده د نوښتونو او د نوو پرې ابادولو پوهنیزو کړنو او کارونو په بنسټ سره و منځ ته راځي.

یعنې پرمخ باندې تګ یا وده او نوښتونه.

دا پرمخ باندې تګ او پسې راتلنه یې نوښتونه څنګه و منځ ته راځي؟

دا د نړۍ تر دې ځایه پورې ټوله وده په نوښتونو اباده ده.

دا وده داسې منځ ته راځي، چې د اړتیاوله مخې د اړونده ریښې پوهان د دې اړتیاو په هکله څیړنې کوي، چې دا ټولې څیړنې په دمخه تیرو او د اړونده پوهنوپه لاروا و قوانینوابادې وي، چې د دې څیړنو لاس ته راوړنې بیا د ټولنې د پرمختګ له پاره کارولکیږي. دا څیړنې نوپه رښتیا ډېر ې پیچلې پروسه ده اود یوه اړتیا سره سمې موضوع په هکله کیدی شي په لسګونه ، که نه سلګونه کتابونه وکتل شي، وارزول شي، ټولې موخې ته رسیدونکې لارې او قوانین وکتل شي، چې اړونده لاس ته راوړنه ترې راووېستل شي.

هغه څه، چې ورته په کلکه ګوته نیسم، هغه دا ده، چې هیڅ یو څه په پوهنوکې د کسانویا نوره هم ښه، دپوهانو د خوښې کارنه دی، یعنې دا چې په شمیرپوهنه کی دوه زیات درې برابر پنځه کیږي، نو دا څوک په خپله خوښه شیږ کولی نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره بخښنه، چې داسې يوه بيلګه راوړم، خوو به ګورو، چې ورته اړيم.

.

دما موخه: پښتوژبه ده:

زه په پښتوژبه کې ډېرد نوښتونو پلوی يم، خو هغه بايد د ژبې پر لار باندې (ژبلار قوانينو) او پر سم انديز بنسټ باندې وي. په ژبه کې نوښت د چا د خوښې کار نه دی.

نوښتونه په څه کې غواړو؟

ډېر زموږ پښتانه په دې اند دي، چې ژبه موسوچه شي.

په ژبه يا ژبو کې څنګه ويونه لرو؟

زما په اند ټولې ژبې سره غبرګې پيدا دي، چې په لاندې ډول يې را لنډوم:

۱ – هغه ويونه يانومونه، چې د هغه څه و منځ ته راوړل د کسانوکار وي اودا بيا د هغوي د نومونو پسې نومول شوي. دا نومونه لکه الځهايمر(الزايمر)، څلزيوس، ساديست او نور، همداسې نومول کيږي اوپه بله ژبه کې هم همداسې دي.

۲ – هغه څه چې د يو څه د ودې يا پرتله باندې کونې په بنسټ منځ ته راځي.

له دې جملې څخه به ستاندارد راوړم، چې عربي يې معياردی. د دې له پاره هم په پښتو کې انډول نه لرو او له دې امله به يې همداسې ستاندارد يا معيار بولو.

۳ – د ژبو پيداېښتي ويونه.

داسې ويونه د انسانانو د اړتياوسره منځ ته راغلي، په پيداېښتي ډول. دا ويونه په ټولوژبوکې انډول لري، د ډېرو لږو ځانګړنو سره.

په دې هکله زياته ليکنه نه کوم. دا خبرې ما په خپل کتاب کې چې په کتابتون.کوم کې شته کتل کيدی شي.

بيا به هم لنډ و اوبلن او و سلني ته د تاسو پام راواړم، چې دا موږ په شنه روز ناسموو، څکه موږ بهېدونکی او سلم د ژبلار، فزيم او شمېرپوهنې سره سم يا پر لا بادې لرو او موږ يې بېلارې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيله ده چې د يوې بلې ژبې وی له پاره چې په مانا يې نه پوهيږو د پښتو وی مه ليکۍ، دا همغه په دباندنۍ ژبه وبولۍ.

دا د چا يا زموږ د خوښې کار نه دی او دا هم سمه نه ده، چې ژبه د قرارداد خبره ده. اوس ژبه لرواوداسې څه هم نه شته، چې موږ يې په هکله قراردادوکړو. له دې امله دا ژبه نوره هم تخريبيږي، که پرته له پوره پوهنې په دې کې ګوتې ووهو.

لکه:

لومړی:د ستاندارد يا معيار، سطحې، سويې او ...لپاره کچه مه کاروي.

دا داسې برېښي، چې ګوندې موږ په کچه هم نه پوهيږو او ستاندارد ا، ...هم نه پوهيږو.

دويم: د مايع له پاره چې وی ګوری، نونورې ژبې هم وګوری، که په عربي ښه نه پوهيږي اويا د يوه کس څخه وپوښتۍ، چې په عربي پوهيږي. د خوي له مخې مايع د شيانويوه ټولګي ته وايي، چې بهيږي او نه اوبلنيږي.اوبلن لا اوبه نه دي، هغه لا تراوسه واوره ده.

هيله ده چې په پښتو کښې د يوه لرودي څه لپاره يو بل لرودی، چې موخه يې بله وي، مه کاروي.

لکه غبرګون، چې د هغې لپاره اړوند د کاروني وړ يا مناسب ويونه شته. تاسو هغوغونډالو ته وګورۍ، وبه وينۍ، چې بل د همغه څه له پاره په کار وی شته.

هيله ده چې په پښتوکې لرلی او سم څه بل ډول مه بولۍ او مه يې تخريبوۍ.

ډېرش سلمه چې څوک يې ډېرش سلنه بولي، د ژبپوهنې او شمېرپوهنې له لار څخه هم تخريب اوتيری دی.

ژبه سوچه کيدنه.

د موږ پښتنوليکوالواو ژبپوهانو کې دا درې موضوعګانې په ډېره مينه د ليکنو اوويلو سرتېکي ګرځيدلې، چې غواړم زه يې همدا اوس د خبرولپاره و رامنځ ته کړم.

لومړی: ژبه سوچه کيدنه (کونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: ژبه معياري کيدنه(کونه).

دريم: ژبه پوهنيزه کيدنه (کونه).

لومړي ته: ژبه سوچه کونه يا کيدنه.

دنړۍ ژبې، چې ومنځ ته راغلي دي، ټولې د اړتياوپه بنسټ دي. غبرګې و منځ ته راغلي اوله دې امله ټولې ژبې سوچه دي او د هرې ژبې وی په بلې ژبې کې انډول وی لري.

د ژبې سوچه کيدنې څخه به موخه دا وي، چې ګوندې موږ ټولې ليکنې بايد په پښتو وکړی شو. دا کيدی شي، ځکه چې زموږد پښتو منځپانګه – لکه د بلې هرې ژبې هم- له پيداښته پوره ده.

د ژبې سوچه کيده نو څه دي؟

دا نور بل څه نه دې پرته له دې څخه، چې ټولې پوهنې بايد په پښتو وليکلی شو، دا په دې پوهېدنه يا مانا چې ژبه بايد پوهنيزه شي.

ژبه په هغه وخت کې پوهنيزه ده، چې داسې لږ تر لږه دا لومړنيو ستونځو ته اوبی پيداشي.

يادونه: ګومان مې دی، چې د موږزيات کسان به د لومړي ځل لپاره له ،،ستونځوبي،، سره مخامخ شوي وي او دا د مشکلاتو- يا ستونځو حل، لپاره موږ نه پيدا کوو او ما هم نه دی پيدا کړی، دما ورته پام شوی، چې دا مو په ژبه کې شته.

لکه: ملګوبی، ګوړوبی، خړوبی او نور

موږ په پښتوکې – دا بايد په ډېره خواشينی سره ووايم- چې د هغه ساده اړتياولپاره هم پوره مسلکې کسان نه لرو، موږ ان له هغه پيليزو پوهنو سره له پيل څخه پر پښتو باندې څه نه لرو، موږ ان دا د ښوونځي پوهنو د سم څېړنو لپاره ادبيات نه لرو. موږ خپلې او اوس هم د ډېر پوانو ليکنې ګورو، چې هغوي پهښوونځي پهپښتو درس ه دی ويلی او لهدې امله د پښتو نومونو سره نابلد دي او ورته بل ډول برېښي او ور پورې خاندې هم (د ما تجربه). بيا د موږ لومړني ژبه پښتو نه ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: په پښتو نه دي او

دویم: موږ چې د ښوونځي لپاره څه لیکلي هغه هم ناسم دي او دا ناسمي مو هم لا تراوسه نه دي سمې کړي .

ما د شمیرپوهنې یو کتاب لیکلی، چې Ketabton.com کې خپور دئ اوله اوم ټولګي څخه تر ۱۲ ــم ټولګي پورې مود هر کتاب څخه یوه یوه برخه څیړلې، چې له ځومره ناسمونونو ډکه ده. متآسفانه، چې ټول د شمیرپوهنې یا ریاضي کتابونه – چې ما لوستلي - همداسې ناسم دي. موږ په نورو برخو کې هم پوره ستونځې لرو.

په پښتو کې څیړنې څنګه شونې دي؟

زموږ ژبپوهانو، چې په پښتوکې یې تراوسه ماستري یا داکتري لروده یا لري او یا یې له دې وروسته لاسته راوړي، دا یې هم له نورو ژبو څخه لاس ته راوړي، دا په دې پوهېدنه یا مانا چې دپښتو د اکادمیک زده-کړولپاره هم د نورو ژبو څخه ګټه پورته کوو او س هم په خپل هیواد کې ورته د جګو زده کړو ادبیات نه لرو. نو زما په اند که ځوک غواړي، په پښتو کې – لکه څنګه په نورو ریښوکي هم- څیړنې وکړي یا لوړې زده کړې، نو اړیین دئ، چې یوه پر مخ باندې تللې دباندنۍ ژبه ښه زده کړي، که په دباندې کې د زده کړې شونتیا نه وي، نوداهځې دې په کوردننه وکړي.

لکه څنګه موچې هیواد وروسته پاتې دئ، همداسې مو په ورته ډول ژبه هم وروسته پاتې ده، چې له نږدې شپیته کاله څخه د مخه داسې لږه رسمي سوې(په قانون کې پوره، خو قانون ته ځوک ګوري)، نوکه هر پښتون غواړي څه ولیکي ډېر ښه به وي.

نه ! ډېر اړیین به وي، چې یوه پرمختللې ژبه باندې، چې له ټولو یې انګرېزي ښه ده او پسې روسي، فرانسوي او الماني، زده وي او د خپلې ژبې لپاره ترې کار واخلي.

دا په دې پوهېدنه یا مانا، چې د نصاب لپاره د ښوونځي اوپوهنتون کتابونه سیده له انګریزي او یا له دې نورو پرمختللو ژبو څخه را وژباړي، خوهغه ژباړی باید پر مسلک اوپر دواړو ژبو باندې ښه واک ولري.

نومونې (نومه-ونې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه او په ټولیزه توګه – د ما په اند- ژبه څنګه و منځ ته راغلي؟

یادونه:

ما نومونه لیکلي، خوموخه دې د ژبې ویونه وي، که دا نومونه، کړنې یا فعلونه، نومځاینیوي او یا نور څه وي. دا به ویيونه او دا د ویيونو ډلې د، چې کړنوییونه، نوموییونه او ... یې بولو.

ځنې شیان د هغو د خویونوله لارې څخهه راته روښانه کیږي.

و موږ ته پوهنه پر پښتو باندې کونه ډېره ستونځمنه پر دې باندې ده، چې دا پښتو نومونه او ویونه راته ورځني نه دي، لږ ترلږه په پوهنو کې. په ځنو پوهنوکې خو نه دا چې دا نومونه ورځني نه دي، په هغې پوهیدل هم را ته ستونځمن دي. زه کله کله، چې له الماني څخه کوم نوم په پښتو ژباړم یا پښتو کوم یا یې نوره هم ښه په پښتوکې یې اندول پیداکوم، چې ور باندې پوهیدل راته ستونځمن وي، بیا یې انګریزي ګورم اوبیا یې د عربي سره هم پرتله کوم، ګورم، چې دا څنګه وبلل شي یا یې نوره هم ښه اندول یې څه دئ. نه چې دا څنکه وبلل شي، بلکې چې دا څنکه یا کوم نوم یا وی دئ، داسې نومونې(ښه به یې داسې نومه-ونې) په تخنیک کې ډېرې و مخ ته راځي، ځکه چې د نوروپوهنو د ژبې په څنګ کې په تخنیک کې هم ستونځې لرو او د موږ تخنیکي نومونه، چې پښتو اندول یې که ساده هم وي، خو د موږ له پښتو سره د نه بدلتیا له امله ان چې د خندا بربښی لکه: دربګوډی ا داسې نور.

لنډ: د ژبې ستونځې او مسلکي ستونځې لرو، چې د شیانو پښتو بلل راته ستونځمن کوي.

د نومونو اوویونو له لارې څخه یو شی یا د شیانوډله یا ښه یې ټولګی یواځني ټاکل کیږي. نه! داسې نه ده، یواځنی ټاکلی دئ اودا ټاکنه زیات وخت د شیانو د خویونوپه بنسټ و سرته رسیږي، لکه هم دا پورته دربګوډی.

موږدلته د بیلګې په توګه نومونه څېړو یا د څېرنې لاندې نیسو.

موږ درې ډوله نومونه او ویونه لرو:

یو: هغه ویونه او نومونه چې له پیداېښت څخه راسره مل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه :

الف: هغه نومونه اوويونه، چې د هغه څه لپاره و منخ ته راغلي، چې د هغو د و منځ ته راوړونکو نومونوباندې يادېږي، ياېې ورته دځانګړي خوي څخه و منځ ته راوړل شوي.

ب : هغه نومونه اوويونه، چې د شيانود ميندلو له لارې و منځ ته راغلي.

درې: هغه نومونه يا ويونه چې د پوهنې د ودې سره و منځ ته راغلي.

و يو ته:

دا پيداښتي نومونه اوويونه په هره بله ژبه کې خپل انډول په پښتو کې هم لري او بايد موږيې ورته پيدا نه کړو. دا موږ يې په لاندې ډول لږ روښانه کوو:

الف: ټولګيزنومونه اود ټولګيز ويونو له لارې نومه ونې:

۱ – ټولګيز نومونه، چې د ګډو خويونو په بنسټ وي:

لکه انسان، نبات اوداسې نور اويا همداسې تور، سور،برګ او نور، دا ډول نومونه او ويونه هره ژبه لري، که په کومه ژبه کې ستونځې ورسره وي، نو د نوروژبوپه مرسته يې د خوي له مخې نومونه پيداکولی شي.

۲ – ټولګيزنومونه، چې د تودوخې درجې اړوند د ګډو خويونو له مخې چې د شيانو ګډ حالت له ځنو خانګړو شرايطو سره په ګوته کوي يا لنډ: د شيانوفزيکي خويونه، حالت يا څنګه-والی.

دا شيان په درې ټولګيو وېشل کيږي:

اول: کلک . يعنې د کلکو شيانوټولګی، چې زرې يې سره کلکې نښتې وي، لکه تيږه، يخ،واوره ، که اوبلنه هم وي.

دويم – بهيدوني (د هغوتنونوټولګی، چې بهيږي يا يې زرې کلکې سره نه وي نښتي) يا بهيدونکي (دا نوم زموږادبيانوتخريب کړی او اوبلن يې بولې، چې دا د دې ټولګي د يوه شي (اوبه) خوی دی(او هغه هم اوبه نه دي))، لکه اوبه، شيدې ...

دا ولې؟

ځکه چې زموږ د دې ناسم نوم ايښوونکي او ناسم وي بلل کووني(که بلونکي؟؟).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ۱: د دې کلکو شيانود ټولګيو په فزيکي خوي نه پو هيدل او

دويم ۱:همداسې دوي نه شوکولی، چې دانومونه له نوروژبو لکه بهېدوکي راواخلي، هلته دا پوره روښانه دي اوهرڅوک پرې پو هيدلی شي.

دريم – تښتيدوني (بخار،غازونه او غازډوله):

د دې لپاره چې خبرې اوږدې نه شي، داسې يې را لنډوو:

و يو ته: هغه څه چې له پيداښته ورسره بلد يويا بايد بلد وو، هغه په ټولو ژبو کې شته، ځانګړنې به يې ډېرې کمې وي.

د دې شننه ډېر وخت غواړي اوڅوک ورته سړه سينه هم نه شي لرودی، چې ويې لولي، نو دلته به اوس په همدې بسيا وکړو، دويم اودريم ته به راشو:

دوه اوهمداسې درې ته: غزوم يې نه لنډ: داسې نومونه په ټولو ژبوکې همغه دي اوڅوک ورته بل څه نه شي ويلی.

دريم ته: دا د هغو تنونوټولګه ده (موږ ټولګه د لنډيز لپاره ليکو، نو دا د هغو تنونو ټولوالی دی)، چې زرې يې يوله بله تښتي، لکه د بويولو تنونه يا بخار، غاز او ....

دا نومونه د شيانود ټولګيو د پيژند له مخې څخه و منځ ته راځي.

ژبه معياري کونه

معياري ژبه نوڅه؟

معياري ژبه بايد د کليوالي ژبې سره توپيرولري، ژبه بايد خپل ګرامر ولري اوويېکتابونه اود اړتياولپاره په معياري ژبه يا لوړه ژبه اويا اکادميک ژبه د لوستلو اومرسته اخستلو لپاره پوره پانګه ولري

تراوسه پورې چې په پښتو ژبه کې څه شوي، دا ځانله يا يو کس کړي دي اودا هرومرو ستر کار، خو ډېر کم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ ورځنۍ ژبه یا کلیوالي ژبه، چې په هغه ژبه چاپېریال کې، د ټولوینژبې سره په ویلو او لیکلو کښې توپیر لري او لوړه یا معیاري ژبه هغه وي، چې د هغې ژبې ټول ویونکي پرې لیکنه اولوستنه کوي، ښوونځی، پوهنتونونه پر همدې ژبه باندې وي.

دانو په څه پوهېدنه یا مانا؟

دا په دې پوهېدنه، چې د ختیز، سهیلي او لودیز افغانستان خلک پر خپلو کلیوالي ژبو باندې غږیږي، چې سره تو پیر لري، خو معیاري ژبه دا ده، چې ټول یو ډول لیکل پرې کوي.

لنډ: معیاري ژبه د هغې ژبې د خلکود پوهې لاس ته راوړنواړتیاوې پوره کوي.

و دریم ته: پوهنیزه ژبه هغه ده، چې د اړتیا ټولې پوهنې لکه د مخه مو چې ګوته ورته ونیوله، پوره کړي. دا داسې بریښي، چې دژبې سوچه کونه اود ژبې معیاري کونه په ختځ کې د ژبې پوهنیزه کیدنه ده.

پام:

د ژبې معیاري کیدنه یا کونه باید پر دې موخه باندې نه وي، چې یوخیالي – بې له کوم ژبني او سم اندیزدلیل- څه ژبې ته ورواچوو، چې ګوندې یوڅه خووشو.

لکه:

،، غني د ترمپ د خبرو په غبرګون کې وویل،، یا ،، ....غبرګون وښوده،،. نه پوهیږم، چې ،، په غبرګون کې وویل،، کې به د لیکونکي موخه څه وي، خو وماته څه نه وایي. دا به نور کسان ووایي، چې دا یا هغه یا دغه موخه لري. دا چې موخه یې که هرڅه وي، خودا یوه سمه وینا نه ده، چې څوک ور څخه څه پوه شي.

داچې ژبې سره غبرګې دي اود یوې ژبې اړول پر بله ژبه باندې اوس ـ زموږ لپاره – اړتیا ده، باید دا خپلې ژبې انډول په بله ژبه کښې هم په همغه انډول واړولی شو، چې دا مو نو د دې ،، غبرګون،، سره وران کړ.

که د غبرګون په ځای ،، ګرنګون،، هم ولیکو همدا یوډول به ترې پوه شو. نو اوس باید و اندو، چې موخه به څه یې وي.

وایو: غني د ترمپ د خبرو په هکله یا مخامخ، او یا په پلوۍ څه وویل یا غني د ترمپ د خبرو په هکله خپل اند څرګند کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نوښتګه کیږي؟

دا داسې کیږي، چې د ښونځي څخه نیولې تر پوهنتون پورې اوله دې څخه وراخوا د هغې ټولنې اړتیاوې پوره کړي، دا په دې مانا یا پوهېدنه، چې ته پوهنیزې څېړنې هم باید پر خپله ژبه باندې وکړی شې.

موږ.لا تراوسه پورې و دې ستر کار ته پوره هلې ځلې و مخ ته لرو، خودا کار د حکومت دۍ او په ځانله یا له یو څو کسانو سره و سرته نه شي رسیدلی

زه دا لیکنه دلته رالنډوم اود نورخبرو لپاره نوراړینې لیکنې هم شته، چې باید یو له بل سره خبرې ور باندې وکړو، هیله ده چې د دعوت او تاند درنې پاڼې یا خپرونې به په دې لار کې مرسته وکړي، چې ددرناوي وړ.

لاس ته راوړنه: پښتو سوچه کونه، - معیاري کونه او – پوهنیزه کونه همغه پښتو پوهنیزه کونه ده.

ایا دا کار شونی دۍ؟

پښتو ژبه د نوروژبوپه څیر پوهنیزه کیدی شي، چې په پای کې یواځې دوه بیلګې د شمیرپوهنې اوفزیک څخه راوړم.

له شمیرپوهنې یا نوره هم ښه له ځمککچپوهنې څخه:

کره، قوس، قطر، وتر، قطعه، قطاع، سطحه، محیط

پښتو یې (خو وړپورې خاندۍ مه، دا همداسې دي، که زموږ.زړه غواړي اوکه نه):

ګردۍ،لینده، نیمۍ، ټوټه ونې، ټوټه، برخه، هواره، چاپیریال.

له فزیک څخه:

یادونه: دا پښتو نومول یې اړیین دې اوکه نه؟

په اړیینوالي نه غږیږم. موخه دا ده، چې په پښتوکې ورته انډول لرواوکه نه.

لومړی: (برېښنا) ټروني

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوټوکي چې برېښنا څراغ روښانه کوو، نو انګرېزي ورته سويچ Switch په الماني ورته Schalter وايي، وهو يا کيکاږو. که دا په پښتوکوو يا نوره هم ښه، په پښتوکښې يا پر پښتو باندې ورته اندول لټوو، نو لومړی بايد وپوهيږو، چې دا د فزيک له مخې څخه څه دنده لري، د دې نوروژبو موخه به همدا وي اوکه څنګه؟

د فزيک له مخې څخه دا هغه اله ده، چې دوه سيمونه ((برېښنا) وړوني) سره تړي او يا د مړکيدو وخت کې يې سره بيرته بيلوي. پوښتنه دا ده، چې دا که موږ د سويچ په ځای ،،تړونی،، وبولو، نو موخه ور به نه وي؟

د پورته انګرېزي او الماني ژبو ويونو لپاره اندول همدا ،،تړوني،، دئ.

دا چې داسې بلل يې ښه کار دئ او که نه يا له داسې بلنوسره هم انده يوکه نه، په دې باندې خبرې نه کړو، خو دا همداسې دئ، دا تړونی دئ اونه بل څه.

ډاکترماخان ميړی شينواری

،، ئ ،، په پښتو تپل شوې.

دالاندې ليکنه او يادونه مې ډېر کلونه د مخهکې او اوس مې پر پښتو باندې څو کتابونه ليکلي. که غواړې چې ښه وليکې، نو ډېر وليکه.

په خواشينی بايد ووايم، چې زه په ګرامر، چې اسم، فعل،صفت يا ستاين نوم اوکه نور څه شيان دي نه پوهيږم. خو بيا هم ګومان مې دئ، چې په ژبه پوهيږم او د ژبلارې سره سم پرې ليکنې او خبرې کوم، خو په خواشينی بايد ووايم، چې په ژبه کې دې ناسمونونو وناسمو ويونو ته يواځې زما فکر شوی، ځکه د بل چا ليکنې په دې هکله نه ګورم.

زه هم دا له دې امله ليکم، چې خبروته يې راواچوو او ژبه مو له ناسمونو سره مخامخ نه کړو.

راځم و خپلې موخې ته او هغه دا ،،ئ ،، ده

دا (ئ) په پښتو تپل شوې،هيله ده، چې ددې د کاروني څخه ځانونه وژغورو.

ولې؟

دا ،، ئ ،، همداسې ويلکيرې، لکه ،، ی ،، نوبيا ولې دا ،، ئ ،،.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځني وايي، چې دا يوه د کړنوييونو اودا بل د نومووييونو لپاره ده، خود صفت له پاره هم بله په کې نه شته.

دا به ومنو، چې دا دې داسې وي . پوښتنه موداده، چې ايا په دې نورووييګانو کې داسې نه ده؟ ، هغه په نومووييونو، کړنوييونواوخويوييونو کې نه راځي؟

که راځي، نو د هغو لپاره بيا ولې نورې بيګانې نه ليکل کيږي؟

که داسې و مخ ته لاړ شو، نوګومان مې دی، چې موږبه بيا په پښتو کې شل يا څلرويشت بيګانې ولرو.

دا تازه په پښتوتپل شوې،،ۍ ،، يواځې اويواځې د پښتو ناسمون دی.

وايي چې، تول نوي خواږه دي پرته له مرګ څخه، نو ،، ۍ ،، نوې پر ژبه باندې راتپل شوې، تل يې کاروو.او چې ګورم، دايواځنی يې ده، چې تل يې دا ناسمون سم ليکو.

د توري يا نور هم ښه يې ، د غږ لرونکي توري له لارې څخه نوم او فعل نه ټاکل کيږي. دا ،،ی،، يو غږدی اود هر څه سره راځي اوتر اوسه راتله، خوولې دې بيا د ،، ۍ ،، له لارې څخه، چې همهغه د،،ی ،، غږ په ځای يې بې له اړتيا راولو او له دې لارې څخه فعل وټاکو.

موږ په پښتو کې داسې يوه ،، ۍ ،، نه لروده، چې له عربي مو پور کړه اوبله په عربي کې هم نه شته، چې د نورو ....له پاره يې راوړو، نو که دا ،، ۍ ،، همهغو عربوته پرېږدو په ژبه کې مو نه دا چې کموالی نه راځي، ژبه موله ناسمون څخه ژغوري او که نه، نو د څه سره به مامخ شو؟

که د فعل يا کړنوی يې بدليږي، نو بايد د ټولو پرونومونو له پاره دا کار وشي. نو ددې لپاره به د ما وړانديز په لاندې توګه وي.

او که نه، نو له ،، ۍ ،، څخه هم تير شی. ژبه هم ګډوډي نه مني.

وړانديز:

نومځاينيوی....... کړنه .. پخوانی بيګانې...اوس

ته ....ډوډی.....خوري......خورئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو.......... ډوډۍ.... خوری.....خوری+

هغه،هغوي.. ډوډۍ.....خوري.....خوری±

که ما، موږ ..ډوډۍ....خوړی.....خوړی=

دا بیا کیدی شي د کړ (کړنې) او پوښتنې اونوروحالتونو له پاره هم نورې ور باندې زیاتې کړي، کیدوني دي.

هیله ده، چې ټول به خبرې پرې وکړو

په شمیرپوهنه کې یوه لار(قانون) ده، چې که یوه لار د

۱ لپاره باورولري او هغه د ن لپاره هم باورولري، نوهغه بیا د د ن + ۱ لپاره باوري او همداسې دا بیا د ټولو پیداېښتي ګڼونوله پاره باورلري. دا داسې نیمه نیمخوره دی، خو راسره ویې منۍ.

دلته هم چې یوڅه د یوه پرونوم کړنې ،،یې،، بدلون لپاره باوري وي، نوهمهغسې لاربیا باید د نورو پرونومونو کړوني ،، بیګانو،، له پاره هم باورلري.

په ژبه کې بیا پوښتنغوندالي راځي او نورګرامري څه، نو بیا به د هغوسره څه کوو؟

او که داسې وي، چې د شپږ پرونومونو څخه د یوه پرونوم کړ لپاره بله ،،ئ ،، په خپله خوښه ټاکې، نو بیا به د دې نور پرونومونو پرته ددې نورو غږلرونکو تورو سره څه کوو؟

ایا د هغو څخه به هم د کوم یو لپاره بل ډول غږټوری پیدا کوو؟

که بې لارې یو، خوباید دا بی لاري پرېږدواو که داسې نه انګیرو، نوبیا دا باید ټولیزه شي، یعنې د ټولو غږ لرونکوسره باید د کړنې لپاره بل غږلرونکی وټاکو اود ټولو شپږ نومځاینیوو او همداسې د نومونولپاره، چې دا به بیا موږ له خپلې ژبې پښیمانه کړي.

همداسې: تنباکو کرو کې هم باید دا کرو له پاره کرؤ ولیکو اوداسې نور.

ژبه مو ملکیت نه دی اودا پیداېښتي حالت یې د هرڅه لپاره بسیا کوي اوکه نه نوبیا خو ورته ناسم څه نه ټاکو.

یا تاسو د دې کار دلیل ولیکۍ، چې ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځۍ چې په ګډه دا د عربو ،،ئ ،، له پښتوبيرته لرې کړو، ډېرې ييګانې لرو.

په پای کې: زه له ټولولوستونکو څخه ډېره بخښنه غواړم او ستاسو هر ډول ګوتنيونو ته هرکلی وايم.

د منلي استاد خبيب علي پر ليکنه باندې

دما په يوې ليکنې، چې ،، ئ په پښتو تېل شوې،، درانه او منلي استاد خبيب علې د رد لپاره له دلايلو څخه يو دا دليل راوړی. نور به يې هم درسره ګډ کړم.

منلی استاد خبيب ليکي:

.،، که موږ د ډاکټر صيب ماخان شينواري خبره سمه وبولو او کړواله «ئ» په پښتو ليکدود تېل شوې وګڼو، نو دا څنګه کېدای شي چې وزير محمد ګل خان مومند يا بل کوم ليکوال دې دومره لوی بدلون په پښتو ليکدود کې راوستی وي او په پښتو ټولنه کې دې هېچا ورسره مخالفت نه وي کړی؟،،

د توري له خوا چې په پای کښې راځي، د هغې له مخې کړوال يا نوميال نه شي ټاکلکېدی، د هغوي له ځوا څخه يواځې څرګندېدی شي، چې دا نارينه يا ښځينه، دېرګن... يا بل څه دي، بيا خو ور څخه ټاکل کيږي.

پيل يادونه: ماډېر دلايل راوړي او ډېر هڅېدلی يم، چې تېروتنه به را څخه ونه شي، خو دلايل مې که څوک نه مني، نو په پوهنيزه دلايلو دې يې رد کړي، نه چې هغه يا ده ويلي يا ليکلي، نو بايد سم وي او يا چې د بل چا ورته نه يې پام شوی، نو د مادې هم ورته نه پام کيږي. ژبه يوه پوهنه ده او په پوهنه پوهنيز دليل بايد راوړل شي.

د موږ مخکښانو دا ژبه سمه کړې، ساتلي او په رسمي چوکاټ کې يې و منځ ته راوړې، دا يو ستر کار دی، چې پښتانه يې بايد تل منندوي.

دا چې ما دا،، ئ،، تېلي بللي، نو دايي يو پوهنيز ځواب نه دی، چې هغو يا دوي دا کار کړی، نو همداسي دې وي. ناسمونونه هرڅوک کوي او بيا دژبې درسمي دپيل وخت کې

او دا به و ما ته هم ټول لوستونکي وبخښي. که دا و ما ته ناسمه نه برېښېدی، نو بيا مې ولې دا ليکنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته ،، هغه،، کې یوه روښانه ،،ه ،، اوبله پڅه ،،ه،، ده اوکه روښانه اوپڅه درته ښه نه برېښي،هرډول یې،چې بولی. دلته به نوځه کړو؟

د ما اندېښني هم همدا دي، چې نو ولې د ما ورته پام شو اویا ولې زه داسې تیری کوم. دا یو پوهنیز تیری دی اوله دې امله باید پوهنیزه جزا وټاکل شي، خو د یوې پوره څېړنې وروسته.

دا نو څنګه وڅیړو؟

موږ خوداسې یوه دولتي اداره نه لرو، چې دا کار و سرته ورسوي، دا کیدی شي، چې د ژبپوه اوپه ژبه پوه کسانوله خوا څخه و سرته ورسیږي. دا خو و ما ته وړه خبره نه برېښي، ځکه دومره ټینګار ور باندې کوم او ګران لوستونکي دې همدې اند نه وي، چې ګوندې د یوه لیوني او سرسختي یا نانورمال کس سره مخامخ دي. زه تل په جنجالي خبروکې د ځان لپاره په حق قایل نه یم، خو په تاسو مې قانعکول هم راته اړیین برېښي.

بیا لیکي:

،،باید ووایو چې په پښتو ژبه کې همدا یوه زورکې واله «ی» په دوو بڼو لیکل کېږي، چې موخه ترې په اصل کې د دوو اوازونو څرګندول دي. د پښتو ژبپوهنې استاد پوهاند زیار صیب یې دا دوه بڼې، یوه نوموالم (ئ) او بله کړواله (ئ) بولي،،.

،،استاد محمد معصوم هوتک هم یوځای پښتو یېګانې پنځه ګڼلې دي چې ګومان کوم منظور به یې ترې پنځه بڼې وي، نه پنځه یېګانې،،.

دا ګوره هم پوهنیز دلایل نه شي کېدی. دا ناسمون دی، چې له هره وخت څخه شوی وي. د ما درنښت دې ټولو ژبپوهانو ته وي او په تېره بیا له ما څخه و مشرانو ته.هغوي د موږ و ژبې ته بېساره ستر کارونه کړي، چې موږ هغه باید و مخ ته بوزواو په هغو یې اباد کړو

ښاغلی خبیب علي صیب لیکي:

،، که موږ د ډاکتر صیب ماخان شینواري خبره سمه وبولو او کړواله «ئ» په پښتو لیکدود تېل شوې وګڼو، نو دا څنګه کېدای شي چې وزیر محمد ګل خان مومند یا بل کوم

لیکوال دې دومره لوی بدلون په پښتو لیکدود کې راوستی وي او په پښتو ټولنه کې دې هېچا ورسره مخالفت نه وي کړی؟،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خواشینیسره باید ووایم، چې زه اوس هم په دې خپل اند کې ځانله یم، خو دا دۍ د ما یاغیتوب ونه ګڼل شي، دا دې د یوه زاړه زده کوونکې، پوتنوځواب وي، چې دما له تاسو څخه هیله ده.

ښوونه نو څه شی دی؟

په پیداښتي پوهنو کې د شووني لارې اود یوڅه یا د غوښتنو ښوونه روښانه ده، خودا په ژبه کې هم روښانه ده او که څنګه؟

هو!په ژبه کې موږ ژبلاربنود لرو اود هغې له مخې هر څه راته روښانه راپیژندلشوي دي. د بیلګېپه توګه : موږ ګورو، چې که یو نوم په ې سره پای شي، نو هغه ښځینه نوم وي. په دې کې باید مخامخوالی نه وي، که چیرې داشې نوم مخ ته راغی، چې په ،،ې،، پای شوی او ښځینه نه وي، نو بیا دا لار ماتیږي اوباورله لاسه ورکوي.

د دې په څټ باورنه لري، یعنې هروی چې په ،،ی،،سره پای شي، نو ښځینه نوم نه کیږي.

موږزموږ په ژبه کې د ،،کړی اوکړئ(؟) په ډول نورڅه هم ډېر لرو، لکه وړی،وړی، خورې،خورې یعنې غلامې د غلامیکړی ،،وړې،، کړې او دا ،،وړې شوې،، کړی یې له ځان سره و کور ته وړې.

یا دا د انګوروخورې دانې دې غلامې راتولې کړي او هغه کس ورته امروکړ، چې دا به خورې.

خورې، دا د انګورخورې دانې به خورې. یا ولې ولې ولې

دلته ګوره ستونځه په بیکانو کې نه ده، دا د ژبې تولیزه ستونځه ده او له دې ستونځوسره موږبلد یو اود ستونځوبې له پاره یې نورې پخپله و منځ ته راوړې لارې نه پیداکوو.

د مشرانو لیکني: دا چې زموږ مشرانوداسې لیکلي، دا پوهنیز د لیل نه شي کیدای. پوښتنه دا ده، چې دا نو بیا ولې د نورو بیکانوله پاره باوري نه دي.په دې هکله ما په خپله لیکنه

کې یو لښتکی په توګه هم لیکلي، چې دې نورو بیکانوسره دې نو څه وشي. یوه لار(قانون) چې تولیزنه وي،هغه باورنه لري.

د شمیرپوهنې لار د ژبې لارې څخه هم نه شي بیلیدلی،هلته لارده، چې یوه لار د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼ له پاره باوري وي او د يو بل ګڼ له پاره هم باوري، نو بيا هغه لار د ټولوګنونوله پاره باوري ده.

دا ژبلار نه ده، خو په ژبه کې يوه نوې لارده، چې په سمون يې خبرې بايد اجازه ولري.

منلی خبيب غلي ليکي:

،،د دې غونډې په پايله کې چې کومه فونيميکه الفبې وټاکل شوه، په هغې کې هم پنځه يېګانې دي. البته په دې «ئ» بنه پکې کومه يې نشته.،،

زه د پنځه يا بشپړو يېګانوسره ستونځې نه لرم، خو دا بايد ژبلارې سره سمې، يا د ټولو له پاره او ياد ،، ئ ،، لپاره هم نه.

دروند خبيب غلي ليکي:

،، بايد ووايو چې په پښتو ژبه کې همدا يوه زورکي واله «ی» په دوو بڼو ليکل کيږي، چې موخه ترې په اصل کې د دوو اوازونو څرګندول دي. د پښتو ژبپوهنې استاد پوهاند زيار صيب يې دا دوه بڼې، يوه نوموواله (ی) او بله کړواله (ئ) بولي.،،

زه د سترو او غوره ليکوالانوپه ليکنوکې دا ګورم اوزوريږم، چې په هکله يې څه ليکم، خو په کلکه په دې اند يم، چې يا ،، ئ ،، نه شته او يا د نوروييګانو اوازونو يا غږونو له پاره هم بايد يېګانې پيدا شي.

که دا يوه لار وي، نوموالې اوکړوالې يې ګانې شته،نو د با يد دا د نوروييګانوله پاره هم وي.

يوه لار (قانون) په هغه وخت کې باوري دی، چې ټوليز وي.

ښاغلی خبيب غلي ليکي:

،،که موږ دا «ئ» له پښتو ليکدود وباسو نو د سوې لويديز وګړي به څه کوي؟،،

يېګاني څلور اوبڼې بدلې: دا د ژبپوهنې لار نه ده، چې بڼې دې بدلې وي اويې دې همغه وي. دلته دې هم بيا د نوروييګان له پاره همغه يې خوبدله بڼه پيدا شي.

په پوهنه کې يوڅه د يو چا يالورلپاره نه کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ربښتیا دا د عربو یي بللي، کله د ګوډي الف او کله یې د مسئول یې بولم. موږ هم مسئول یو د مسئول یې باید و لیکلی شو.

زه دا لیکنه نه اوږدوم، په دې لیکنه پسې مې بله لیکنه کړې، هیله ده، چې ګران لوستونکي او مینه-وال به یې ولولي.

ډاکتر ماخان میرزی شینواری

بیا هم دا ،، ئ،، تپل شوې

د مخه یو څو غوره راوړنې

تر اوسه پورې مې چې د تاند په درنه خپرونه کې څه خپاره شو،هغه زموږ د ناسمونونو له امله وو، هیله ده، چې په دې لار کې به زما لیکنې داسې لږ څه دې ناسمونونو ته ستاسو پام را اړولي وي.

په یوه پوهنه کې چې یوڅوک څومره ورننوځي، پوهیږي، چې څومره نه پوهیږي. په دې پوهیږم، چې ژبه څومره ستونځمنه ده، خو چې سړی خپله په یو څه کار وکړې هلته د داسې یوبل څه سره مخامخ کیږي، چې په هغې هم باید کاروشي.

زه بیا بخښنه غواړم، چې په ډېرو موضوعاتو به ډېرو ژبپوهانوکارکړی وي، خودا چې زه نه پوهیږم، زه ملامت یم او دا چې زه هم بیا څه په لیکم، نو دا هم بیا سمکارځکه بولم، چې ګورو پر یوه موضوع باندې لسګونه که نه سلګونه کسان کار کوي اودا هم غنیوالی یا بډاینه ده.

ناسم ویونه څنګه پیژنو؟

د لته بیا لږ تکرار دی، خو زه اړ وم، چې دا مې لیکلي وي او اوس یې راته لرېکول

ستونځمن بریښي.

دا په پیداېښتي پوهنو کې لږساده ده، چې په ناسم څه وپوهیږو، په ژبه کې داسې لږڅه ستونځمن کار دی، خوسره له دې هم په ژبه کې د ژبلار په بنسټ لارې شته او داسې یې لنډ به ګوته کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ: داسي ويونه، چي د پيداښت په اوږدو کې يې د پيداښتي لارو سره سم لرو، نو د هغو له ډلې ځني ويونه راباسل او په بل ډول يې نومول ناسم دي.

لکه موږ اوتاسي په ګڼونو کې د لرلي لار څخه په څنګ کيږو، چي ښېلګه يې دېرش سلمي ته دېرش سلنه وايواودا پخپله بې لارې ده يعني د پيداښت سره مخامخوالی دئ.

دويم: د يوکره پيژند لرونکی وي د بل په ځای ايښوونه ناسمه راځي: که د يوه څه لپاره په پيداښتي توکه په مانا يا پوهېدنه نه پوهيږو، لکه د مايع له پاره، نود خپلي ناپوهی په بنسټ بيا د دې لپار يود بل څه له پار ټاکلی کره پيژند لرونکی نوم يا وی ټاکو، چي دا بيا هرومرو بايد ناسم وي، لکه د مايع لپاره چي اندول پښتويې بهيدونکی دئ او اوبلن وايو.

دريم:

ګوره بيا لور، لور اولورهم لرو، نودا توپيرونه به بيا څنګه بيلوو، دا خوژبه ده اوداکارباید وکړيشو، بې له دې چي پرته له ژبدود د ژبې په توروکي زياتوالی راولو.

اوس راځو دې ته چې:

بيا هم دا ،، ئ،، تپل شوې

زه پوهيږم، چي زما ليکنې زموږ د ټولودرنو ليکوالانوسره په مخامخوالي کې دي، خو زه د دې روښانولوله پاره اړيين ګڼم، چې دا خپل اند له تاسوسره ګډ کړم.

بيا هم که دا د داسي څه ليکونکي ما باوري کړي، خو دا هم يوه ښوونه ده اوزما زده کړه.

زه و تاسوته لوړه کوم، چې د ما ليکنې نه د چا د مخامخوالي له امله دي، نه ياغي يم اونه يې خوي لرم اونه د ځانښووني له امله دي. زما ليکنې يواځې اويواځې د لا نورو روښانه ونو له امله دي.

زه به د خپلومشرانو په ځانګړې توګه د ژبپوهانومشرانو ډېردرناوی ځکه کوم او لرم، چې همدا دوي دي، چې دا پښتو يې را ژوندۍ کړې، ژوندۍ ساتلې او ژوندۍ به يې ساتي. دا د دوي برکت دئ اود هلوځلولاسته راوړنه ده، چې اوس دا ژبه د ورکيدو کندې ته نه شي لويدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دلته د دې لپاره يوه لنډه يادونه کوم اوبيرته تاسو درانه و همهغې خپلې پخوانۍ ليکنې ته رابولم، چې ويې ګورئ، هلته داسې نورد ويلوڅه نه دي پاتې شوي اوزما دلايل هم په سم انديزدليل ژبلارې نه دي رد شوي.

زه يوه بيلګه راوړم:

زه يواځې دې ته ګوته نيسم، چې په رښتيا دا د عربو د ګوډي الف ،، ئ ،،، چې موږ هم ورته د ،، مسئوليت،، په ليکلو کې اړ يو او زموږ د ناسم ليکنډول يا – دود مسئوله ده، مسئوليت د همغومسئولوپه غاړه واچوو اونوره يې همغه يواځې ،،مسئوليت،، ته پرېږدو.

يوه يادونه دې وي اوهغه دا چې دا د ،، مسئوليت،، ئ د دريم ډېر ګړو کړنو له پاره تل همداسې سمه نا سمه ليکل کيږي، دا په دې مانا، چې د ليکوالانو پام يې ډېر و ځان ته را اړولی.

هغه دلايل، چې زما د ليکنې مخامخ – چې ئ په پښتو تپل شوې- ليکل شوي، زه ورته په لاندې توګه ګوته نيسم:

دليل – چې هرومرو بايد پوهنيز وي- راوړو، يا يې منو او يا يې په يوه پوهنيز دليل ردوو.

زه د ما د پخوانۍ ليکنې د ردونې دلايل په داسې لنډه توګه په ترتيب راوړم او بيا يې يا د منلو او يا نه منلو پوهنيز دلايل په همهغه ترتيب له تاسو سره ګډوم.

د ما دليکنې مخامخ ليکنې:

لومړی: دا چې زموږ مشرانو دا ئ داسې ليکلي، نو دا له دې امله سمه ده اوسمه بايدوي.

او يا دا چې:

،،که دا ئ ناسمه وي، نو ولې په دموره وخت کښې زموږ مشرانو دې ته وې فکر شوی نه دی،،.

دويم:

ييګانې څلور اوبښې بدلې يعنې په پنځه ډوله ليکل کيږي، دا يو غږ، چې همغه غږ دی، په دوه ډوله- چې ی او بله يې ئ ده- سره ليکو.

:دريم

(c) ketabton.com: The Digital Library

.غونډاله لړو: د غلامۍ کړۍ ماتې کړئ

دلته نو باید د ،، کړۍ،، نوم او ،،کړئ ،، منځ کې توپیر وشي، نو له دې امله دا یوه کړیاله .او دا بله نومیاله یې دي

د پورته درې راوړنو مخامخ دلیلونه:

لومړي ته:

موږد خپلومشرانوپوهانو په پوهه نوې زده کړې کوو اود ژبسمون له پاره په دې زده کړو ودان نوي سمونونه ورزیاتوو. دا له پیداښنته پیداښنتي خوي دی، دا په دې مانا چې که زموږ راتلونکي له موږڅخه پوره په هر څه کې د مخه نه شي، نو دا به بیا زموږ ملامتیا وي.

هره پوهنه کې چې یوه لار ټولیزه نه وي، ناسمه ده.

نیسو، چې د ،، ئ،، لیکل اړیین دي، نو پوښتنه به بیا دا وي، چې دا نو بیا د نوروییګانوله پاره ولې باید باوري نه وي. په دې هکله ما په خپله لیکنه کې یو لښتکی په توګه هم لیکلي، چې دې نوریی ګانوسره دې نو څه وشي.

د شمیرپوهنې لار د ژبې لارې څخه هم نه شي بیلیدلی،هلته لارده، چې یوه لار د یوه ګڼ له پاره باوري وي او د یوه بل پسې ګڼ له پاره باوري شي، نو هغه لار بیا د ټولوګڼونوله پاره باوري ده، دا په دې مانا، چې یوه څه ته یوه لار وټاکو، چې هغه کار موږ کړی وي او هغه بیا د بل اړوند څه له پاره باوري نه وي، ناسم دی.

دا شمیرپوهنې لار په شمیرپوهنه کې ښوول کیږي.

زه د سترو او غوره لیکوالانوپه لیکنوکې دا ګورم او زوربږم، چې په هکله یې څه لیکم، خو په کلکه په دې اند یم، چې یا ،، ئ ،، نه شته او یا د نورویيګانو او اوازونوله پاره هم

باید ییګانې پیدا شي.

بیا: یوه لار (قانون) په هغه وخت کې باوري دی، چې ټولیز یا ټولباوري وي.

دویم ته:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ژبپوهنې لار نه ده، چې بنې دې بدلې وي او يې دې همغه وي. موخه د ،،ی،، ويينه ده اود دې له پاره دا ،،ی،، بسيا کوي او که نه، نو دلته دې هم بيا د نورو ويیګان له پاره همغه يې خو بدله بڼه پيدا شي.

همداسې ده.،، چې ،، د غلامۍ کړی ماته کړی،،. ځکه چې:

يو: په پورته روښانونه کې خوستونځه په ،، ی، ئ ،، کې نه ده، دا د بېګانو دنده هم نه ده او زه په بل څه کې هم ستونځه نه ګورم، که په زور يې نه پيدا کوو. دلته په لوموړی کړی کې ک بايد يوزورکې ولري يا لومړی کړی دوه سيلبې لري يعنې يوه سيلبې يې ک – او بله يې –ړی ده او دا دوهمه کړی يوه سيلبې ده.

همداسې ده. ،، چې (د غلامۍ کړی ماته کړی). ،، که نه نو دا ورته ستونځې د نورو يی ګانوسره هم پېښوي.

د بيلګې په توګه دې لاندې غونډالې ته ستاسوپام راګرځوم:

په کړی او ک-ړی کې چې غواړو توپير وکړو، نو بايد په دا يوه کې د ک پسې څه راشي او نه د وی په پای کې بلو، چې هغه د ناسمې ويېنځ – که ورسره مخامخ کيږو= راشي.

غلامې دا دلته ولې دا وړې خورې ورې وريژې(ز، ج) يا د ډوډی ټوټې هلته وړې او خورې (غونډاله که ښکلې نه وي، نو بخښنه دې وي).

دلته هم لومړی وړې، خورې دوه سيبلبې دي يعنې ،، و - ، - ړې،، او ،،خو - ، رې،، اودا دوهمې يوسيلبې دي، دا په دې مانا، چې د کړی او کړی سره له هرې لورې يو ډول دي.

اويا

ولې ولې ولې؟

. ٢١١ و پښتو ته ناسم راننباسب شوي... .

په پورته کې دا ،، ې ،، دربواره يا درې ځله راغلې، يوه پوښتنه ده بله يې نوم دی او بله يې کړنه ده دا په دې مانا چې په شپږواره ردبدلېدنې سره يعنې له وي دربواړه هريوهر ځای نيوی شي.

د لته دې نوبيا يوه ،، ې،، وي اودربواره ليکنې.

که دلته اړيين نه وي، نوبيا دې په ،،کړی،، ولې ،،ئ،، راشي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بیلګه به بې له یې راوړو:

،،تلل (له یوه ځای ځخه وبل ځای ته،، او ،،تلل (یعنې د یو څه کچول یعنې د څومره والي جوتول)،، همداسې ،، تلنه،، او ،،تلنه،،.

ګوری زموږ په دې ډول ستونځې لا ډېرې دي.

غلامې هلته ستا تلنه (له یوځای ځخه بل ځای ته) به هرومروستا د بار تلنه(چې څومره درونـد دی) اړیینه کوي.

کوچی په کوچ کې کوچ له ځان سره یووړل.

کوچی کوچ په کوچ کې له ځان سره یووړل.

کوچ(کوچ: له یوځای بل ته تلنه او دابل یې هغه غوړ خوندور کوچ)

ستونځوبی

اتم د جون، ۲۰۱۹ زک. تاند

یو پوهاند را ځخه وپوښتل، چې د ستونځوحل ته څه وایې؟

ما ورته وویل، چې ستونځوبی.

دا نوولې؟اوس دې نړی په هراړخیزه پوهنو کې دومره وده کړې، که څوک، چې څېړنې کوي اوپه داسې پرمختتلې ژبه وپوهیږي، نو د هر څه لپاره په پښتو کې هم هغه اړوند ویونه پیداکولی شي.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۱۲ .

لرو: ملګوبي، چې انګرېزي یې <u>salt solution</u> دی.

لنډ: زه به د خوي له مخې ځخه لکه پورته د ،،اوروبي،، په ځای، چې له اورغورځوني منځ ته راځي یا پایله ده، اوربهیدنه، اوربهیدونکي... وبولم. په مننه

محلول ملحي saltzlösung

solution، lösungحل

مخامخکړنه (عکس العمل):

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مي همدااوس فکر ته راغئ، چې د يوچا د کړنې سره چې څوک غواړي مخامخوالی وښايي، نودا به هرومرو دما په اند مخامخکړنه وي.

که غواړئ، نو د همغه ،،عکس العمل،، سره پاتې کيږو.

جفت او طاق ته په پښتوڅه وايي؟

پوښتنه. ايا موږ پښتو کې د جفت له پاره په دې ورځنۍ ژبه کې انډول وی لرو او که نه؟

هو: هرهغه څه، چې دوه، دوه کيدی شي، هغې ته عربي جفت وايي، چې پښتو انډول يې ،،جوړه،، دی.

لومړی:

ايوه يا ييوه چې څوک کوي او يو غويا (غوايی) ولري، نو جوړه ورته پيدا کوي. دا د غويانو جوړه ده، چې بيا سره دا جوړه ځغلي. څوک چې بوټان اخلي، نو د دباندنی اغيزو پرته به جوړه بوټان اخلي. او که په ټاکنو کې سره برابر ځغلي، نو همغه د يوې او يا ايوې د غويانو په څير به دا يوه جوړه وي، چې دا جوړه بيا جوړه سره ځغلي. نه ليکو، چې غبرګ سره ځغلي، ځکه چې که جوړه نه وي هم غبرګ کيدی شي او يا غبرګ دي،، ځکه چې ګډ ووټونه يا رايې به نه لري، چې يو بل غوڅ کړي.

که يوه نجلۍ او هلک داسې لرپه خوي کې سره نږدې وي، نوکيدی شي چې ووايو: دوي به يوه ښه جوړه وي.

دويم:

د جوړه مخامخ څه بولو؟

عربي يې طاق دی، هغه چې جوړه نه وي يعنې ناجوړه وي، نو ګوروچې پښتو بلل يې ،، ناجوړه،، دی.

راځوشميرپوهنې ته

ګڼونه : هغه پيداښتي ګڼونه چې په دوه پوره وېشل کيږي، هغو ته جوړه ګڼونه وايو او هغه پيداښتي ګڼونه، چې په دوه پوره نه وېشل کيږي، هغوي ته ناجوړه ګڼونه وايو. ګوره زه ورسره دلته پوره نه ليکم، ځکه چې اړتيا ورته نه شته. پيداښتي ګڼونه چې په پيداښتي ګڼ وېشل کيږي او لاس ته راوړنه يې پيداښتي ګڼ وي، نو،، پوره،، ته يې هرومرو اړتيا نه پيښيږي.

جوړه ګڼونه: ۴ و۱۶، ۲۸ ...

ناجوړه ګڼونه: ۱۳،۱۵، ۲۷ ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ورځني ژوند کې ، چې ورسره مخامخ کیږو

څنګه يې بولی؟

له الماني څخه ژباړه يې

۱ – پلنې د ربړ پټی، چې له ژورې سکاره راپورته کوي:

۲ – په مغازو کې چې تل ګرځي اوشیان له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.

۱ – وړونپټی: یعنې یوځه له کښته پورته وړي.

۲ ـ بهیدنپټی: دا تل روانه پټی ده، له دې امله بهیږي یعنې بهیدنپټی(د دې خوزښت هم بې له دباندني اغیز بهېدنه ده).

موږ د ځنو وییونو لپاره، که ښه ویی ونه لرو، نو د څو وییونو له لار څخه يې روښانه کولی شو

په پښتوکې د زیاتو ویونو له پاره انډول نه شته یا موږ(زه) نه پرې پوهیږم لکه

سویه، معیار، یا............ د سطحې (د هوارې) جګوالی، و ټولو او نورو و ډېرو زیاتو شیانو ته ،،کچه،، وایو، چې ډېره زورېدونکي کارونه يې ده. دا ټول پهکاب کښې روښانه شوي دي.

معني:

د عربي ،،معنی،، له پاره موږ پښتو نه لرو، نو که پښتو يې ،،مانا،، ولیکو، دا به منو.

.

یادونه: ،، دا به منو،، دا پخوانۍ لیکنه ده او په هغه وخت کښې د ما ستنځې هم لومړنۍ ې. که مو په یوه ویي و نه پوهیږو، نو پوښتنو، چې د دې ویي پوېدنه څه ده، یا له دې يي څخه څه پوهیږو، نو ایا د د دې معني یا مانا پوهېدنه یامعنی به نو پوهېدنه نه وي؟

همداسې د قطب له پاره هم پښتو انډول نه شته.
داسې ویونه هم باید چې څنګه وي خپلې ژبې ته راواخلو، لکه چې رانیولي مو دي، که لیکندودیې د ځنولپاره بدل شي، دا په ټولو ژبوکې ورځنی دئ.

د بلې ژبې هر څه یا هر وی لپاره، انډول لرو، خودا باید پوهنیز ولټول شي.

داسې خو ما فکرنه کاوه،چې شمیرپوهنه دې داسې سمه په پښتوشي، خودا چې دا نومونه او ویونه ټول پیداښتي دي، نوزموږژبه هم دا ویونه لري اودا به یواځني وي، دا په دې پوهېدنه یا مانا، چې هر شمیرپوهنیز یا هندسي څه پښتو انډول یا پښتو هم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوباید په دې اند نه و اوسو، چې ژبه دې سوچه کړو.که زما لیکنې وګورۍ، سمې په پښتودي، خودا موږله پیداپښته لرو، نوي مې منځ ته څه نه دي راوړي اوداسې باید ونه شي، ومو کتل، چې څوک په خپله خوښه یوڅه یا یو وی په پښتو کوي، په هغې کې ناسمونونه راځي.

ګرانو هیوادوالو!

موږ پوهیږو، چې پښتو په دولتي څلورديوالي کې یوه ډېره پخوانی نوي، نږدې شپیته کلنه ژبه ده، نو له دې امله یې علمي کول او د ځنو ویونو پر پښتو باندې کول یا ورته پښتو پیدا کول هم ستونځمن دي. له یوې خوا څخه موږ چې څه زده کړي یعنې زموږ ټوله زده کړه هغه په پښتو نه ده او له بلې ژبې مو را اخستې او له بلې خوا په دا بله ژبه مو چې څه زده کړي، هغې هم ډېر ویونو(لغات له عربي رانیولی)، چې موږ یې له دې امله د ډېل ستونځو سره مخامخ کړي یو. زموږ دا نږدې شپیته کاله مخکنیو په پښتو لیکونکو، څه له فارسي رانیولي، هغه په فارسي کې د عربي ویونه یې هم ورسره شاید (یاممکن) کټمټ رااخستلي وي. بله پوښتنه دا هم ده، چې هغه عربي نومونه – چې موږ یې د پښتو نومونو لپاره کاروو- ایا دا سم دي او که څنګه؟

دا هم بله پوښتنه ده، چې باید پام ورته وشي.

ترانسپورتمیتل = وړون الې
یوه غوره یادونه: زه د دې دعوه نه کوم، چې د ما لیکنې دې سمې وي، خو تر هغې پورې، چې زه پوهیږم و ما ته سمې بریښي او دا به تر هغې پورې سمې وي، تر څو پورې یې چې چا و ما ته نا سمون پوهنیز نه وي ښوولی او دا یې پوهنیزه لار هم ده.

دا و پوهنې ته نا درناوی دی، چې څوک ووایې دا ناسم دی او لامل یې نه راوړي

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۱۵ .

ولې اوبلن

د نه په پښتو بللشوو نومونو او ویونو د پښتو ناسم انډول:

غواړم د ګرانولوستونکوسره هغه څه ګډ کړم، چې ژبې ته مو ناسم راننباسل شوي، دا په دې مانا چې ناسم مو ژبې ته نه دې راننوتي.

زموږ هیوادوال یا نوره هم ښه، لیکونکي په پښتو د مایع په انډول نه پوهیدل اودا چې مسلکي نه وو، نو پوهیدلی هم نه شو یا په دې هکله له ستونځوځانونه ژغورل، نودې ته یې یعنې مایع ته یې په پښتو کې د انډول له پاره اوبلن نوم وټاکه. په وټاکه باندې ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوراچوم یا لیکم، چې انډول یې ورته ونه شو کارولی له دې امله یې داسې ناسم اوبلن وباله.

اوبلن نوښه شی دی؟

اوبلن په ژبه کې د شیانو یا تنونود یوه ټولګي یو پیداښتي خوي یا وی دی او په نوروژبوکې هم انډول باید ولري. دا چې اوبلن لا بهیدونکي نه دی، زموږ ادیبان په دې نه پوهیدل او د نورومرستي ته یې هم غوږنه نیوه، نو له دې امله د عربي مایع انډول هم نه شو کیدلی. دا نوم ورته ټاکل شوی یا غوره شوی دی اونه په پیداښتي توکه دا انډول دی.

موږ د دباندني وی یا نوم له پاره پښتونوم نه ټاکو اوباید ویې نه ټاکو ، موږ یې انډول پیدا کوو، چې دا کار کیدونکی دی.

پښتو یوه ډیره توانمنده ژبه ده او په هره ژبه کې چې په پیداښتي توګه څه وي، هغه هرومروپه پښتو کې هم شته.

دې ته د ټولولوستونکوپام رااړوم، چې د داسې پیداښتي ویونو له پاره لکه مایع هرو مرو پښتو انډول باید وي او موږ هغه باید په دا خپله لرلې ژبه کې ومیندلی شو، داسې نه لیکم، چې پیدا کړو، شته دی باید د پوهنې په بنسټ ولټول شي.

زموږ ژبپوهانو فکرکاوه، چې ګوندې موږ د مایع له پاره پښتو انډول نه لرو او باید یو ښه، لنډ او ښه غږیزنوم یا انډول ورته وټاکو، نو له دې امله یې مایع ته اوبلن نوم وټاکه.، چې په همدې غږیږو.

زه د پوهنې وزارت په نصاب او دې خبروکې وم، خو زما توان نه رسیده، ځکه چې زه د پښتوڅانګه کې نه وم.

موږ ډیرتنونه لرو، چې مایع دي، دا په دې مانا، چې دا د تنونو ګډ خوي مایع د تنونویو ټولګی جوړوي، نو له دې امله داسې مخ ته ځو او فزیک څخه ګټه پورته کوو یا اخلو:

موږ تنونه یا اجسام د خویونو له مخې یاد زړو سره ټینګ نښتوالي له امله (چې د جوړښت له امله یې غوره کوي) یا د تودوخې په بنسټ په درې ټولګیو وېشو(فزیکي پیژند):

لومړی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلک بدنونه، د بدنونو هغه ټولګی، چې بې له باندنی اغیزي یې زرې سره کلکې نښتي وي او بې له باندني زوره ځاي په ځای وي.

لکه:تیږه، لرګی، یخ، واوره او اوبلنه واوره (دا هم لا اوبه نه دي) اونور

دویم:

ښتیونکي – یا غاز ډوله بدنونه: د بدنونو هغه ټولګی دی، چې زرې یې سره نه وي نښتې اوزرسره بیلیږي او یا دا چې بې له باندنی اغیزې ښتي(هرې لور ته ځغلي). دا نو د ژبې د قانون اود دې خوي سره سم ښتیدونکي یا ښتیدوني بلل کیږي (نه ! ښه یې: ښتیدونکي دي) او سم اندیز هم ځکه دی، چې هرې لورې ته ښتي لکه غازونه. د اوبوبوخار اونور

دریم:

د بدنونو هغه ټولګی چې زرې یې داسې نښتې وي، چې کلکې نه وي اویوبل ټیلوهي یعنې مخ ته بیایي یا چې بې له دباندني زور یا اغیز بهیږي.

دا بهیدنه یې خوي دی اوله دې امله بهیدونکي یا بهیدوني بلل کیږي یا د بدنونو بهیدونکی ټولګی بلل کیږي.

نورهمداسې مخ ته ځو: اوبه، شدې، شرومبې، تیل او ورته شیان یعنې تراوسه مایعات څه خوي لري،

دا هر څه د همغه خوي له مخه ټولګیز کیږي. اوبلن غازنه شته، خو بهیدونکی غاز شته.

لنډ: که تاسو یو په عربي پوه اوداسې لږد فزیک سره بلد کس څخه وپوښتی، چې مایع ته په پښتو څه وایي، هرومروبه درته ووایي، چې بهیدونکی.

دا داسې د بلې ژبې نوم یا وی ته د انډول میندلو پاره باید په هغه بلې ژبې اومسلک پوه افغان وي، نه توکلي کسان.

جبه اوبلنه ده، هغه څه چې اوبه یې زغملي وي، اوبلن دی، مګر یوڅه مایع اوبلن نه دی، پخپله اوبلن لا نه بهیږي، یعنې دا اوبلن لا اوبه نه دي.
دا ګاز یا غاز، چې تاسو ورته ګوته نیولې ده او ناسم یې،، اوبلن غاز،، بولی، د اوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ګډ خوي يې يواځې دا بهيدل دي، نور بل کوم خوي ورسره ګډ نه لري او نه يې اوبه زغملي، چې اوبلن شي، دا بهيږي، چې له دې امله بهيدونکی غاز دی او نه اوبلنيږي.

بيا : اوبلن لا تراوسه کلک يعني نرمه واوره ده، چې پسې ويلې کيږي اوله دې امله چې ټوټې يا زرې يې سره نښتي دي بيا اوبه کيږي، چې بهيږي، دا په دې پوهېدنه يا مانا، چې اوبلن اوبه نه وي، نو بهيدونکي يعني مايع نه دي. اوبلن لا واوره ده خونرمه.

څوک چې د تلنې توان لري، تلونکي دي. څوک چې د خوړنې خوی يا توان لري خوړونکي دي، څه چې د الوتنو خوي لري الوتوني يا التونکي دي او داسې نور لکه اوسيدونکی، لوستونکی او او... يعنې د بهيدلو توانوالو ته بهيدوني يا بهيدونکي بايد وويل شي او دي، او نه دا ناسم اوبلن.

اوروبی، که اورغورځونه او اوربهيدنه؟

ما يوه ليکنه ولوستله، چې لاوا يې ،،اوروبی،، بللی وو، چې د ما اند يې د ما د مخه ليکنې په بنسټ په دې هکله څه ليکلو ته راوهڅاوه، چې له تاسوسره يې شريکوم.

موږ اورغورځوني لرو، چې هغه اور راغورځونه يا غورځوي او دا اورغورځونه يې بيا داسې حالت ته ورسيږي، چې بهيږي. د پورته روښانونې سره سم، دا هم دا د اورغورځونې لاوا، چې بهيږي، نودا اوربهيدنه ده يا ،، بهيدونکی اور،، دئ.

دلته ګورو، چې دا لاوا يا اور نه اوبلن کيږي، دا اور بهيږي، نو له دې امله بيا هم په دې ټينګار کوم، چې د عربي مايع له پاره اوبلن کارول پوره ناسم دئ او دا د پښتوسره تيری دئ او اروی هم نهشته.

يادونه: دا د دې ليکونکي ته دومره درناوی لرم، چې داسې لړڅه يې د پوښتنې لاندې نه شم راوستلی. زه ور ځخه بخښنه غواړم.

که داسې نرم د موټرو خوزت وي نو ، نو کړی شو ووايو، چې دموټرو نرمه بهېدنه دا په نورو ژبو کې همداسې ده. خوزښت دوی هم لري او همداسې که تاسو په حج کې د ورايه يا له پاسه لاندې کسان چې له تورې تيرې ځخه راګرځې وګورئ، نو دا هم داسې بريښي، لکه چې بهيږي، ګورئ، که دلته اوبلن ووايی، نو دا به بيا د ژبې سره پوره ناروا کار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ،،واحد،، څخه موږ څه پوهیږو؟

یادونه په لیکنه کښې دا په نوکانو ښې اس ور زیات یا سم لیکلي

موږ په دا دومره مهال کې واحد د فزیکي کچونو لویو یعنې متر، کیلوګرام او نورو ته وایو، چې دا ناسم دی او تل ناسم وو، خو یا مو ورته فکر نه دی شوی او یا مو د سمون په(پر) باوریوالي (باندې) ځانونه نشو پوهولی. زما(د ما) هم له هغه وخته (څخه) ورته پام شوی (دی)، چې پر لیکنواو ژباړو(باندې) مې پیل وکړ، چې له دې امله مې په خپلو لیکنو کښې دې لویو ته واحد نه دی ویلی. دا پیداښتي ده، چې په نورو وتلو ژبو کې دا هر څه سم روښانه او بلل شوي (دي)، چې په پښتو انډول یې باید ولیکل شي، خو دا هم په(پر) خپله ژبه (باندې) د باور کمی او هم په(پر) ځانونو(بادې) دباور کمی دی، چې د سمون زړورتیا مو تر اوسه (پورې) نه ده کړې. واحد یوه ته وایي او بس

له دې څخه د مخه یو څو یادونې:

لومړی: د ما وړاندیز: که څوک غواړي یو پو هنیز څه ولیکي، چې ټولنې ته یې وړاندې کړي، باید په اول کې دا د یوې وتلې دباندنۍ ژبې راونیسي (پېژندونه یې). په پوره خواشینۍ باید ووایم، چې موږ لا تراوسه پوهنیز څه په خپله ژبه کې نه لرو یا پوره نه لرو او دا مو له دې امله ناسمونون سره مخامخ کوي. که دا کومه لیکنه له دباندنۍ وتلې لکه انګرېزي ژبې څخه راوژباړو، نو د انګریزي یونیټ په ځای به واحد ونه لیکو، نو له دې و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۱۹ .   .

امله – که غواړۍ ښه څه ولیکۍ، نو یوه وتلې ژبه مو باید ښه د پوره توان سره زده کړۍ او پوهنیزې لیکنې ترې راو ژباړۍ. موږ د ټولو پیداښتي ویونو لپاره په خپلو ژبو دپیداښت سره سم په پښتو انډول لرو

دویم: موږ که یو څه (و) خبرو ته راچوو، نو پېژند یې باید راوړل شي، ښه روښانه، ټولپوهوړ او ټولپوهنیز.

زیاته شننه د(له) سرې څخه لار ورکوي، لنډ او بې له کومو زیاتونو باید هغه موخه ورکړل شي .

دریم: که د بل چا د لیکنو پر ناسمون باندې خبرې کوو، نو هغه لیکنه باید راوړو او بیا یې په خپل اند هغه سمون ورته وړاندې کړو.

داسې باید نه وي، چې د هغه څه مې ولوستل ښه نه وو، یا ترې سمه ګټه نه (سمه ګټه ور څخه نه) اخستل کېده. دا باید و ښوول شي، چې د هغه لیکنه کې کوم ناسمونونه وو او دا څنګه سمېدلی شي. د دې له پاره باید ښه روښانه او پوهوړ دلایل راوړل شي.

څلورم: په لیکنه کې بې له اړیینو څه (څخه) باید سملاسې خپلې لیکنې باندې پیل وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس راځم خپلې موخې یعنې ،، واحد،، ته.

زه چې زموږ(د موږ) د لیکوالانو اندونه او د واحد پیژند د دوي په اند د دوي په لیکنو کې ګورم، ورته خواشینی شم، چې له دې امله دې لیکنې ته راوهڅول شوم، که څه هم دا زما (د ما) په پخوانیو لیکنو او همدا ډول د شمېرپوهنې ویونو کتاب کې هم شته. .

موږ چې لا تراوسه (پورې) واحد کاروو، نو موخه ترې تل د یوه څه د کچولو لویې لکه متر، کیلوګرام او ساعت ته ،،واحد،،)؟(وایو، یعني که اوږدوال یا یو بل څه کچوو، نو هغې د کچونو الو یا کچون الو له لارې (څخه)، چې هغه روښانه پیژند او نوم لري، دا په دې مانا چې که اوږدوالی کچوو، نو دا په متر کوو، چې دا د کچونې واحد بولو، چې دا پوره ناسم بلل دي. په پوره خواشینۍ باید ووایم، چې موږ اوس هم دا پخوانی ناسمونونه همغسې ناسم کاروو. د دې کار هغه ستر لامل دادی، چې موږ هغه د دباندنیو ژبو (و) رانیولو څه ته هم فکر نه کوو، چې په هغو کې دا څنګه دی، خو موږ په همدې ،، واحد،، پاتې شوي یوچې زه غواړم دا لږ روښانه کړم.

زه غواړم، چې ستاسو په لیکنه کې دا ،، واحد،، لږ روښانه کړم او مسلکي پېژند یې له تاسو سره ګډ کړم، هیله ده، چې دا به راته وبخښې، کوم ځانیز څه په کې نه لرم او هیله مې زموږ (د موږ) او ستاسو (د تاسو) همغږیزوالي دی

و پښتو ته ناسم راناسب شوي... ۲۲۰ .

دا په پښتو کې ورځنی شوی وی ،،و احد،، موږ له عربي ناسم رااخستی دی. د ،، واحد،، ترې پوهېدنه بل څه دي وهغه ته چې موږ ترې پوهېږو. د واحد پښتو انډول ،، یو ،، دی چې پسې دوه، درې او نور راځي او بس.. دا چې موږ ورته واحد وایو موخه ترې ،، یو،، نه دی. یو یو دی او نور څه نه وایي او همداسې لکه دوه، درې او نور هم. یو که د یوه څه سره یوځای شي، نو بیا هغه شی یو هغه څه دی، لکه یوکتاب یا یو متر، - کیلو، - بجه او نه دوه یا درې او نور..

موږ په فزیک کې ویلي، چې د فزیکي لویو د کچولول له پاره زموږ په بللو،، واحدونه،، کاروو، چې ،، واحد،، یې ناسمه نومونه یا بلل دي.

دا نو څنګه سموو؟ موږ وتلو ژبو ته ځو او د هغو څخه دا سم رانیسو:

د کچونلویو د څومرهوالي لپاره، چې کاروو، دا په نورو

ژبو کې لکه انګرېزي کې unite دی او الماني کې Die Einheit

او همداسې یې عربي پوهېدنه یا مانا،، وحدة؟،، دی، چې موږ یې پوره ناسم ،،واحد،، بولو. له دې دریواړو ژبو څخه د دې پښتو انډول ،، یووالی،، دی، چې ما په خپلو لیکنو کښې یوون بللی، چې ګوندې دا به همدا یووالی وي او که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ته دا یووالی، چې ما ،،یوون،، بللی، لږ بلدول برېښي، نابلد دئ او ګومان مو راځي، چې ګوندې دا یووالی، خو یو بل څه دي. دا همداسې دئ او نه یې بل څوک پیداکوي، که نه هغه به همداسې لکه دا ،، واحد،، ناسم وي. دا ویډول دئ، دا په ټولو ژبو کې همداسې دئ ،د پښتو انډول یې هم همدا دئ، ما نه دئ پیداکړی او نه دومره توان لرم. د دې روښانه ولو لپاره داسې مخ ته ځو:

فزیکي لویې څه شی دئ؟.

فزیکي لویې اوږدوالی، دروندوالی او مهال دي او د فزیکي لویو د څو والي او څومره والي د روښانولو له پاره یووالي متر، کیلوګرام، ساعت دئ، چې لوي او واړه یووالي بیا لري. که موږ او تاسو د هر څه اوږدوالی کچوو، نو په متر به دا کار کوو او دا متر له دې امله یو یووالیز یووالی دئ، چې هر ډول اوږدوالی پرې کچېږي او بس.

د تبې یووالي : Grad Celsius, Kelvin und Fahrenheit

دا پورته د تبې یووالي یا یوونونه دي، چې یو بل اړول کېږي یا اړولکېدی شي.

ربښتیا درسره شریک کړم هغه بل یې زما له یاده ووتلو. په پوره بخښنه .

.   ۲۲۱   و پښتو ته ناسم راناسب شوي...   .

د هرې بلې لوي له پاره د کچولو یووالی شته لکه د موټر زور، چې په اسزور (یا د اس پر زور باندې) کچېږي او داسې نور

اوس به نو راشو، دې د ژبپوهنې یووالو ته، چې دلته به څنګه وي؟

اوس به د یو څو ژبنیزو څه یا توکو یا اتمونو پېژند ورکړو، چې ما تر اوسه (پورې، چې دا پورې له ،، تر،، سره نه وي، نو غونډله پوره نه یا ناسمه ده، ځکه دا غونډلبرخه ،،پورې،، په د ې کښې نه شته دی) ددې توکو سم پېژند نه دئ لوستلی، موخه مې په پښتو کې. دا به هم داسې لږ سرسري وي، خو هغه څه چې راوړم، هڅېږم، چې هغه به روښانه او ټولپوهوړ لیکلي وي، زه یې له الماني (څخه) رانیسم، په انډول پښتو کښې

کال هم یو یووالی کېدئ شي: دا له ځمکې لرې ستوري، چې ومیندل شي، نو د هغوي د لرېوالي کچولو یووالی کال دئ. وایي، چې دا ستورلار یا دستورو لا یا ټولګه له ځمکې څخه دوه سوه یا زیات رڼا- یا نوري کلونه لرې ده.

دا د ما د لیکنې ستایېنه ې هم درسره ګډه وي:

<u>2020 ,30 مې **لوګي** At 11:40 am</u>

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي ډاکتر ماخان میرزی شینواری چار مو ښه
تا سو یوي ډیري موهمي موضوع ته پام شوی او په زړه پوري لیکنه مو هم ور باندي
کړیده چه نورو ژب پوهان او ژباړونکي د ته هڅوي چي په دي برخه کي ولي یوه اړتیا
لیدله کیږي ستاسو لیکنه د ستاینی وړ ده.
روغ رمتۍ او نیک بخته اوسي

ژبه معیاري کونه

معیاري ژبه نو څه؟

معیاري ژبه باید د کلیوالي ژبې سره توپیرولري، ژبه باید خپل ګرامر ولري اوویې کتابونه اود اړتیاولپاره په معیاري ژبه یا لوړه ژبه اویا اکادمیک ژبه د لوستلو اومرسته اخستلولپاره پوره پانګه ولري

تراوسه پورې چې په پښتو ژبه کې څه شوي دي، دا ځانله یا یو یوکس کړي اودا هرومرو ستر کار، خو ډېر کم دي.

لنډ: ورځنۍ ژبه یا کلیوالي ژبه، چې په هغه ژبه چاپیریال کې، د ټولوینژبې سره په ویلو
.   و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...   ۲۲۲   .

او لیکلو کښې توپیر لري او لوړه یا معیاري ژبه هغه وي، چې د هغې ژبې ټول ویونکي پرې لیکنه اولوستنه کوي.

دانو په څه پوهېدنه؟

دا په دې پوهېدنه، چې د ختیز، سهیلي او لودیز افغانستان خلک په خپلو کلیوالي ژبو غږیږي، چې سره تو پیر لري، خو معیاري ژبه دا ده، چې ټول یو ډول لیکل پرې کوي.

لنډ: معیاري ژبه د هغې ژبې د خلکود پوهې لاس ته راوړنو اړتیاوې پوره کوي.

دریم ته: پوهنیزه ژبه هغه ده، چې د اړتیا ټولې پوهني لکه د مخه مو چې ګوته ورته ونیوله، پوره کړي. دا داسې بریښي، چې دژبې سوچه کونه اود ژبې معیاري کونه په ختّه کې د ژبې پوهنیزه کیدنه ده.

پام:

د ژبې معیاري کیدنه یا کونه باید په دې موخه نه وي، چې یوخیالي – بې له کوم ژبني او سم اندیزدلیل- څه ژبې ته ورواچوو، چې ګوندې یوڅه خووشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:

،، غني د ترمپ د خبرو په غبرګون کې وویل،، یا ،، ....غبرګون وښوده،،. نه پوهیږم، چې ،، په غبرګون کې وویل،، کې به د لیکونکي موخه څه وي، خوماته څه نه وایي. دا به نور کسان ووایي، چې دا یا هغه یا دغه موخه لري. دا چې موخه یې که هرڅه وي، خودا یوه سمه وینا نه ده، چې څوک ترې څه پوه شي.

داچې ژبې سره غبرګې دي اود یوې ژبې اړول په بله ژبه اوس ـ زموږ لپاره – اړتیا ده، باید دا خپلې ژبې انډول پر بله ژبه باندې هم په همغه انډول واړولی شو، چې دا مو نو د دې ،، غبرګون،، سره وران کړ.

که د غبرګون په ځای ،، ګړنګون،، هم ولیکو همدا یوډول به ترې پوه شو. نو اوس باید و اندو، چې موخه به څه یې وي.

وایو: غنې د ترمپ د خبرو په هکله یا مخامخ، او یا په پلوی څه وویل یا غنې د ترمپ د خبرو په هکله خپل اندځرګند کړ. داسي هم سم ویل دي، چې غنې ته ترمپ خبره ورغبرګه یا یې د ترمپ سره غبره غبرګه کړه، ه همهغه اند وی.

دا نوځنګه کیږي؟

دا داسي کیږي، چې د ښونځي څخه نیولې تر پوهنتون پورې اوله دې څخه وراخوا د هغې ټولني اړتیاوې پوره کړي، دا په دې پوهېدنه یا مانا، چې ته پوهنیزې څیړنې هم باید په خپله ژبه وکړی شې.

موږلا تراوسه دې ستر کار ته پوره هلې ځلې کول و مخ ته لرو، خودا کار د حکومت دئ او په ځانله یا یو څو کسانو له خوا څخه و سرته نه شي رسیدلی

زه دا لیکنه دلته رالنډوم اود نورخبرو لپاره نوراړینې لیکنې هم شته، چې باید خبرې سره ور باندې وکړو، هیله ده چې د تاند درنه پاڼه یا خپرونه به په دې لار کې مرسته وکړي، چې ددرناوي وړ.

لاس ته راوړنه: پښتو سوچه کونه، ـ معیاري کونه او – پوهنیزه کونه همغه پښتو پوهنیزه کونه ده.

ایا دا کار شونی دئ؟

پښتو ژبه د نوروژبوپه څیر پوهنیزه کیدی شي، چې پای کې یواځې دوه بیلګې د شمیرپوهنې اوفزیک څخه راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له شمیرپوهنې یا نوره هم ښه له ځمککچپوهنې څخه:

کره، قوس، قطر، وتر، قطعه، قطاع، سطحه، محیط

پښتو یې (خو ورپورې خاندئ مه، دا همداسې دي، که زموږ زړه غواړي اوکه نه):

ګردی،لینده، نیمی، ټوټه ونې، ټوټه، برخه، هواره، چاپیریال.

له فزیک څخه:

یادونه: دا پښتو نومول یې اړیین دې اوکه نه؟

په اړیینوالي نه غږیږم. موخه دا ده، چې په پښتوکې ورته اندول لرواوکه نه.

لومړی: (بربېښنا) تړونی

په کوټوکې چې بربېښنا څراغ روښانه کوو، نو انګرېزي ورته سویچ Switch په الماني ورته Schalter وایي، وهو یا کیکاږو. که دا په پښتوکوو یا نوره هم ښه، په پښتوورته ...

اندول لټوو، نو لومړی باید وپوهیږو، چې دا د فزیک له مخې څه دنده لري، د دې نوروژبو موخه به همدا وي اوکه څنګه؟

د فزیک له مخې دا هغه اله ده، چې دوه سیمونه ((بربېښنا) وړوني) سره تړي او یا د مړکیدو وخت کې یې سره بیرته بیلوي. پوښتنه دا ده، چې دا که موږ د سویچ په ځای ،،تړونی،، وبولو، نو موخه ور به نه وي؟

د پورته انګرېزي او الماني ژبو ویونو له پاره اندول همدا ،،تړوني،، دئ.

دا چې داسې بلل یې ښه کار دئ او که نه یا په داسې بلنوسره هم انده یوکه نه، په دې باندې خبرې نه کړو، خو دا همداسې دئ، دا تړونی دئ اونه بل څه.
یادنه: دا به تکرار وي، خو زړه مې نه ورباندې کیږي، چې و تاسوته ې یې وړاندې نه کړم.

پرتله باندې کونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه د مخه اړیینه یادونه: زموږ ژبپوهان ،، پرتلنه،، لیکي، چې ناسمه ده، څه چې دا ،، پرتلل ،، نه دئ، دا پرتله باندې کول ده، نو له همدې امله پرتله باندې کونه او نه پرتلنه. که غواړو، چې دا دې لنډیز وي، نو د داسې لنډیزونو دې ځانونه ساتو، چې ناسم دي.

یادونه: دا پرتله کونه مې په بل ځای کښې څېړل او دا پر تله باندې کونه ده.

تر دې مخکې ... وبخښئ دا ،، تر دې مخکې،، نه شته. تر ناسم دئ او مخکې هم کلیوالي لیکندود دئ.

له دې د مخه ... په بخښنه دا هم پوره نه دي.

له دې څخه د مخه چې په دې موضوع پیل کوم، د اړتیا له مخې غواړم دا لاندې ستاسو مخ ته کیږدم:

دلته داسې نر اړین څه نه شته

....

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۲۵ .

خویوییونه او که ستاینوم Adjektive.

یادونه: دا مېندنه مې تازه ده، چې په پښتو کښې ستاینومونه نه شته. دا په ځای کښې روښانه شوې، خو دا لیکنه همداسې پرېږدم. ستایل او ستایینه، غندل او غندنه شته.

یا دونه: زه په دې هکله لیکنه لرم، چې په هغې مې دا ستاینومونه د الماني انډول خوي نومونه بللي، چې وبه هڅیږم، هلته یې نور هم روښانه کړم.

موږ په پښتو کې د دې له پاره د نوروژبو په څېر د ستاینې یا خوي جګونه نه لرو. زموږزیات لیکوالان، چې زه ګورم، ډېر اوخورا ډېر د دې له پاره لیکي.

بیلګه ۱: چټک،ډېر چټک، خورا چټک.

بیلګه۲ : جګ، ډېرجګ، خورا جګ.

دا کړی شو نور هم وستایو، چې ولیکو، لا نور هم چټک، ـــ ډېر ـ، ـ خورا ـــ اونور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لار چې په ژبه کې نه لرو، کیدی شي، چې دا د یوه قرارداد له مخې د پوهانوله خوا ومنل شي او یا یوبل څه ورته پیدا کړي. داد قرارداد له لارې کیدی شي، خو هیله ده نورڅه سره پیدا نه کړو، چې بیا د قرارداد نوم پرې کیږدو.

دې ته دې په ګډه فکر وشي، چې ستاینںوم او خوینوم همغه څرګندوي او که څنګه؟

دا چې زه دا خوي نوم وبولم، ناسم نه دی او که دا چګېدنه په ډېر او خورا سره هم وکړم، ناسم نه دی، د دې اجازه دې وي.

اوس راځم خپلو اري خبرو ته یعنې پرتله باندې کونې ته:

زموږزیات یا نږدې ټول لیکونکي اولیکوالان ژبپوهان د شیانو یود بل سره پرتله کونه

ـ

او په همدې ډول یې د پرتله کونې ستاینه یا خوي روښانونه په ،، تر،، کوي لومړی: رموږلیکونکي په دې اند دي، چې پرتله کونه د ،، تر،، سره کیږي.یعنې

سپین تر شین(هغې هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، موږ) (ډېر- ،خورا -) ښکلی دی.
دویم: په پیداښتي ډول یې، چې زموږ هیوادوال په بیلابیلوځایونوکې کاروي:
هغه د ،، له ... څخه ،، سره پرتله کیږي.
پوښتنه : له دوي، تاسو...او ... څخه کوم ښکلی دی؟
سپین له شین (هغې هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، موږ) څخه ښکلی (ډېر- ،خورا -) دی.
دریم: سپین (را، ور، در) څخه ښکلی (ډېر - ، خورا -) دی.
په پورته لیکنه کې دا د ،، ور څخه،، په ځای ځنې لیکوالان کله کله ،، تر یا نوره ،، لیکي یعنې:
که پوښتنه وشي، چې له سپین اوشین څخه کوم ښکلی دی اوسپین ور څخه ښکلی وي، نوو ایو: سپین تر شین ښکلی دی. دلته ،، تر څخه،، نه وایو.
تر د هغه مهال، ځای اویوه څه د پای په نخښه کونې سره یعنې ،،تر...پورې،، سره توپیر لري.
ګورو چې دا پورته ،،تر یا ترې،، د ،،ورڅخه،، په ځای راغلی.
موخه: پرتله ونه د هغه ،، تر،، سره چې موخه ورڅخه د ....پای وي، نه کیږي، دا په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانا چې په لاندې کې ،، تر،،
سپین تر(ما،هغه، تاسو او...) ښکلی (ډېر -،خورا -) ښکلی دی، ناسم دی.
یادونه: یعنې دا ،،تر،، هغه اړیکوی نه دی، دا له یوڅه یا چا یا شي څخه ښکلی دی، چې زیات کسان یې لیکي:: ترې ښکلی..... چې دا ترې هغه د ،، ورڅخه ،، په موخه یا مانا دی او نه د ،، تر،،، دا په دې مانا چې داترې د ،، تر،، سره څه ګډ نه لري.
نسبت (دا عربي وی دی، چې دا موږ یې هم کاروو، په شمېرپوهنه کې یې هم کاروو، په پښتو : و... ته،، سره سر خوري):

موږ په پښتوکې نسبت ته څه وایو؟ (څه ووایو سم نه دی، ځکه دا موږنه وایو، دا څه ورته ویلکیږي، دی. له دې امله: څه وایو،دی).
دلته هم شیان سره پرتله باندې کیږي
دا چې نسبت پښتو نه دی، نوکارونه یې کیدی شي له عربي څخه بل ډول وي، خوموږ یې هغه پښتو ډول سره کولی شو، ځکه په عربي خونه پوهیږو.
په ګڼونو کې لویوالی، کوچنیوالی اوبرابروالی سره پرتله کیږي.

. و پښتو ته ناسم راناسب شوي... ۲۲۷ .

زه به یې د شمېرپوهنې بېلګو څخه پیل وکړم:

بېلګه:
۲ نسبت ۴ (ته) کوچني (دی)په کسانو یا شیانوکې، لویوالی، ښکلا، پلنوالی، ..

کسان یا شیان:
الف (نسبت) و ب (ته) ښکلی (جګ،پلن،...) دی.
تناسب: ګڼونو کې:
د دوه ګڼونو پرتله کونه که دا سې وي، لکه د نورودوه ګڼونو،نو وایو:
۲ نسبت ۴ متناسب ۳ نسبت ۶ ته
یا یې انډول ۲ پر څلور برابردي له ۳ پر۶ سره
نسبت به نو په پښتوڅه وي؟
په ګڼونوکې پرتله باندې کونه:
۲ و ۵ ته کوچني دي

کسانو یا شیانو کې
سپین وشین ته ښکلی(جګ،....) دی
د ننګرهار انګور د کابل و انګورو ته ځواږه (تروه، ....) دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوګورو، چې د عربي ،،نسبت،، د پښتو ،، و..ته،، سره انډول دی.

تناسب به نوپه پښتو کښې څه وي؟

یا پر پښتو باندې څه وي؟

۲ و۴ته داسې دي لکه ۳ و۶ته
یعنې ۲ پر ځلورو باندې برابردي د ۳ پر ۶ باندې.
سپين وشين ته داسې جګ(ښکلی،....) دی لکه برګ وخړته.
په پورته کې نوتناسب د برابر په مانا دی

یا داسې هم وایو چې:
سپين وشين ته په جګوالي کې داسې ځان نيسي يا داسې دی، لکه برګ وخړ ته.
ګوروچې دلته تناسب ته د پښتو انډول،،ځان نيونه،، يا داسې دی، کيدی شي.

. ۲۲۸ و پښتو ته ناسم راننانسب شوي... .

که شميرپوهنې ته پام وکړو، نومتناسب دبرابرپر مانا باندې راځي.

الف وبه ته دومره جګ دی، لکه پ و ت ته

یا الف و ب ته (دېرمره) برابر جګ دی لکه پ و ت ته.

تناسب داسې هم ليکو.

$$a/b = c/d$$

پخوا موداسې هم ليکه: $a:b::c:d$

په انګرېزي کې يې اوس هم داسې ليکي.

لاس ته راوړنه: ګورو، چې پرتله کونه د ،،تر ،، سره نه کيږي.

بيا: سپين وشين ته ښکلی دي يا

سپين له شين څخه ښکلی دی.

ناسم: سپين تر شين ښکلی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو سمې پرتله کونې له پاره لیکو، چې : سپین له شین ښخه ښکلی دی.

نو د ،،تر،، سره پرتله ونه نه شي کیدی،دا د ،،له ... ښخه،، سره کیږي.

ادجکتیو یا خوي وی DasAdjektiv

ورزیات ،، (*[adiectivum*, *ad-iectivum* nach altgriechisch *epí-theton* ((lateinisch *[nomen*

شوی،،) دا بیا تکار دی، خو بل ډل به وي.
په ژبپوهنه کې هغه ویډول دی، کوم چې د یوه څرګند شي یا یوه ذهني شي، یوې کیدنې یا کړنې یا حالت او داسې نور جوړښت روښانه یا تشریح کوي.

ادجکتیو،،خویوی،، یا ،،ملوي،، هم بلل کیږي، په ښوونځي کی ،،ښنګه،، وی(یو شی ښنګه دی؟) هم بلل کیږي.

. ۲۲۹ و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... .

یادونه: زموږ ادیبان داخوي ستاینوم بولې چې د عربي د صفت اندول دی. په دې هکله دې ژبپوهان خپله پوهنه منځ ته راواچوي، چې کوم او ولې ښه یا سم دی.

خوی ویونه کیدی شي وکارولشي:

,(attributiv (auf ein Substantiv bezogen, z. B. der *schöne* Tag

اتریبوتیو(یوه شي اړوند یا یوه شي ته یې نسبت وکړی، د بیلګې په توګه. ښکلې ورځ)

prädikativ (als Teil eines Prädikats mit Kopula; z. B: der Tag ist *schön*) oder

پرېدیکاتیو (د یوه پرېدیکات برخه د کوپولا سره: د بیلګې په توګه: ورځ ښکلې ده) یا

ادوربالadverbial (هغه ښکلې سندرې وایی)

د ګرامرټول د خبروڅه پوره غزېدلې وي،خو د اوس له پاره زه په دې لړڅه بسیا کوم. که ژوند وو، نو بیا به یې سم وغزوم، خو دا کار د ژبې مینه وال ښه کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الماني ژبې زيات خوبونه کيدی شي جګ شي. دا تلنه کومپاراڅيون Komparation يا درجه بندي بلل بلل کيږي.

موږ به يې دا اوس همدا د ډېر اوخورا سره درجه جګه کړو.

Positiv: *schön*ښکلی

ډېر ښکلی .

Komparativ: *schöner*

Superlativ: *am schönsten*خورا ښکلی

داسې خويونه هم شته، چې د هغوي د جګونې سره سټوی بدليږي:

او موږ يې بيا په ډېر اوخورا سره جګوو:

. ٢٣٠ و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... .

ښه،ډېر ښه ،خورا ښهgut, besser, am besten;

زيات، ډېر زيات، لا زيات ، viel, mehr, am meisten.

دې ته ټول مينه رابولم،چې اندونه سره ګډ کړي.

اوکه د نوروژبوڅخه يې هم ګټه واخستله، نولا نوربه هم ښه شي.

ځنې خويونه شته،چې په هغې دا جګيدنه نه شي راتللی:

ټيک همغه يا مطلق خويونه لکه بلاربه (ډېره بخښنه دې وي، چې دا بې ادبي ونه ګڼی، که حامله وليکم هم همدا ده، خوعربي ده)،مړ اونور.

د رنګونو جګيدنه بيا شته لکه شين، تک شين، شين چک.

سپين، تکسپين، سپينچک اوهمداسې نور. د دې بلاربې سره يوه ټوکه رايادہ شوه، په ډېرهبخښنه بهدا دلته هم وليکم. زماد ښوونځيو ملګري درويزه اڅکزي د الماني پښتو دګشنري ليکلي، هغه د الماني يو وی شاپزې ته د پښتو مانا غول ليکل وو، چې دايې اندول دی. يوه بل افغان ورته زنګ وواهه، چې درويزه صيب دا د شاپزې مانا خو دې ډېره بې ادبه کړې. ده ورته ووېل چې څه مې ليکلي وی، دې کس ورته ښبېرته په ځواب کې ووېل چې: بولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناډولونه / ډاکتر ماخان مېږی شينواری

سم اند ځلورمه برخه

ساده – يوځای شوې Einfach – zusammengesetzt

وېناوې کېدی شي په ساده ويناو او يوځای ايښول شوو ويناو باندې ووېشل شي. وېشنلامل يې دا دی، چې ايا وينا له يو بل توپيرور،، ځانله کولو،، برخويناوو څخه يوځای ايښول شوې او که نه.

.   و پښتو ته ناسم راننانسب شوي...   ۲۳۱   .

بېلګه: ،، کابل يوښار دی،،(ساده وينا)، ،، کابل له اوه ميليونو څخه د ډېرو اوسېدونکو يو ښار دی،،

سم انديز يوه يوځای ايښولشوې وينا د برخويناو ،، کابل يو ښار دی،، او ،، کابل له اوه ميليونو څخه ډېر اوسېدونکي لري،،)

Terminologie يا مسلکي وييپنې ردبدل کيږي: د ،، ساده وينا،، په ځای سرړی ،، د يوځای نه ايښول شوو ويناو،، ، ،، اتومي ويناوو،، ، توکيزو ويناو،، هم غږيږي يا ،، توکيزه غونډله،، (Wittgenstein)..

له يوځای ايښول شوو وينا په ځای دا لاندې هم وايو: ،، د ويناو تړنه،، يا ،، موليکولي ويناوې،، . په شمېرپوهنه او همداسي فورمال سم اند کې اتومي وېناوې دي، چې له نورو ويناو څخه يوځای نه دې ايښول شوې. دا ويناتړوني سم انديزې نخښې (تړننخښې) لکه ∧ (او) ، ∨(يا) او ¬ (نه) نه لري. مخامخکلمه يې يوځای ايښولشوې وينا يا ويناتړنه ده.

د بېلګې په توګه چې وينا لرو ،، کوڅه لمده ده او ورينګي وريږي،، په دوه ويناو وېشو يا بېلوو، د ،، او ،، سره يوې وينا ته سره تړلي دي، داسې يوه بېلېدنه په يوګونو ويناو کې ،، کوڅه لمده ده .. ، چې د ،،او ،، ورينګي وريږي،، نوره کېدونې نه ده. نو له دې سره داسې ويناوې اتومي ويناوې بلل کيږي. د يوې وينا سم انديزې شننې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتومي ويناو لپاره بېلګې(ارزښتونسم اند)

ترمونه {\displaystyle t=s}t=s\} د په خوښه t , s لپاره

(R(t1, …., tn د n-ځايز, اړيکو او په خوښه ترمونو t1 ترtn پورې. په يوه ساده ويناکې يوه يوه شي يا الې ته يو يواځني ورکول – يا ترې اخستل کيږي. که دا وبلل شي، چې يوه ساده وينا نوره جوړښتيزه نه ده، نو به داسې وپوهيږو، چې د وينا دننني حوړښت نور نه شي ټيک ويل کېدی يا روښانه کېدی.

د اتومي ويناوتفسير يا روښانه ونه د هغه د ريښتيا ارزښتوالي له لارې تنظيميږي.{\displaystyle s\}

د ساده ويناو لپاره سيمبول د کنونشن يا ټوليزې پرېکړې پوښتنې دي.

. و پېښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۲ .

د دې لپاره ورځني د بېلګې په توګه دسترو لاتين تورو کارول، A, B, C, دي په ورکړل شوي حالت کې د ترې لاندې ليکلي توري يا پېژندنخښې دي.

يوه ګډوله يا يوځای اينولشوې وينا د ډېرو ساده ويناو له تړنو څخه جوړه ده.

د يوې ويناتړنه کېدی شي غزېدونکې (غزېدونکې ويناتړنه) يا کلکېدونکې يا کښېکاګونکې (کښېکاګونې وينا تړنه) سرته ورسيږي.

غزېدونکې ويناتړنې سره يوځای شوې ويناوې دي، چې د هغوي ريښتياارزښت د هغې له برخويناو څخه ټاکلې دي. د ټولوينا ريښتيا ارزښت له دې امله د برخووېناو ريښتياارزښت فنکشن يا څېرونه ده. (ريښتياارزښتوالي فنکشناليتي).

سم انديزې همغه يا ثابتې، چې هغه ريشتياوالي فنکشني اغيز ښندي، تړننخښې Junktoren بلل کيږي.

کلاسيک ويناسم اند يو نړتنخښيز سم اند(Lorenzen), دی، د ويناو يو،، د پراخېدنوالي اصولو سم اند،،(Quine). دا پر پراخېدنوالي اصولو باندې ودانه ده.

يو ځانګړی حالت د نه والي حالت **Negation**انځوروي. دا د ډېرو ترمينولوژيکو بنسټونو له امله. په نه والي کې ويناوې نه سره تړلکيږي او دا له دې امله ويناتړنې نه دي. دوي همداسې له ترمينولوژيک سادونې له امله يوځاييزې (چې يو ځای لري) ويناتړنې بلل کيږي. دوی د وتون ارزښت ريښتيا سره ارزښت ناريښتيا ورکوي او په څټ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینولوژیکي سم دلته وینه یوځاییزه رښتیاځېرونه یا رښتیافنکشن برېښي. د دوه ویناو د ګډوله کونو لپاره شپاړس یونکتورونه یا ترننخښي شته دی. د ټولو کېدونکو ګډوله کونو لپاره له رښتیاارزښتونو یو د دې ترنو لپاره تیپیکي لاسته راوړنرښتیاارزښت ورکوي. د بېلګې په توګه له ترننخښو سره د ترلې وینا *a UND b* (a او b) ټیک هلته رښتیاده، چې هم a او هم b رښتیا وي، په هر بل حالت کې ترنه نارښتیا ده.

اېنتنزیونالي **Intensionale** (ځان ورسره برابرول یا –عیارول) ویناترنې رښتیافنکشنلي ویناترنې نه دي. له دې سره د ټولوینا رښتیاارزښت د برخویناو د رښتیا ارزښت په واک کې نه دي.

بېلګه: ،، سپین د سم اند یو کتاب لولي، ځکه هغه سم اند ډېر په زړه پورې مومي یا بولي،،.

analytisch – synthetisch شننیزې – جوړښتي ویناوې

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۳ .

ویناوې په ورځني ژود کې په شننیزو ویناو او جوړښتیزو – یا مصنوعي ویناو باندې وېشل شوي. د ،،وینا،، په ځای په همغه موخه له ،، غونډلې،، همداسې ،، پرېکړې،، هم غږیږو.

Analytische Aussagen شننیزې ویناوې

شننیزې ویناوې په راتنګه موخه دي ،، ویناوې، چې په اړینه توګه ، دا په دې پرېپوهېدنه چې په ټولو ممکنه نړیو کې، رښتیا ذي ځانله د هغو د سم اندیزو بنسټیزو بنو له مخې او د هغوي رښتیاوالی بې د هغو پر تجروبوي ازمایښنو باندې کره کېدونکې دي،،. دوي له دې امله سم اندیزه توتولوګې(تل رښتیا ویناوې) ده.

بېلګه: لمر ځلیږي، یا لمر نه ځلیږي.

په پسې موخه ،، داسې ویناوې دي، چې د هغوي رښتیاوالی د هغوي له مصنوعي جوړښت او د هغو پرېپوهېدنوالي د هغوي د ژبنیزو توکو په واک کې ده. هغوي په سیمانتیکي اړیکو لکه همغه پرېپوهنیزبرابروالی [...] او پرېپوهنیزپایونه [...]،،. له دې سره دا یو ځیرکلپایونه(ګردی پایونه) Zirkelschluss په ګوته کوي.

بېلګه: خور –ورور خپلوان دي.

Tautologie

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه تاوتولوګي په سم اند کې یوه تولیزه باوري وینا ده، دا په دې پرېپوهېدنه چې یوه وینا، کومه چې د سم اندیزو لاملونو په بنسټ تل رښتیا ده. د توتولوجي لپاره بېلګې دي، لکه ،، که ورینږي وریږي، نو ورینګي وریږي،، یا ،، دا هوا بدلیږي یا داسې پاتېږي، لکه څنګه چې ده.،،

جوړښتي یا مصنوعي ویناوې Synthetische Aussagen

په پراخه موخه د اریستوتالس له لورې تولې ویناوې(پرېکړې)، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه ،، د سینتېزې له کلمې څخه،،.

په راتنګه، واکمنه موخه (کانت (فسلوسوف))،، په رښتونې حالت باندې ویناوې، چې رښتیاوالی یې نه ځانله د سینتاکتیکي یا سیمانتیکي جوړښت بلکه پرته له ژبې او له دې امله تجربوي ازماېښتي دازماېښې فاکتورونو او تجربو په واک کې دی.

د توپیروني یا توپیرېدنې کریتیک

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۴ .

د شننیزې او مصنوعي (جوړې شوې) وینا په منځ کې د توپیرونې یا توپیرېدنې سموالی د Quine (امریکایي فیلو سوف) لخوا د څېړنې لاندې ونیول شول. هغه د پرېپوهېدنې ناټاکلوالي تیزې پلوی وو او دا بنسټ یې د پوښتنې لاندې راووست، چې د کلمې پرېپوهېدنې تیز یو له بل رابندېدلی شي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې منځ کې یې پولې ایندول کېدی شي.

بېلګه: ،،تول Rappen (د تورو اسونو یو ډول دی) تور دي،، مخامخ یې ،، تولې کاغۍ تورې دي،،. دا چې تور یوه د پرېکړې نخښه ده، چې راپن له تورو اسونو بېل کړي، دا یوه شننیزه وینا ده. ایا د ،، کاغیو،، بې له تور د کلمې پرېپوهېدنه موخې ته رسېدونکې ده – نو سپین هم (د بېلګې په توګه vogel Albino) د تورو همهغو پېژندنخښو سره دې کلمو ته ګټل کیږي – یا ایا کاغۍ هم د تور له لارې پېژند لري یاپېژندل شوې دي، کوین هم دا یواځنې نه شو ټاکلی. په ختېه کې کاغۍ هم د یوه د کلمې په توګه د یوه پیداېښتي ډول لپاره کارول کیږي، خو ایا د دې ډول تولې یوګونې تور وبرېښې، له دې امله دا یوه تجربوي پوښتنه ده.

وینا په ویناسم اند کې

په ویناسم اند کې داسې ویناوې یواځې یاتیک د هغې فورمال او نه د هغې منځپانګیز رښتیاوالي ارزښت غوره دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلګې په توګه: سړی باید له شننیز شیحالت څخه پوهه ولري یا په شي حالت وپوهيږي، چې د وینا په رښتیاوالي ارزښت ،، برلین د جرمني پلازمېنه ده، او روم د ایټالیا پلازمېنه ده،، پرېکړه وکړی شو، دا د وینا لپاره غوښتوني نه ده، چې ،، مادرېد د سپانیا پلازمېنه ده، یا مادرېد د سپانیه پلازمېنه نه ده،،، ځکه چې د سم اندیزې ،،یا،، او ،، نه ،، د کاروني کره کوني وروسته (نورمیروني Normierung) دلته د خبرو یوه رښتیا، له دې خپلواکه وینا ده، چې ایا مادرېد په رښتیا دسپانیا پلازمېنه ده یا نه. یوه په دې موخه فورمال رښتیا وینا به ټولیزباوري یاهم توتولوژي وبلل شي.

وینا په پرېدیکات سم اند Prädikatenlogik کې

په پرېدیکات(د یو څه د څرنګوالي ارزښتونه) کې یوه وینا یوه وینابنه ده بې له خپلواکو اووښتونو.(په دې کې ټولې اوښتونې د کوانتورونو یا نخښنو سره تړلي.)

په پرېدیکاتسم اند کې د یوې وینا رښتیا ارزښت په هغې د خوندي سیمبول له Interpretation روښانوني مخې ورکول کيږي.

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۵ .

د بېلګې په توګه یوه وینا x=x+x په لاندې توګه میندلکيږي: د هر x لپاره دې ترم x او x+xوشمېرل شي. که یو x شتون ولري یا شته وي، چې دواړه ترمونه همغه ارزښت ولري (د بېلګې په توګه د 0 = x لپاره)، نو وینا رښتیا ده، په بل ډول نارښتیا ده. نو له دې سره رښتیا ارزښت د بنسټېزې په واک کې دی. چې د اوښتونې یا وریابلې د په ځای کونې ډېرې څخه وي.

یوه پایونلار د فورمال سم اند په یوه شمېرنه کې بنه بدلونلار یا – قانون په ګوته کوي، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه جوړښت یا مصنوعي لار، چې د هغې له مخې کېدی شي یا اجازه ده، د نورمال ژبې د یوه شته ویېنو نوو ویېنو ته لاړ شو. دا لارښونیزه تلنلار یو پایونلاس ته راوړنه انځوروي.

د Ernst Tugendhat (فیلوسوف) له خوا ټولې شننیزې غونډلې د ausgeschlossenen Widerspruch (پرته یا ناشونې له مخامخوالي) په غونډله ودانې دي. دوی د ناسموالي صریبونهFalsifikatoren نه لري.

د مخامخوالي یا ردونې غونډله یا د ناشونې ردونې یا – مخامخوالي غونډله وایي، چې دوه یو د بل په خپله خته کې د همغه څه ـ خوندیونې ردونې ویناوې په همغه وخت کې نه شي پېښېدلی. د فلسفي – او پوهنتاریخ د وخت په تېرېدو سره او له بېلا بېلو تیوریکي نظریو اړوند او له بېلابېلو ډولونو د اونتولوګیزې ontologisches پېژندتیوري او د سم اند اصول پوهېدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونتولوجي د فلسفي يوه لار یا دیسڅیلین دی چې د شته والي (یل؟؟) او رښتیاوالي بنسټجوړښت سره بوخت دی، د بېلګې په توګه: کلمه لکه شتون، یل، به او ریالیټي.

د کریتیک **Kritik** لاندې یا څخه سرې د یوه شي(الي) یا یوې کړنې باندې د کچون-الو په مته یا لاس پرېکړه کیږي. لکه فیلوسوفه Anne-Barb Hertkornروښانه کړې، چې کریتیک دې له دې سره ،، د فکر او هوښیارتیا بنسټیز فنکشن دی او تر هغې پورې چې دا په خپل فکر و کارول شي او شتونپېژندنخښه چې پر باوریوالي باندې دعوه کوني پرېکړه وشي.،، دا د پرې پرې کونې باندې د انساني کړنتوان غوره هنر دی.

د پښتو استادانو پر لیکنو باندې یو ځغلند لید

،،د پښتو ستاینومونو و درج،، ته

•

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۶ .

د دې سرلیک لاندې درانه استاد عبدالحق سلامزوی لیکنه ته، چې زه یې داسې لږ څېړم

ډېرو ګرانو د پښتو پوهانو د پښتو استادانو او درنو لیکوالانو!

یادونه: دا لیکنه ما له ۲۰۲۰. ۷.۷ زک څخه د مخه لیکلې وه او تر هغې وخته پورې پر کازوس یا اړیکټینګوونو باندې نه پوهېدلم، نو ما په کښې بنسټېز ناسمونونه لرودل، چې او س مې ځان پر هغو باندې پوه کړی.

له هر څه څخه لومړی، په دې اوس پوه شوم، چې پښتو ستاېننومونه یا ستاېنوییونه نه لري، خو ستایل او ستاییني لري، همداسې یې مخامخ اندول غندل او غندني، چې دا په اړونده لیکنه کښې روښنه شوي دی. له ستایلو او غندلو سره یو څه د خوي له مخې ستایل یا غندل کیږي، نو د دې لیکنې بیا کتل او سمول به داسې لږ راته ستونمځن وبرېښ، خو وبه ګورو:

زه خپل د خپلو ناسمونونو سمونونه په نوکانو کښې ولیکم.

ډېر زورېږم، چې داسې لیکنې کوم.

باورپه لوي څښتن وکړی، چې زما هیڅ یوه لیکنه د چا سره د دښمنی له امله نه ده او بیا زه تاسو ته لوړه کوم، چې د ځان پالنې له امله هم نه ده او بیا مې دې لوړه وي، چې کلکسترګی انسان هم راته ځان نه برېښې او شعوري کلکسترګی نه یم، خو زه چې داسې لیکنې او په ځانګړې توګه د پوهنتون د درنواستادانو لیکنې ګورم، ډېر زورېږم. زه په یواځنې توګه، لکه چې په ټوله پښتنې نړی کې ناروغه یم، چې ستاسو پوهنیزه لار سره زه په مخامخوالي کې پروت یم.بیا مې دې په لوي څښتن لوړه وي، چې دا څه لیکم زه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورېږم او که ویې نه لیکم، نو هم زورېږم. په هر صورت ما ته ځان روغ برېښي او تاسو هم په (پر) دې اند (باندې) یاست، چې زه به روحي ناروغ نه یم، نو مرسته راسره وکړئ او په (پر) هرڅومره توند غبر(باندې) چې وي او په هره سزا دما د کړنو له امله (و) ما ته، چې کومه سزا ټاکئ، لوړه درته کوم، چې زه به ورسره مخامخوالی ونه کړم، خو مرسته وکړئ.

زه په (پر) دې د ښاغلي عبدلحق سلامزوي په لیکنه(باندې) خپله لیکنه کوم، چې داسې لیکنه ځانله د سلامزي صیب اند نه دی

هر څوک چې ټولنې ته یو څه وړاندې کوي، په تېره بیا د پوهنتون استادان، هغو غواړي یو څه (و) نورو ته وښايي، نو د دې لپاره دی هم باید یو څه زده کړي. دا راکړه او ورکړه ده.

څوک چې په پوهنیزه څانګو کې کار کوي، نو هغوي به (و) دې ته هم چمتو وي، چې د نورو ګوتنونې یا سمونونه ځانیزې ونه ګڼي.

.

د ما ډېره بدمرغي په دې کې ده، چې زه یواځې یم او له دې امله نو باید په ناحق و اوسم، خو د دې ناروغی س(د) تاسو (و) مرستې ته اړتیا لرم، چې (د) ما ناروغي راته په ګوته کړئ، په دې کې به لوي څښتن (و) تاسو ټولو ته اجرونه درکړي.

(د) ما ډېرې لیکنې د تاند په درنه پاڼه او همداسې د دعوت په درنه پاڼه کې – په دې هکله هم – خورې شوي.

یوه هیله مي دا ده، چې لکه څنګه چې زه ستاسو لیکنې را اخلم او خبرې پرې کوم، دلایل راوړم او ستاسو د لیکنو خوندیونه په ګوته کوم، نو هیله ده، چې ز(د) ما لیکنې هم په دلایلو راته بېرته راوګرځوی.

زه ډېر خوښ یم، د ښاغلي سلامزوي صیب لیکنه کې یې انګرېزي او فارسي هم راوړي، نو ښې خبرې پرې کیدی شي.

اجازه دې ویو چې زه دا لیکنې ټوټه کړم، د خوندیونې د سمو ساتلو سره او بیا خبرې پرې وکړم.

او یوه اخره اجازه دې دا هم وي، چې زه دا موږ ستاینومونه بللي په خوي وی وبولم او دی. Adjektiv چې په (پر) پښتو (باندې) خویوی بلل کیږي، هم ما لیکنه کړې.

ما په پرتله باندې کونه باندې یوه لیکنه کړې ، چې کتاب کې شته، دا به بیاپه یاد راوړم، چې د ،، تر،، سره په هیڅ ژبنۍ لار پرتله کونه ناشونې ده او وبه ګورو، چې دلته دا ،، تر،، د څه په ځای راوړل شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ الف: ،،مګر د استاد دوکتور اجمل ښکلي په وينا: 《البته ښه، ډېر ښه؛ خورا يا زښت ښه په اصل کې صريحه نه بلکې پټه پرتله ده يا ضمناً پرتله ده خو اصل کار يې د يوه شي مبالغي توصيف دی. خو (تر) او (تر ټولو ښه) باندې جوړېدونکي عبارتونه څرګنده پرتله لري.》 ،،

و لومړي الف ته: ستايننومونه نه شته، دا خويوييونه دي، چې نه سره پرتله کيږي، خويويونه جګيږي، چې موږ په پښتو کې ورته د نورو ژبو غوندې لار نه لرو، نو دا به په ډېر يا خورا يا زښت او يا يو بل څه کوو. نو چې پرتله باندې کونه نه کيږي، له دې امله بيا،، تر،، او ،،ترټولو،، ته هم اړتيا نه شته چې سره پرتله يې کړو او د ،، تر،، او ،، ترټولو،، په هکله مې د تاند په درنه خپرونه کې په دې هکله هم ليکنې خورې شوي، خو دومره وايم، ،، ترټولو،، کومه ترې پوهېدنه نه لري يا داسې څه نه شته، چې د څه شي ترټولو او د ژبلار له لارې هم د پرتلې باندې کونې لپاره هم نه دا ،، تر ،، او نه ،، ترټولو،، کارول کيږي.

<u>په پيل کې په دې باندې بايد ټينګار وکړم، چې: که د ليکونکي موخه د خويونو يا ستايننومونوپرتله (نه شته) کول وي، خو دا ليکنه له يوه سره ناسمه ده، (ځکه چې</u>

<u>.   و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...   ۲۳۸   .</u>

<u>ستايننومونه نه شته) چې ستايينومونه نه سره پرتله کيږي، ستايننومونه جګيږي، په هره ژبه کې د اړونده لارې سره.</u>

لومړۍ.

ښاغلی سلاموزوی صيب ليکي:

،،بله خبره په خپله د ستاينومونو ترمنځ پرتلنه ده، چې د انګرېزي يوڅپيزو ستاينومونو ترمنځ د 《er》 او 《est》 او د فارسي د 《تر》 او 《ترين》 په مټ کيږي. په دې ژبو کې که د پرتلنې خبره نه وي، دا روستاړي او يا يې د دوه څپيزو او يا درې يا څلور څپيزو لپاره د 《more》 او 《most》 کړولونه ورسره د مجردو کلمو په ډول نه کارول کيږي، بلکې د جملې د ننه مانا زېږوي او پرتلنه کوي،،،

و لومړي ته:

يو :

يو الف: باور وکړی، چې زه خو د پورته غونډالې په موخه ښه ونه پوهېدم، خو په هر صورت دې پرتلې باندې کونې ته به راشو.

يو ب: ستايننومونه(خويوييونه) نه پرتله کيږي. ستايننومونه(خويوييونه) جګيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پ : خویوینه نه سره پرتله کیږي دا په دې مانا چې ډېر یا لږ ي ښکلا سره نه پرتله بانېدې کیږي، ځکه د دې لپاره د کچولو یووالی(ناسم یې واحد) نه شته.. د دوه یا ډېرکسان سره د خویونو له مخې یا د خویونو په بنسټ پرتله کېدی شي، چې کوم یو یې ښکلی(ډېر-، خورا-) ، دروند(ډېر-، خورا-)، منلی(ډېر-، خورا-) دی.یا دوه کسان سره دروې او غواړې پوه شي کوم یو پلن دی، دا په دې پوهېدنه چې کسان سره پرتله باندې کیږي، هغوي د ګډو خویونو له مخې سره پرتله باندې کېدی شي.

که ووایو، چې جګ له جګ سره پرتله باندې کړه، نو دا موخوره وېینه نه ده، دا هیڅ نه وایي، خو که ووایو، چې د دې انسان جګوالی د دې ونې سره پرتله باندې کړه یا ښه یې دا دوه شیان د جګوالي له مخې سره پرتله کړی، دا کېدی شي، ځکه چې ونه هم چګوالی لري او انسان هم. (ما پر تله باندې لیکلی او لیکنه مې هم ور باندې کړې، وره هک پک مه شي)

دوه: ،، ترمنځ،، ناسم دی، ځکه چې ،، منځ،، نوم او ،،تر،، مورفیم دی، چې و منځ ته پوهېدنه ورې (اړیکویونه دي،، ناسم دی). دا ،،په منځ کې،، دی. په دې هم یوه لیکنه لرم.

دویم. منلی استاد سلامزوي صیب لیکي:

،، لکه:

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۳۹ .

.Studying book is a good entertainment-۱

.Studying book is better entertainment than playing ladoo-۲

.Studying book is the best entertainment-۳

په پښتو کې همدا پرتلنه د 《 تر》 او 《ترټولو》 یا 《ترګردو》 او 《تر واړو》 په مټ کیږي. {د انګرېزي 《than》 هم د پښتو د 《تر》 معادل دی.} (۱) دلته همدا پاسنی بېلګه رااخلو:

۱- مطالعه ښه بوختیا ده.

۲- مطالعه تر لډو (یو ډول لوبه) ښه بوختیا ده.

۳- مطالعه تر ټولو ښه بوختیا ده. یا؛ تر ټولو ښه بوختیا مطالعه ده.

یا دانګرېزی دا بېلګه:

.Ahmad is a senior teacher -۱

.Ahmad is senior to Ali -۲

.Ahmad is the senior most teacher in the Kabul -۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- احمد لوی (ارشد) استاد دی.

۲- احمد تر علي (په درجه کې) لوی دی.

۲- احمد په کابل کې تر ټولو لوی استاد دی.،،

و دویم ته :

یوه یادونه: د to پښتو انډول ،، ته،، یا که هغه عربي هم ورسره غواړې، نو،، الف نسبت و ب ته،، یې انډول دئ او نه بل څه او فارسي انډول یې هم ،، به،، دي. یعنې الف ... به ... ب...

بېلګه یې: په کابل کې چې څوک پوښتې پغمان لرې دئ، که لوګر؟ نو نیسو چې ځواب دې یې : پغمان به لوګر نزدیک است

او پښتو یې: پغمان و لوګر ته نږدې دئ.

الف ۱ : د than له پښتو انډول څخه دئ او نه تر او په همدې د درې د ،، از،، انډول په پښتو کې هم ،، څخه،،(اړیکوی) دئ او نه ،، تر ،، (پوهېدنوړونکی مورفېم دی). دا به په همدې غونډالو کې روښانه شي.

...

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۴۰ .

الف: په پورته کې خو له غربي ۱ تر ۳ پورې کې یواځې یوه پرتله باندې کونه ده، هغه هم پوره ناسمه او دا نور خو یواځې د یوه څهخوي ښوول شوي، چې زه به یې بیا وژباړم او

ب : ،، تر،، سره پرتله کونه نه شته او ،، دا ،، ترټولو،، خو هېڅ ترې پوهېدنه نه لري، یعنې که ،، تر،، پرتله کونه هم وي، نو د څه شي تر ټولو؟ په دې هکله مې هم لیکنه شته، چې ګران لوستونکي یې د تاند درنه خپرونه کې کتلی شي.

پ – د لومړیو عربي ګنونو له ۱ څخه تر ۳ پورې انګرېزي په پښتو سمه ژباړه.

۱ ۱ – کتاب لوستل ښه (ډېر – و ځورا – او که تاسو ورته بل څه وایئ، زه یې مخامخوالی نه لرم، خو نه په،، تر،، او ،، ترټولو،، سره) بوښتیا ده.

ګوری دلته څه شی سره پرتله باندې کیږي نه. یا به دا بوښتیا ښه، ډېره ښه،او یا خوراښه وي. دلته د څه شیانو پرتله باندې کونه نه شته.

۱ ۲ – کتاب لوستل له لډو لوبې څخه ډېره ښه (ښه -، خورا –) بوختیا ده.

دلته دوه څه د بوختیا له مخې سره پرتله باندې کیږي او له دې امله دا د خویویونو پرتله باندې کونه نه ده.

۱ ۳ – د کتاب لوستل خورا ښه بوختیاده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته کې پرتله کونه د ،،ځخه،، له لار ځخه کيږي.

ت – د انګرېزي بله بېلګه کې يې د انګرېزي په پښتو ژباړه:

له عربي ګڼونو ۱ تر ۳ پورې

الف ۱ – احمد يو مشر (ډېر – ، خورا –) ښوونکی دی.

االف ۲ – احمد و علي ته مشر (ډېر – ، خورا –) دی.

الف ۳ – احمد په کابل کې خورامشر (مشر، ډېر –) ښوونکی دی.

په پورته کې يواځې الف۲ – پرتله باندې کونه ده او بس.

ګورو چې په الف ۱ – کې پرتله کونه باندې د ځخه سره کيږي او په دويم کې پرتله کونه د ،، و ... ته،، له لارې کيږي او نه د،، تر،،.

دريم: ښاغلی سلامزوی صيب ليکي.

،،نو دلته موږ اړ نه يو چې بابېزه ځانونه ستړي کړو او وليکو چې:

۱- احمد لوی استاد دی.

احمد تر علي ډېر لوی دی.

۲- احمد په کابل کې خورا لوی استاد دی.

د فارسي بېلګو ته هم تم کيږو:

۱- احمد بزرګ است.

۲- احمد از (نسبت به) علي بزرګتر است.

۳- احمد بزرګترين خانه است.

چې په پښتو.کې يې داسې وايو:

۱- احمد مشر دی.

۲- احمد تر کريم مشر دی.

۳- احمد د کور تر ټولو مشر دی.،،

و دريم ته:

په پيل کې ځه ليکي، چې په موخه يې زه هم ښه پوه نه شوم، خو کليوالي خبرې دي او ترې تېرېږم او له ،، نو دلته موږ اړ نه يو چې بابېزه ځانونه ستړي کړو او وليکو چې: ،، ځخه يې تر ځېړنې لاندې نيسم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته کې يې ،، از،، په تر ژباړلی او د ،، بزرګترين په ځای يې ،، تر ټولو،، ليکلی. دې ته مې پورته ګوته نيولې، چې دواړه ناسم دي، خو داسې يوه يا څو د فارسي يا دری غونډالي راوړو او وبه ګور، چې ،،از،، د ،، څخه،، انډول دی او دا د انګرېزي to انډول په فارسي کې ،، به ،، دی او پښتو انډل يې ،، ته ،، دی.

احمد در صنف خود از محمود ګرفته تا بهرام از هر کدام شان بزرګ است.

پښتو يې که پورته دري مې ناسمه ليکلې وي، نو بخښنه غواړم او تاسو يې راته سمه کړی.

احمد په ټولګې کې له محمود څخه نيولي تر بهرام پورې له دوي هر يوه څخه مشر يا لوي دی.

که په پرته کې د دري،، از ،، ځای ،، تر ،، وليکو نو دا به څنګه وبرېښي او بيا به نو د ،، تا ،، په ځای څه وليکو يعنې که وليکو، چې:

احمد په خپل ټولګي کې تر محمود څخه نيولي تر بهرام پورې تر هر يوه څخه ....

دا به ښه ونه سم نه وي، چې د ،، تا،، ورڅخه پوهېدنه هم د د ،، از ،، په څېر وليکو.

..

څنګه په پښتو ژباړو؟ از کابل تا هرات. دلته د ،، از،، انډول څه شی دی او د ،،تا ،، آندول څه شی دی؟

د ليکنې په پای کې يو څو اړيين پېژندونه

پرتله باندې کونه نو څه ته وايي؟

د دوه يا زياتو شيانو د غوښتونو لوي يو د بل سره پرتله بندې کونه: دوه کسان سره ودربېږي او غواړي پوه شي، چې کوم يو له بل څخه ((ډېر، خورا ، خو سوچ بوچ نه ،، تر،، او همدا ډول،، نه ترټولو) لوي پلن، نېک، خوارېکښ او يا ښکلی دی) يا دوه يا څو کتابونه او يا يو بل څه سره پرتله باندې کيږي داسې هم کېدی شي، چې د يوه لرګي دروندالی د وسپنې يا د يوه انسان يا يو بل څه سره پرتله باندې کړې. دروندوالی خوي دی، چې دوه شيان يې لري، نو د دې خوي له مخې دوه شيان سره پرتله کېدی شي.

خويونه سره جګيږي، چې په الماني ورته , positiv; komparativ; superlativ وايي. پر Adjektiv بادې يوه پوره ليکنه لرم.

ادجکتيو: لاتين وی دی، چې پښتو مانا يې،، ورزياتونه،، ده او په ژبپوهنه کې هغه ويډول دی، کوم چې د يوه روښانه شي، يوه ذهني شي، يوه مخ ته تګ يا همداسې پرمختګ يا يې نور هم د مخ ته تلو يا يوه حالت جوړښت څېږي.

دا ادجکتيو خوي وی، ملوی او همداسې په ښوونځي کې څنګه وی هم بلل کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دا په خپلو لیکنو کې خوي وی بولم

بل پېژند: خویوی وی، چې شتون یا شته یا شی، یوه پېښه یا یو حالت د یوې ټاکلې نخښې، د یوه ټاکلي خوي سره په نخښه شوی، خویوی(د بېلګې په توګه، رنګه، ښکلی او نور)

زه نور د دې لیکنې سرهستړی شوم. هیله ده، چې ډېر مې نه وی ځوړولي.

په پای کې یوه اړیینه یادونه: دا یادونه د لیکنې خوندیونې سره سر او کار نه لري او که لري یې؟ نه پوهیږم، خو ښه ده، چې پرې پوه شو:

په دې لیکنه کې هم ګورو، چې دا ګڼل ټول په ګڼونو شوي، دا په دې مانا، چې یو ډول بربښي، نو بیا چې څوک څه ور باندې لیکي یا څه ور څخه زده کوي او رااخلي، نو سړی په دې کې له ستونځو سره مخامخ کیږي. ښه لار یې داده، چې ګڼل د بیلابېلو لارو وشي. د بېلګې او وړاندیز په توګه کیدی شي لومړی دا ګڼل په ګڼونو وشي، د بل ځل او ځای له پاره دا ګڼل په تورو ولیکو او د بیا له پاره په الف، ب او بیا خو نو نورې لارې هم شته لکه الف ۱ ، الف ۲ ، الف ۳ او نوره مو چې څنګه خوښه وي.

.

و پښتو ته ناسم راننانسب شوي... ۲۴۳ .

۲۰ . ۵ . ۲۰۱۹ ډاکتر ماخان میړی شینو

غبرګون

که مورد یوې بلې ژبې وی له پاره، چې موږ فکر کوو، په پښتو کې اندول وی ورته نه لرو او یو کره ټاکلی او د پیژند سره ښه روښانه وی یې په ځای کاروو، دا کله هم سم نه راځي. زموږ ډېر ادیبان به وو‌ایي، چې له دې څخه خودا یا هغه موخه ده ، بیا هم ناسم دئ. که په ځای یې همداسې یوبل وی هم راوړلی شی، نو هغه غوښتونې موخه به ترې(ورڅخه) واخستلی شو.

غواړم، چې د دې لیکنې په دې برخه کې یو وی (لغت) وڅیړم، چې د پښتو خپرونو کې د نورو ویونوپه ځای ناسم او زیات کارول کیږي۰ زه په پښتو کې نوښت ښه بولم، خو دا نوم په دې حالت کې باید هغه ترې جوته کیدونې یا ترې د جوته کیدو موخه جوته کړي۰

غبرګ په هندسه کې:

په هندسه کې دوه کرښې، چې څنګ په څنګ داسې وځغلې، چې سره غوڅې نه کړي او که غواړی، چې ناپای کې سره غوڅوي دا کرښې (خطونه) غبرګې بلل کیږي۰ موږ دا په نورو ژبو پارالل، یا موازي بللي۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

غبرګوني:

که دوه کوچنیان له یوې مور څخه په همغه (یو په بل پسې) وخت کی پیدا شي غبرګونی وي، چې په پاړسي کی ورته دوګانه وایي ۰ دا کیدی شي په پښتو کې دوه ګوني ، درې ګوني او داسی نور وبولو۰

که چیرې څوک یو بل چا ته څه ووایي، نو دا وینا لوریزه وي(طرف لري) یو څه یا یو چا ته مخامخ وي، که بل څوک وغواړي، چی د دې خبرې په هکله څه وایې دا خبره به یا همغه لوریزه وي، چی وایو سپین د زیړ د خبرې په غبرګون کی وویل:

زیړ به یا د سپین خبرې سره غبرګ څه ویلي وي یانی همغه لوریزه به وي او یا به یی د دۀ خبره ورغبرګه کړي وي، چې غبرګه به وي، خو مخامخ لوریزه (په ضد یا که غواړئ برعکس)۰

که چیری په کوم کور کی پلار څه ووایې او د دۀ ځوي په دی اند نه وي او په مخامخ (ضد) یی څه ووایی نو دا مشر بیا دی کشر ته وایی، چی خبره مه راغبرګه وه۰

که ووایو، چی د سپین د خبرې سره زیړ خبره غبره کړه، یانی دا غبرګه همغه لوریزه ده۰

زه تراوسه پورې په دې نه پوهیږم، غبرګون به هندارونه یا انعکاس وي او که د چا، څه یا د چا د خبرې په هکله به وي او که څنګه؟

که موخه ترې انعکاس وي، نو انعکاس اړیین نه دی، چی غبرګ دې وي.

که د ،،غبرګون،، په ځای په ډېره بخښنه ،،ګړنګون،، هم ووایو همدا به ترې و پوهیږو، چې څه له غبرګون څخه پوهیږو.

موږ لرو چې سپین د برګ د خبرو په هکله وویل:....،نوبیا غبرګون ته څه اړتیا ده.

زما په اند ژبې سره غبرګې پیدا دي او هغه څه چې په نورو ژبو کې څنګه کارولکیږي، په پښتوکې هم همداسې ده، نوراځې، چې د ،،غبرګون،، په ځای په ،، هکله،، بسیا وکړو او یا اړوند حالت سره سم، چې په لاندې کې به یې لږ وغزوم بل وی وکاروو.

د لا نورې روښانه ونې له پاره لاندې پوښتنه ځوابوو:

ایا د غبرګون داسې کارونه، چې زموږ ژورنالستان یې کاروي اړینه ده او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښه لاس ته راوړني له پاره موږدا د غبرګون کارونه په څو غونډالوکې روښانه کوو.

تکرار به ولري، خو د ښه پوهیدلوله پاره ښه دئ، چې وښایودا د لیکوالانو یو ذوق او د ژبې ناسمون دئ او که د ژبې اړتیا.

لومړئ بیلګه:

ترمپ وویل، چې افغانستان کې د سولې له پاره باید لارې چارې وکتل شي.

د ژورنالستان لیکنه به وي:

غني د ترمپ د خبرو په غبرګونکې وویل، چې په افغانستان کې سوله اړینه ده.

.

یا غني د ترمپ د خبرو په غبرګونکې وویل، چې په افغانستان کې د سولې کیلي د پاکستان سره ده.

سم یې:

غني د ترمپ د خبروپه هکله وویل،چې ....

دویمه بیلګه:

ترمپ وویل، چې د افغانستان جګره کې د پاکستان ښکیلتیا باید له پامه ونه غورزول شي.

غني د ترمپ د خبرو په غبرګون کې وویل، چې د جګړې بنسټیز مسؤلیت د پاکستان په غاړه دئ.

سم یې:

یو: غني د ترمپ د خبروپه هکله وویل، چې ....

دوه: غني د ترمپ د خبرو په ملاتړ وویل، چې ....

درې: غني د ترمپ د خبروپه مخامخ یا مقابل وویل، چې..................

بیلګه: ،،وسلوالو طالبانو په دې اړه تر اوسه غبرګون نه دی ښوولی.،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غبرګون په ځای که داسې ولیکو: ،، دا چې په دې برید کې ولسي وګړو ته زیان رسیدلی او که نه چارواکو په دې اړه (په دې هکله، په دې باره (درې ده؟) لا تر اوسه څه نه دي ویلي.،،

دا پورته ویونه لرو، چې هغه بنسټیزه موخه روښانه کوي، نو دې غبرګون یا ګړنګون اویا بل څه باندې ولې خپله ژبه تخریب کړو. بیا: په هرصورت دا د غبرګون وي کارونه په داسې غونډالو کې یا په دې موخه ناسم او سم ناسم دئ.

ډاکټر ماخان میرزی شینواری

ایا موږ پیداښتي پوهنې پر پښتوباندې کولی شو؟

تکرار به وي، خو له نوو څه سره

موږ لا تراوسه پورې چې په پیداښتي پوهنوکي پوهنیز څه لولو،هغه عربي دي. پوښتنه دا ده، چې ایا موږدا پوهنې په پښتو لیکلی شو، دا په دې مانا، چې ایا موږ د دې پوهنو پوهنیزو و ویونو ته هم پښتو انډول لرو او دا پیدا کولی شو. دا نومونه پیدا کوو نه، خو پوښتنه دا ده، چې ددې لپاره نومونه په پښتو شته اوکه څنګه؟

دا پوښتنه به په هوځواب کړو، ځکه چې هره ژبه د پوهنیزه کیدوتوان لري، خولومړی باید ځان په هغه پوهنه پوه کړو او بیا په هغه وي، چې د باندنۍ ژبه کې شته اوپښتو انډول یې پیدا کوو.

په همدې ځای کې دې اجازه وي، ووایم، چې ما په شمیرپوهنه کې نږدې څلوېښت کتابونه په پښتو کړي، دا په دې مانا چې هغه مسلکي نومونه مې په انډول پښتو کړي، بې له ستونځو او همداسې مې په فزیک کې درې کتابونه ژباړلي، چې یوله هغود ښوونځي د کتابونوسرلیکونه دي، هغه فزیکي ویونه مې نه د ډکشنري په بڼه، خو په پښتومې د الماني ویونو ته انډول پیدا کړی یا میندلی

دا په پښتو یا د پښتو نومونوسره مو پوهنه هم ساده کیږي، چې دلته د یوڅو بیلګو سره ستاسو لنډ پام را اړوم. دا په ورزیاته کړم، چې ما هیڅ وخت نوم له ځانه نه دئ پیداکړی او انډول مې لټولی او پیدا کړی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هکله اوږدې خبرې نه کوم، لنډ يوڅوبيلګې له تاسوسره ګډوم.

مشبوع به نوڅه وبولو؟

مشبوع داسې پيژند لري:

-- هغه محلول چې نور همغه څه په ځان کې نه شي حل کولی، مشبوع بلل کيږي.

موږ وايو: يو څوک چې ډېرخوراک وکړي هم ورته وايي، چې مشبوع شوی اوميږي، چې ډېر وابنه وخوري. نو وايو چې ميړه ټنډه شوې .

يو څوک چې نوره مړی نه شي خوړلی، خوموړوي او همداسې نور ژوي مړيږي.

. ۲۴۷ و پښتو ته ناسم راننا‌سب شوي... .

کوچنيانو ته هم چې موردېر خواږه ورکړي، راګرځوي يې.

ځنې خواږه دي، چې سړی يا څوک ښه په مړيږي، نو وايو، چې دا خواږه مړوونکي دي. ګومان مې دی، چې د کلي خلک وايي مړوخه دي، نه پوهيږم سم به وي او که څنګه، ځکه چې مړوخه ګومان مې دی هغې ښځې ته هم وايي، چې ميړه لري.

په همدې توګه مو محلول يا حل ،،اوبی،، بللی، نومشبوع ته به څه ووايو؟

لکه چې ژوي مړيږي، خو همداسې يو اوبی هم مړيږي.

موږ نو پورته پيژند اوس په پښتو دا سې ليکو:

هغه اوبی چې نورڅه ځان کې نه شي اوبی کولی (دا ګوره اوبه کولی نه بولو) موړ وي.

مشبوع = موړ

بيا وايم، چې دا بل ډول نه شي بلل کيدی، دا په دې مانا، چې نومونه به نه جوړوو، هغه خپل نومونه به رابرسيره کوو يا له کټلاندې څخه راباسو.

له شميرپوهنې څخه يوه بيلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما خو نږدې ټوله د پوهنتون شمیرپوهنه په پښتو لیکلې، خو بیا به هم یوه بیلګه له تاسو سره ګډه کړم:

دایره، چې د دایرې د منحني یوه لړه برخه قوس بولو او وتر او قطر لرو او داسې نور.

په پښتو یې:

ګردۍ (موږیې په هسکه مینه کې ګردۍ بولو)، هغه وړه د ګردۍ د کږې برخې ته ،، لینده،، وایو.

دایره = ګردۍ

قوس = لینده

وتر : هغه کرښه ده، چې له ګردۍ یوه ټوټه بیلوي، نو دا له دې امله ټوټه وونی (ټوټوونی بولو(بولویې نه،دا ټوټوونی دي).

وتر = ټوټوونی

ټوټه یا چې قطعه ورته وایو: د ګردۍ هغه هواره ده، چې د لیندې او ټوټووني منځ کې پرته ده.

قطعه = (ګردۍ) ټوټه

نیمۍ: هغه کرښه چې ګردۍ نیمۍ نو دا به نیمۍ نه وي؟

قطر = نیمۍ (اړیین نه ده چې کرښه ورسره یاده کړو، پوهیږو چې دا کرښه ده).

ګردۍ برخه یا قطاع (دا د قطاع نوم هم ډارونکی دۍ): دا د ګردۍ برخه ده، چې د دوه وړانګو او ګردۍ لیندې منځ کې پرته ده.

قطاع = (ګردۍ) برخه

وړانګه =شعاع

له فزیک څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیم یا څه، چې برېښنا وړي، نو هغه هرومرو ،، (برېښنا) وړونې دي او له دې امله يې برېښنا وړوني يا لنډ وړوني بولو

دا د ښوونځي د فزیک نړدې ستره برخه مې پښتو ته را اړولې. په دې هکله مې لیکنې په کتابتون. کوم کې کتلی شی.

دا د ګرانو لوستونکو له پاره یو څه وړاندې کیږي، چې کتل او اندونه سره یو کول نه، سره نږدې کول يې زما هیله ده او نه بل څه.

نومونه یا ویونه باید پیدا نه شي. هر څه چې په پیداښتي توګه په بله ژبه کې شته، په پښتوکې هم شته.

.   ۲۴۹   و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...   .

دوه پوښتنې دي:

لومړی: یو څه ته په پښتو نوم ایښول (دا به د خبرو وي)

دویم: د یوه څه په مانا ځان پوهول (دا باید وي)

نو که د دې ویونو مانا ولیکویعنې مخکتاب، نړیوال جال، ملفون، شمیرونی، دا به اړیین وي. دا چې څنګه يې وبولو، دا باید په پام کې نیولشوي وي، چې تخریب په کې نه وي.

بیلګې:

۱ - موږ په کورونو اوکوټوکې یوجوړښت لرو، چې برېښنا پرې روښانه کوو اومړه کوو. دا جوړښت د یوه واړه اړمګوټي یا یوې تختې او یا د یوه څرخ په څیر وي. دې ته انګرېزي سویچ، الماني شالتر وايي. ددې دنده داده، چې برېښنا وړوني یا سیمونه سره یوځای کوي اوبیلوي. د یوځای کیدوسره برېښنا په برېښنا وړونو یا سیمونوکې بهیږي اوڅراغ روښانه کیږي اود بیلیدوسره برېښناګروپ مړکیږي. دا نو (برېښنا) تړونی بولو اودا نوم همداسې دی.

۲ – پورته موبرېښنا وړوني نوم ولیدل، دا هکپک کیدونکی نوم نه دی، دا برېښنا له یوه ځایه بل ځای ته وړي، نووړوني دي.

ګورو،چې زموږ ژبه د پوهنیزه کیدو توان لري او هره ریښه په پښتو کیدی شي او هغه داسې، چې هرڅوک پرې ښه وپوهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما اخرني وړانديزدادئ، چې نومونه به له ځانه نه جوړوو اويو کره پيژندل شوی وی به د بل کره پيژند لرنکي وي په ځای نه ځای په ځای کوو.

په نورو ژبو کې شته اوپښتو انډول يې

ډاکتر ماخان ميړی شينواری

په دې برخه کې ځنې ورځني ويونه، چې په نوروژبو کې شته او موږ يې لا تراوسه انډول نه دئ پيدا کړي.

. و پښتو ته ناسم راننا‌سب شوي... ۲۵۰ .

زه خو په دې اند نه يم، چې زه څه ليکم، هغه دې هرومرو سم وي، ځکه چې زه د همدومره ليکنې د فکرتوان لرم. زما په اند زه هڅيدلی يم، چې څه ليکم، په هغې يو بل سره پوهيږو. ژبې سوچه کيدی نه شي، خوزه هم هغه ويونه کاروم، چې تراوسه پورې د پښتو د خوب تر کټ لاندې پراته وي، خوهغه ماته سم برېښي، ځکه داسې نه دي، لکه بهيدونکي، چې په پوره ناسمه توکه اوبلن وبولم اويا ستاندارد ته کچه ووايم.

زما د ليکنو په هکله ستاسود کړنو او مخامخکړنو (دا بيا د دې وی يعني ،،مخامخکړنو،، د لومړي ځل له پاره کارونه ده، خو موخه ترې پو هيدل کيږي) هيله هم لرم.

زه ستاسومخامخکړنو ته درناوی لرم اوخپلې کړنې به ورسره هرومروسموم.

لند:پيداښتي نومونو ته بايد په پښتوکې انډول ولرو اودا لرو، د لږو ځانګړنو سره:

زه نومونه نه جوړوم. زه کوم د بلې ژبې وی، چې کاروم، هغې ته په پښتو کې انډول لټوم او دا تل د زياتو پيداښتي ويونو له پاره لرو. زه نومونه نه پيدا کوم، زه هغه لرلي نومونه ګرانولوستونکو ته مخ ته ږدم.

ځنې ليکوالان وايي،چې دې د ...ژبې وی ... ته څه ووايو؟

دا بايد وڅيرو، چې هغه وی يې پيدا کړو، لکه، چې زموږ د ليک لوست په ژبه کې د موږمشرانود مايع له پاره خپل انډول نوم نه وو کارولی، نودا يې ورته غوښتل پيدا کړي، خو انډول يې پيدانه کړی شو او ناسم انډول يې ورته وټاکه.

دا ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ځکه چې دوی دې ته فکر نه وو کړی اویا یې فکرنه شوکولی، چې مایع څه شی دی.

دوي دې ته پام نه دی کړی، چې مایع یو خوي دی او دا خوي د تنونو یا شیانو یوټولګی جوړوي یعنې ټول هغه څه ته مایع وایي، چې بهیږي، دا دی، بې له دې چې نور و مخ ته ولاړ شو، د مایع انډول پښتو مو وکاراوه یعنې بیهدونکي.

پوهنیز نومونه: په پوهنه کې نومونه – په ځانګړې توګه شمیرپوهنه او ځمکګچپوهنه کې – یواځني دي یا یویواځني دي، دا په دې مانا چې هر نوم یوه او ټیک یوه څیره په ګوته کوي او هره څیره یو او ټیک یو نوم لري. نومونه ځوک په خوښه – چې څه یې زړه غواړي - نه شي ټاکلی.

بیلګه: مستطیل ته به نو په پښتوڅه ووایو؟
په مستطیل نه پوهیدم، نودابه په بله ژبه کې ګورم. انګرېزي اوالماني کې ورته rectangle and Rechteck وايي، نو له دې امله په پښتو کې – که دا سم وژباړو او دا چې څیرې دي، نو له دې امله ښځینه نومونه دي – ،،ولاړګودې،، او یا کټمټ ،،ولاړکونجی،،(ولاړ کونجی ورته ځکه نه وایو، موږ په پښتو کښې ګوډ ا کونج لرو او دباندنی یې ګود دی) بلل کیږي، چې هرڅه ترې پوهیدل کیږي اوبل نوم ورته نه ټاکل کیږي یا نه شي ټاکل کیدی. دا چې سخت، نابلد او یا بل څه ډول دی، دا کوم بندیز نه دی، دا همداسې دی اوبس.

ایا هغه څه چې په نوروژبوکې شته زموږ په ژبه کې هم انډول لري؟

هو.

نو ولې موږ ځنو شیانو یا ویونو ته په پښتو کې نومونه نه لرو؟

دا ځکه چې موږ په نوروژبو نه پوهیږو او یا مو پام ورته نشته یا یې له پامه غورځوو.

هغه نومونه اوخویونه، چې په پښتوکې تراوسه ورته د چا نه وي پام شوی، نو زموږ پښتانه پیداښتي ده، چې هغو ته نومونه پیداکړي، خو ستونځه په دې کې ده، چې دوي ورته نوم پیداکوي اودا سمه نه ده، ځکه چې په کې تیروځي.

د هر څه له پاره، چې په بله ژبه کې نوم یا وی (په پیداښتي ډول) وي، نوپه پښتوکې هم ورته انډول شته، خودا چې موږ په نورو ژبونه پوهیږواویا زیات وخت دا نومونه له هغه چاپښولکیږي، چې په کومه دباندنی ژبه نه پوهیږي، چې له هغې څخه یې راواخلي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړی، راوژباړي او یا لږتر لږه له هغه چا وپوښتي اوخبرې ته یې غوږکیږدي، چې په یوه دباندنۍ ژبه پوهیږي.

زه یې دلته یوه بله بیلګه راوړم. یوه ورځ یوه ملګري را څخه و پوښتل، چې انعکاس ته به نوڅه ووایو او په همدې خبرو کې بیا د انګازې څخه خبرې شوې چې ګوندې دا به بل څه وي او انګیزه بل څه او همداسې له همغه وخته ازانګه هم منځ ته راغلې.

له دې امله زما دا لاندې لیکنه.

Reflexion انعکاس یا(بیرته) راګرځیدنه

. ۲۵۲ و پښتو ته ناسم راننا‌سب شوي... .

انګیزه (ازانګه ، انګازه): زما په اند به دا ،، د ازانګې به موخه ترې همغه د عربي ژبې انعکاس وي، چې په خلکو کې یې انعکاس ښه وي، یعني دلته به انګیزه د انعکاس لپاره کارول شوې وي. دا ځکه وایم، چې داسې یو څه مې زموږد خورا درانه لیکوال

ژورنالست، څیرونکي ښاغلي رفیع څخه اوریدلي(خداي(ج) دې وکړې چې دا مې ناسمي نه وي کړي او کومه ناسم پوهیدنه زما لخوا دلته نه وي رامنځ ته شوي، زه مخ له مخه د ښاغلي پوه څیړونکي رفیع صاحب څخه ډېره بخښنه غواړم ، په هر صورت زموږ د خبرو اترو موخه دا ،، ازانګه،، ده.

راځئ، چې له هر څه د مخه (د هرڅه له مخه مې لیکلی وو، خو د دې لیکنې سره مې له هر څه د مخه کړ) په انعکاس ځانونه وپوهو، د زبپوهنې او فزیکي لار(قانون) له مخې.

که موږله کوټې په رڼا ورځ راووځو، نود لمر وړانګې چې په رانه برېښنده شیانو ولویږي، هغه بیرته راګرځي اوسترګې موبرېښنوي. موږ هلته په کلي کې نه وایو، د لمرانعکاس یا رفلکشن مو سترګې راوبرېښنولې، موږ وایو، چې د لمر رڼا بیرته راوګزیده او زموږ سترګې یې وبرېښنولې. دا په دې مانا، چې دا رڼا په یو شي ، چې بیا روڼ برېښي لویږي اوبیا بیرته راګرځي. دا بیا په دې مانا چې موږ نو د انعکاس او یا رفلکشن له پاره بیرته راګرځیدنه لرو، همداسي که غوندوسکه په دیوال وولو،هغه هم راګرځي، یا غږ په کوم ځای کي وکړو، چې هغه بیرته راګرځي. موږ اوس دا تر څیړنې (دا ،، تر،، مې دلته ناسم ولیکه . سم یې د څیړنې اونه تر څیړنې) لاندې نیسو.

نو انعکاس د بیرته راګرځیدنې یا راګرځیدنې لپاره -چې انګریزي یا نوره هم ښه لاتین یې reflexion دی – کارول شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترهغې پورې، چې زما فکر رسیږي د عربي وی یا لغات ،،انعکاس،، په پښتو کې د درې څه یا د درې ډولونو لپاره کارول شوی:

که یو څه په هنداره کې بیرته راګرځول کیږي یا راګرځول کیږي (دلته بیرته راګرځول او راګرځولو لپاره زما موخه همغه راګرځول یا راګرځیدل دي، موږ ورسره بیرته وایو، خو زه یې اړین نه بولم. دا به راګرځول وبولو) داهم ا نعکاس بولو یا دی.

که په غره کې غږ وکړو او هغه بیرته واورو یعنې راوګرځي، دا هم انعکاس دی، همداسې که یو څه په ولس کې وشي، که ښه وي یا بد دا په خلکو کې خوریږي او له خلکو بیرته اورول یا اورېیل کیږي، چې دا هم انعکاس بلل شوی.

. ۲۵۳ و پښتو ته ناسم راننا‌سب شوي... .

لنډ: انعکاس په هنداره کې، انعکاس په غره کې د یوه څه د غږ انعکاس په ولس کې د یوه څه یا یوې شوې وینا انعکاس.

دا درې نومونې په ټولو ژبو کې په بیلو بیلو نومونو یادیږي. هغه څه چې هنداره کې بیرته راګرځي په الماني کې ورته ،،شپیګلونګDie Spiegelung ،، وایي او دې نورو دوه وو ته اېښو یا اېکو(اکو) Echoوایي، چې لاتین دی موږ په پښتو کې هم د اسې نومونې لرو.

د اخرو دوه وو لپاره انګازه یا انګیزه(؟) کاروو، چې له دې امله پخپله هغه دعربي انعکاس دی او ازانګې یا بل څه نومونې ته اړتیا نه شته او په غره کې د غږ خوریدا هم انګازه یا انګیزه ده، یعنې خورشوی، چې موږ ورته انګۍ ویله او غږ به مو وکړ، چې انګۍ انګۍ یو غږ بل هم وکړه.

که په هنداره کې یو څه یا یوه څیره (بیرته) راګرځي، نو هغه څه باید ونومو، د عربي انعکاس په ځای. دا په هنداره کې یوه څیره چې (بیرته) راګرځي، وایو چې دا څیره هنداره کیږي. دا چې دا څیره هنداره کیږي، نو دا خو له هنداروني(هنداره کوني) بل څه نه دي، یعني دا په هنداره یا اینه کې انعکاس هندارونه یا اینونه بولو(هغه ستاسو خوښه هنداره نوم مو ښه راځي یا پښتو دی او که اینه). یعني دې انعکاس ته هندارونه یا اینونه وایو. دا د پښتو ګرامر په بنسټ سم دی

نو ګرانو لوستونکو!

ګورو چې د ازانګه په پښتو کې کومه ترې بله پوهیدنه نه لري، یعني ازانګه هم دا موږ دلته بللي ا نګازه یا انګیزه(؟) ده، چې په خلکو کې خوریږي، خو که غواړی، دا ازانګه وبولی هم خوښه مو، کیدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

،،اېکو يا اېښو يا انګازه يا انګيزه منځ ته راځي، که د غبرڅپي داسې په زواک يا قوي وځنډيږي، چې سړی دا غږ بيل بيل د اوريدلاس ته راوړني يا -نتيجي که غواړي د اوريدپايلې په توګه واخستلی يا احساس کړی شي. سره راټول يا سره يوځای شوې concentrate رفلکشنونه يا دا بيرته راګرځيدني(چې عربي کې ورته انعکاس وايي(شايد، زه په عربي نه پوهيږم)) د اکو، اېښو يا انګازې يا انګيزې په څير اوريدل کيږي. د اکو يا اېښو وی يا لغات د يوناني Hχώ' څخه راغلی يا رانيول شوی دی.،،

که دا په هلمند کې شوې غونډې غږ خلکو ته ورسيږي، نو په خلګو کې خوريدا يې همداسې په پرلپسې ډول منځ ته راځي، چې دا هم همغه د غره په څير خپله انګيزه په

خلکو کې خوروي. له دې امله دا هم انګيزه يا انګازه ده او که ازانګه يې بولی، هم خوښه مو، خو دما پهاند بهيې انګېزه معياري ي.

لنډ بيا:

لومړی: په هنداره کې د يوه څه د څېرې بيرته راګرځيدنه هندارونه بولو او

دويم: په غره کې د غږ بيرته راګرځيدنه انګيزه،انګازه يا ازانګه بولو اوبيا همداسې

دريم: د يوه سياسې کس وينا، چې اغيز يې د خلکو له خوا بيرته راګرځي،هغه هم انګازه، انګيزه يا انګازه ده،خوماته يې انګيزه ښه برېښي.

ډاکترماخان ميرزی شينواری

ستونځوبی

يو د پوهنتون پوهان را څخه وپوښتل، چې د ستونځوحل ته څه وايې؟

ما ورته وويل، چې ستونځوبی.

دا نوولې؟

اوس دې نړۍ په هراړخيزه پوهنو کې دومره وده کړې، که څوک، چې څېړني کوي اوپه داسې پرمختتلې ژبه وپوهيږي، نو د هر څه له پاره په پښتو کې هم هغه اړوند ويونه پيداکولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرو: ملګوبي، چې انګرېزي يې salt solution دی.

لنډ: زه به د خوي له مخې لکه پورته د ،،اوروبي،، په ځای، چې له اورغورځوني منځ ته راځي يا پايله ده، اوربهيدنه، اوربهيدونکي... وبولم. په مننه

محلول ملحي saltzlösung

حل solution، lösung

مخامخکړنه (عکس العمل):

دا مې همداوس فکر ته راغی، چې د يوچا د کړنې سره چې څوک غواړې مخامخوالی وښايي، نودا به هرومروزما په اند مخامخکړنه وي.

که غواړی، نو د همغه ،،عکس العمل،، سره پاتې کېږو.

جفت او طاق ته په پښتوڅه وايي؟

پوښتنه. ايا مورږ پښتو کې د جفت له پاره په دې ورځنۍ ژبه کې اندول وی لرو او که نه؟

هو: هرهغه څه، چې دوه، دوه کيدی شي، هغې ته عربي جفت وايي، چې پښتو اندول يې جوړه دی.

لومړی:

ايوه يا ييوه چې څوک کوي او يو غويا (غوايی) ولري، نو جوړه ورته پيدا کوي. دا د غويانو جوړه ده، چې بيا سره دا جوړه ځغلي. څوک چې بوټان اخلي، نو د دباندنی اغيزو پرته به جوړه بوټان اخلي. او که په ټاکنو کې سره برابر ځغلي، نو همغه د ييوې او يا ايوې د غويانو په څير به دا يوه جوړه وي، چې دا جوړه بيا جوړه سره ځغلي. نه ليکو، چې غبرګ سره ځغلي، ځکه چې که جوړه نه وي هم غبرګ کيدی شي او يا غبرګ دي،، ځکه چې ګډ ووټونه يا رايې به نه لري، چې يو بل غوڅ کړي.

که يوه نجلی او هلک داسې لرېپه خوي کې سره نږدې وي، نوکيدی شي چې ووايو: دوي به يوه ښه جوړه وي.

دويم:

د جوړه مخامخ څه بولو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي يې طاق دی، هغه چې جوړه نه وي یعنې ناجوړه وي، نو ګوروچې پښتو بلل يې ،، ناجوړه،، دی.

راځوشمیرپوهنې ته

ګڼونه : هغه پیداپښتي ګڼونه چې په دوه پوره وېشل کیږي، هغو ته جوړه ګڼونه وایو اوهغه پیداپښتي ګڼونه، چې په دوه پوره نه وېشل کیږي، هغوي ته ناجوړه ګڼونه وایو. ګوره زه ورسره دلته پوره نه لیکم، ځکه چې اړتیا ورته نه شته. پیداپښتي ګڼونه چې په پیداپښتي ګڼ

وېشل کیږي او لاس ته راوړنه يې پیداپښتي ګڼ وي، نو،، پوره،، ته يې هرومرو اړتیا نه پېښیږي.

جوړه ګڼونه: ۴ ،۱۶، ۲۸ ...

ناجوړه ګڼونه: ۱۳،۱۵، ۲۷ ....

د یوه پوهنیز څه د لیکلو لپاره

له هرڅه څخه لومړۍ مشوره: که هرڅوک یا ښه يې هر پښتون غواړي څه زده کړي اوڅه ورزده کړي، که دا هره پوهنه یا پښتو ژبه هم وي، باید له یوې وتلې دباندنۍ ژبې څخه د همدې موخو لپاره ګټه واخلي، یعنې یوه له وتلو ژبوڅخه باید ښه زده کړي.

په پوهنه اوپوهنیزوڅه لیکلو کې دما وتوژبه ي د مرستې ژبه الماني ده او داسې لږ انګرېزي، دا هم د الماني پر مټه باندې، دا پر دې پوهېدنه باندې چې د لیکلو لپاره مې وتونژبه (ترې ژباړې ژبه) الماني ده اوموخه-ژبه(پرې ژباړې ژبه) پښتوده. دا هم بایدووایم، چې د الماني ګرامرد پښتو له ګرامرسره لږ سرلګوي او په ډېرڅه کې سره ورته-والی لري یا ښه يې د الاني ژبې څخه ښه پورته کولی شو یا پورته کېدی شي. دا مې د مخه لیکلو وو، دا دوه بېخي د یوې ژبې ریښې څخه نه دي، پښتو اېرګاتیو ژبه ده او الماني اېرګاتیو ژبه نه ده.

ژبه مو له جنجاله ډکه ده، ځکه چې نوې د پوهنې سره بلدیږي، نو هراړخیزې ستونځې د بیلا بیلو مسلکي کسانو په منځ کې را منځ ته کوي. زموږ ژبې یواځې په ادبیاتو کې دا سې دلیدلو وده کړې، هغه هم د یوڅه په لیکلو کې، خو د ژبې له لیکندود، لیکنډول او ژبلار سره هلته هم ستونځې شته. په نورو بیلابیلو مسلکونوکې لا همداسې ده چې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه د مخه يادونه: يو څه چې له بلې ژبې څخه و پښتو ته را اوړي يا د پښتود سمون له پاره يې بيلګې راوړو، دا په دې پوهېدنه نه ده، چې دا د بلې ژبې انډول دې زموږد ژبې ياني پښتو لپاره باورونه لري.

دا به نوره هم ښه داسې وو ايو، چې له نوروژبو څخه په ګټه اخستنه کښې پښتو غنې کوو(هراړخيزه) اود نوروژبو د ويونو(لغاتو) له پاره دپښتو انډول و ځان ته جوتوو.

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲ ۵۷ .

ګوره داسې نه وايم، چې وی ورته پيداکوو، چې دا کارناسم هم دی، يعنې وی نه پيداکوو، د دوي انډول پيدا کوو.

دا چې د موږژبه له ودې څخه لرې پاتې شوې، نود ژبپوهنيزو ستونځو د هوارولو يا ستونځوبيو لپاره بيا له نورو پر مختللوژبوڅخه مرسته رانيولی شو يا اړين يو چې له نورو ژبو څخه مرسته راونيسو.

ايا د پ لپاره له نوروژبو څخه ګټه اخستل کيدی شي؟

هرومرو. ګورو، چې په هره ژبه کې د بلې ژبې انډول په پښتو کښې بايد وي يا شته، چې په يوه ژبه کې زيات وي، خوبيا د هغوزياتو څو له پاره په بله ژبه کې يوپ شتون ولري، لکه د الماني aus;ab ; von،... لپاره په پښتو کې يو پ شتون لرې اوهغه ،،له... څخه،،(يوائې څخه) دی، خو دا کومه ستونځه نه ده.

يادونه: باوروکړی، چې دا ټول کارما د ،، تر ،، په خپلوپولوکې د رابندولو له امله وکه، چې يوائې او يوائې ډ مهال،ځای او ...پاي په ګوته کولولپاره راځي اونوريې هر ځای کې راوړل ناسم دي اود ژبې د ټولولاروسره مخامخ، خو دا چې اوس وپوهېدو، چې تر پوهېدنوړونکی مورفېم دی او هلته راځي، چې اديکوی پوره پسې راځي، نو له دې امله دا لاندي ليکنه، نو هغه خپل ارزښت د لاسه ورکوي، خو ومان مې دی، چې لويتل يې تاوان نه لري.

ډاکتر ماخان ميړی شينواری

د تل لپاره، تل، ترتله او تل ترتله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ځوکاله د مخه د تاند درني خپروني کې د یوه ډېردرانه او راته ګران استاد یوه لیکنه ولوستله، چې له تاسو سره یې د شریکولو لپاره له هغې دا لاندې را اخلم او په دوه برخو یې وېشم:

یادونه: پخوا مې په دې یوه اوږده لیکنه کړې وه،خواوس مې دا نوې ولیکله، چې د لیکنې ډول یې هم بدل غوندې دی.

لومړی: د تل له پاره:

.   و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...   ۲۵۸   .

،، (د تل لپاره) په ګرامري لحاظ قیدي عبارت دی. دغه قید د پښتو په پخوانو کتابونو کې نه مومو، په غالب ګومان په شلمه پیړۍ کې پښتو ته راغلی دی او د انګلیسي ژبې د FOR EVER ترجمه ښکاري.،،

---- ،،که څوک د متوفي په اړه ولیکي چې : هغه له موږ د تل لپاره لاړ ؛ دلته یې نه (تل) او نه هغه د کلاسیکو اثارو عبارتونه معادل دي. ځیني خلک (د تل په مخه) عبارت استعمالوي چې شاید (د تل لپاره) تر ګردو نږدې معادل وي. موږ ویلای شو چې : هغه له موږ د تل په مخه لاړ.،،

دویم: تل، ترتله اوتل ترتله:

،،(تل) ډېره لنډه، یوه سیلابي کلمه ده خو د ابدیت لویه معنا پکې نغښتې ده. په همدې وجه ډېر ځله لیکونکي د هغې ترمعنوي اثر لاندې راشي او یو څه نور توري ورسره زیات کړي چې په صورت کې یې هم د محتوا قوت پیدا شي. پخوانو چې (تر تله) جمع کړی او (تر تلو) یې بللی دی، یا یې د (تر تله) په ځای (تل تر تله) راوړی دی، وجه یې همدا د ټینګار غوښتنه ده.،،

ګرانو لوستونکو!

زه په دې لیکنې نور څه نه لیکم، خو دې د ،، تل له پاره، تر، ترتله ،، له پاره غواړم یوائې یوڅو غونډالي له تاسوسره شریکي کړم او په تل ترتله لړ تم شم :

له دې د مخه، چې په دې موخه څه لیکو اړیین بولم، چې د سم اند(منطق) څخه روښانه ونه وکړم.

یو: منطق

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځی، چې له هرڅه د مخه لومړی د سم اند یا منطق په بنسټ ،،وینا،، تعریف کړو:

پیژند (دا پیژند د شمیر پوهنې سم اند څخه دی): وینا د ویونو یا کلمو موخه وره څنګ په څنګ ایښوونه ده، چې یو ،،ریښتیا ارزښت،، رښتیا یا نا رښتیا ولري.

که و وایو، چې:

نن د کابل دښار د هوا حالات.

دا وینا نه ده، ځکه موخه وره نه ده، ځکه چې ،،رښتیا ارزښت،، رښتیا یا نارښتیا نه لري.

که و وایو، چې:

نن کابل کې ورینګي (ورښت.) وریږي.

دا وینا ده، ځکه موخه وره ده او یو رښتیا ارزښت لري، یعنې یا به ورینګي وریږي(باران نه وریږي، باران میبارد)، چې رښتیا ارزښت یې رښتیا دی او یا به ورینګي نه وریږي، چې رښتیا ارزښت یې نارښتیا دی.

پورته جمله ویلای شو:

نن په کابل کې ورینګي وریږي.

په کابل کې نن ورینګي وریږي.

ورینګي وریږي نن په کابل کې.

د سم اند له مخې دا ویناوې دي . ویونه موخه ور سره ځاي په ځای شوي، خو دا چې ژبه یې څه ډول لیکنه غواړي، دا بیا بله خبره ده.

جمله یا بهتره وینا لرو: ،، استبدادي نظام د تل لپاره نسکور شو،،. دا وینا‌ده، ځکه چې ،،رښتیا ارزښت،، رښتیا یا نا رښتیا لري.

دا چې دا ،، استبدادي حکومت،، به بیا راځي او که نه ، د دې سره یې موږ سر او کار نه لرو. دا د یوه کس اند دی او څرګند یې کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه: له پخوانیو کتابونو څخه ګټه اخستنه اړینه ده، خو دې ته باید ګوته ونیسو، چې موږ له پخوا څخه ډېر څه نه لرو، موږ همدا اوس خپلې ژبې ته وده ورکوو او دا – د لوي ښښتن په برکت- په وده کې پوره چټکه ده. زموږ هر شاعر او هر ادیب د هغه وخت له اد یبه او شاعره ښه پوهیږي او دا باید همداسې وي، ځکه چې دا یوه طبیعي پروسه ده.

اوس راځوخپلې اري لیکنې ته:

لومړي ته:

دوه برخې دي.

۱ – د دباندنی ژبې اغیز:

دا سمه خبره ده، کیدی شي دا وي، ځکه موږاړیوچې هر څه یا ټولې پوهنې – ژبه هم – د د باندنیو ژبو په مرسته مخ ته بوځو، نو اغیزبه یې هرومرو وي، خو ایا دا اغیزیې د ژبلارو او د موخه ورتیا سره سم دی؟

دې ته باید تل پوره پام وي.

اوس راځو د ،، تل له پاره،، ته

دې ته باید پام وکړو، چې دا د FOR EVER انډول دی اوکه نه؟ یعنې موخه وردی، که نه؟

یا زموږژبلار به دا وي، که نه؟

پوښتنه: ټاکسي دې (د) څه وخت (له پاره) راغوښتی؟

له هرڅه دمخه باید دې پوښتنې ته پام وکړو یا پام راوګرځوو، چې زموږپښتو همداسې ده او که نه؟

که پوښتنه سمه وي، نولاندې ځوابونه یې هم هرومروسم دي.

-- د سبا له پاره مې په یوولسوبجو ټاکسي راغوښتی دی.

-- د ... له پاره مې په یوولسو بجو ټاکسي راغوښتی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ... ته مې....

-- ... په یوولسو بجو مې تاکسي راغوښتی دئ.

د سبا پر ځای باندې چې درې ټکي ځای پر ځای باندې شوې، هر مهال (د ژبدود اوسم اند سره سم) لیکل کیدی شي.

داسې هم ویلی شي، چې:

-- د تل(د درې ورځو، د یوې اونۍ، د راتلونکوځوورځو، د هرې ورځې) له پاره مې په یوولسو بجو تاکسي راغوښتی دئ.

دا غونډالي ،،ربښتیا ارزښت،، ربښتیا یا ناربښتیا لرودی شي، خو موږ یې دلته د ربښتیا ارزښت سره سر اوکار نه لرو

دویم ته: ، تل، ترتله، تل تر تله

پوښتنه ۱: ته څومره (وخت) دلته پاتیږې؟

زه څلور ورځې(یو کال، تل)دلته پاتې کیږم.

پوښتنه ۲: ته د څه وخته پورې دلته یې؟

زه دلته د څلور ورځو(یوکال، تل) پورې دلته یم.

دلته هم ګوره همغه د ،،تل له پاره،، په څیر څه شته، چې ربښتیا ارزښت لري. دا به یا ربښتیا وي یا ناربښتیا

پوښتنه۳ : ته له څه وخت تر څه وخت دلته یې؟

زه د ۵- م تر ۱۰ – م د حمل دلته یم.

بنسټیزه پوښتنه ۴ :

ایا تل ترتله د ترتله لپاره ټینګار دئ؟

بیا لنډ:

څومره وخت ؟ تل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څه وخت له پاره؟ د تل له پاره.

تر څه وخته؟ تر تله.

موږ به دې تل تر تله ته لږ تم شو.

ایا هر څه چې شته وي، هغه پیل اوپای لري؟

و به وایو،چې هو.

هر څه چې پیدا کیږي،هغه پیل اوپای لري.

یو څو بیلګې:

په مړستون کې د مړي په خښځای داسې لیکي: ۶. ۵ .۱۹۷۸ – ۳ . ۸ . ۲۰۱۸

په تورویږ لیکو: شپږم د پنځې ۱۹۷۸ تر ۳ د اتمې ۲۰۱۸

دا په دې مانا چې: له .... تر ....

اوس نوپوښتنه دا ده، چې شته وي، خوپیدا نه وي؟

ایا داسې څه شته؟ هو اوهغه زموږ رب دئ.

رب تر تله برقرار دئ اوپیل یې هم له تله برقرار دئ، نو

دلته به هغه د رحمان بابا د شعر د یوه نیمبیتي راوړو،چې دا درانه استاد هم په خپله لیکنه کې راوړې:

،،تل تر تله برقواردئ رب زما،،

دا د رب له پاره داسې لیکو: تل تر تله(پورې)

دا په دې مانا چې له تل څخه تر تله پورې. یعنې دا لومړی ،، تل،، د ،، ترتله،، له پاره ټینګار نه دئ.

ډاکتر ماخان میرزی شینواری

له پښتو سره دنوروژبو زده-کوونکوستونځې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانو لوستونکو!

که ما دا ليکنه يو ساعت د مخه و سرته رسولې وی، بل ډول به وی، خوداسې بيا د خوب ته تګ وروسته يا بيا خوب ته د تګ وخت کې ورته هکپک هم شوم او د ليکنې بڼې يا

خونديونې هم بڼه بدله کړه. زه دې کار ته لږ هکپک هم شوم، چې پښتوربښتيا په ځنو برخو کې د نوروژبو سره پوره توپيرلري او غزېدلې ده، چې له دې امله د نوروژبو ويونکو لپاره يې زده-کړه لږستونځمنه ده.

د ما و دې خوب ته په تګ کې فکر شو، چې زموږد پښتو غونډالو د کړنو د ډول سره څنګه نومځاينيوي بدليږي؟

دا اوس لږروښانه کوو:

دلته به له سره داسې يوڅه هم راوړو، چې زموږد نورو ژبو ياپه ځانګړې توګه درې ژبې افغانان ولې اوڅنګه له پښتو سره ستونځې لري اودا څنګه روښانه کولی شو، چې دا ستونځې اوبی کړو؟

زما دې ته پخوا فکرنه وو، ما غوښتل، چې په نومځاينيوو څه وليکم، نو دې ته مې راپام شو.

په نورو ژبو يا لږترلږه په درې اوالماني کې د کړوني له پاره په رول کې د راتلونکي-، تلوني- لنډ – او اوږد تير وخت له پاره بدلوننه راځي، خوپه پښتوکې دابل ډول دی، چې دلته لږرڼا په اچوو.

درې بيلګې به راوړو، بيا به خبرې پرې وکړ.

لومړۍ بيلګه: تلل

زه ځم.

زه به لاړ شم

زه لاړم.

زه تللم

زه تللی وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې بېلګه کړنه وخت-اړوند بدلیږي او کړونی نه بدلیږي.

د دا ډول کړنو ډولونه او کوموالی باید وڅېړل شي اوروښانه شي، چې کوم او څنګه بدلیږي (ګردانیږي).

پوښتنه: په تلنه اوتک کې به څه توپیروي؟

دویمه بېلګه: لیدل، کتل، که دا سره په ګډه بڼه بدل کړو.

زه ګورم.......... زه وینم

زه به وګورم.... زه به ووینم

ما کتل .... ما لیدل

ما وکتل........ما ولیدل

ما کتلي وو.... ما لیدلي وو

دا بڼی او کین د دویمې لیکې وروسته سره بدلیدلی هم شي.

.

په پورته کړنو ،، لیدل،، او هم ،،کتل،، کې ګورو، چې دا د نورو کړنو غوندې بلدې ګرامري لارې نه لري، چې له لیدل څخه ګورم او کتل راځي. موږباید نورداسې بیلارې کړنو ویونه هم پیدا کړو او هغه ځانګړي وڅیړو.

پوښتنه: داسې ویونه په نوروژبوکې هم شته، خوهلته یې موخه سره بیلیدلی شي. پوښتنه دا ده، چې ایا ،، لیدل،، او ،،کتل،، همغه څه یا کتمټ دي اوکه څه توپیر سره لري؟

د دې روښانه-ونه راته لږ اړیینه برېښي او بیا دا لټول یا پلټل سره څومره نږدېدي؟

دریمه بېلګه: غوندالي د کړنې، کړوني او (پرې) په کړوني سره.

بخښنه دې وي، چې د وهلوبیلګه راوړم، دا وهل موپه ذهن کې داسې کلک ناست دی، دا وهل او ...، خو اوس مې لیکلي اوبیایې سمون راته لږ ستونځمن برېښي.

دریم الف- د لومړي کس له پاره:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - زه تا وهم Ich schlage dich

۲ - زه به تا ووهم،خو Ich werde dich schlagen ,

۳ - ما ته ووهلې Ich habe dich geschlagen

۴ – ما ته وهلې Ich schlagte dich

۴ – ما ته وهلی وې Ich hatte dich geschlagen

د پورته او لاندې دري تاسوولیکي، د وړاندیزونو سره

دریم ب – ددویم کس له پاره
ته ما وهې.

ته به ما ووهې.

تا زه وهلم.

تا زه ووهلم.

تا زه وهلی وم.

دلته نو کومه ژبلارده، چې لومړي کې یواځې کړنه بدلیږي او نومځاینیوی نه بدلیږي اوپه دې نوروکې بیا وخت-اړوند نومځاینیوي او کړنه دواړه بدلیږي؟ خبره څه کې یا چیرته ده؟

دا د نومځاینیووبدلیدنې له پاره هم کړنه ونډه لري یا د کړنې په غاړه دئ.

موږ دا بدلون د دې ډول کړنو په بنسټ کوو:

لومړی: کړنې، چې هغه یوڅه ته اړنه وي، دا په دې مانا، چې دا کړنې پرې کیږي، که ووایو، چې خپلواکې وي.

دویم: هغه کړنې دي، چې هغه یوبل څه ته یا د یوبل څه له امله دي.

لومړي ته: د دې کړنوبیلگې دي. تلل، بیدېدل، پاڅیدل. دلته یواځې کړونی دئ اود هغه کړنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم ته: د دې کړنو بیلګې دي: لیدل،وهل، اورېدل. دلته کړنی دي او د کړنو سره مل یو بل څه ونډه لري، که یاد یې شوی وي یا نه، په دې مانا، چې یوڅه به ګورې، یوڅه به اورې، یوڅه به وهې، که یو په -کړونی وي اوکه نه.

د هرې بلې ژبې کسان، چې پښتوزده-کوي،ستونځې یې په څه کې دي؟

دا خبره مو پورته ځواب کړه، چې په پښتو کې ګړن-اړوند نومځاینیوي هم بدلیږي.

په پورته کې ګورو، چې د پښتو د نومځای نیوي کارونې سره پوره توپیر لري.

داسې لږ څه ګډې وډې به راشي:

ګورو چې د الماني نومځاینیوو کې بدلون نه دئ راغلی یا نه رځي، خو په پښتو کې

ګورو، چې په راتلونکي او تلن وخت کې د کړوني اوپرېکړوني رول د لنډ - - اواوږد تیر وخت سره توپیر لري اوپه نوروژبو یا لږترلږه الماني اودري کې داسې نه ده.

دا هم باید په ګوته شي، چې د کومو کړنوله پاره.

د هرڅه د مخه باید په یاد ولرو، چې هرد بلې ژبې زده-کوونکی(ردکوونی) خپله لومړۍ ژبه په دویمه ژبه ژباړي. هغه غونډالې، چې دوی په دویمه ژبه وایي، د هغې له پاره دا غونډاله په خپله ژبه لږترلږه په فکر کې وایي اوبیا یې په دویمه ژبه اړوي. دا کار تر هغه وخته کیږي، چې دویمه ژبه هم ښه زده شي اوپه ژبلار یې هم ښه وپوهیږي یا د غونډالو جوړولو په لار.

تل په فکرپسې فکر راځي: کړل کیدل دي او که کیدل؟؟؟ یوه کړنه ده، چې کړونی یې نا ښرګند دئ او په یو چا څه کیږي. ایا دا په-کړونی دئ اوکه څنګه؟ ووهلم؟ دلته زه وهلکیږم دلته وهل کیدل اووهل، دا هم بیا بله لار ده، چې یوه څه کیږي او یو څه کیدل کیږي، دې ته هم باید په کړنو کې پام وشي........

زه لیدل کیږم. ته لیدل کیږي. زه لیدل شوی یم. دلته بیا ټاکلی کړونی نه شته.

یادونه: دا ما ته نه دهروښانه چې زه دلته په کړونی دئ اوکنه.

نوایا دې ته اړیو،چې په پښتوکې د لیدلو او کړلوتوپیر هموکړو،که څنګه؟

ایا دا کړنه او کیدنه په نوروژبو او پښتو کې څنګه دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په الماني او همداسې په فارسي کې دوي باید داسې ووايي. دوي فکرکوي، چې ګونډې په ټولوغونډالډولونو کې د کړوني له پاره د درې ،، ما،، له پاره زه راځي، خو داسې،

۳ ــم يو : زه تاته وهم

۴ – م يو : زه تاته وهلی يم

دا ځکه چې دوي دا څه له خپلې ژبې پښتوته را اړوي.

د پښتو پوهانودنده: دوي باید دا روښانه کړی شي او لارې چارې يې سمې روښانه کړی شي. دې تغيرته باید دوي له پیله پام وکړي او دا د پښتو زده کوونکو ته له ښوونځي روښانه کړي.

ګران لوستونکي به راته دا بخښنه کوي، چې زه ددې لیکلو څه یادونه کوم. دا به یا د مخه روښانه او لیکل شویوي او که نه، نو ما لږ ترلږه دا لاورورته پرنیسته.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۶۸ .

دا هره موضوع د يوه پوهنيز کار ليکنه ده، چې پوره روښانتيا ته اړتيا لري او دا هم ښه روښانه شي، چې دا د بلې ژبې کسان دا څنګه اسانه او ښه زده-کولی شي.

يادونه: دا بدلونونه باید دښوونځي نصاب کې راشي او د نورو ژبورده-کوونکوله پاره باید له پیله دا بدلونونه په ګوته شي، چې هغو همغه له پیلهورته پام اوبلد شي، خو:

دا باید له پیله ټول وخیړل شي او ژبلارې ته د ژبلارې له یوې لارې برابرشي، چې د خپلې پوهې برسیره، نورهم ښه پرې وپوهول شي

نورم:

ټولیز منل شوی نه لیکلې لار یا قانون دی، چې باید د هغې پسې سمه تلنه وشي یا سړی ځان د هغې پسې چمتو کړي..

،، نورمونه کره کړی یا نورمونه کیږدی،،.

دا یا هغه چې ټولیز ورځنی یا پیژندل شوی وي.

،، د هغې لویه د نورم څخه قوي تغیر ده.،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه پای راوړنه

هر څوک په خپله لیکنه کې یوه موخه لري، خو هغه موخه باید سپیڅلې وي او د پوهنیزې موخې په چوپړکې وي. زه هم خپله موخه لرم، چې کله کله بیا بیا په راګرځم،

ځکه چې بله لارنه لرم، خوزه درته دا لوړه کوم، چې پرته له پښتوسمون او ځان روغساتنې څخه بله موخه نه لرم.

که زما په هکله یا ځما د لیکنې په هکله څوک هر څه ولیکي، نه پرې زړه بدی کیږم، پوهنه او په پوهنه لیکنه کې ستونځې شته او هرڅوک په کې په ناسمون کوته لک کیدی شي، خو د هر چا د لیکنو ردونې پر د لایلو باندې باید ودانوي.

.　　　　　　　و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...　　　　　　　۲۶۹　　.

د پښتوسمون له پاره د تاند د منلپخپرونې څخه څوخپرونې خپرې شوې، چې زما په اند داسې په پوره دلایلویې رد

یوبل سره باید خبرې اترې شونې شي، زه یو څه لیکم اویوبل څوک څه پرې لیکي، سمه خبره ده، خو دا به بیا د تاند خپرونه ونه مني، چې دا د هغې لارې سرته ورسوو.د دېکارله پاره باید یو ه اړیکه د ن ج څخه د بربښناپتې له لارې ولرودی شو اوخپل اندونه سره مدلل شریک کړواوپه هغه سره چې وحومنل یوانده شو.دا کیدیشي، په ګډه بیا خواره شي. ځنې به ووایي،چې دا کار خود پوهنیزه مؤسسو دی، چې زه یې هم په اند یم، خو موږ.هلته هم ستونځې لرو اودا به یومخامخ د څه جوړول نه وي،بلکه د هغې ملاتړ به وي. د هر څه لومړی دې راته ګران لوستونکي ډېره بخښنه وکړي، چې داسې څه لیکم، خوباوروکړی، چې د ځانپالنې اوځانښوونې له امله یې نه لیکم اویواځې موخه مې د سمو او تولیزباورې لیکنو له امله ده. بیا هم په بخښنه. اوس راځم خپلې لیکنې ته.

د بیلګې په توګه به زه هغه څه ولیکم، چې موږپخپله ورسره مخامخ یو

هرڅوک یا نوره هم ښه هر لیکوال او په ځانګړې توګه هغه لیکوالان چې پوهنیز څه لیکي، له هغو څخه په ډېر درنښت هیله ده، چې:

لومړی: د لیکنې موخه ځانپالنه اوځانښوونه نه وي، دا په دې مانا چې لیکنه اوپه ځانګړې توګه پوهنیزه لیکنه یواځې د لیکنې په موخه او پوهنې له امله وي، یعنې د تولیزه ګټو له پاره او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: هرکله چې يو ليکوال د يوه بل چا په ليکنه څه ليکي، نود هغه ليکنه باید منځریښتینې بیرته ورکړي.

دريم : ليکونکی پرته له ژباړي-په داسي حالت کې، چې ژباړه منځریښتینې بیرته ورکړشوې وي – د هرې بلې خپلې ليکنې له پاره د سمون او ريښتينوالي جوګه دی.

څلورم: هرڅوک د هرڅه د ليکلو لپاره خپلواک دی، که د بل چا د ليکنې سره د کوتوهنې يا تخريب په موخه نه وي.

...

. ٢٧٠ و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... .

پنځم: که هرچا په يوه ټاکلي موضوع کتاب ليکلی يا ژباړلی وي، دا په دې مانا نه دی، چې بل څوک دې بيا داسې کتاب نه ژباړي يا په دې موضوع څه نه ليکي، خود بل چا ليکنه بې له اجازې او يا نوم نهليکلو رااخستل پوهنيزه غلا ده.

شپږم: هر پوهنيز څه چې ليکو، هغه باید پوهنیز ښوول شوې وي، په کره دلايلو اودلایل بایدپوهنیزد منلوړ وي.

اوم: ټولې پوهنې د زده-کړې ستري منځپانګې لري او دا د وخت د تېرېدوسره يې منځ پانګه نورې هم غزيږي. داسې څوک نه شته چې پر يوه پوهنه باندې دې پوره واک ولري يا و لرودی شي. ما په شمېرپوهنه کښي څلوېښت کتابونه ليکلي او ژباړلي، خو دا د شمېرپوهنې يوه ماتبرخه (لکه له يوه يووالي څخه اتمه برخه) هم نه جوړوي.

د ،، ژبپوهانو ګواښنه،، پرموضوع باندې داسې لنډڅه ليکنه

ليکنه د ډېر منلي او ستر ژبپوه پوهاند ډاکتر صيب زيار ليکنه ده، چې زما په ليکنو يې کړې. زه ترې ډېره مننه کوم، چې د ما ليکنې يا ځنې ليکنې يې لوستلي. زه يې په ليکنه څه نه وايم او همداسې، چې ده، و تاسو ته يې وړاندې کوم.

پروفيسور ډاکتر مجاور احمد زيار

ژبپوهانو ګواښنې| پوهاند دوکتور م.ا، زيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکسفورډ ۲۲مۍ ۱۹

د نوي ژبني ساينس او نوې پښتوژبپوهنې په مورچل کې:

ستر حمزه شينواری وايي:

.   و پښتو ته ناسم رانناسب شوي...   ۲۷۱   .

څو يې راټول پريو مرکز نه کړمه

هرې ټپې ته له جرگوسره ځم

خو زه بيا تاډاکتر ماخان مېږي شينواري(ته وايم چې ترڅو يې زه دژبې) ربړې-ابښتنې پوښتنې او د هواري لارې چارې) پر (يوه- يوازېني ژبپوهنيز) مرکز راټولې نه کړم، له اسلام کلا تر اسلام اباده، او له بولانه تر واخانه ټولو پرگنو او ليکلو ستوالو او رسنوالو، ليکوالو او تاغونډې پښتومينو پوهانو ته له جرگوسره ځم-لکه وار له مخه چې تللی هم

يم .که هغه مرکز (زه) اوسم ،يا تر ما کوم بل پک ورک، له لا لوړ ژبپوهنيز لاسونداو نيم پېړييز تدريس او له رېکاردي بنستيزو تيوريکو او پر کتيکو اثارو سره!

په تاند ووبپانه کې ستاد تېرو ليکنو او اوسنۍ (۵ۍ گانې)، (سلمه او سلنه)، کچه...) ليکنو او بيا د علمي-فرهنگي نومَونپوهنو (ترمينالو جيو).ربړې... او ښاغلي عزت اله نورزي د (تر) (۲۰نوېمبر۱۸)سربل په تړاو ليکلې ليدتوگې دې دغو (گيلو مانو) ته را وڅکولم:

(۱)هغه هم په دې چې له خپښې خپلوۍ او دوستۍ سره سره-دڅا خبره تر ډېوې لاندې تياره ده-د ړو مبي او روستي پښتانه استازي په توگه زما پنځو سکلنې ژبپوهنيزې او ژبښوونيزې او بيا دنوې پښتو ژبپوهنې بنستيزنښيرونه اوزرگونه ليکنې، څېړنې،کره کتنې،غبرگونونه او لارښودونه دې له پامه نه راځي، لکه: پښويه (گرامر)، وييپوهنه او وييرغاونه (لېکزيکولوگي او وورت بيلډونگ)، د (يوې- کره ليکنې) پښتوليکلارښود،د سربلونو انگرېزي- پښتوسيندگي، په تېره تر ټولو غټ ياني د پوره سيند (قاموس) پر کچ د علمي-فر هنگي نو يزونو (نيولو جېزمونو) پېنځژبيز هغه، همداراز اېټېمولوجيک سيندگی او يوشمېر نور سيندگي؛ گړنې-څرگندنې (ايديوماتيکس)،سبکپوهنه، مانا پوهنه سېمانتيکس ، پښتو بدلمېچ يا ميزان الشعر د غړپوهنې په رڼاکې، پښتواو پښتا نه د ژبپو هنې په رڼا کې...او له الماني اوانگرېزي ژبوگڼې څانگپو هيزې (تخصصي، مسلکي) ژباړې په رسنيزاو کتابي کچ او د (افغا نستان ژبپوهنې اطلس) پروژې دننه د گڼو افغا ني ژبو څه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسه سل گړ دودي څېړنې؛ چې دا دی، زه یې د پاتې تخنیکي او چاپي چارو د بشپړتیا لپاره داکادمۍ د ژبپوهنې د سلاکار په توګه له جګپوړي پلاوي سره د فرا نسې د یونسکو دو تر او د سوبس برن پوهنتون د آریا نپوهنې ژمنې څا نګې درانګونې په موخه له کابله تر اکسفورډه را رسېدلی یم

(۲) تاته به هم پته لګېدلې وي چې لوېدیز اروپایي زدکړیز سېستم، په تېره د بشري پوهنو په تړاو د (ختیز- اروپایي (د پخواني شوروي او اوسني رو سي)او بیا امریکا یي هغه پرخلاف ډېر ارت وبیرت دی، د بېلګې په توګه ما شپږ کاله دسوبس په برن پوهنتون کې په اوبلېګاتوري توګه : ټولیز ژبنی سا ینس بیا سراسري-هندواروپایي، ګرما نېستیک او ورپسې هندو آریاني سېنکرونیکي او دایکرو نیکي (تشریحي (سپنیزې) او تار یخي) څانګې خرا نګې پر څېرمه هغې (توکمپوهنې)، سرببره، له ایم فېل) ماسترۍ او B– ډاکترۍ سره سرته رسولې _او په فاکولتاتیفي توګه: ادبي تیوري، فلسفي ژبپوهنه اواتنولنګو ېستیکي، سوسیولنګو ېستیکي... شپېني کورسونه لا پرځای پرېږده!

په دې ډول یې له همتا شمېرپوه ډاکتره څکه را پیلوم چې ګیله له خپلواو دو ستانو کېږي، نه له پردو،او ان له پېښوري شینواري هم نه، چې د نورو تر څنګ پر نړیوال کچ منل شوې سلکلنه غږیزه پښتوابېڅې اوداطلس د ۲۸۴ ګړدودو او د اکاد مۍ د تشریحي

قا موسونو لپاره پرکاراچول شوې، په خپله سپسته را ننګوي، او ستاغوندې د یوې ټا کلې پوهنې څانګوال هم نه دی چې هسې ببځایه ور سره سرخوږکړم؛ له تاسره خومې بې له هغې هم دشمېرپوهنې نښیر د ژبنۍ کره کتنې راهیسې ګوتې ماتې شوې. چې د سراسري پښتو فرهنګي ټولنې ګران مشر زرین انځور راته تر چاپ مخکې له کولنه اکسفورډ ته راستولی وو،او ماهم د کابل پوهنتون له اړوندې ترمینالوجۍ سره سم د(هندسي) لپاره د(شمېرپوهنې) پرځای،د (geometry) یا (Lehre von den Formen) سهي اندول (مېچپوهنه) دروړاندیز کړې وو او شمېرپوهنه د (علم الحساب (Lehre von der Zahlen) لپاره چې یوه میاشت هومره وخت یې را لوټ کړ او ان د چاپ پرکال (۲۰۱۰) مې پرې درسره د دانش په کابل دوتر کې هسې یوه یادونه هومره وکړه!

(۳) له یوې- کره لیکنۍ پښتو نیولې، تر لیکدود، وییونو او او وییرغاونې (نیو لوجېزم) پورې د ګردو ربړو (مسألو) هواری زماغوندې د نوي ژبني سا ینس او نوې پښتو ژبپوهنې په یوازېني څا نګپوه (متخصص) اړه لري، نه په بل څانګپوه او یا اما تور؛مانا یې دا چې د ټولنپوهنو،لکه تاریخپوهنې،لرغونپوهنې، متنپو هنې،یادودیزې ادبپوهنې (اد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي فنونو) په توپير په هسې مشق او رياضت، بې اکاډميکې- سېستماتيکې زدکړې
راخپلېداى نه شي،کټ مټ، لکه ستا ريا ضې(مېچپوهنه+شمېرپوهنه)، سره له دې چې

(ژب-شمېرپوهنه) هم له ښايسته ډېر را هيسې پر نورو ژبپوهنيزو څانگو راسرباري شوې
ده او په مانا پوهنه کې ځنې کاراخېستنی دی!

(۴) بيا هم په ټينگار سره خپلې څرگندنې راغبرگوم چې له مورنی پښتو سره ستا اونورو
ليکوالو او پو هانو مينه اولېوالتيا د ستاينې او درناوي وړ دي، خوله دې علمي دود
ودستور) سره چې ربړې او اښتنې پوښتنې يې سم له لاسه له ماسره د يوازېنې څانگپوه په
توگه شريکې کړې، کټ مټ هماغسې چې ډېر ښاغلي او اغلې طبي-روغتيايي دا زما له
همزولي نومهالي طبي ډاکتر حبيب الرحمان سباو ون سره شريکوي. د لايزر او کمپيوټري
طب په څېر،نوې (پسرغښتي ژبپوهنه د (←ساينس ژور نال، نوېمبر۲۰۰۳) په لاسوند
نوره له ټولنپوهنو رابېله شوې او په جوتپوهنو (مثبتو ياساينتيفيکو پو هنو) يې اړه پيدا
کړې،او په دې توگه د دود يزو گرامرپوهانو غو ندې په ژبنيو ربړو مسألو کې، خپلسري
او اماتوري لاسو هنې نور ځای نه لريّ!

(۵) داچې ته يې مني يا نه مني، د نورو پښتنو ليکو الو غوندې کومې پښتو ليکدودي،
گرامري يا ترمينالوجيکي ربړې او اښتنې پوښتنې چې په تېره د کابل (نصاب) پروژې
راهيسې تاد تاند او يا نو رو ووبپانو له لارې خپرې کړې او لا يې خپروې ، ما دا نيمه
پېړۍ پرې د ښوونې (تدريس) تر څنگ په سوونو ليکنې څېړنې خپرې کړې او بيا پر
کتابي کچ د پېنويې او بيا ليکلارې په پر لېسې څو غځېدلو چاپونو کې را نغښتې دي،د
سربلونو-وستر بلونو او غبرگبلو نو څوسوه چارتونه او جدولونه خو مې تر پېښور،برلين،

اکسفورډ او لندن پو هنتونونو پو رې لاس پرلاس وېشلي او ور شنلي دي. که ته دغه
کتابونه له کابل و پېښوره را غوښتای يا راوړای نه شې، لږ تر لږه يې خو دهمدغې تاند
ووبپا نې په خونديځ (آرشيف) کې تر يوه ځغلنده سترگليده تېرولای شې، او هله يې د
پېژندنې او کار ونې په تړاو خپلو او نورو مينه والو تېروتنو ته ور ځيرکېدلای شې!

رښتيا هم که لا همدلته دې پرخپل خپل وخت ترسترگو تېرکړې وای، دغه سر خوږی مې
نه پرځان لوراوه او نه پرتا چې ښايي ډېرو مينه والو ته سل په سل کې نوې خبرې نه وي!
] (۶) همداراز په هماغه آرشيف کې]۶ ياوې-درې واوه او درې هاوې[ليکنه هم موندلای
شې او په ترڅ کې يې د←(ی گانو) ډولونه چې په دغه لړ کې ښاغلي خبيب علي د
دوديزې کړوالې (ئ) دفاع کړې او مايې درواېتي يا سکولاستيکې: دک و دليل پرځای
(پښوييز مانيز) سپيناوی کړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خپلواکې(واوېلي)، لکه: (اوږده -ې او لنډه-ي)؛ يوه نيمواکه ی/y/ له ګڼو ديفتانګي ځېلونو سره، لکه: (نو مواله ی) او (کړواله ئ)، او ياهم په جلا(-ی) بڼه په خوی، دوی، ځای، خدای کې چې دغلته پېښوريان يو نارين ګوډی الف (ء) هم پر سر وراچوي_ کړواله (-ئ) له نوموالې (-ی) سره تو پيرول ځکه اړين دي، چې تر منځ يې پښوييز او مانيز ټکر پېښېږي، هغه هم د نوموالې(-ی) پروړاندې د په نابشپړوسمهالو ډېرګړو کړونو بېلګو کې کړوالي،لکه: لړی (سلسله) او لړئ (شور ميدهيد!)، اوکری (د جولا تنستې اوزار) او کرئ (ميکاريد!)، کنی (ګوشۀ کُرد زمين) او کنئ (می کَنيد!)،شړی (شال) او شړئ (می رانيد!)، منی (پرهيزګاره) او منئ (می پذيريد!)، پېری (جن) او پېرئ (ميخريد!)؛

همداراز همجوليزې بېلګې يې خو لا پرېمانه دي،لکه رسی (رسن) او رسئ، لړی (غاړه) او غړئ (می تابيد) (ميرسيد!)،(خوری (همشېره-پرستاره) او خورئ (ميخوريد يا بخوريد!)، وړی (پشم) او وړئ (ميبريد)...چې که بشپړ غږپو هيز او پښوييز يا مانيز ټکر هم ونه لري، جوليز دا خو هم په اوسني پېرياني ليک او ليکدود کې پوره ستونزې او ګډو ډی رامخته کوي او له لوستو نکي لارلو دن ور کوي،استاد خادم بيا دواړې (ئ) ليکلې، هغه هم په دې پلمه چې پښتانه (لکی نه لري)؛ پر سترګو هم دومره ډېرې لکی ښې نه لګي، هرګوره نيمواکه او زورواله (ی) يوازې د ځپې او ويي پايته له نورو ځېلو نو توپيرېدای شي، لکه (يا،يو- بيا-بياتي)، او زور واله،لکه سړی، لرګی،ځای، پای)، نه په سراو منځ کې، د ښاغلي خبيب له خوا کندهاري (يوګړې نرينه ئ)، په راغلئ-ولاړئ، دئ دئ (= دی دی) د اړوندې ګړدودي ډلې د يوه۰ځانتنی خپلواکونج او خجپوهنې زېږنه ده او د نورو درو واړو ډلو پر وړاندې، کره او معياري بلل کېدای نه شي (پښتو ليکلاربښود). وينګ له مخې ۶ دی، اولاکه اردو ډوله پېښوری ناکره (نرينه تأنيثيه) يا پرته هغه (ے) پرې ورسرباري کړو، نو ۸ ته رسي!

(.زه پر ګرامر نه پوهېږم،ګومان کوم چې په ژبه پوهېږم او...) خبره به درسره ومنم چې ته په خپلو هاندوهڅو او ازماينتو تر ډېرو ليکوالو او مينه والو،پر پښتو پښو يې(ګرامر) ښه پوهېږې او که زما يا الما ني داځانته مخبېلګه کړې، زموږ تر دوديزو استادانو به يې لا ښه وليکي، خو نومهالی دا، ستا تر شمېرپوهنې هم ډېر پېچلی او ورځ تر بلې پرلپسې پېچلی کېږي:

.....

. ۲۷۵ و پښتو ته ناسم راننګاسب شوي... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د دې منښته (اعتراف)کوم چې له دومره ځانګپوهيزو زدکړو او نيم پېړييزو ښو ونو او پرلپسې غځونو، کرونو او چاپَونو سره بياهم خپله پښتو پښويه نيمګړې بولم او هغه هم له دې لامله چې پرلپسې نوې نوې ژبپوهنيزې او بيا پښوييزې را منځته کېدونکې تيورۍ او ليدتوګې مخې ته راځي. يوه پرلپسې پراخېدونکې دا سېمانتيکي او ادراکي تيوري ده، په دې ډول چې ژبني غړيز سېمبولونه له ګردو رغانيزو او ګرامري دويو او دويونو (قواعدو او قوانينو سره)- د پوره وبله پوهاوي (افهام و تفهيم) وړتيا نه لري، په نورو ټکو، دګړېد ونکي يا ليکونکي موخه او پيغام کټ مټ او سل په سل کې اورېدونکی يالو ستونکی ترلاسه کولای نه شي، او پر دې سربېره چې خبره يا متن په دومره کچه وي چې اړونده سکالو يا منځپانګه پکې در سته راځای شوې وي او همداراز اورېدونکی هم پرخپل وار پرذهني وړتيا سربېره د ويونکي اړوند ټولنيز او طبيعي چاپېريال هم له پامه ونه غورځوي او ورسره ورسره يې نغوتې اشارې او پړني خوځښتونه (باډي لنګوېج) هم؛ هرګوره، ليکنه او لوستنه هم بايدله هره پلوه کره او معياري اوسي!

له دې کبله زه هم دېته اړوځم چې خپله پښويه او ورسره تړلې مانا پوهنه نېټه تانده کړم او په دې توګه يې. تر روستۍ سلګۍ پرپيپلی چاپ نوی کړم . له نوي ځوان پښتني پښته او بيا سيده او ناسيده شاګردانو ځخه مې داتمه نه کېږي، تر شل دېرشو کلونو پورې د پښتو ژبپوهنې پاتوړې (مير اث) مې پرمخ يوسې او پرلپسې يې وغځوي او تاند نېټه (update) کاندې!

زاړه شاګردان   مې د بورسونو په تمه تمه همداسې پښه پرځای او کورناستۍ ته سترګې پرلار پاتې دي او همدا زما لوستکتابونهشاګردانو ته ور دېکټې کوي؛ يونيم چې دېخوا را کډوال شوی، د راتګ پورونو او ترشاپرېښو کورنيو له غمه پړني(بدني) کارونه کسبونه کوي.

(۸) (سلمه) يو پوړشمېر (عدد رتبی) دی او (فيصدی) لپاره يې پرکار اچول هسې بېځايه دي، ولې توپير نه شي، پوړشمېر پارسي او نورې نژدې خپلوانې ژبې هم لري، خو

(فيصدي) کاروي، نه صدم يا صدمين؛ همداسې د اروپايي خپلوانو له (پرسېنت) او (پروسېنت) درواخله!

(۹) (کچه) تا پخپله سويه،سطح، اومعيار) ماناکړې او (اندازه) مانا دې پر (معيار) بدله کړې او هسې دې په ناسيده ډول (کچول- په کچه کول=پيمايش کردن، اندازه کردن) ور زيات کړي دي؛ د (معيار، ستاندرد) په مانا نه په بره او نه په لره کې ځوک کاروي او نه په کوم سيند سيندګي راغلې ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې تا (کچه)د یوه هندسي ترم (اصطلاح) په توګه پر بېلابېلو ډولونو شنلي ده، د ژبې له ورځنۍ دودي کارونې سره اړخ نه لګوي، داسې چې د بېلابېلو پوهنو او پو هنځانګو له مخې یو درجن نورې ماناوې هم درلودای شي: موږ دښوونځي له ټولګیوالو به سره په ټوکې کولې: (سوډیم کلوراېډ) دې خوړلي یا (H2O) دې څښلي دي؛ مورفولوجي لړ تر لړه د درو پوهنو(ژبپوهنې- ځمکپېژندنې او درملپوهنې) ترمنځ شریکه نومونه ده، خو ما ناوې یې سره یوراز نه دي؟

د رغښتي ژبپوهنې (structural languistics) نوموتلي امریکایي ژبپوهاند (لیو ناردبلومفیلد1887-1949) پر ژبنۍ او ګرامري جوله (فورم و ساختار) دومره زور اچولی وو چې د ژبې آره دنده (مانا او مفهوم) یا (افهام و تفهیم) بېخي چلیپا کړي ول، د بېلګې په توګه یې په (the Meaning of meaning) کتاب کې کښلي ول: د (مالګې) رښتینه مانا (سوډیم کلوراېډ) ده او دغه کیمیایي توکي او تړښتي چار یې بایدړومبی وپېژندل شي ، نودابه غوره وي، پر وییونو (لفظو نو)او پښوییز چار یې بسنه وکړو!

تردې چې تر مړینې یې لس کاله روسته ځوان نووام چومسکي چې اوس تر نویو رسېدلی، پر ضد راپورته شو په خپل بېساري نښیر (ژبپوهنه ، ماهیت، منشأ او کارونګ) یې د پسرغښتي (Post-structural)انقلاب بنسټ کېښووه!

ما په (کره پښتو لیکلاربښود) کې له دوو لیکدودو او دوه ماناوو سره کره زباد کړی: د (مقدار،اندازه) په مانا (کچه)، لکه (هند ته په ډېره کچه مېوه لېږدي یا صادرېږي او د (سطح-سویه) له مانا سره، لکه (پر هېوادني- سیمییز- او جهاني یانړیوال کچ) او په دې لړکې(د کابل پر کچ یاسطح-سویه) هم سم سهي راځي (معیاریا ستاندرد او یا نورم)ماناوې ترې ډېرې لوړې او هراړخیزې دي!

(۱۰) تا د اروابناد دوست پر اخځ چې په تاریخي ژبپوهنه کې له ماستري بر یلیک سره له نیم درجن شوروي(نوماندو ډاکترانو) یا (کاندید نووکانو) څخه میدان وړی او له تاسره مې ړومبی پلا۴-۳لسیزې پخوا همهاغه کره مخامخ لیدلي ول) ستاینومیزې پوړۍ (ښه- ډېر

ښه- خوراښه) په یوه غونډله او لا په اړ وندمتني یا وینابیز چاپېریال کې دننه سم راځي، خو را بهرنه، د بېلګې په تو ګه، که پارسي غونډله (شهر کابل یک پرنفوس ترین شهراست)، نه شي کولای (کابل ښار یو خورا ګڼ مېشتی ښار دی) راوژ باړې، یانې دغلته(خورا) د ستاینو میز ټینګار توک (اېنتنزیفا یر) په توګه د ماناپوهنې له مخې د(-ترین) رو ستاړي انډول کېدای نه شي،بلکې پر ځای یې (کابل ترټولو ګڼمېشتی ښار دی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهي او کره راځي، ياېې هم ((يوازېنی)) ستاينوم ځای ورډکولای شي- ما پخپله (تر- ترين) له پارسي راپور کړي او دود کړي دي، ځکه ٪۲۵پردۍ پانگه راپورولای شو!

(۱۱) ښاغلي عزت اله نورزی پر دې سربېره چې له (تر) سربل سره يې پاسنی (ترټولو) سوپرلاتيف انډول هېرکړی ،نورې تېروتنې يې هم کړې دي، ده ته هم په کاروه، زما اخځونو ته يې مخه کړې وای. سربلونه او وستربلونه يا په يوه نامه (غبرگبلونه Ambi-positions)کټ مټ، لکه (ستاينومونه،شمېرنومونه او نو مځري) د ځيزنوم (اسم) په ټاکندويانو کې راځي چې بېلابېل پېرونه (حالتونه) ور ښيي، لکه الماني يا انگرېزي داتيف، اکوزاتيف، لوکاتيف، ووکاتيف... او رو سي او نورې سلاوي ژبو بيا لرغو ني اته واړه هندواروپايي پدېژونه ساتلي دي او پښتو له دوه درو پرته نور د سر بلونو په مرسته راڅرگندوي (←زما هماغه اخځونه)؛ په (تر-ټولو) کې (ټول)، په (تر- سره) کې (سر)، په (تر-پايه...) کې (-پای) هم ناخپلواک نه، بلکې خپلواک مورفيمونه، وييونه او بيا (ځيزنومونه) او يا يې ځايناستي دي!

د پښتو غبرگبلو يوه ځانگړتيا يا ځانگړنه (نه خوی؟) داده چې د سربل او وستربل ترمنځ يوه ټاکلې همغږي ټيکاو لري، يانې (د- سره)، نه بلکې (له-سره) يا (په- با ندې) نه،بلکې (پر-باندې) سم راځي او داسې نور!

(۱۲) د علمي-فرهنگي نويزونو (نيولوجېزمونو) ياپارسي (دانشواه ها) په تړاو ستا وړانديز موږ د (يوې- کره ليکنۍ پښتو)غورځنگ له هماغو لومړيو څخه راپيل کړی چې پرلپسې غځېدونکی پښځژبيز سيند يې دوه ځله چاپ شوی او د ځوان کمپيوټري پښت نوې رغاونو تر کرونې روسته نوي چاپ ته چمتو کېد ونکې دي. کرونې يې په دې اړينې دي چې ډېری ښاغلي او اغلې زما لاربسودونه په واک کې نه لري،که.هغه پر رسنيز او يا کتابي کچ رامنځته کوي: لومړۍ بېلگې يې زياتره کمپيو ټري-انټر نېټي هغه دي او بيا بېلابېلې، لکه د اونيزو ورځو نو مونه، زموږ تر کرونې روسته: (پيلنۍ-يونۍ-دونۍ

-. و پښتو ته ناسم راننا سب شوي... .

درنۍ-ځلنۍ- پنځنۍ او اونۍ) رادود شوې_ پر کتابي کچ خو د اغلې ډاکترې سيما ابراهيم خېلې، طبي، د دوو بياباني ورونو ډاکتر نجيب بياباني اناتومي او د مجيب ورور يې اقتصا دي هغه او داسې نورې نومونې خو را سره په کمپيو ټرکې خوندي دي چې د يوځا يي چاپ لپاره مو ساتلې دي. – او که ستا اجازه وه، شمېرپوهنه به پکې هم راو نغاړو او د يوه لوی سمندر په بڼه به يې د علومواکادمۍ له خوا چاپ ته وسپارو؟

(۱۳) ستا له دې څرگندونې (پښتو لکه بله هره ژبه له ځانه پوره ده) هم دامانا اخلم چې پښتو د بلې هرې ژبې په څېر يو ناپايه پټتوان (بالقوه ظرفيت) يا (پو تنسيال) لري، يانې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز نويو جاجونو (مفاهيمو) لپاره يې د تيارو ولسي مخبېلګو له مخې بالقوه يا پټه زېرمه د نيولو جېزم له لارې راسپړلای او هر راز نوي اندولونه (وييونه رامنځته کولای شو. لکه څنګه مو چې له اماني پېر د (پښتومرکې او بيا پښتو ټولنې راهيسې) دا نوي کاله لړوډېرې رارغولې دي: د مېړتون پر بېلګه (روغتون،درملتون،زېړنتون،مرستون،پوهنتون...)، د (اجلځی، رغځی ...) پر بنسټ (ښوونځی، پوهنځی، پالنځير تمځی...) او له لمريزوځلو پښتونو کلونو را هيسې د ادبياتو پښتو څانګې په چوکاټ يا ادانه کې د نوي ژبپوهنې د ماسټرانو (الهام، ياري، شاکر) له خوا له نويو ويير غاونيزو آرونو (اصولو) سره سم رامنځته شوي (ژبپوهنه، غږپوهنه، وتوځی، زېرځی، ژبيز، غاښيز، شونډيز، تالوييز، ستو نيز، چنغړکيز... غږو نه) او په لا ښه ترا مېتوديک او سېستماتيک ډول د پنځمې لسيزې له پيلامې سره زموږ د غورځنګ او رابهر ستا غوندې د نورو مينه والو او څانګپوهانو له خوا يې خبره زرګونو تو ته رسېدلې او مخ پر بره درومي!

(۱۵) پاسنۍ خبرې بيا رانچوړم چې اوسني ژبني ساينس دا رازباده کړې چې هره ژبه ناپايه پټتوان (پوتنشيال) لري او زموږ پښتو له امير کروړه تر اميرحمزه ښايي،متې (ايله) ۹۹٪۹۹ پر کاراڅولې وي، نوکه ما او د(يوې-کره ليکنۍ پښتو) غورځنګ نورو پليونو، او ان داوسني ځوان کمپيوټري پښت نوښتګرو په ګډون، د همدغه ژبني ساينس په مټ په دې نيمه پېړۍ کې تر ۰۰٪۹۹ ورزياته کړې اوسي ،خولې به اسمان ته واچوو؛ له لاس برلستونې تربرې پارسۍ سره علمي-فرهنګي سيالي بې له هغې ناشونې ده، خو څه چې شونې او اړينه ده، هغه د يوې- يوازېنۍ کره ليکنۍ پښتو) سمبالونه او د پټتوان رابرسېړونه او دودونه ده!

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۷۹

ماڼا يې داچې اوسني ژبني ساينس دا رازباده کړې چې هره ژبه ناپايه پټتوان (پوتنشيال) لري او زموږ پښتو ښايي،له اميرکروړه تر اميرحمزه متې (ايله) ۹۹٪۹۹ پر کاراچولې وي، نوکه ما او د(يوې-کره ليکنۍ پښتو) غورځنګ نورو پليونو، او ان داوسني ځوان کمپيوټري پښت نوښتګرو په ګډون، د همدغه ژبني ساينس په مټ په دې نيمه پېړۍ کې تر ۰۰٪۹۹ ورزياته کړې اوسي ،خولې به اسمان ته واچوو

(۱۶) پر ۲۰۰۵ ز کال د مخابراتو وزارت د کمپيټر ساينس د پازوال د ښاغلي منصور انصاري په تخنيکي لارښوونه ما او استاد آصف صميم د مايکرو سافټ کمپنۍ له سپارښتنې سره له شپږ لکو ۲۶زرو نومَونو څخه متې درې زره نومونې ورغولې، اکر داچې د کمپنۍ له خوا له اړوند لس ژبيز ګروپ (انګرېزي، روسي، عربي...او پارسي) هغو ګردو بشپړې کړې وې. هغه هم، پخپله وزارت دود نه کړې او پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوانانو هم په ايراني کمپيوټري کورسونو کې د (کړکۍ، دوتنې... او سولګر) پرځای (پنجره، پرونده...او رايانر) زده کړل- ايران له نژدې يوې پېړۍ را هيسې علمي-فر هنګي او تخنيکي (دانشواژه ها) لپاره ټوليز سرکاري (فر هنګيستان) او بيا هرڅا نګېوه د خپلې ځانګې هغه د ژبپوهانو په همغږۍ سره رغوي او د هوکړې او دودېد نې لپاره ورته سرکاري پشتوانه ټيکاو لري!

(۱۴) لکه پاس چې ورته نغوته وشوه،زموږ غورځنګ له ۱۳۵۲ل. راهيسې د کابل پوهنتون د بېلابېلو پوهنځيو اوارو ندو بشري پوهنو،هنرونو او ساينسي- انجينري نومونپوهنې راپيل کړې وې چې لس-دولس کاله روسته ورته دوکتور نجيب اله د دري-پارسي هغې په را نغښتنه رسمي بڼه ورکړه او لاسباړه (حق الزحمه) يې هم ور هوکې کړې وه چې له بده مرغه دهغه سترانسان له راپرځېدنې سره، مو هرڅه توري غدۍ تالا ترغی کړل!

(۱۶) د ژبپوهانو او ژبه ټولنپوهانو ګواښنې(warnings) لا څه کوې چې وايي:

[پرلپسې په بشري نړۍ کې د نويو نويو مفاهيمو يو توپان رابهاند دی او هماغه معيا ري ليکنۍ ژبې ترې بچېدای شي چې پر وړاندې يې خپله دربګونې پانګه هم پرکار وا چوي ، اوکه اړونده لغوي پانګه يې يومخيزه راپور کاندې، پايښت (بقأ) يې له پوښتنې سره مخامخيږي!]

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۲۸۰ .

په دې مانا چې د نړۍ هرې سيالې او دوديالې علمي-فرهنګي ژبې ويېپانګه څلور برخې رانغاړي ۲۵٪ګړويزونه (دايلکټيزمونه)، ٪۲۵ زړويزونه (ارکاييزمونه) ۲۵ ٪ نويز ونه (نيولوجېزمونه) او۲۵ ٪ پورويزونه (فارنېزمونه)!.

دا هسې ولولې او احساسات دي چې له دغې غبرګې لنګوېستيکې تشې سره سره،له پارسي ژبې سره د يوبرابر ملي-رسمي سيالۍ او کاروني ربنتې (حق) داوې دنګلې کوو!

ځکه پښتو لا يوې-يوازېنۍ کره ليکنۍ ژبې) ته لوړتيا نه ده موندلې:

نه پښوييزې- رغاونيزې رنګارنګۍ (ور سبد- ورسبدو- ورسبدلو-ورسبدئ-سبدلئ-أورسبدو...) يورنګۍ ته لوړ تيا موندلې او نه يې پارسي هومره پټه ويېپانګه رابرسېره شوې او رادود کړ شوې چې تر ټولو مخکې ورسره پخپله پښتانه نابلدې دي، نو د ستر خوشال خبره لا هغسې پرځای پاتې ده:

چايې پلو له مخ وانه خېست

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکتر ماخان میږی شینواری

،،۲۵ ،، بشپړاند

یادونه:کېدی شي د ما لیکني ناسمې وي، خو دادې هم راته ښوولشي ا پوهنیز لاملونهدې یې راوړل شي.

پهپوهنه کښې داسې نهشته، چې دا داسې دی او بس.

په پښتو کې ځنې داسې غورځنګي نومونه ډېرو کسانو ځان ته خوښ کړي، لکه، هڅاند، ځلاند، بهاند چې دا اوس بشپړاند ته هم وغزېده او ډېر ناوخته به نه شي، چې ګرځاند،

تلاند، خوږاند او نوروته وغزیږي، څکه څموږ هیوادوال داسې نوي و منځ ته راغلي ویونه ډېر زر خپلوي، چې دا هر څنګه هم وي، سم یا ناسم. بېلګې یې ډېرې لرو.

په یوه لیکنه کې لولم: ،،د امریکا د اساسي قانون ۲۵ بشپړاند مرستیال ولسمشر ته واک ور کوي....،،.

موږ اوس ۲۵ بشپړاند او دا –اند داسې لږ د شمیرپوهنې – او ژبلار په بنسټ څېړو، چې موخه به ترې څه وي، سم یا ناسم به وي، که څنګه؟

دا به موږ په دوه برخو کې روښانه کړو:

لومړی: ۲۵ بشپړاند:

یوه بله لیکنه کې لولم: ... ۲۵بشپړاند.... دلته هم ګورو، چې ۲۵ یو ګڼ دئ او دا د بشپړاند سره ۱۵ په دې پرېبوهېدنه دئ، چې ګوندې دا بشپړاند – چې هر څه وي - ۲۵ دي، خو ګومان مې دئ، چې دلته موخه ترې ۲۵ نه، بله ده او هغه دا چې د ۲۵ سره تړلی یو بل څه شته، چې ځانله نه لیکل کیږي. دلته د لیکونکي موخه د کوم قانون یا بل څه پنځلسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده ده، چې پخپله بشپړه کيږي او يا يې بشپړونکې دي، چې دا داسې ليکو: ۲۵ ــ م بشپړاند، چې دا يې موخور څوموالی غواړي ليکوال په ګوته کړي، خو ليکونکي هم دا نه ده روښانه کړې، چې دا بشپړاندونکې ده او که بشپړاندېدونکې. دواړه توپير لري.

بيا لنډ: ۲۵-م بشپړاند(په تورو: پنځسلم -)

دويم: بشپړاند:

په پورته کې ځما په اند دا ليکونکی د بشپړاند سره د يوې قانوني يا دبل څه کومې مادې بشپړوونکې او يا بشپړېدونکې ماده غواړي په ګوته کړي، چې ځما په اند به يې ښه داوی، چې ليکلې وی، د ۱۵-مې مادې بشپړونکې يا بشپړېدونکې او نه بشپړاند.

ولې؟

ځکه چې:

که دا ــاند زموږ ليکوالانو کتلی وي او دا کار خو هرومرو شوی، نو ډېر زر به دا

. و پښتو ته ناسم راننانسب شوي... ۲۸۲ .

ليکاندان خپل ښار ته تلونکي ملګري تلاند او له هغې ځايه د ميوو راوړاندان کړي يا کړي وي، چې بيا يې بېرته سماندانو (موخه ترې سم اند، چې ګوندې اند سم وي، نه ده) ته پوره هڅې هم ستونځمنې وي (د دې غونډالې به راته ډېره بخښنه کړې، ښه نه برېښي).

زه په خپلو ليکنو کې دا تل يادوم، چې ژبه د چا د خوښې سره بايد بدله نه شي او ژبلارې تل بايد په پام کې ونيول شي، نو که دابشپړاند بياد هغه د موخې له مخې بشپړونکی يا بشپړېدونکی وليکي، چې کوم يې موخه ده.

ګوري پښتو ته زموږ ليکوالانو د سلم په ځای سلن راننباسلی، چې ټول اوس په همدې ناسمون کې راګيردي او اند يې نه پرې رسيږي يا يې سر پرې نه خلاصيږي او دا د شمېرپوهنې له لارې سره هم پوره مخامخوالی دی.

د بشپړاند نورې ستونځې او لار ورېکېدل:

نيسو چې دا دې د کوم قانون ماده وي.

موږ بشپړونکې او بشپړېدونکې لرو، چې يو له بل پوره توپير لري.

له بشپړاند څخه نو موخه اوس کومه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دا ۲۵ ــمه ماده پخپله بشپړېږي، چې بیا د بشپړاند په ځای بشپړېدونکې راځي او که دا د کومې مادې ۲۵-م بشپړو بېلګې په توګه اوښکې بهوي، لکه هغه غاز یاتښتېدونکی، چې اوښکې بهوي. اوښکې بهونکی غاز یا اوښکې بهونکی تښتېدونکی(دا یې خوې دی، تښتي).

همداسې هڅاند، چې هڅېدونکی دی او که هڅونکی او یا بشپړاند یو څه بشپړوي او یا بشپړاند چې بشپړېږي.

داسې لیکنې یواځې زما دې او پام مې ورته رااوړي، چې له امله یې یا د تېرو د ویشتلو یم او یا غور پرې وکړی. لیکنې مې وګورئ.

چې هرڅنګه وي، ستاسو پرېکړې ته به خوښ شم.

دې توپیر ته دې دلته پام وي. نو هیله مې ده چې د ژبلارې سره سم هغه خپله موخه ور څه

ولیکو او د ژبې پیدایښتي لار ته بدلون ور نه کړو.

ګورو، چې دابشپړاند خپله موخه نه شي روښانولی او ناسم پوهاوی ورڅخه منخ ته راځې، نو داسې پرېکړه کېدی شي، چې دا په دوه پوهېدنو دی او له دې امله ناسم یا غولونکی دی.

د کورني نومونو اینولو لپاره دا -اند ډېر ښه غورځنګي برېښي لکه بهاند، هڅاند یا همدا بشپړاند او نور، خو دا نو بیا د دې کس خوښه ده، چې څه دی؟

یوه غوره یادونه: په دې لیکنه کښې مې هم لږ تېروتنه کړې، چې هغه مې په همد ې کتاب کښې ،، د پښتو نومويېونه،، د سرلیک لاندې خوره کړې، چې پردې باندې پوهېدلو لپاره مې تېروتنې هرو مرو دي. ما ګوره دا خپلې لیکنې پر پرلپسې توګه باندې سمې کړي، چې ورباندې پوه شوی یم. د زدکړې لار ګوره تل پل پر پل باندې ده.

ډاکتر ماخان میړی شینواری

ګرانو ژبپوهانو! مرسته وکړئ:

زه و ټولو ژبپوهانو ته سوا ل او زاري کوم، چې ویې لولی، په دې کښې فکر وکړئ او له ما سره یې د سمون مرسته وکړئ او یا یې را سره ومنی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېږم، چې د داسې لیکنو سره تاسو د ما له لیکنو څخه پرته د بل چا له لیکنو سره نه یاستئ مخامخ شوي.

موږ د موږ په ژبه کښې ډېرې ژبلاریزې ستونځې لرو، چې ناسمونونه یې هم پر همدې بنسټ باندې دي. د موږ ژبپوهان پردې نه پوهېدل یا تراوسه پورې نه پوهېدل، چې پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده او له دې امله یې هم نه شو کولی پر ژبلار باندې یې وپوهېږي. دا د ژبې ګرامر ما د دې اېرګاتیو ژبې پر بنسټ باندې څېړلی او ډېر پر زړه پورې دی.

موږ دلته هغه زیات ناسمونونه د ،، تر ،، له خوا څخه لرو، دا هم له دې امله دی، چې موږ د پښتو ژبې پر کاسوس، کاز یا اړیکټینګونو باندې نه پوهېږو، نو د دې ناسمونونو سره به هرو مرو مخامخ کېږو. په ژبلار کښې د ژبو د ټولو وییونو ډولونو یا ټولو ویکو لپاره د کارولو، ځانګړې لارې شته، چې د هغې له مخې سره یې د دندو پر بنسټ باندې ژبلاریز

لیکلی شو.

د معیاري ژبې پېژند:

یوه معیاري ژبه کومه ده؟

یوه معیاري ژبه یوه معیاري شوې یوګونې ژبه ده، په دې پوهېدنه، هغه ژبه چې لږ تر لږه د نورو ډولونو په څنګ کښې یوه ټاکلې د یوګونې ژبې په څېر معیاري شوې بڼه ولري.

د ژبې معیار نو څه دی؟

د ژبې د ټولو شته کلیوالي ګردودونو څخه را غوره شوی لیکدود او ګړدود دی، چې د ښوونځي، پوهنتونونو او کتابونو لیکل او پر جګه سویه(چې د موږ ژبپوهان اکادمیک ژبه ورته وایي) خبرې ورباندې کیږي، د وییونو هرډولیز کتابونه یا دکشنریګانې ولري یا ورباندې لیکلکیږي.

معیاري ژبه داسې ده او داسې باید شي یا وي، چې د هرګړدود کسان ورباندې وپوهېږي.

کلیوالي ژبې:

د کلو د ویلوو ژبې، نو د هر کلي په ګړدود خبرې دي، چې پښتو درې ستر ګړدودونه لري لکه کنداري، د لویې پکتیا او ننګرهاري ګردونونه دي. نو خبره اوس په کلیوالي او معیاري ژبو کښې ده او نه د معیار او ژبې کښې. دا په هرځای کښې خپلې ګټې لري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوند. که تاسو یو تیاتر یا نورې ټوکې ټکالې راواخلئ، نو دا و ماته پر هغه کليوالې ژبه باندې خوند راکوي، خو د نورو کسانو او د خپلو کسانو سره چې کښېنم، هلته راته هم کليوالي خبرې خوند راکوي، خو داسې په رسمي او داسې نيمه رسمي ځايونو او که د بلې ژبې د ګړدود خاوندانو سره کښېنم، نو هلته هم بايد پر معياري ژبې باندې خبرې کوم.

پښتو، چې د پښتنو ژبه ده، بايد معياري شي او دا دنده د پښتو د استادانو دنده ده. بايد دا ژبه

ژبلاريزه شي او ژبلاريزه کړي. بايد د هر ويي پر پوهېدنه باندې وپوهېږي او همهغسې ژبلاريز سم يې وکاروي، چې د ژبې نور ليکوالان او لږ تر لږه هغه د لوړو زدکړو د ليک-لوست افغانان د هغې له کارونې څخه ګټه پورته کړي، چې هغه ورته د ژبپوهانو له لورې څخه ښول شوې ژبه بېرته سمه ورکړی شي. د ژبې هر د لوړو زدکړو ليکونکی،

چې دا ناسمونونه کوي، له دې څخه بايد و پوهېږو، چې نوموړی پر ژبلاره باندې سم نه پوهېږي، چې بايد د ژبپوهانو له خوا څخه ورته سمه و ښوول شي.

موږ په لاندې ډول و مخ ته ځو:

--- ژبلاريزوالی او سم-انديزوالی يا منطق

داسې پيل کوو: دلته د هغو ويوينو ناسمون په ګوته کوو، چې ژبلاريز ناسم وي او فکر ورته هم نه وي شوی او نه شو يا نه شي کېدی.

ګرانو ژبپوانو او ژبمينه-والو!

دا څه چې زه اوس ليکم، دا په کازوس، کاز(کېز) يا اړيکتينګوونو کښې پوره روښانه شوي. خو دا بيا هم ناسم کارول کيږي، چې غوښتل مې مخه يې ونيول شي.

تر ټولو لوی زيان يا سړ. کال تر ټولو ډېر انګور شوې دي.

د ژبې تر ټولو کوچنی. د تاريخ تر ټولو تود اوړی.

و پورته ته پام: دا ،، تر ،، خو چې څنګه کارول کيږي، وروسته به و ښوول شي، دا له ،، تر ټولو،، سره څه نه شته، و د ې ته دې ګران لوستونکي لږ پام وکړي، چې دا تر ټولو لوي يا – ډېربه نو څه شی وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره یا تر ډېره بریده: دا ،، تر ډېره برېده،، څه نه شته، ،،له ډېرو بریدونو څخه،، به څه وي، ځکه چې برید یوګڼ دی، نو دلته بیا ډېر- چې ډېر ګڼ دی- څه نه دي ورک کړي او نه، همداسې نه ،، تر،، او نه ،، تر ډېره،،.

لرو: ،،له وعدو تر عمله!،، دا انډول ده له ،، له ما تر تا،، سره

دا څه نه وایي، ځکه چې دا ،، له،، او ،،تر،، مورفېمونه دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه

لري، خو پوهېدنه و نومویيونو ،، وعدو آو عمل،، ته وړي او هغه غوره وییونه چې پسېځاینیو یا اړیکوییونه ،،څخه،، او ،،پورې،، دي او په یوه غونډله کښې غونډالغړي جوړوي پرېښوول شوي، چې دا ژبلاریز هغه غوښتوني څه نه وایي او نه څه ژبلاریز

روښانه څه کولی شي. نو سم يې لرو: ،، له وعدو څخه تر عمل پورې،،.

پوهېدل او سم لیکل سره توپیر لري!!! ،،تر ۵۰ ډېر تېپیان شوي دي،،.

ژبلاریز ناسم دی. تر ۵۰ پورې تېپیان کېدی شي، خو ،،تر ۵۰ ډېر،، ژبلاریز ناسم دی.

،،... سره تر لیدو وروسته ویلي،،، ژبلاریز ناسم دی.

سم يې: ،، له لېدو څخه وروسته یا له لیدو پسې(،،پسې،، هم اړیکوی یا پسېځاینیوی دی،، یا ،، تر لیدلو پورې،،).

- تر پښو لاندې کوي. یو څه د یو څه لاندې کیږي او نه تر لاندې کیږي.

- د نړۍ تر نیمایي زیات وګړي. سم يې: له نیمایي څخه ډېر وګړي

له مخکې تګ هم راوګرځوله. له و مخ ته تګ څخه راوګرځول

او د نړۍ په کچه د کرېکټ

و مور ته پیداېښت دا ژبه ډېره روښانه راکړې یا انسانانو دا ژبه په پیداېښتي توګه روښانه و منځ ته راوړې او همداسې روښانه باید ببړته ورکړ شي. دا په ژبه کښې دا ناسمونونه داسې توکلي یا شعوري او غورنګي و منځ ته راځي یا راغلي دي.

--- ،،تر دې مخکې،،: دلته،، تر،، پوهېدنوړونکی مورفېم دی او خپلواکه پوهېدنه نه لري، دې مهال وی دی او مخکې هم څه نه شته، ځکه چې مخ نوموی دی او کښې اړیکوی دی، چې یوائې د یو څه ،،په مخ کښې،، شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- تر راستنېدو وروسته: ناسم دی. سم يې: له راستنېدو څخه د مخه يا له راستنېدو پسې. (ځکه پسې هم اړيکوی دی او نه وروسته).

--- تر ځمکې لاندې: داسې څه نه شته، خو د ځمکې لاندې څه شته. ،، د ځمکې لاندې ،،

دا د خاوندوالي اړيکټينګوونی دی.

--- تر ۲۰ ډېر... ځواب ترلاسه کړی: داسې څه نه شته، خو ،،له شلو څخه،، ډېر شته او

دا داتيو اړيکټينګوونی دی.

--- وړاندې:

لولو: يو چا څو کاله وړاندې اعلان وکړ چې،...په پورته غونډله کښې دا ،،وړاندې،، موخه-ور نه دی او ولې؟

روښانونه:

وړاندې: يو څه له يوه بل څه څخه په څه ځاييز واټن کښې ځای لرل. دا د وخت سره هرو مرو بايد سر او کار ونه لري.

د مخه: دا د وخت له مخې څخه يو څوک په يو وخت کښې له يو بل چا يا څه څخه د مخه يا د تېر وخت په يوه واټن کښې شتون لرل.

يوه بېلګه: سپين هلته له ما څخه لږ وړاندې ولاړ دی، هغه له ما څخه دلته د مخه راغلی او د سين په مخ کښې ناست دی.

دلته يا د مخه ليکونکی ناسم دی او يا زه، نو دا د سم ښوونه به د چا دنده وي؟

مخکې: څه پښتو وی نه شته، خو دا ،،مخ کښې،، يې ګډ ليکل شوی.دلته خو مخ نوم دی او دا کښې پسې ځاينيوی يا اړيکوی دی، چې په ګرامري ليکنه کښې د ،، مخ،، و مخ ته مورفېم ،، په ،، راځي، چې پوهېدنوړونکی دی او داسې يې ليکو: په مخ کښې. زه چې راغلم، ګورم، چې هغه مې په مخ کښې ولاړ دی.

هغه د ما نه مخکې راغلی. سم يې: هغه له ماڅخه د مخه راغی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه لږ د مخه راغلم، ګورم، چې هغه هلته له ما څخه يو څو متره وړاندې د دړې په مخ کښې ولاړ دی.

دلته مو ولېدل، چې دموږ ټولې ستونځې په اړيکټينګوونو کښې دې، دا ما ښه روښانه

کړي دی، که په ژبه کښې لاسوند هم نه لرم، خو داسې ده او کينه به سره د زړونو څخه و باسو. غوره مو د ژبې سمول او سم يا په معيار برابر ليکل بايد موخه وي او نه سيالي.

. و پښتو ته ناسم راننا‌سب شوي... ۲۸۸ .

--- څنګه پوهېږو، چې يو څه نوم ياخويويی دی؟

،،له دې مخکې نن پنجشنبه له فرانسې نه د بنګله دېش پلازمېنې ډاکې ته له رسېدو سره سم،،

له دې څخه د مخه نن پنجشنبه له فرانسې څخه د بنګله-دېش پلازمېنې و ډاکې ته ......

ډېرو ګرانو او منلو ژبپوهانو!

که پر يو څه باندې غواړی، څه وليکی او يا يو څه را ته سم کړی، هيله ده، ليکنه مو روښانه او پر پوهنيزه دلايلو باندې ولاړه وي. دا چې داسې هم کېدی شي، دا يوه پوهنيزه وينا نه ده.

پښتو يوه ځانګړې يا ډېره ځانګړې ژبلار لري

--- پښتو د کړنوييونو بڼه بدلېدنه نه لري.

د پښتوکړنوييونه د پسې تړلو يا پوهېدنغزوونو سره غزيږي. زه مڼه خورم، موږ ځو او نور

--- ببنتو د نومومييونو بڼه بدلېدنه نه لري.

او پر ځای باندې يې د خاوندوالي او د اړيکوييونو په ځای کښې د نومومييونو پوهېدنه له مورفېمونو، د، له، پر، په، تر، و سره وروړل کيږي ....

--- پښتو د خويوييونو هغسې جګېدنه لکه الماني يې چې لری، نه لري او خوييونه يې په ډېر، زښتډېر او خورا ډېر سره جګيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- ناسم ورننوتلي څه ـلکه نورې ژبې هم؟- نه مني، ژبلار يې ډېر روښانه، خو ستونځمنه ده، چې د ژبې څخه پرته و سم-اند يا منطق ته هم پوره اړتيا لري، لکه سړ:ال تر ټولو دېر انګور شوي دي. دا غونډاله هېڅ نه وايي، چې دلته بايد له ژبلار څخه پرته لړ

منطقي فکر هم وشي، چې ،،تر ټولو،، څه نه شته ژبلاريز او نه څه پوهېدنه لرېچې د

تېرې جنورۍ پر ۲۰مه سپيني مانۍ ته د ټرمپ له راګرځېدو راهيسې له نوموړي سره د

. ۲۸۹ و پښتو ته ناسم راننانسب شوي... .

ليدو لپاره واشنګټن ته ځي.

،،له مکرون سره تر کتنې وروسته،، ژبلاريز ناسمه ده سمه يې: ،، له مکرون سره ،،له کتنې څخه،، وروسته يا له مکرون سره ،،تر کتنې پورې،،.

،، نوموړي مخکې ويلي و،، ژبلاريز ناسم ی او

سم يې: ،، نوموړي د مخه ويلې وو يا له دې څخه د مخه ويلي وو،،.

د بي بې سې د يوې ليکنې د يوې برخې و سمون ته يو وړانديز:

دا د نوکانو په منځ کښي د ما ليکنه ده، چې دا مې ژبلاريز سمه کړې ده.

تمه (هيله) وه چې سږ کال به (د) مونيخ امنيتي کنفرانس تر ډېره (تر ډېره(يواځې څه نه وايي) ګومانه پورې يا پر ډېر ګومان باندې) پر دوو شيانو (باندې) څرخي: لومړی دا چې (و) روسيې ته له تسليمېدو(څخه) پرته (په)اوکراين کې جګړه څنګه (و) پای ته رسېدای شي او دويم دا چې اروپا څنګه د خپلو دفاعي لګښتونو (و) زياتولو ته اړتيا لري.

خو د دغه کنفرانس تر ټولو (تر ټولو څه نه شته، نو ډېر-، خورا دېر) جګپوړی امريکايی ګډوال(ګډونوال)، مرستيال ولسمشر جيډي وېنس، له دوی (څخه) پر يوه موضوع (باندې) هم تم نه شو.

هغه برعکس د بريتانيا په (پر) ګډون(باندې) د واشنګټن پر متحدانو (باندې) راوګرځېد او (پر) تونده ژبه (باندې) يې (په) دغو هېوادونو کې د ناسمو او غلطو مالوماتو د خپراوي (خپرولو) او د بيان ازادۍ محدودېدو په (پر) تړاو (باندې) (له) څرګندونو سره ټول استازي حيران کړل.

دا ۲۰ دقيقې چې هغه پکې (په دې کښې) وينا وکړه ډېرې عجيبې وې او (په) تالار کې د حاضرو استازو لخوا (له خوا څخه) په (پر) ډېره چوپتيا (باندې) بدرګه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: ۱ – پوهېدل او سم لیکل سره توپیر لري.

۲- په پورته کښي ،، د ، له، په، پر، تر،، مورفېمونه دي، چې پوهېدنوړونکي (دلته د ونوموییونو ته بله پوهېدنه وړي) دی او ،، ځخه، سره، کره، پسې، کې یا کښې، باندې،

ته،) پسېځاینیو یا اړیکوییونه دي. دا اړیکنیوونی د اړونده مورفېمونو سره، چې له نوموییونو ځخه د مخه راځي او د هغوي پوهېدنه له کړوني ځخه و نه کړوني اړیکټیګووني ته وړي.

د موړ ټول ناسمونه یا هغه ډېر یې د لاندې داتیو حالت یا په اړیکټینګوونې کښې دی.

لند يې بیا راوړو:

--- له ما-، له چا- یا له څه ځخه(سره،کره،پسې).

--- تر کور-، تر چا-، یا تر څه پورې

--- پر مېز-، پر چا- یا پر څه باندې

--- په کور - ، په چا- یا په څه کښې

--- و هغه -، و چا-، و څه ته دلته دا درې غونډالبرخې لیکلشوي دي او د ،، - ،، د ،، ته ،، د تکرار لپاره ده.

دا پورته په پښتو کښې اړیکټینګووني دي او تل د یوې غونډلې په مځ کښې او یواځې په همدې لیکنډول راځي، بل ډول لیکل یا یو څه په دې کښې له لیکنو ځخه غورځول یې ژبلاریز ناسم دي.

له چا، ترچا، په چا ، پرچا، و چا، دا نه کړوني دي او دا له، تر،پر، په، و مورفېمونه دي، چې و نوموییونو ته پوهېدنه وړي، ځکه چې دا ،، چا،، د تېر مهال لپاره کړونی او د اوس مهال لپاره برېکړونی دی. او دا نور ځخه، سره، کره، پسې، پورې، باندې، ته اړیکوییونه، چې له خپل اړونده پوهېدنبدلشوي نوموییونو سره راځي.

داسې لیکني لکه ،،مخکې تر دې،، یا همداسې تر دې مخکې(دا مخکې ګډوله وی نه دی دا دوه وییونه دي، مځ او کې یا کښې، نو ژبلاریزې نه دي او ژبلاریز یې، ،،له دې ځخه د مخه،، ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورفېمونه د، له ، په، پر، تر او و یواځې او یواځې له نوموییونو څخه، ځکه د مخه راځي، چې و هغو ته پوهېدنه ورړي او دا کړوني له اړیکتینګوني څخه و نه کړونې

. و پښتو ته ناسم راانناسب شوي... ۲۹۱ .

اړیکتینګوني ته راولي. دا پرېپوزېشنونه نه دي، پرېپوزېشنونه خپلواکه پوهېدنه لري.

په دې کښې کله، کله نه غوښتوني ناسمونونه راځي.

له چا - ، له څه څخه(سره، کره، پسې)

په چا -،په څه کښې

پر چا-، پر څه باندې(پورې (دا پورې د پولې پر پوهېدنه باندې نه ده))

اړیکوییونه ولې؟

دا اړیکوییونه د غونډالي له یوې برخې څخه د غونډالي له بلې برخې سره اړیکي نیسي

اړیکتینګووني؟ ولې؟

دا ځکه اړیکتینګوونه دي، چې د پوهېدنوړوني اویکې د ټیکوي د پسېځاینیوو سره.

په پوهنه کښې سړی و یوه فکرکونې ته اړ کیږي.

یو ژبنی توکی غوره دی، څومره او ولې؟

دا څه د دې څه جوړښتبرخه ده.

د الماني او انګرېزي پر څېر باندې

په څېر همدا د څېر پوهېدنغزونه ده

د ژبې د سم لیکلو مسؤلیت به نو د چا په غاړه وي؟

مرسته دې وکړي، بې له قید او شرط څخه.

،،تر دې مخکې ،،

دا پورته کلیوالي وینا نه ده، پوهېدل-کېدی شي، خو وینا هم نه ده. د دې کلیوالي وینا داسې

ده: ،،د دې نه مخکې یا د دې نه مخ کښې،،. دا ،، تر دې پورې،، ژبلاریزه لیکل-کېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی. د دې موخې سمه ليکنه: ،، له دې ځخه د مخه،،.

بيا هم د ژبپوهانو مرسته غوښتونې ده.

بايد و هڅېږو، چې ژبه مو ورو، ورو معياری او پر ژبلار باندې سمه وليکو!

ولې د مورږ ژبپوهان له دې ناسمنونو سره مخامخ کېږي؟

ځکه چې مورږ لا تر اوسه پورې د پښتو پر ژبلار باندې او په ځانګړې توګه پر حالتونو يا اړېکتينګوونو يا کازcase، کاسوس Kasus باندې نه پوهېږو او تر څو پورې مو، چې دا

کار و سر ته نه ي رسولی،ترهغې پورې به د خپلې ژبې د سمو ليکنو ونه شو پوهېدلی. د دې لنډه سمه ليکنه يې داسې ده:

تر کتنې وروسته سپينه مانۍ کې

ميدان وردګو کې

تر دې څو کاله مخکې لا د

مشوره: د يوه د باندني ويي لپاره، چې څرګنده او روښانه پښتو ويي نه لرو، نو بايد همهغه ويي و ليکو. په ژبه کښې ښکلی او نا ښکلی نه شته، خو سم او ناسم په ژبه کښې لرو. ګرامر او ژبلاريزو ليکلو ته مو بايد پام وي او د دې لپاه بايد پښتو سمه ژبلاريزه وليکو.

د ژبې مسؤلې مؤسسې مو بايد د ژبې معياري يا سم ليکلو کې له مسؤليت سره خپلې هلې ځلې وکړي او دا هيله به د ځان له امله هم وکړم، چې کله، کله د داسې څنګيز کسان هم له پام څخه مه غورځوي.

يوه ستره هيله: د مورږ ژبه بايد معياري شي او دا د يوه کس کار نه دی............

پښتو او ژبلاريزې ناوبی ستونځې يې

پښتو پنځه زره کلنه ځوانه ژبه ده. ولې ځوانه؟

پښتو په افغنستان کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې تر ۱۹۳۰ ز ک پورې د افغانستان رسمي ژبه یواځې فارسي وه. په هغه وخت کې د پښتنو یوه ټولنیزخوزښت بنسټ په جوړېدو(۱۹۳۱ زک) ، په (۱۹۳۲) د کابل پوهنتون او په(۱۹۳۷ ز ک) کې د پښتوټولنه جوړه شوله، په ۱۹۳۶ ز ک کې د سردار محمدهاشم خان د حکومت په دوره کې پښتو دولتي رسمي ژبې ته پورته شوه، سره له دې، چې په هغه وخت کې پخپله پښتنو هم دومره پام ورته نه دی کړی. په ۱۹۶۴ ز ک د لویې جرګې لخوا پښتو سراسري ژبه ومنل شوه او ملي ژبه هم شوه.

له دې څخه داسې برېښي، چې پښتو ژبې د کار وخت- په داسې لړه سویه- له ۱۹۳۶ ز ک څخه باید پیل شوی وي او قانوني ، د قانون له مخه یې دا په ۱۹۶۴ ز ک بیا ومنل شو، چې په دې وخت کې ورته پښتانه مشران هم داسې لږ را بیدار وو.

سرلښکر یې:

دا خپله دنده بولم ووایم، چې سر لښکر یې همهغه له اول څخه خدای(ج) بخښلی ارواښاد وزیر محد ګل خان بابا وو، چې د هغه وخت د واکوالو سره یې د یوه وررور په څېر اړیکې لرودې، په ژبه او هیواد مین انسان وو او د دې توان یې لاره، چې د ارواښاد رېښتین صیب له خبرو یې دا پنخه د پښتو ستوري هر یو ارواښاد خبیبي، اورښاد بینوا، ارواښاد رښتین، ارواښاد خادم او ارواښاد رشاد روزلي او د وینا له مخې یې سیاسي ستر ملاتړ وو، خو سره له دې هم دې ژبې لاتراوسه هغه خپل قانوني ځای په دولت کې نه دی نیولی.

د پښتو ژبې وده

له پورته څرګندونې څخه همدا لامل څرګندیږي، چې پښتو ژبه مو په هره پوهنیزه ریښه کې هم پوره ستونځې لرې د ژبې تر ژبلار یا ګرامر پورې. د پوهنیزو پوهنتون او د ښوونځي د کتابونو پښتو خوندیونه نه لرو، هغه مسلکي ویيونه یې ټول لا تر اوسه پورې عربي دي، چې پښتانه یې د پوهېدنې سره د پوهېدلو ستونځې هم لري، خو دوی هم په هغه وخت او لاتراوسه څه نه کوي یا څه نه شي کولی، پرته له ما څخه، چې د شمېرپوهنې څلوېښت کتابونه مې په پښتو ژباړلي او لیکلي د داسې څه فزیک سره، د پښتو د دوه ګرامرونو سره او همداسې څه نورو کتابونو سره، دا چې دا کار څنګه شونی وو، دا به په بل ځای کې ولیکم (باور وکړئ او لوړه کوم، چې دا مې د ځان ستایلو له امله نه لیکم، خو د نورو یې و دې کار ته راهڅونه مې موخه ده).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم باید په کلکه ووایم، چې په داسې حالاتو او دې لږ وخت کې، که څه هم دولتي پوره پاملرنه دومره نه ده ورته شوې، دې ژبې او د هغه وخت دموږ ستورو د نورو هغه وخت ځوانانو په مرسته دې ژبې ته پوره کار کړی.

دلته مې – له دې لیکنې سره- هغه بنسټیزه موخه په پښتو ژبه او ورسره لرلو ستونځوبیو کې ده.

د پښتو په ژبلار کې هغه بنسټیزه ستونځې:

موږ تر اوسه پورې نه پوهېدلو، چې پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده او ما هم تر هغې وخته پورې خپلې لیکنې -چې نه وم پوهېدلی- نه وې لوریزې کړې.

زه به د موږ ستونځې په اړیکټینګوونو(پېر، کاسوس یا د الملني فال(حالت)) کې وڅېړم او په نورو برخو کې هم د دې ستونځو لاملونه ورته دي.

دا چې ژبه مو یوه زړه ځوانه ژبه ده، نو ګرامر یې هم باید د ژبې ځوانی ته ورته یا ورسره ځوان وي، دا په دې پوهېدنه چې ژبلار مو له پخوا څخه راته نه دی پاتې - که وي، نو پوره ناپوره به وي- او همدا اوس مو باید چمتو کړی وي. دا چې خپل ګرامر مو لا تراوسه نه لروده او لږ تر لږه په معیاري توګه، نو باید دا ستونځې مو د نورو ژبو په مرسته اوبی کړې وی، چې هغه زیاته ونده په کې فارسي یا عربي ژبې باید لرودې وی، ځکه چې موږ د هغه وخت ژبپوهان ټولو د هر مسلک هر څه مو باید له فارسي رانیولي وی او هغه مو څه نومونه همداسې مسلکي ، چې لرو یا لرودل هغه لا د مخه له فارسي- چې د موږ یواځنی رسمي ژبه وه – رانیولي وي، نو د موږ د هغه وخت پوهانو ته اړین نه برېښېده یا نه پرې پوهېدل، چې د فارسي د بنه بلدتیا له امله پښتو انډول ورته ولټوي او ومومي. پښتو چې د زده کړې ژبه نه وه، خو نه دا چې نابلده بلکه پردی برېښېده. موږ د نورو ژبو په مرسته د پښتو ګرامر هم د پښتو د جوړښت سره سم د پښتو ژبلار ترتیبوو، خو د پښتو د نوې منځ یا میدان ته راوتلو له امله مو د پښتو ژبې سره هم باید ستونځې شته وي، چې هغه بیا د ګرامر په لیکلو کې راڅرګندیږي. په دا وروسته وختونو کې هم، که پرته له عربي مو له نورو ژبو څخه د مرستې اخستلو له امله او د ګرامر د توپیروالي له امله، ګرامري ستونځې منځ ته راځي، چې زه به یې په دې لیکنه کې هغه څرنګوالي ته ګوته ونیسم او همداسې له بلې لورې موږ د پښتو ژبلار یا ګرامر د نورو پښتو ژبپوهانو له

ژبلار څخه رانیسو او هغو دا کار ځکه سم نه شي کولی، چې دوي پښتو زده کړې، بې له دې، چې سم یې و ژبلار ته ورننوځي. د دې څرنګوالي ته به هم ګوته ونیسم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې له حالتونو یا اړیکتینګوونو سره لرلې **ستونځې**

پیل یادونه (ځان ستایینه نه ده، خو اړیین راته برېښي، چې هرڅنګه وي لږ تر لږه ستاسو پام دې دما لیکنو ته راواړم): ما له ښوونځې څخه را په دیخوا له پښتو ژبې سره زوره

مینه لروده او اې چې په څلورم ټولګي کې - دامې په یاد دې، چې - د بېګانو سره بلد وم او نږدې دا اخر شپاړس کاله مې په ژوره توګه د ژبې سره کړونې کار پیل کړی او دا هره

ورځ ډېر ساعتونه، چې لاس ته راوړنه یې د دوه ژبلار کتابونو لیکل وو، په ژبه کې سمونونه (هغه وییونو ته کتنه شوې، چې موږ یې ناسم کاروو، دا له سلنې څخه نیولې، چې په پښتو ژبه کې ځای نه لري، تر اوبلن پورې، چې د ،، بهیدونکي،، په ځای یې ډېر ناسم کاروي او دا چې د سویي او معیار لپاره کچه کارولکیږي، دا مې باید باور وي، چې د موږ لیکنوکي څوک یا ژبپوهان نه پرې پوهیږي او دا سې نور هم). د دوه ژبلار کتابونو سره مې ژب اړوند اته کتابونه لیکلي په ketabton.com کې یې ګران لوستونکي لوستلی شي او دا مې هیله هم ده، چې که دما لیکنې سمې نه وي، نو ......

اوس هغه ما ژبلاریزې لرلې ستونځې:

بېلګه به همدا له حالتونو څخه راوړو:

موږ لیکو: د هغه نه، د هغه څخه، له هغه څخه او

د هغه سره، له هغه سره.

ما په ،، له ...څخه او د... سره،، باندې یوه ستره لیکنه وکړه، چې دا مې په همدې دوه ډوله ناسم ولیکل، چې ګوندې دا یو دې ،، له،، سره وي او دا بل دې له ،، د ،، سره وي.

دا تر هغې پورې راته سمه برېښېده، چې پوه شوم دا ، د ،، د یو مورفیم په توګه د یوه نوموي (نوم، نومځاینیوی) سره راځي، چې د هغه واکوالی ښایي، له دې پوهېدنه داسې ده، چې ،، د ،، د خاوندوالي مورفېم دی، لکه د هغه کتاب یا همداسې د سپین کتاب، نو دا

. ۲۹۶ و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... .

را ته له هغې څخه وروسته سم برېښېده او پسې بیا په دې اند شوم، لکه د موږ ټول ژبپوهان تراوسه پورې، چې دا له... څخه دی، دا په دې پوهېدنه، چې دا یو سنترپوزېشن دی، په دې پوهېدنه چې نوموی یې په منځ کې راځي او د موږ ټول ژبپوهان یې ،،سربل او اوستربل بولي،، ، چې زه په رښتیا نه پرې پوهیږم او نه مې چېرته ولوستل، چې ولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا باید ووایم، چې د موږ ټول پوهان او همداسې ژبپوهان هم دېروخت د یوه څه پوره پېژند نه ورکوي او هغه کاروي، چې دا مو هم یوه بنسټیزه ستونځه ده.

اوس هم داسې انګېرل کیږي، چې هغه د انګرېزۍ from او الماني von لپاره موږ د پښتو انډول ،، له،، بولو یا داسې شاید کله، کله ،،څخه یا نه ډېر کم او که وي، نو له دباندنیو ژبپوهان څخه به ،، له...څخه،، او له ما څخه هم زیات ،، له... څخه،، لیکل - یا بلل شوی وي، چې ،،دما،، وروسته، چې دا د ما میندنه ده، لږ ګوته ورته ونیول شي او

لیکنې پرې یو څو لرم، چې د کټلو وړاندیز یې کوم، چې دا په ژبه کې راته د ما یوه ستره لاس ته راوړنه هم برېښي.له دې سره مې باور دی، چې موږ د پښتو ژبې د دې اړخ ستونځوبیو لار میندلې وي، چې ګران لوستونکي دې هیله ده په غور ولولې.

موږ په پښتو ژبه کې لرو: موږ نومځاینیوي لرو: زه، ما، ته ، تا، هغه، هغه او ... نور او دا په همدې څېره یا په همدې ډول په حالتونو کې د کړونو او پرېکړونو او همداسې نه کړونو لپاره، دا په رد بدله بڼه کارول کیږي،

لکه: ته ما وهې، تا زه ووهلم.

په نورو حالتونو کې باید یو څه بل ډول وي (پسې روښانه کیږي، خو دا پوره ژور دما په - همدې هکله - لیکنو کې پوره روښانه شوي). دلته دی، چې د from او von انډول ،،څخه،، دی، نه ،،له،، او همداسې نه ،،له ... څخه،،.

په دې کله وپوهېدم یا مې کله ورته پام شو؟

کله مې چې دې ته پام شو(وپوهېدم؟؟؟ دا دې لا د تاسو تر مرستو پورې وي)¸ چې پښتو دوه حالتونه رېکتوس او اوبلیکوس لري او همداسې کلیتیکي (تر دې وخته پورې مې هم اینکلیتیکي لیکل) نومځاینیوي، نو وپوهېدم، چې دا ،، له، تر، په، پر،، او نور خپلواکه پرېپوهېدنه نه لري او د نوموېونو سره یوځای راځي د اړوند اړیکتینګوونولپاره، چې هغه

اړیکتینګووني یې، چې دا یې د نوموېونو سره راځي، اوبلیکوس اړیکتینګووني دي، چې بې له دې هم ناسم دي او دا ځانله ما، زه، تا ... او نور یواځې هم په هغو اړیکتینګوونو کې کومه پوهېدنه نه لري. دې ته به هم وروسته ګوته ونیول شي.

یادونه: ما هم تر هغه وخته پورې ستونځې لرودې، چې وپوهېدم، پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده او تاسو ګران لوستونکي هم له همدې امله دې ته ژور پام وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې باید دما خبره سمه وي؟

د ټولو لیکنو په سر کې:

دا پوښتنه هم ځکه لیکم، چې د ما دا لیکنې به د موږ په ژبلار کې د لومړي ځل لپاره وي، نو وبه اندم، چې ناسمونونه یا لږ تر لږ د ځنو ادیبانو څه شننیز ګومانونه به ورته پیدا وي، چې دا باید د خبرو له لارې اوبی(حل) شي.

یو څه چې د هغه لیکنو په هکله پر پوهنه باندې ودانې لیکنې وي، نو تر هغې پورې سمې دي، تر څو پورې یې چې ناسمون پوهنیز نه وي ښوول او روښانه شوی.

د دباندنیو ژبو او د دباندنیو پښتو ژبپوهانو ډېرې ګټې او دا د موږ غوندې لرلې ستونځې.

موږ چې په هره ریښه کې یو څه زده کوو، نو بې له یوې وتلې دباندنی ژبې پوهېدنې څخه دا کار ناشونی دی، که دا ژبه هم وي. له بلې ژبې څخه موږ پوهنیز نومونه هم زده کوو.

چې داسې وي، نو د موږ د ژبې په ریښییزو لیکنو کې ولې تول ریښه اړوند شیان وییونه او نومونه مو د بېلګې په توګه پښتو نه دي؟

د مخه مو دې ته ګوته ونیوه، چې ژبه مو ځوانه ده او د موږ مسؤلو کسانو ته دا د عربي نومونه داسې بلد پرېښېدل، چې په پښتو یې زیات نه پوهېدل او یا ورته اړیین نه برېښېدل او یا یې په کې ښېخې فکر نه کاوه، دا چې ولې ډېر نور لاملونه هم لري. دوی ورسره اړیین د خپل پښتو وي په څېر بلد وو. دا حالت تراوسه پورې ځکه داسې دی، چې هغه ډېر د لیک لوست خاوندان مو لا تراوسه په همهغه ډول روزل شوي او دا خپله ژبه ورته پخپله

یا دومره پوره نه برېښي او اندې، چې دا یې د ژبې وي، خو دې ته فکر نه کوي، چې د

خپلې ژبې وییونه یې له منځه ځي. ژبه غزونه سمه ده، خو نه د خپلې ژبې وییونو پرېښودنه.

ژبلاریزې ستونځې هم په همدې توګه. موږ د نورو ژبو په ژبلار یا نورو ژبو نه پوهېدلو، او د همهغه له فارسي یاعربي ژبې له ژبلار مو ګټه اخستې، چې هغه بیا د موږ د ژبې له ژبلار سره ډېر توپیر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنه. لیکنه را ځخه غزیږي. اوس بېرته وموخې ته.

مور له دباندنیو پښتوپوهانو ځخه - دا اوس دما ورته پام شوي- پښتو ژبلاریز څه هم زده کوو. دا چې دوی یا نور ژبپوهان یې په نورو ژبو پوهیږي او په هغو کې لولي، نو د پښتو سره غبرګ (هغه غبرګ یا غبرګون، چې د مور ژبپوهان یې د څه موخې لپاره لیکي، ناسم دی) ګرامري توکي له هغو ژبو رانیسي. ما هم له همغو ژبو دا وماته تر اوسه پورې نا ځرګند ژبتوکي لکه چې ژبه مو دوه حالتونه، رېکتوس او وبلیکوس لري، زده کړل او

همداسې کلیتیکي نومخانیوي، چې په مټه یې لیکنې اوس تاسو سره په دې لیکنه کې شریکوم.

هغوي هم د پښتو سره دا ستونځې لري، چې له von ځخه ،،له،، پوهیږي، چې نایم دی. لنډ دا مور ورسره نابلدو کارولو سره دوي هم باید نابلد وي. دوي ژبه باید له مور ځخه زده کړي، خو دوي د خپلو ژبو کره ژبلار لري، خو پښتو بیا دوي داسې کله بېرته ورکولی شي، لکه پښتانه ژبپوهان.

کوم سم، ناسم او ولې؟

زه بېکاره یم(بېکاره نه یم، خو څه کار نه لرم)، له دې امله مې چې له اند سره ناسم څه وګورم، نو څه پرې لیکنې ته یې ځان اړ بولم.

لاندې پوښتنه کې سم او ناسم ځنګه مومو؟

۱ – سپین د طالبانو له بند تر ازادیدو وروسته

. و پښتو ته ناسم راتناسب شوي... ۲۹۹ .

۲ - سپین د طالبانو له بند ځخه د ازادېدو وروسته.

۳ - سپین د طالبانو د بند له ازادېدو ځخه وروسته.

و ۱ – ته: ناسم دی، ځکه چې: دلته له مورفیم ،،تر،، ځخه څه نه پوهېدل کیږي او ،، تر ،، پرته له نوم یا نومځای نیوي، څه نه وایي یا څه ور ځخه نه شي پوهېدل کېدی. په دې هکله مې ډېرې زیاتې لیکنې کړې.

۲ - سبین د طالبانو له بند ځخه، د ازادېدو وروسته.

و ۲ – ته: پرېکړه پسې: که ،،رووف د طالبانو له بند ځخه وروسته،، وی، خو سمه به وی. دلته نو بیا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ...د ازادېدو وروسته،، ، دلته هم دا ،، د ،، د خاوندوالي مورفيم دی او په دې وېښبرخه کې سم نه دی، دا څنګه باید وي؟

له ازادېدو څخه وروسته، دا بیا بېرته دا لیکنه ناسموي.

له دې امله ۲ – ناسم. نو

۳ ـ سپین د طالبانو د بند له ازادېدو څخه وروسته.

و ۳ – ته : ولې باید سم وي:

ځکه چې دا بند د تالبانو دی او نور نو د بند ،،له ازادېدو څخه وروسته،، سم دی.

بله بېلګه: د سپینغر د کور له لېدلو څخه وروسته

راځی، چې و دې ته نور هم په ګډه پام وکړو.

په ژبه کې د سم او ناسم بڼوونه

د م ک ملګرو څخه مې دا لاندې پوښتنه کړې وه:

روزه مو نېکمرغه.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۰۰ .

کوم سم دی او ولې؟

۱ – یما، یتا، د هغه

۲ – زما، ستا، د هغه

۳ – د ما، د تا، د هغه

دلته یې ځواب

له ټولو راته ګرانو د م ک ملګرو (دلته مې پام شو، چې دا غوندله ناسمه ده، ځکه چې له ټولو یا تر ټولو څه نه شته او له دې سره اړیکوی هم اړیین دی، چې هغه هم نه شته، نو وبه لیکو) په ټوله کښېیا یواځې راته ډېرو ګرانو د م ک ملګرو لوی ځښتن مو راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغ لره. د دې به بخښنه کړی، چې د تاسو یو اند او د ما بل اند دی.زه به دا خپل اند داسې روښانه کړم:

موږ د یوڅه د روښانه کولو یا د سم ښولو لپاره دا دوه غوره دښوونې څه لرو.

ژبه پیداپښتي ده، نو ښوونه به یې په پیداپښتوالي کې څېړو، نو

-- پیداپښتوالی

-- ټولیزوالی(که یو څه پیداپښتي نه وي). ځنې ښونې چې کیږي، د هغه غوښتونې د ټولیزوالي په بنسټ کیږي.

-- بل ډول ځوابونه یا ښوونې هم شته، چې هغه دلته بیا سیده او ناسیده ښوونې دي، چې ډېر نه پرې غږېږو.

-- په پېداپښت کې تل پیداپښتي لارې شته، چې له هغو څخه هر څه روښانه کیږي. دا چې ژبه پیداپښت دی، نو هرو مرو باید د هر څه لپاره یوه لار ولري.

-- موږ خو دا درې ډوله کلیوالي ویېنې لرو. دا خو درېواړه د پیداپښتې ژبلارې له امله سمې نه وي او که غواړی معیاري نه وي.

-- د ټول د م ک ملګرو ځوابونه ورځني وو او ځنې وایي، چې د پښتو ټولنې له پرېکړې

سره سم دي.

-- دا چې زیات کسان دې دویم ته سم وایي، نو هرو مرو دې دا سم هم نه وي، که ناسمون یې ښودلکېدی شي.

-- دا چې کومه ټولنه پرېکړه کوي، دا به ووایم، چې دا هم لار نه ده. که ژبه پیداپښت وي، نو باید د سمون لپاره یې پیداپښتي لارې شته وي.

-- غواړم دا وښایم، چې دریم سم او ژبلاریز دی. ولې؟

-- موږ پوهېږو، چې ،، د،، د خاوندوالي یا اړوندوالي مورفېم دی، نو له دې امله دریم ژبېلاریز سم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ټولیزوالی: د دې دلیل راوړل نور اړیین نه دې، خو په زیاتو پوهنو کې دا هم له غوره دلایلو څخه راوړل کیږ، چې له پیداښت سره همغږ‌ی دی. نو که داسې وي، دا د ،، د ،، خاوندوالي مورفیم له امله دا ټولیز هم دی او په ټولو کې دا ګډ هم دی.

-- یوه ښوونه یا یو دلیل تر هغې پورې سم دی، تر څو یې چې ناسموالی یا په بل ډول مخامخوالی نه وي ښوول شوی. دا پوهنیزې لارې چارې دي. له دې همداسې پوهیږو.

رابه شو اوس سیده او ناسیده ښوونو ته:

-- سیده ښوونه: ۳ –م سم دی. دا به ښایو. ومو ښوول، چې ۳ –م ځواب دپیداښت سره سم دی او همداسې ټولیز دی

-- ناسیده ښوونه. که موږ وښایو چې ۳ - م ناسم دی، نو باید ۱ – م یا ۲ –م سم وي.

دا د پورته دواړو پیداښتي او ټولیزوالي ښوونو سره مخامخوالی دی، نو دا ناسم دی او ۲ – سم.

دلته مې تاسو لږ د شمېرپوهنې ښونو سره هم سترې کړ‌ی.

هیله ده، چې مرسته وکړ‌ی، چې یوې لاس ته راوړنې ته راشو.

ویناډولونه:

دا لیکنه چې د ما د سم اند کتاب څخه مې رانیولې، دلته هم را ته بېځای نه برېښي و تاسو ته وړاندې کوم.

ساده – یوځای شوې ویناوې Einfach – zusammengesetzt

ویناوې کېدی شي په ساده ویناو او یوځای اینںول شوو ویناو باندې ووېشل شي. وېشنلامل یې دا دی، چې ایا وینا له یو بل توپیروړ،، ځانله کولوړ،، برخویناوو څخه یوځای اینںول شوې او که نه.

بېلګه: ،، کابل یوښار دی،،(ساده وینا)، ،، کابل له اوه میلیونو څخه د ډېرو اوسېدونکو یو ښار دی،،. سم اندیز یوه یوځای اینںولشوې وینا د برخویناو ،، کابل یو ښار دی،، او ،، کابل له اوه میلیونو څخه ډېر اوسېدونکي لري،،)

(c) ketabton.com: The Digital Library

Terminologie یا مسلکي ویینې ردبدل کيږي: د ،، ساده وینا،، پر ځای باندې سړی ،، د یوځای نه اېښول شوو ویناو،، ، ،، اتومي ویناوو،، ، توکیزو ویناو،، هم غږیږي یا ،، توکیزه غونډله،، (Wittgenstein)..

د شمېرپوهنې له سم اند څخه:د یوځای ایښول شوو وینا پر ځای باندې دا لاندې هم وایو: ،، د ویناو ترنه،، یا ،، مولیکیولي ویناوې،، . په شمېرپوهنه او همداسې فورمال سم اند کې اتومي ویناوې دي، چې له نورو ویناو څخه یوځای نه دې ایښول شوې. دا ویناترونې سم

اندیزې نخښې (ترننخښې) لکه ∧ (او) ، ∨(یا) او ¬ (نه) نه لري. مخامخکلمه یې یوځای ایښولشوې وینا یا ویناترنه ده.

د بېلګې په توګه چې وینا لرو ،، کوڅه لنده ده او ورینګي وریږي،، په دوه ویناو وېشو یا بېلوو، د ،، او ،، سره یوې وینا ته سره تړلې دي، داسې یوه بېلېدنه په یوګونو ویناو کې ،، کوڅه لمده ده .. ، چې د ،،او ،، ورینګي وریږي،، نوره کېدونې نه ده. نو له دې سره داسې ویناوې اتومي ویناوې بلل کیږي. د یوې وینا سم اندیزې ښننې سره

د اتومي ویناو لپاره بېلګې(ارزښتونسم اند)

ترمونه {\displaystyle t=s}t=s} د په خوښه t , s لپاره

. و پینتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۰۳

.

(R(t1, …., tn د n-ځایز, اړیکو او په خوښه ترمونو t1 ترtn پورې.
په یوه ساده ویناکې یوه یوه شي یا الې ته یو یواځنې ورکول – یا ترې اخستل کیږي. که دا وبلل شي، چې یوه ساده وینا نوره جوړښتیزه نه ده، نو به داسې وپوهیږو، چې د وینا دننني حوړښت نور نه شي ټیک ویل کېدی یا روښانه کېدی.
د اتومي ویناوتفسیر یا روښانه ونه د هغه د ریښتیا ارزښتوالي له لارې.___

تنظیمیږي.{\displaystyle s\}

د ساده ویناو لپاره سیمبول د کنونشن یا ټولیزې پرېکړې پوښتنې دي.

د دې لپاره ورځنې د بېلګې په توګه دسترو لاتین تورو کارول، A, B, C, دي په ورکړل شوي حالت کې د ترې لاندې لیکلي توري یا پیژندنخښې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ګډوله یا یوځای اینسولشوې وینا د ډېرو ساده ویناو له ترنو څخه جوړه ده.

د یوې ویناتړنه کېدی شي غزېدونکې (غزېدونکې ویناتړنه) یا کلکېدونکې یا کښېکاګونکې (کښېکاګونې وینا تړنه) سرته ورسیږي.

غزېدونکې ویناتړنې سره یوځای شوې ویناوې دي، چې د هغوي ریښتیاارزښت د هغې له برخویناو څخه ټاکلې دي. د ټولوینا ریښتیا ارزښت له دې امله د برخوویناو ریښتیاارزښت فنکشن یا څېرونه ده. (ریښتیاارزښتوالي فنکشنالیتي).

سم اندیزې همغه یا ثابتې، چې هغه ریشتیاوالي فنکشني اغیز ښندي،
تړننخښې Junktoren بلل کیږي.

کلاسیک ویناسم اند یو تړننخښیز سم اند(Lorenzen), دی، د ویناو یو،، د پراخېدنوالي اصولو سم اند،،(Quine). دا پر پراخېدنوالي اصولو باندې ودانه ده.

یو ځانګړی حالت د نه والي حالت Negationانځوروي. دا د ډېرو ترمینولوژیکو بنسټونو له امله. په نه والي کې ویناوې نه سره تړلکیږي او دا له دې امله ویناتړنې نه دي. دوي همداسې له ترمینولوژیک سادونې له امله یوځاییزې (چې یو ځای لري) ویناتړنې بلل

کیږي. دوی د وتون ارزښت ریښتیا سره ارزښت ناریښتیا ورکوي او په څټ.

ترمینولوژیکې سم دلته ویینه یوځاییزه رښتیاڅېرونه یا رښتیافنکشن برېښي. د دوه ویناو د ګډوله کونو لپاره شپاړس یونکتورونه یا تړننخښې شته دی. د ټولو کېدونکو ګډوله کونو لپاره له رښتیاارزښتونو یو د دې تړنو لپاره تیپیکې لاسته راوړنرښتیاارزښت ورکوي. د بېلګې په توګه له تړننخښو سره د تړلې وینا (a $a\ UND\ b$ او b) تیک هلته رښتیاده، چې هم a او هم b رښتیا وي، په هر بل حالت کې تړنه نارښتیا ده.

اېنتنزیونالي Intensionale (ځان ورسره برابرول یا – اعیارول) ویناتړنې رښتیافنکشنلې ویناتړنې نه دي. له دې سره د ټولوینا رښتیاارزښت د برخویناو د رښتیا ارزښت په واک کې نه دي.

بېلګه: ،، سپین د سم اند یو کتاب لولي، ځکه هغه سم اند ډېر په زړه پورې مومي یا بولي،،.

analytisch – synthetisch شننیزې – جوړښتي ویناوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویناوې په ورځني ژوند کې په شننيزو ویناو او جوړښتيزو – یا مصنوعي ویناو باندې وېشل شوي. د ،،وینا،، په ځای په همغه موخه له ،، غونډلې،، همداسې ،، پرېکړې،، هم غږېږو.

Analytische Aussagen شننيزې ویناوې

شننيزې ویناوې په راتنګه موخه دي ،، ویناوې، چې په اړیینه توګه ، دا په دې پرېپوهېدنه چې په ټولو ممکنه نړیو کې، رښتیا ذي ځانله د هغو د سم انديزو بنسټيزو بنو له مخې او د هغوي رښتياوالی بې د هغو پر تجروبوي ازمايښو باندې کره کېدونکې دي،،. دوی له دې امله سم انديزه توتولوګې(تل رښتیا ویناوې) ده.

بېلګه: لمر ځليږي، یا لمر نه ځليږي.

په پسې موخه ،، داسې ویناوې دي، چې د هغوي رښتياوالی د هغوي له مصنوعي جوړښت او د هغو پرېپوهېدنوالي د هغوي د ژبنيزو توکو په واک کې ده. هغوي په سیمانتيکي اړيکو لکه همغه پرېپوهنيزبرابروالی [...] او پرېپوهنيزپايونه [...]،. له دې

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۰۵ .

سره دا یو څيرکلپايونه(ګردی پايونه) Zirkelschluss په ګوته کوي.

بېلګه: خور –ورور خپلوان دي.

Tautologie: یوه تاوتولوګي په سم اند کې یوه ټولیزه باوري وینا ده، دا په دې پرېپوهېدنه چې یوه وینا، کومه چې د سم انديزو لاملونو په بنسټ تل رښتیا ده. د توتولوجي لپاره بېلګې دي، لکه ،،

که ورینږي وریږي، نو ورينګي وریږي،، یا ،، دا هوا بدلیږي یا داسې پاتیږي، لکه څنګه چې ده.،،

Synthetische Aussagen جوړښتي یا مصنوعي ویناوې

په پراخه موخه د اریستوتالس له لورې ټولې ویناوې(پرېکړې)، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه ،، د سینتېزې له کلمې څخه،،.

په راتنګه، واکمنه موخه (کانت (فسلوسوف))،، په رښتوني حالت باندې ویناوې، چې رښتياوالی يې نه ځانله د سینتاکتیکي یا سیمانتيکي جوړښت بلکه پرته له ژبې او له دې امله تجربوي ازماېښتي دازمايښې فاکتورونو او تجربو په واک کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توپېروني یا توپیرېدنې کریتیک

د شننیزې او مصنوعي (جوړې شوې) وینا په منځ کې د توپېروني یا توپیرېدنې سموالی د Quine (امریکایي فیلو سوف) لخوا د څېړنې لاندې ونیول شول. هغه د پرېپوهېدنې ناټاکلوالي تیزې پلوی وو او دا بنسټ یې د پوښتنې لاندې راووست، چې د کلمې پرېپوهېدنې تیز یو له بل رابندېدلی شي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې منځ کې یې پولې ایښدول کېدی شي.

بېلګه: ،،ټول Rappen (د تورو اسونو یو ډول دی) تور دي،، مخامخ یې ،، ټولې کاغۍ تورې دي،،. دا چې تور یوه د پرېکړې نخښنه ده، چې راپن له نورو اسونو بېل کړي، دا یوه شننیزه وینا ده. ایا د ،، کاغیو،، بې له تور د کلمې پرېپوهېدنه موخې ته رسېدونکې ده

– نو سپین هم (د بېلګې په توګه Albino vogel) د نورو هممهغو پېژندنخښنو سره دې و کلمو ته ګټل کیږي – یا ایا کاغۍ هم د تور له لارې پېژند لري یاپېژندل شوې دي، کوین

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۰۶ .

هم دا یوائځني نه شو ټاکلی. په خته کې کاغۍ هم د یوه د کلمې په توګه د یوه پیداښتي ډول لپاره کارول کیږي، خو ایا د دې ډول ټولې یوګوني تور وبرېښي، چې له دې امله دا یوه تجربوي پوښتنه ده.

وینا په ویناسم اند کې

په ویناسم اند کې داسې ویناوې یواځې یاتیک د هغې فورمال او نه د هغې منځپانګیز رښتیاوالي ارزښت غوره دي.

د بېلګې په توګه: سړی باید له شننیز شیحالت څخه پوهه ولري یا په شي حالت وپوهیږي، چې د وینا په رښتیاوالي ارزښت ،، برلین د جرمني پلازمېنه ده، او روم د ایټالیا پلازمېنه ده،، پرېکړه وکړی شو، دا د وینا لپاره غوښتونې نه ده، چې ،، مادرېد د سپانیا پلازمېنه ده، یا مادرېد د سپانیه پلازمېنه نه ده،،، ځکه چې د سم اندیزې ،،یا،، او ،، نه ،، د کاروني کره کونې وروسته (نورمیروني Normierung) دلته د خبرو یوه رښتیا، له دې خیلواکه وینا ده، چې ایا مادرېد په رښتیا دسپانیا پلازمېنه ده یا نه. یوه په دې موخه فورمال رښتیا وینا به ټولیزباوري یاهم توتولوژي وبلل شي.

وینا په پرېدیکات سم اند Prädikatenlogik کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرېديکات(د يو څه د څرنګوالي ارزښتونه) کې يوه وينا يوه وينابڼه ده بې له خپلواکو اووښتونو.(په دې کې ټولې اوښتونې د کوانتورونو يا نخښو سره تړلې.)

په پرېديکاتسم اند کې د يوې وينا رښتيا ارزښت په هغې د خوندي سيمبول Interpretation د روښانونې له مخې څخه ورکول کيږي.

د بېلګې په توګه يوه وينا x=x+x په لاندې توګه ميندلکيږي: د هرx لپاره دې ترم x او x+xوشمېرل شي. که يو x شتون ولري يا شته وي، چې دواړه ترمونه همغه ارزښت ولري (د بېلګې په توګه د 0 = x لپاره)، نو وينا رښتيا ده، په بل ډول نارښتيا ده. نو له دې سره رښتيا ارزښت د بنسټېزې په واک کې دی. چې د اوښتونې يا واريابلې له په ځای کونې ډېرې(سټset) څخه وي.

يوه پايونلار د فورمال سم اند په يوه شمېرنه کې بڼه بدلونلار يا – قانون په ګوته کوي، داپه دې پرېپوهېدنه چې يوه جوړښت يا مصنوعي لار، چې د هغې له مخې کېدی شي يا

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ٣٠٧ .

اجازه ده، د نورمال ژبې د يوه شته ويېنو نوو ويېنو ته لاړ شو. دا لارښونيزه تلنلار يو پايونلاس ته راوړنه انځوروي.

د Ernst Tugendhat (فيلوسوف) له خوا څخه ټولې شننيزې غونډلې د ausgeschlossenen Widerspruch (پرته يا ناشونې مخامخوالي) په غونډله وداني دي. دوی د ناسموالي ضريبونهFalsifikatoren نه لري.

د مخامخوالي يا ردونې غونډله يا د ناشونې ردونې يا – مخامخوالي غونډله وايي، چې دوه يو د بل په خپله ختِه کې د همغه څه ـ خونديونې ردونې ويناوې په همغه وخت کې نه شي پېښېدلی. د فلسفي – او پوهنتاريخ د وخت په تېرېدو سره او له بېلا بېلو تيوريکي نظريو اړوند او له بېلابېلو ډولونو د اونتولوګيزې ontologisches پېژندتيوري او د سم اند اصول پوهېدل کيږي.

اونتولوجي د فلسفي يوه لار يا ديسڅپلين دی چې د شته والي (يل؟؟) او رښتياوالي بنستجوړښت سره بوخت دی، د بېلګې په توګه: کلمه لکه شتون، يل، به او رياليتي.

د کريتيک Kritik لاندې يا له کريتيک څخه سرې د يوه شي(الي) يا پر يوې کړنې باندې د کچون-الو په مټه يا لاس پرېکړه کيږي. لکه فيلوسوفي Anne-Barb Hertkornروښانه کړې، چې کريتيک دې له دې سره ،، د فکر او هوښيارتيا بنسټيز فنکشن دی او تر هغې پورې چې دا په خپل فکر و کارول شي او شتونپېژندنخښه چې پر باوريوالي باندې يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوه کوني پرېکړه وشي.،، دا د پرې پرېکړې کونې باندې د انساني کړنتوان غوره هنر دی.

ډاکترماخان میرزی شینواری

نیولوجیزم Neologismus

منلي انجنیر صیب ستانه میرزهیر په م ک کې وړاندیز کړی وو، چې د علوماکادمي له خوا دې یوه ډله جوړه شي، چې دا نیولوجیزم زما په اند د څېړنې، پراخونې اوورسره بلدونې اوبلدېدنې و کارمخ ته یوسي. زه داسې لړ پوهیدم، چې ګوندې دا خو نوو وینو سره

و پښتو ته ناسم راننـاسب شوي... ۳۰۸ .

سر اوکار باید ولري، خوبیا مې هم وغوښتل، چې ځان داسې لړ څه پرې وپوهوم، نو د الماني ن ج له لارې مې دا لیکنه برابره کړه، چې له تاسوسره یې هم په مینه ګډوم.

دا لیکنه به دوه برخې ولري، چې لومړۍ به یې د نیولوجیزم سره ځان بوخت کړي او دویمه به یې نیولجیزم ته د پښتو اړتیا په هکله وي او په دې اړوند به دژبپوهانو کار څه وي او که نورې اړتیا به مو اړیینې وي.

که زما د لیکنو سره څوک داسې لړ بلد وي، نو دې ته به یې هم پام شوی وي، چې زما په لیکنوکې پردې ویونه کم لیدل کیږي، پرته له هغه پوره اړیینویونو، چې پښتو انډول ورته نه پیداکیږي، چې هغه به هم زیات پیداښتي ویونه نه وي او هغه به هم د هغې اړونده ژبې د ودې له مخې منځ ته راغي وي.

یوه داسې ځوان پښتون راته لیکلي وو، چې ګوندې زما لیکنې یې لوستلي، خو ډېر ساده دي.

لومړۍ برخه

نیولوجیزم:

یو نیولوجیزم Neologismus په یوې ژبتولنې کې په ټولیزه کارونه کې د مخه ترې تیرشوی یعنې د پرېښودو ژبني ویونو بیا نوې کارونه ده، وایي

- یو نوی راپیدا کړی وی (نوی وی) په همدې توکه یو همداسې وینه (افاده) یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

- یوه نوې مانا، چې د هغې سره همدا اوس لرلی وی، په همدې توګه پخپله وینه (افاده) باندې سمبالیږي (نوې مانا) یا دا نوې مانا ورته ورکولکیږي، یا هم دا وی په همدې توګه وینه پخپله، چې نوې مانا غوره کوي.

که دا دیوې ژبېوولنې په دننه کې پراخونه ومیندي یا دژبېوولنې په دننه کې وزغلي، او د ژبویونو کتاب (ډکشنري) یې را واخلي او د دې ژبې ژبپانګه کې ځای ونیسي. د نیولوجیزم له پاره کرکتریستیک یا خویغوره-والی یا خویټاکونکی دی، چې ویونکی دا په یوه وختواټن کې د نوي په توګه خپلوي. کوم ویونه (لا) نیولوجیزم دي، په دې پورې اړه لري، چې له کوم وختټکي څخه سرې د یوې ژبې ویونپانګه (ویونو پانګه) په پام کې نیسي

یا څیري. د دې په څنګ کې په ټولیز-ژبنیز ستاندارد ویونکتابونو(د ویونو کتابونو یا ډکشنري) رانیولشوي نیولوجیزمونو له پاره په ډېرو ژبوکې ځانګړي ویونکتابونه، چې

دوي ځانله یا ټیک د همدې ویونپانګه(که ویونوپانګه؟) څیړي شتون لري. د نیولوچیزم وینې (افادې) ته د زړې یوناني ویونه neu ,,*neos* νέος" ،،نوی ، او *logos* λόγος

,,Wort" ،، وی،، بنسټ ته پراته دي، چې په پښتو یې نویوی (نووی یا نوی وی) بللی شو.

د دې کلیمې و جنجالپرابلم ته

دا د نیولوجیزم وی یا کلیمه په ژبپوهنه کې نه بیخې ساده یوونوالی یا یواندوالی نه لري.

Hadumod Bußmann (هادومود بوسمن) داسې پیژند ورکوي:

نوې په کاراچولشوې یا نوې منځ ته راغلې ژبنیزې وینې،،. داسې ویونه په ویجوړونې، ویپورونې یا د پوهېدنوړنوالې له لارې منځ ته راځي. ځانله د نیولنګویستیک Neurolinguistik یا نیوژبپوهنه (نوې ژبپوهنه) کې د دې وی له پاره د دې وی یا کلیمې د نوي پیداېښت منل منځ ته راځي یا د دې وی منل منل کیږي.

هلموت ګلوک Helmut Glück له یوې لور نیولوجیزم له نوپیداېښت سره برابر وټاکه یا کیښود او په چوخونی ،،وینوپیداېښت،، سره په حواله نیولوجیزم، دا ورکړلشوې بیلګې مګر ټیک د ویجوړونې، پورونې یا ماناوړنې حالتونه دي. د ژبپوهنې ورځنیوالې یا رواج کې که هرڅومره ناوخته نو د ۱۹-مې پیړۍ پای څخه ،، وپیداکونه/ پیلپیداکونې،، له یوې لورې او ،، ویجوړونې،، بلې لور ته توپیروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلونه

د ژوندۍ ژبې خبرېکوونکي هره ورځ نوي ویونه جوړوي یا پیداکوي، چې د هغوی سره دوي سملاسي یا توکلي بلنتشیاوي یا نومونتشیاوې ډکوي یا بندوي. زیات له دې ویونو ټیک یوځل په کارلویږي. زیات وخت د دې ویونو موخه په دې کې ده، چې د هغه سره یو نومونحالت پوره کړي.

.....

د نیولوجیزم ډولونه

د نیولوجیزم لاندې ډولونه کیدی شي سره توپیر شي.

نیوویونه(نوی ویونه)

وییني او ماناوي نوې دي. د نوي ځوان وخت بیلګه یې د لنډخبرلیږل له پاره وتونوی *simsen* له SMS څخه دی.

نوي پوهېدنه

یو زوړ وی ټیک یوه نوې مانا (پسي یا بله مانا هم) اخلي. په دې توګه ګوندې له یوه زاړه وی د بیلګې په توګه موږک *Maus* په یوه ،، تخنیکي الې، د شمیروني ورشو،، کې هم ځای په ځای شي.

نوي کمبینیشنونه یا نوي ګډوله لکینه:

دلته هغه کارونویونه سره یوځای کیږي (Internetcafé انترنتکافی ,لپتاپ بکس Laptop-Tasche, انالوګ ساعت Analoguhr).

نیولوجیزم او ژبنورم

که نوی ویي کارونې ته ریشي، نو خبرېکوونکی زیات وخت د نورم د نه باورتیا سره مخامخ کیږي.

وبینه، مانا اوکیدی شي د ډېرماناوالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ویینډول یې لومړی په ورځنۍ کارونه کې ساتل کېږي. په ځانګړي توګه پوروپونو کې دا زیات پيښيږي، خو نه تل، یوه د اعیارونې(چمتوکونې) پروسه پيښيږي، چې د هغې سره د ترې پور شوې ژبې وینډول د فینومینسیستم سره سر وخوري. د دې له پاره بیلګه ډونلوډ[Download](#) دی.

په ژبه کې پردې ویونه ځای نیسي، ځکه چې په الماني همداسې پښتو ژبه کې ورته انډول نه پيداکيږي.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۱۱ .

Kunstwort مصنوعي وی یا هنري وی(هنروی)

د هنروي سره هغه وی په نخښه کوو، چې د یوې ژبې د ویجوړونې پیداښتي الاتو سره جوړ نه وي او د یوې بلې ژبې څخه هم نه وي پور شوی. دا یوه نوې ریښه جوړوي اوزیات جګسومبولیک یا زیات نمونه-بیز (نمونییز؟) دی. نوي جوړ شوي هنرویونه زیات وخت د نیولویجزمونو په حیث باوري وو.

د شعرونو ترتیب او بیتونوکې سړی زیاتوخت د هنرویونوسره مخامخ کیږي.

جوړښتنومونه

د هنرویونو له پاره زیات جوړښتنومونه: د ویونپیلو (د ویونو د پیل) یوځای راکښنه، یوځای اینوونه، او د ګرافیمونو Graphemen د ګډوله کونې لنډونه.

یوځایراکښنه:

په دې د هنرویونوکې دوه یا زیات ویونه و یوه وي ته راکښلکیږي (،، سره ویلیکول،،)، چیرته چې سره یوبل باندې اوښتونې برخه لرې کیږي. د دې له پاره بلابیلې په نخښه-ونې شته، د بیلګې په توګه، یوځای راکښنوی، سره ویلیکولوی، ګډوله-وی....

بیلګې:

- Teuro له *teuer*(ګران) او *Euro*(یورو)

- Demokratur له *Demokratie* او *Diktatur*

- Grusical له ډاروونکي *Grusel* او *Musical* موزیک څخه

- Informatik له *Information* او *Automatik* (یا *Mathematik)* څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اینفورماتیک په نامه پوهنځی شته اولوستل یې وایي چې له شمیرپوهنې ستونځمن دي. مورږ د کمپیوترساینس په نامه پوهنځی لرو، نه پوهیږم، چې هلته به څومره د اینفورماتیک سره سراوکارلري، خوګومان مې دی، چې دومره ډیربه نه وي.

- Mechatronik له Mechanik او *Elektronik* څخه.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۱۲ .

دا یوه نوې د موټرو مسلکي زده کړه هم ده، ځکه د نویو موټرو ماشینونه ټول په همداسې الو سمبال دي، چې میناترونیکان ورسره سر اوکارلري.

- Glokalisierung له *Globalisierung* او *Lokalisierung* څخه.

Zusammensetzung von Wortanfängen

د ویونو پیلي سره یوځای اینووونه

دا هنرویونه د سیلبولنډوییونوسره خپلوان دي: بیلګې:

- Modem له Modulator او Demodulator څخه

- Moped له Motor او Pedal څخه. دا د ډیډبي اوبایسکل څخه جوړ په پښوو هن-الاتو ځې یا بیول کیږي.

- Chipitts له Chicago او Pittsburgh څخه

- Haribo له Hans Riegel Bonn(هانس ریګل نوم دی، چې له بون وویا دی(؟)) څخه. دا یوه خوږه دخوږوجوړه میوه ده، چې کوچنیان یې په مینه خوري.

- Milka له Milch شودو او کاکو Kakao څخه جوړ څه دي. خواږه خو هرومرودي.

Abkürzungen لنډوني

لنډوني هم کیدی شي هنرویونه وبلل شي
بیلګه:

“Nato„ د *North Atlantic Treaty Organisation* لپاره لنډونه.

دا لومړۍبرخه زموږله پاره دلته همدومره بسیا کوي او اوس راځو دې

و دویمې برخې ته:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو د پوهنيزې ودې له امله او که غواړی، د نه ودې له امله دپښتو ژبې ستونځې هم زياتې دي. موږ اوتاسود دې ليکنې سره داسې لږ سر نيولوجيزم ته ورښکاره کړ او ومو ليدل، چې دا نيولوجيزم د يوې ژبې ويونکو د ودې سره هم سيده تړاو لري

هنرويونه او نيولوجيزمونه: ټول هنرويونه نيولوجيزمونه نه دي. يوه وييکتابيزه (د ډکشنري) نخښه يو اوږد وخت د نيولوجيزم په څير کنټل کيږي. د زياتې پراخيدنې او د کارونې دوام سره د ټولژبنيز وييانګې د ورسره ورځنې يا اري ژبې برخه ګرځي.

دا چې په پښتو کې به نيولوجيزمونه کوم وي، زه ترې نه يم خبر اونه پرې پوهيږم، د دې دې ماته بخښنه وي، خو هغه ويونه چې موږ بدل کړي يا د نورو ويونو په ځای، چې

ګوندې موږ يې پښتو کوو چې تاسوته به هيله ده زما د ليکنو معلومې وي- هغه - په پوره خواشينی بايد ووايم - چې له هره اړخه ناسمې دي لکه:

مايع ته اوبلن ويل اود سلمې په ځای سلنه کارول، د ستاندارد، سطحې سويې په ځای کچه کارول او داسې نور.

دلته په مې هم وړانديزدادی، چې د نوروژبو په مرسته به هرې پوهنې ته وده ورکوو اوهلته په نورو ژبوکې زياتوخت د پيداښتې ويونو له پاره موږ په پښتو اندول پيداکولی شو اوکه نه بيا د همغې ژبې همغه وي ليکو اوکه په عربي اندول باندې يې پوهيدو، نوهغه هم له نوروښه دی.

يادونه:

ځان پالنه دې نه وي، خو دا به ووايم، چې په نږدې څلوېښتو کتابونوکې، چې راټولونې اوژباړې دي، ما شميرپوهنه په پښتو ليکلې، دا په دې مان، چې په پښتويعنې ټول مسلکي نومونه په پښتودي اودا ما جوړکړي نه دي، دا نيولوجيزمونه نه دي، دا موږ په ژبه کې لرلي ويونه دي، چې ما به لومړي ځل ترې کار اخستی وي يا به مې لومړي څل په کاراچولي وي او له دې امله دزياتو ګوتنيونو سره مخامخ هم يم، خوباورلرم، چې دا به هغه خپل ځای نيسي. ماته غوره دا برېښي، چې زما په اند ناسمون په کې نه شته اوکه وو، نوهغه به د راټلونکوځوانانو دنده وي، چې سم يې کړي.

زموږلومړی دنده: کتابونه له نوروژبو په پښتو ژباړل، دا په دې مانا، چې مسلکي ويونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هم د پښتو انډول پيداکول لکه د مشبوع له پاره موړ يا ماړه ليکل او د داسې کتابونو ډېرول.

بيا زما تل ځوانانو ته مشوره:

که غواړو وپوهيږو اوپوهه مو نوروته ورکړی شو، بايد په يوه پرمختللې د باندنۍ ژبه ښه وپوهيږو.

يو څه چې پيداښتي پښتو يې نه لري، هغه بيا نه لرې، و هغو ته بايد د پښتو نومونې هڅه ونه کړو، لکه معيار، سويه (دلته کېدی شي د پوهنې يا د غوښتوني څه ښه-والی پېمام کښې ونيول شي) يا سطحه(هواره) د اوبو د سطحې جګېدنه، نو څه وي؟ دا چګېدنه د بحر د اوبو له سطحې سره پرتله کيږي.

خو يو په خپلې ژبې کښې لرلې د نور ژبو وييونه بايد بيا په پښتو وليکو، که نه! دا بيا ورکيږي او دلته بيا دا د خندا نه وي او د دې پرځای باندې دې، هغه ناسم رانوتي وييونه سم شي، چې له خندا څخه ووځي. لکه هما کچه يا د سلمې سلنه کول. د دې لپاره دې د ما د ،، پښتو را ننباسل شوي يوونه،، کتاب وکتل شي

اوکسومورون Oxymoron

نه پوهيږم څه به مې کتل خو د دې پورته وی ،،اکسيمورون،، سره مخامخ شوم او هسې مې په داروښانه-ونه پيل وکړ. په دې ترڅ کې ګورم، چې د نورو په ادب کې د کارونو ويونو سره داسې مخامخ شوم، چې پرته له هغې له پرېپوهيدنو اکسيمورون نه شو روښانه - يا شنل کيدی. دلته مې دا ټول سره ګډوډ راوړل، چې هسې زما په اند دا موږ ورسره په ادب کې نابلد يو څه سره يواځې او يواځې داسې مخامخ شو او وګورو، چې د ا ژبه څومره ستره اړتيا څېړنې ته لري. تاسو، پيداښتي ده، چې هر وی، چې هر يو يې يوه کره موضوع ده، پخپله هم په ن ج کې کتلی شې او نور يې ښه روښانه کولی شې. زما ليکنې زه له الماني رانيسم، نو ويېنه او ليکنډول به يې هم الماني وي، خو وبه هڅيږم، چې انګرېزي يې هم راوړم.

دې ليکنې ډېر ستړی کړم. هيله ده، چې تاسو به ستړي نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکسومورون یو ستایل اله ده چې هر ډول لیکنخوندیونو کې مینډل کیږي، نو له دې امله په لوریک(۱) نه دی رابند، بلکې په ایپیکي(۲) او رومانتیکي کارونو کې هم پیدا کیږي. دا اکسیومورون له دوه کلمو جوړ دی، چې ځانونه یو بل سره مخامخ کوي یا تر دې چې دا یو بل ردوي. دا پخپله په دننه کې ردوونکی اکسومورون غوښتونی دی او د یوه شي په ټکي شوي حالت کې انځور دی، چې یوه بیلګه یې کینه-مینه(په کرښه تړنه یې په دې مانا چې یو وی دی) دی.

د بیتونو سره شعرLyrik

شعر چې یو څه روښانه کوي Epik.

بیا:

په اکسیومورون کې دوه ویونه یا کلیمې د منځپانګې له مخې سره مخامخ دي یا یو بل ردوي سماندیزه مخامخ ټوټه یې پلیوناز موس (۱) دی، چې په هغې کې دوه ویونه همغه یا برابر څه روښانه کوي. دا وی ااکسومورون یوناني دي او له دې لاندې منځ ته راځي

.(“ὀξύμωρος, aus *oxys* „scharf*sinnig*“ und *moros* „dumm

پښتو مانا یې اکسیو تیزلیدی او مورون بې عقل یا تېزلیدی، ښه یې تیز انده احمق یا زیرک احمق

په ګوته کونه له دې امله پخپله یو اکسومورون دی، ځکه چې مانا یې د منځپانګې له مخې پخپله یو بل سره مخامخ دي یا یو بل ردوي (

(تیزفکریز حماقت):۱)Pleonasmus)

دا یو یوناني وی دی، چې پښتو پوهېدنه یې،، له اړتیازیات،، دی

یو پلیونازموس یو رېتوریکي (د خبرو د هنر) څرګندیدنه ده، چې د یوې جملې په دننه کې هغه د ډیرواره وینا یوه ویګروپ یا هم د یو یوګونې کلیمې له لارې په نخښه شوی وي. تل هغه وخت چې یوه ژبني الات ،کاروِل کیږي چې هغه د دې تراوسه ویل شوي څخه پرته

نور معلوماتي مواد نه ورکوي. دا وی د ټولو له پاره مناسب دي، چې د یو چا په یوه وینا کې پلیاناموس ته پام را وګرزوي. په پښتو کې یې دا بیلګه راوړی شو،: لکه ،،سره لمبه،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پلیانازموس له پاره بېلګې: ګردې غونډوسکې یا ګرد غونډاري، یخ شوی یخ ارامه پټه خوله، رنګه رنګونه((يې انګريزي دی Stilmittel) stylistic devices

ستایل اله stilmittel

ستایل الي دبېلګې په توګه متافر، بیضوي یاهګۍ(او ډېر نور) دي. دا ټاکلي ډولونه دي چې په تکستونو (خونديونو يا منځپانګو)کښې لکه شعرونو، لنډو نکلونو او پخوانیو کیسو او دا سې نورو کې منځ ته راځي. دا یو ویین اله یا افاده اله ده، چې یو څه ټاکلی وايي یا افاده کوي.

متافر ته = په وړوني موخه ترې پوهیدنې څخه تر ځیرې پورې خبرې، د بیلګې په توګه سپی په هرکاره کې لیونی کیږي، دا د په کينه کېدلو یا قهرېدلو لپاره کارول کیږي.

یا هم ستایل اله ،، سیمبول،، یا سیمبولي،،، چې یو شی موخه-څېرې په ځیر انځوروي، لکه اوښکې د خپګان له پاره،زړه د مینې له پاره او کوتره د روغې له پاره.

یا زیاته خبره (هغه خبره، چې له ربښتیاکیدلو لرې وي) لکه،، د اوښکو ډنډ،، د انسانو بهیدنه،،

هر ستایل اله ځانګړې مانا لري، چې د یوه څه له پاره ولاړه ده یا د یوه څه له پاره ځای نیسي، کیدی شي، چې د یوه ستایلډول له پاره هم وکارول شي.

Metapher

(μεταφορά metaphorá) متافر (زړه یوانانې وړنه يې نږدې مانا ده او (د ځانګړو شتیلمواد یا – الو په ځیر کارول کیږي) ژبنی ویېنه ده، چې د هغې سره وی(یو ویډله ده د هغه د خپل اړونده پوهېدن- یا مانااړوندوالی په یوه بل کې وړل کیږي یا وردننه کیږي ، بې له دې چې بې له یوه سیده پرتله ونې اړیکه د په نخښه شوي او په نخښه کیدونکي منځ کې روښانه شي.

دنده:

دا بنسټ ویېنه يې د یوه څه له لارې ځاي په ځای کیږي، چې روښانه، لیدوړ او ژبیز بډای باید وي. د بیلګې په توګه ونه تاج (د ونې تاج) د ونې د څوکو له پاره، یا دښتکښتی د اوښ له پاره. کله کله متافر ژبنیزې تشیاوې هم ډوکوي، چې د ستونځمنو لیکنو روښانه لیکنو را نغاړلو له پاره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

متافر د ورته والي اصولو او د يوه ټاکلي او له دې سره جوړو شوو د ورته والي، منځپانګيز او نه د ګاوندۍ ځرګندېدنو يا بربښېدنو منځ کې اړيکو څخه کار اخلي، له موږ سره چې د دوي په منځ کې .ماناوړنه په لاس کې اخلي يا رانيسي.

همداسې کيدی شي د يوې لنډې (ځيره-ډوله) پرتله کونې لپاره ترې کار واخستل شي .
بېلګه: ملالۍ يوه ځمرى ده، په دې مانا چې ملالۍ دومره توانمنه ده لکه ځمرۍ. د لته د دې ځيروونکي حيوان نوم ملالۍ ته يووړل شو يا ورکړ شو...

ومتافر ته = په وړونې موخه ترې پوهيدنې څخه تر ځيرې پورې خبرې، د بيلګې په توګه سپې په هرکاره کې ليونى کيږي، دا د په کينه کېدلو يا قهرېدلو له پاره کارول کيږي.

يا هم ستايل اله ،، سيمبول،، يا سيمبولي،،، چې يو شی موخه-ځبرې په ځير انځوروي، لکه اوښکې د خپګان له پاره،زړه د مينې له پاره او کوتره د روغې له پاره.

يا زياته خبره (هغه خبره، چې له رښتياکيدلو لرې وي) لکه،، د اوښکو ډنډ،، د انسنانو بهيدنه،،

هر ستايل اله ځانګړې مانا لري، چې د يوه څه له پاره ولاړه ده يا د يوه څه له پاره ځای نيسي، کيدی شي، چې د يوه ستايلډول له پاره هم وکارول شي.

Oxymoron; paradoxon, Contradictio, Antithese

اوکسيومورون، پارادوکسون، کونترادکځيو، په اديکتو کې، انتيتيزې له شتيلموادو سره بيلونه زيات وخت لړه شونې ده. په ټوله کې په الماني درس کې زيات وخت کې سره بدليږي. له دې مله غواړو دا پولې بيا سره روښانه کړو.

لومړۍ: اوکسيومورون له مخاميزو يا متضادو يووالو يا واحدونو څخه جوړيږي، چې د دوي برخوال سره مخامخوالي يا تضاد کې راځي. له دې سره يوه وينا توانمنده(که

توانمنه؟) کيدی شي..دا يووالي کيدی شي يوګوني يا ځانله ويونه وي يا د يوه ګډوله وی په دننه کې وي.

دويم: پارادوکسون: يو (بربښيدونکی -) مخامخوالی يا تضاد دي. دا بيا څنګيزه ده، چې ايا يوګونې جوړښتبز څه سره مخامخ دي يا متضاد ردوي. غوره يې دا ده، چې پارادوکسون منځپانګير کار نه ورکوي يا لومړی په دا دويم ليد موخه ور کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم contradictio in adiecto :

کونتردکڅیو په ادیکتو کې د اکسیمورون یو ځانګړی حالت دي. په دې کې یوه ستایل اله له یوه ادجکتیو یا ځویویی او یوه سوبستانتیو یا شي څخه جوړه ده. دواړه ویونه یو د بل مخامخ دي او په پای کې یو بل ردوي.

انتیتیزې Antithese

هر اکسیمورون کیدی شي د انتیتیزې په څېر وپيژندل شي. خو انتیتېزې هڅيږي هم چې د منځپانګېز مخامخوالي او ټولې غونډالې له مخې هم

اکسیمورون ځان د دوه ویونو په مخامخوالي رابندوي

د اکسیومورون له پاره بیلګې

پیداېښتي ده، چې یو ستیلمواد د بیلګو له لارې ښخ روښانه کیدی شي، نو له دې امله غواړو، یو څو بیلګو له اکسیومورون او کونترادکڅیو ادکتیو څخه په کیله کړو.

اکسومورا له ژبې او ټولې ورځی

لږ ډېر دی

دې ډکیا زه غریب کړم

بیړه له تلوار سره

غمګین خوښ

Adjektive

لاتین مانا يې: ورزیات شوی) خوي ویونه: دوي روښانه کوي، چې یو شی یا یو څه یا کسان... څنګه جوړ دي. دا د څنګه وي په نامه هم یادیږي، ځکه چې دوي پوښتي چې یو شی څنګه جوړ دی.

په ادیکتو کې کونترادیکڅیو د اکسیومورون یو ځانګړی حالت

Contradictio in adiecto als Sonderform des

Oxymorons

(c) ketabton.com: The Digital Library

زګیرویز درد

ګرده څلوری(مربع)

تور شیدې

ګونګه چغه

تیاره وه، سپوږمۍ ځلیده

په شنوواورو وریېدوني ډهلیز(دهلیز، چې شنې واورې پرې شوې وي)

کله چې موټر لکه) برېښنا تیز)

ورو په ګوډ (کونج دننه وي) راتاو شو

دننه ولاړ کسان ناست وو

پټه خوله(غلی) په خبرو کې ژور
یادونه: په نوکانو کې لیکنې زما یعني د ژباړي دي

دا شعر کیدی شي د ۱۸۵۰ ز ک وي او په ډېر اختمال د ساکسو له وګړغږ. له دې سره ډېر اکسیومورا جوړیدی شي، د کومو سره چې بیتونه یانیمبیتې هکپککوونکې اغیز ښندي.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۲۰ .

<u>سیستم څه شی دی؟</u>

اجازه دې وي،چې دا یو وی یعنې سیستم، چې ټولپوهیدونی دی، خو بیا هم له تاسو سره کډ روښانه کړم. دې ته له دې امله راوهڅیدم، چې وګورو، دوي یا دا پرمختللې نړۍ هر یو وی- چې فکرکیږي، دا خوروښانه دی- څومره څیږي او روښانوي.

سیستم (زوړ یوناني وی σύστημα sýstēma د ډېرو یوګونو برخو څخه یوځای اینوولشوی ټول) په ټولیزه توګه رابندوړ پیداښتي یا هنري ،، جوړښت،، په نخښه کوي یا په ګوته کوي، چې له بیلابیلو برخو څخه جوړ دی، کوم چې د ټاکلو منظمو اړیکو په بنسټ یو له بل سره د ګډ ټول په څیر راوړلکیدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې وی یا کلیمي یووالیز پیژند نه شته، ځکه چې د هر مسلک له مخې څخه یې پیژند ورکول توپیر لري. په دې پسې نو دا مخ ته تللې غونډاله د یوه خوراغتې کډ پروېشوني یا - - ونوالي په موخه یو ذهنیت دی. د یوګونو پارامترونو لاندې روښانه ونه کیدونکې ده.

- فضایی یا / او د یوه سیستم وختیزې پولې کیدی شي د هغه تنیزوالي یا د ټاکلو توانونو له لارې فزیکي روښانه کړای شي یا تشریح کړای شي(ریښتوني/مادي/ ټاکلي سیستمونه) – یا سوچه اندیز یا فکري جوړشوي، موخه-چوپړیز (د موخې په چوپړ کې) پیداېښت یا طبیعت وي(ادیال یا خیالي/ نه مادي/ نظري سیستمونه).

پیداېښتي – یا طبیعي سیستمونه:

ټول پیداېښتي سیستمونه په ریښتوني پیښشوي یا منځ ته راغلي (ریل یا واقعي) سیستمونه دي، چې د موخه-ورې له انساڼپیداکوني anthropogenenاغیزې پرته منځ ته راغلي او ځان پخپله ساتونکی یا خپلځانساتونکي دي.(بېلګه: Quantensystem, Atom, Molekül, Lebendes System

(Zelle, Organsystem, Psyche, Ökosystem, Planetensystem ,

جوړ(مصنوعي) یا هنري سیستمونه:

مصنوعي یا هنري سیستمونه هغه دي، چې د انسانانو له خوا په کې فکر شوی او جوړ

. و ښتو ته ناسم راناسب شوي... ۳۲۱ .

شوي وي. دا کیدی شي مادي یا نامادي پیداېښت وي، خو زیات وخت دواړه سره یوځای

کوي. د دې په منځ کې سړی (ریښتوني) تخنیکي سیستمونه (بېلګې: کارالات، ماشینونه، شمیرونی(کمپیوتر)) سوسیال یا ټولنیز سیستمونه (سوسیال ګروپونه، کورنۍ، نژاد، ټولنې، عقیدوي ټولنې) او سوسیالتخنیکي سیستمونه (بېلګې: معلوماتي سیستمونه، انترنت یا نړیوال جال).

یو ګډوله له پیدېښتي او هنري یا مصنوعي ریښتوني سیستمونو بیوتخنیکي سیستمونه (بېلګې: مالساتنه او مالروزنه، پاکی جوړښتونه(کانالیزایشن)، مصنوعي زړونه) او سوسیال ایکولوزي سیستومونه انځوروي (بېلګې: کلتوري کرنیزي ځمکې، ساتنچاپیریالونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- مادي سیستمونه هر یو یې د خپل ډول له مخې د هغه د چاپیریال په ښکاره - ، بند – او رابند سیستمونو وېشل شوي. سیستمتیوري د بنسټتوپیر لرونکو سیستمونو جوړښتډول او خوزښت یې د څېړنې لاندې نیسي.

نامادي یا ناشییز سیستمونه ځانله او ځانله مصنوعي جوړشوي، فکري سیستمونه دي، چې بې له انسانه ،، ټیله شوي،، له لارې کوم دینامیک نه راپیداکوي او شتون یې د مادي سیستمونو په واک کې دی(بېلګې: د کلمو سیستمونه، کواوردیناتسیستم، د اکسیومونو سیستم، مودلې او تیوري).\

د یوه سیستم جوړښتتوټې(توکي، برخې) داسې ټاکلکیږي، چې یو له بل بیلابېلې یا رابندې، بېلابېلې دندې یا پوښتنې په سیستم کې پوره کړي. په ختّه کې هر په خوښه ریښتونی(ستورو، ونو، غړو، جوړښتبرخو) یا فکر پرې شووالات (غړونه، نخښې، زېږندې، سیمبولونه) د یوه سیستم برخه کیدی شي.

یو سیستم کړی شي برخسیستمونه ولري او هم پخپله د یوه پراخ سیستم(Supersystem) برخسیستم وي.

د شننیزې دکشنري(ویکتاب یا ویلیکلی) لیکل

ما دا څه موده د مخه خبر ولوسته، چې د پښتو یوې شنیزه ډکشنري د لیکلو له پاره

چمتووالی نیول کیږي، نو ومې ټیله، چې د دې ډکشتري د لیکلو په اړه زما وړاندیز د ګرانو لوستونکواو لیکونکوسره اود ډکشنري د لیکلومسئولو سره کډ کړم.

ګورو، چې زموږ نړۍ اود نړۍ ژبو ډېر پرمخ تګ کړی او موږ له دې امله د هر څه د ښه، پوهنیزه لیکلو له پاره د نړۍ ژبوته پوره اړتیا لرو، نو دا اړتیا هم باید د نوروژبود ودې په مرسته پوره کړو.

د ټولو له مخه (دامې ناسم لیکلی، سم یې: له ټولو (څخه) د مخه دی) مې وړاندیزونه په لاندې توګه په لنډو ټکو ستاسو مخ ته ږدم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: هر هغه کسان چې د ډکشنري ليکلوکې مرسته کوي او يا دا دنده ورسپارل کيږي، لږ تر لږه بايد د پښتو او دري د ښه پوهيدلوپه څنګ کې - چې دا خو قانوني امردی - په انګرېزي پوره واک ولري.

دويم : د هرې ريښې پوه کسان بايد ورته ګومارل شويوي.

دا له دې امله، چې څنې ويونه په بيلابيلو پهنو کې راځي، چې اړونده ترې پوهيدنه ور څخه لاس ته راوړو.

دريم: د انګرېزي ژبې د يوې بنسټيزه شننيزه ډکشنری ټاکل:

زموږ ډېرو پښتنو پوهانو بيلابيلې، د بيلابيلو ژبو او په بيلابيلو ريښو کې ډکشنرۍ ليکلي، د هغو څخه ګټه پورته کول اړيين دي، خود ډکشنرۍ ليکل بايد پوره وي او هغه داسې کيدی شي، چې د انګرېزي ژبې يوه بنسټيزه شننيزه ډکشنری وټاکل شي او هغه د هر مسلک له پوهانو څخه په پښتو انډول وژباړل شي، چې يوائې يې بيا د پښتو الف بې په ترتيب سم کړي.

څلورم: د ښوونځي د نصاب اود پوهنتون د هر مسلک پوهان بايد داسې ونډه په کې ولري، چې د خپلې ريښې د هغه درسي کتابونو په درس کې د خوندي ويونو شننيزه ډکشنري يې بايد ترتيب او ليکلي وي.

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۲۳ .

دا په دې مانا – لکه څنګه په نوره نړۍ کې – د افغانستان کتابونو کې هم د کتاب په پای کې دا لوستلې پوهنيزې کليمې يا ويونه د مخښوونې سره - چې دا وی په کوم مخ کې دی- ليکل شوي وي.

پنځم: يوه ډله(کميټه) بايد ټاکلشوې وي،چې دا ټولې شننې ورته راځي،هغوي يې،ګوري ترتيبوي اوبيا په ډکشنري کې هغه خپل ځای ورته د پښتو الف، ب په ترتيب ټاکي.

شپږم: هر هغه پوهنيز وی، چې په څو ريښو کې راغلی وي، بايد ورسره وليکل شي، چې دا په ...کې داسې مانا لري او...کې داسې.

کچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- ټولیزې ستونځې: د موږ ستونځې په هره ریښه کښې شته دی. که د موږ ژبپوهانو داسې فزیکي پوهې لرودی او یا له دباندې لور څخه د ژبنی ستونځو سره د نرو ریښو له لار څخ مرسته کېدی شوی، نو دا ستنځې بیا هم نه شوې کېدی..........

---موږ په ژبه کښې ویپونه کاروو او د هغې ځای، چې چېرته لیکل کیږي لکه مختړي، ورستړي، پسې تړي او داسې نور -تړي، دا هېڅ نه وایې تر هغې پورې، چې و پوهېږو او پېژند یې ورکړو، نو بیا به و پوهېږو، چې موږ د څه سره مخ یو او و به پوهېږو، چې موږ له څه څخه تېپرېدلی شو او نه.

---ما چې څه لیکلي، د هر څه پېژند مې ژبلاریز سم ورکړی، د هغه څه پوهېدنه یا هغه څه چې پوهېدنه یې ور څخه پوهېدل کېدی شي. دا د دې کچې لپاره هم غوره دی، چې ژبپوهان او ژورناستان یې ډېر کاروي بې له دې څخه چې په پوهېدنه یې وپوهېږي.

پېژند: کچول په دې پوهېدنه، چې یوه ټاکلې لویه(اوږدوالي، وزن او نور) ټاکي، دا په دې پوهېدنه چې له کچولو سره یې هغه څومره والی کچوي، چې نوم یې کچونه ده، خو که وایو، چې پر کچه باندې څومره دی، نو موخه ور څخه هغه څومره والی دی، چې د کچولو له لارې څخه ټاکل شوی دی.

دا کچه ډېره بې مسؤلیته او د څو کلونو را په دې خوا ورځنی شوې.

او په ډېره بخښنه، چې دې ،،کچې،، مو ژبه ډېره زورولې.

ګرانو ژبپوهانو!

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۲۴ .

کچول: دا یو کړنویی دی، چې تنونه، اوږدوالي او.... وربandی کچول کیږي، چې څومره-والی یې روښانه شي او بیا یې څومره والی روښانه کیږي، چې وایو دا په کچه دومره دی. نو کچه د یو څه څومره-والی روښانه کول دي او بس.

د یوه پوهنیز پېژند لپاره باید همدومره یا دې پېژند بسیا کړې وی، خو دا چې دا کچه د هرڅه لپاره راځي، نو سړی اړکیږي:

کچه یې څومره ده؟ کچه یې درې متره ده. لیدوړ شیان پر کچه باندې کیږي یا ښهیې لیدوړ شیان کچول کیږي، لکه فزیکي لویي او بس.

که زړه مو نه وو، نو د کچې لپاره د لاندې و څه کتلو ته اړتیا نه شته.

کچه – لکه نور ویپونه هم- یو روښانه پېژند لري (لکه دا پورته) او یواځې همهغسې کارول کیږي او بس، نو که څوک یې بل ډول کاروي، دا کس نو بیا په دواړو نه پوهېږي او یا یې باید اونده پېژند روښانه ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو د سم ليکنو مسؤليت د تاسو ګرانو ژبپوهانو په غاړه دی. که ما څه ناسم ليکلي، نو هم مسؤليت يې د تاسو په غاړه دی، چې راته سم يې کړې او که چېرې مو سم ليکلي وي، نو هيله ده هه و ما ته په ګوته کړی. زه هر ډول ګوتنيونې ته په درنه سترګه ګورم.

ما تاسو د داسې ډېرو ليکنو سره مخامخ کړی ياستی او ستړي کړي، خو هيله ده، چې ځان ورڅخه، و ما ته د ښوونو له لارې څخه خپلواک کړی او نه دا چې دا يو ليونی دی او يا يې رېښه نه ده، نو بې ارزښته دې وي. په پوهنه کښې د يو بل چا و سم اند ته سم ويل د ځان جګ ښوول دي.

په پوهنه کښې -داسې هم کېدی او داسې هم- نه شته.

په پوهنه کښې يا داسې دی يا کېدی شي او يا داسې او بس.

--- دا ليکنه تر هغه وخته پورې سمه ده، تر څو يې چې چا ناسمون نه وي ښوولی.

دې ليکنې ته مې پام شو چې ومې لوستل:

په ننګرهار کې د کابل په کچه روغتون جوړ شو.

موږ په ژبه کې چې څه په خپله خوښه ليکو، بې له دې چې په هغه وپوهيږو، ناسم راځي. د بيلګې په توګه دا کچه د موږ په ژبه کې د داسې څه لپاره زموږ د ليکلوست خاوندانو له خوا څخه کارول کيږي، چې هغه يې د پوهيدنې اوبنستيزې پوهېدنې سره هيڅ اړوندوالی يا سر و کار نه لري

کچه څه ته وايي اوموږ دا څنګه، ولې او د څه لپاره څنګه ناسمه کاروو؟

په لاندې کې يوڅو بيلګې راوړو او وبه ګورو، چې دا کچه څنګه او د څه لپاره کارول

شوي دي.

لولو:

يو پيل يادنه: دې ته هم فکر وي، چې دا څه موږ اوس ګوته ورته ونيوله يا نيسو، بې له ژبپوهنې هم پوهېدلکېدی شی، داسې چې سم امديز پام ورته وشي، چې دا څه څنګه داسې دي.

الف : ،، په جلالاباد کې د کابل په کچه روغتون جوړشو،،.

دلته به څه شی د کچولو وي؟

که موخه ور څخه معيار يا ستاندارد يا سويه وی، و دا بايد همداسې وليکل شي، چې په پښتو ژبه کښې يې انډول نه شته او همدا ورته بايد وويل شي.

ب : ،، سږ کال د ټول هواد په کچه د مالي ستونزو له امله ۲۲۰ کارخونې تړل شوې دي،،.

پ : ،، ننګرهار کې د درې ولايتونوپه کچه د ړندو تر منځ د کرکټ پنځوس اوريزه سيالي پيل شوه،،.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ت : ،، ولسمشر غني د سيمې په کچه د ترکمنستان...،،

ټ : ـــ کله کله لولو، چې: ،،...په ډېره کچه...،،...

ث: :.... ،، د سيمې په کچه مرکز جوړ کړي،،.

ج : ـــ افغان نوولس کلنو د اسيا په کچه د کرکټ تاريخي اتلولي وګټله،،.

چ : د هېواد په کچه،....،،

ح : ،،افغان حکومت په ځايي کچه سولې ته د طالبانو هڅول غواړي،،.

خ : چې کله ژبه رسمي او ملي کچې ته له ولسي کچې نه لوړېږي.

ګرانولوستونکو! تاسوپه دې باوروکړي، چې دا پورته ټولې غونډلي ناسمې دي او هيڅ ترې نه پوهيدل کيږي.

داسې به نه وايو، چې دلته به له کچې موخه دا يا هغه وي.

د ليکونکي موخه خو به څه وي، خو موخه چې پر هرډول باندې وي، ناسم ده.

که ورته زير شو، نو ځنې ځايونوکې ،،کچه،، زموږ په ادبياتوکې د ستاندرد(معيار)، سطحې(هوارې)، سويې، ليول لپاره کارول کيږي او له ځنو خوهيڅ نه پوهيدل کيږي. . و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ٣٢٦ .

موږبه الف : ته پام وکړو ،، په جلالاباد کې د کابل په کچه روغتون جوړشو،،.

که ووايو، چې (په ډېره بخښنه): ،، په جلالاباد کې د کابل په ،،درچه،، روغتون جوړشو،،.

يا يو بل څه

نوپه دواړو او په بل څه کې به هم موږ په همغه موخه وپوهيږو، لکه پورته مو چې ګوته ورته ونيوله يعني ستاندارد يا معيار.

دا هر څه به روښانوو اوبيا به دې ناسمون ته ګوته نيسو:

لومړی دا څه څيړو، د څه له پاره چې ،، کچه،، کارول کيږي.

د ،،کچې،، پيژند د ټولو، چې له پاره يې کاروو په پای کې راوړم.

څه پيژندونه راوړو:

لومړی: ستاندارد يا معيار:

يو ستاندارد **Standard** يو پرتلييز ډوله يوونيز يا يوونيز شوی يا ښهيې يووالیز ، لا نور هم پيژندل شوی او زيات کارول شوی(يا لږ تر لږه هڅيدنی وړ) رقم او ډول دی، چې يو څه جوړ کړي يا يو څه منځ ته راوړي، کوم چې د نورو رقمونو او ډولونو په مخامخ٠مقابل) بريالی شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ: دجوړښتونو په پړتله کې دجوړښت بریالي ډوله جوړښت ،،ستاندارد یا معیار،، دئ

بیا: دا که کورونه وي یا ماشین الات، د جوړوني له پاره یې ډېر مسلکي کسان وړاندیزونه کوي اودا وړاندیزونه بیا سره پړتله کیږي، هریو ډول چې د غوښتونکو کسانو خوښ شو،هغه بیا ستاندارد یا معیار دي، چې دا د جوړېدو څه به بیا په همغه ستاندار یا معیار جوړیږي او نه په هغه کچه.

دویم: نیوو Niveau :

۱ – ټاکلې هواره یا کرښه ده، چې د ځمکې د سرهوارې سره غبرګه ځغلي.

پوهیږو، چې دلته سړی سمسمکیوالی سره پړتله کوي او دا هر اړخیز. دلته د نیوو په ځای هواره یا سطحه یا level راوړل شوې.

۲ – Niveau : یوه ټاکلې پوړۍ ده، کومه چې له مخه ورکړشوې سکالا باندې شتون لري او له هغې سره سړی یو څوک یا شي ارزوي. که څوک د زده کړې یا پوهې له مخې یوبل سره پړتله کوي، نو دلته سړی وایي، چې دا په یوه یا برابره سویه دي. روغتون یا بل څه چې سره پړتله کیږي هم سویه ویلی شو یا وایو.

،، هغه رښتیا سویه لري،، د روزنې درجه

— که ووایو، چې د المان درسي سویه لوړه ده، دا پېهدې پوهېدنه چې د درس د زدهکړې تان یې ډېر دی، د دې لپاره داسې ټاکلی د کچونې او کچولو څه نه شته، نو له دې امله به سویه ناسمه په پښتو په کچه بېرته نه ورکوو.

۱ – ته د ځان له پاره جګ ستاندارد یا معیار ټاکې، چې ته اوس سملاسې درس ویلو ته د تلو هیله لرې.

دریم: نورم Norm :

نورم: ټولیز منل شوې نه لیکلې لار یا قانون دئ، چې باید د هغې پسې سم لاړ شي یا سړی ځان د هغې پسې چمتو کړي.

،، نورمونه کره کړئ یا نورمونه کیږدئ،،.

دا یا هغه چې ټولیز ورځنی(مروج) یا پیژندل شوی وي.

،، د هغې لویه د نورم څخه قوي تغیر ده.،،

زیات وخت چې ډېر مخ ته لرو.

د انسانانو د ګډ ژوند له پاره ټولیز پیژندل شوې، منلې باوري لار"ethische Normen" یا اخلاقي نورمونه دي.

دا په تخنیک کې تخنیکي نورمونه شته اوداسې نور.

څلورم: سطحه (هواره) Ebene:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څه د يو بل څه سره په برابر جګوالي. دا د ارزښت له پاره کارول کيږي. دا هم د ليول له پاره کارول کيږي.

اوس راځو کچوني يا کچې يا کچولو ته:

کچول نو څه ته وايي؟

اوس د کچې پيژند ورکوو اودا پورته پيژندونه هم په پام کې نيسو، چې څنګه اوولې يې لپاره کچه کاروو.

پيژند: کچول دې ته وايي، چې د کچونې فزيکي لويه (اوږدوالی، دروندوالی،مهال) د يوه کره ټاکلي کچيوون يا کچ يووالي (متر، کيلوګران، ساعت) سره پرتله شي.

د بيلګې په توګه يوټوکر په کچه کوو. يوه بورۍ غنم په کچه کوو.

له يوځای څخه وبل ځای ته د تګ وخت څومره-والی په کچه کوو

. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۲۸ .

اوبس همدومره او نه وراخوا.

بيا

د يوې لويې د پيدا کولولپاره دالويه بايد په اړونده کچووني يا کچ الي سره په کچه شي. د بيلګي په توګه د يوه واټن څرګندول يا معلومول په متر يا ... کچولو سره روښانه کيږي. که دوه اوږدوالي سره پرتله کوو، نو وايو، دا يو د دې بل څخه په کچه ستردئ. دلته نو په کچه ستردئ.

يعني کچه، کچونه اويا...د يوې لويې د څومره ولي د روښانولو لپاره اويا د دوه همهغو لو يو له بل سره پرتله کونولپاره هم بايد دا لويې په کچه شي.

د هغو څه له پاره، چې څومره والی نه څرګندوي اود يوبل څه او موخې له پاره کارول کيږي د کچې کارونه ناسمه ده.

که داسې لږنور څه په ورزيات کړو، نوزيان خو نه لري.

نوڅه په کچه کوو؟ موږ چې څه په کچه کوو، هغه فزيکي لويې دي.

(فزيکي) لويې څه شی دئ؟

موږ په ورځني ژوند کې تل يا زيات وخت د دروندوالي، اوږدوالي اومهال سره سر اوکارلرو.

دا لويې دي.

دا چې دا لويې څومره لويې دي، د کچيونونو سره يې کچوو يا پرتله کوو.

کړنه: د يوې لويې کچه-ونه، چې له دې لارې يې څومره والی ځان ته روښانه کوو.

يوون يا يووالی : دا بايد د يوه څه سره پرتله شي، چې دې پرتله ونو څه ته يونونه (يووالي) وايو. ناسم عربي يې واحدونه، چې واحد يوه ته وايي(عربي کې ورته وحدۃ (ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په سر يې ټکي وي،نه شم ليکلی) وايې ، چې انګرېزي او الماني يې unit
Einheit , دي، چې د يوې الي له لارې کيدی شي اودا الې کچوون الې يا د کچونې الې
بولو يعنې هغه الې چې کچول پرې کيږي اودا يوونونو ته، چې د کچولو له پاره يې کاروو.
کچون يوونونه يا کچون يووالي (کچه -وون-يووالي) وايو.

په پيل کې مې چې کومې غونډالې راوړې، بيايې راوړم او داسې لنده شننه يې:

الف : ،، په جلالاباد کې د کابل په کچه روغتون جوړشو،،.

دا ،، کچه،، په پورته کې د معيار يا سويې لپاره کارول شوې.

ب: ،،سړ. کال د ټول هواد په کچه د مالي ستونزوله امله ۲۲۰ کارخونې تړل شوې دي،،
. و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۲۹ .

،، شړ. کال د ټول هيواد په کچه،، څه پوهيدنه نه لري يا څه نه شته.

پ : ،، ننګرهار کې د درې ولايتونوپه کچه د ړندو تر منځ د کرکټ پنځوس اوريزه سيالي
پيل شوه،،.

،،ننګرهار د درې ولايتونوپه کچه،، څه شی نه شته

ت : ،، ولسمشر غني د سيمې په کچه د ترکمنستان...،،

،، د سيمې په کچه،، څه شی نه شته

ټ : ـــ کله کله لولو، چې: ،،...په ډېره کچه...،،...

،، ... په ډېره کچه..،، څه شی نه شته. د سيمې په سويه به څه وي

ث: :... ،، د سيمې په کچه مرکز جوړ کړي،،.

،، د سيمې په کچه،، څه شی نه شته.

ج : ـــ افغان نوولس کلنو د اسيا په کچه د کرکټ تاريخي اتلولي وګټله،،.

،، د اسيا په کچه،، مې ګوماندی، چې د اسيا د سويې له امله کارول شوی وي،خوبيا هم
ناسم دی.

ح : ،،افغان حکومت په ځايي کچه سولې ته د طالبانو هڅول غواړي،،.

،، په ځايي کچه،، څه شی نه شته.

په پای کې زما هيله اود ليکنې بخښنه يې راته وکړی:

۱ – چې څه ليکو،بايد پرې پوه وو.

۲ – په څه باندې يا د څه په هکله چې څه ليکو، بايد پرې پوه وو.

۳ – د بلې ژبې نوم يا بل کوم ،، ويي،، لپاره پښتو چې پيدا کوو – پرته له اندول ويي ـ ،
ترې تيرشو. ومو ليدل، چې دا مود ناسمونو سره مخامخ کوي.

او که بيا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ – څه لیکو نو په دواړو ژبو باید وپوهیږو اووګورو، چې دا یې نږدې انډول کیدی شي، اوکه نه؟

۵ – که غواړو، چې د پردي ،، ویي ،، لپاره پښتو ولیکو، نو موږدا د همدې پیداپښته زده کړې او راسره ژبې څخه باید راونیسو، نو باید وګورو، چې دا ولې انډول دی اود څه لپاره کارول کیږي؟

۶ – بیا مې هم هیله ده ، چې هغه د باندني وییونه، چې پرې نه پوهیږو، همهغسې یې

و پښتو ته ناسم رانناسب شوي... ۳۳۰

ولیکو، پښتوورته پیدا نه کړو، ځکه چې هر کار د هر چا نه وي اونه یې وبولو، که دا ډېر یا لږ پوه وي.

د نا سمون لپاره ستاسو مرستې، کوتنیونو او وړاندیزونو په هیله.

خبرې له خبروراوځي اوپه خبروسمیږي. هیله ده، چې خبرې په وکړو.

پای یادونه: موږ چې یوه لویه په کچه کوو، نو د هغې لویې شومره والی روښانه کوو یا څرګندوو.

پای یادونه: دا کچه، چې له کله څخه داسې ډېره ناسمه ورځنی کیږي، په یاد لرم، چې له نږدې ۲۰۰۰ ز ک څخه را پر دې خوا باندې رامنځ ته شوې، نو به هم بیا وایو، چې دا خو اوس داسې ده، نو همداسې دېوي.د موږ و ژبې ته چې پوهنیز څه شوي، نو هغه به له دې اخرنیو اتیا کلونو څخه را پردې خوا باندې وي، ځکه چې ژبه مو په همدې کلونو کښې و ښوونیز ډګر ته را دانګلي دي.

څه ور زیاتونه

دا هم څه تکرار دی، خو زه نه شم کولی، چې و تاسو ته دا وړاندې نه کړم، ځکه چې و ما ته ګټور بریښي.

یو څو پېژندونه

د مورفېم داسې یو پېژند تر اوسه پورې په پښتو کښې نه دې ور کړ شوی او سمه پوهېدنه یې په پام کښې نه ده نیول شوې:

مورفېم: مورفېم د یوې ژبې خورا کوچنی پوهېدنوړونکی یووالی دی، یو ژبنیز جوړښتتیګه، چې هغه، بې له دې څخه چې خپله پوهېدنه له لاس څخه ورکړي، نور نه شي ټوټه کېدی، لکه د بېلګې په توګه[کور]، [سور]، (هوښیارتیا)[-تیا]، یا لکه خپلواک وییونه کور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورفېمونه د مورفولوژی، چې د ژبې برخه ده او د ژبې جوړښت څېړي، بنسټونه دی.

نخښې او بېلګې

کوچنی پوهېدنوړنکی یووالی: یو مور فېم یوه پوهنېدنه وړي یا ژبلاریزه ده.

وییونه داسې له مورفېمونو څخه جوړ دی، لکه خبنتی، چې یو پر بل باندې اینول کیږي.

سیلبې: سیلبې دې له مورفېمونو سره نه بدلیږي، سېلبې د غږونو یا وییونو یوه ډېری (سټ) ده، چې هرو مرو دې کومه پوهېدنه و نه لري، په داسې حال کښې، چې مورفېمونه تل یوه پوهېدنه یا یوه ژبلاریزه دنده لري.

د مورفېم ډولونه:

ازاد مورفېمونه (لکسېکي مورفېمون): کېدی شي یواځې وي او یو خپلواک وی جوړوي.

بېلګه: (کور)، (لور)، (سر).

تړلي مورفېمونه(ژبلاریز مورفېمونه): ځانله ځای نه شي نیولی او باید په نورو مورفېمونو پسې وتړل شي. دا پوهېدنه یا ژبلاریزه دنده بدلوي.

پرېفېکس: دا په پښتو کښې نه شته

سفېکس، پسې تړلي یا پوهېدنغزووني: دا هم د مورفېمونو ډله ده، چې دا د یوه بنسټ وي پوهېدنه غزوي، نو له دې امله پوهېدنغزووني لکه: زړه-ور یا زړه-ورتی دوه پوهېدنغزوني هم پرلپسې راتللی شي

مورفېم یو ژبنیز کوچنی ژبنی یووالی دی، چې یو پېژندوړ پوهېدنه لري یا ژبلاریزه دنده.

لکه به اړیکتینګوونوکو کښې: د ، له، په، پر،و، تر.

د پښتو دوه اړیکنیوونکي یا اړیکتینګووني یا کازوس څنګه روښانه کوې؟

دوه اړیکتینګوونکي یا رېکتوس یا خوزند او اوبلیکوس یا نه خوزند بللکیږی یا نومیږي. کړونی او نه کړوني.

د دوی اړې دنده په دې کښې پرته ده، چې د عوندالې په دننه کښې اړیکي روښانه کړي. دا داسې کیږي، چې ته نومویيونه د اړیکوي (دمخه مې اړیکنیوونکی یا څنګه-والي یا حالت د هغه هر یوه اړیکنیوونکی یا څنګه-والي لیکلی وو، خو اوس -ومو ولیدل-، چې دا اړیکنیووني څنګه-والي اړیکوییونه دي) سره سم کړې.

---د موږ د لیکوالانو ستونځې تولې یا هغه ډېرې یې: موږ په پوهېږو، چې پست پوزېشنونه نه لوېږي یا مدغم کیږي، ځکه دوی په کازوس کښې هغه غوره دنده لري، چې پرته له دې څخه کازوس خپله پوهنه له لاس څخه رکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- ليکي: ،، ... د دې ولايت په ختيځه برخه کې تر ميلاد مخکې دورې نوي لرغوني اثار

موندل شوي دي.،، .

دلته هغه د خبرو يې ،، تر ميلاد مخکې دورې،، ده. دا نه پښتو ده او نه څه وايي او سم اندېزه ژبلاريزه نه ده. دلته ،، تر،، بوهېدنوړونکی مورفيم دی، چې و ،،ميلاد(نوم) ته د نه کړوني پوهېدنه ورې او په داتيو يا د اړيکوييونو اړيکټينګوني کښې راځي. له ،،تر،، سره تل يو اړيکوی وي او هغه اړيکووی يواځې ،،پورې،، دی راځي او بس. د دې پوهېدنه نو له ،،پورې،، سره نه سميږي ،،مخکې،، ژبلاريز څه نه وايي – په خبرو کښې يې له مخې څخه پوهېږو- او موخه يا ژبلاريز يې ،، د مخه،،، چې د خاوندوالي اړيکټينګوونی دی، ده. په دې به ډېر ځان نه ستړی کوو، خو سمه غوندله يې داسې ده:

له ميلاد څخه د مخه دورې .   او که غواړئ داسې هم سمه ده:

----- تر ميلاد د مخه دورې پورې اړوند...

لږ نوره ورزياتونه:

په هره پوهنه کښې د هر پوهنيز څه روښانه پېژندونه ډېر اړيين دي، چې له مخې يې هغه څه پوره روښانه کېدی او پوهېدل کېدی شي.

بېلګه:

پوستپوزيشن يا پسځاينيوي دنده لري، چې د شيانو او کسانو په منځ کښې ځايېږې او وختيزې اړيکي په نخښه کړي يا دا اړيکي نيول روښانه کړي دا و مو له دې امله اړيکوييونه بولو يا دي. دوی خپله بڼه نه بدلوي او په ټوله کښې د نومو‌ييونو پسې ليکل کيږي يا پسځاينيوی يا اړيکوييونه دي.

که مور پوهېدلي وو، نو دا به ونه وايو، چې دا نه ليکل کيږي يا له ليکلو څخه لوېږي، ځکه چې دوي اړيکوييونه دي.

مور د ژبپوهانو په ليکنه کښې داسې پېژندونه خورا کم ګورو يا نه ګورو، چې د همدا ډول وييونو پېژند او ژبلاريزه دنده يې سمه يا پوره ورکړ شوې وي.

بيا وايم، چې ژبه هم له ځان څخه غورځنګي نومونه نه شي زغملی. سم پېژندونه او دندې يې بايد روښانه وي.

بيا ناسمونونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لولم:،، له تر ټولو ستري ننګوني سره مخ دي،،

يو څوک له يو څه سره مخ کيږي. دا اړيکوی دی.

،،تر ټولو ستري ننګوني،، نه پوهيږم، څه به وي. دلته دا ننګونه هم د ګواښ لپاره يو غورځنګي انډول دی، چې سم يې داسې ليکو:

،، په ټوله کښې د ستر ګواښ،،، نو سم يې ليکو:

،،په ټوله کښې د ستر ګواښ سره مخ دی،،.

ځنې تخنيکي نمونه نه غورځنګي خو موه-ور به وليکو:

بيلګه: ترل، ترونی، بربښناترونی ترون وي و داسې نور.....

بربښنا تروني يا بربښنا ترن -اله.

دا ولې اړيين دي؟

ګرځنی، لنډ ګرځنی اونور

ټوټه: په بيلابيلو پوهنو کې او همداسې ځمککچپوهنه کې

ټوټه-وونی:

نيمی، چې ګردۍ نيمه وي يا د دايرې قطر

اوځنې نور

ژبه خو همداده، چې لرو يې. دې روځنی ژبه باندې، چې يو له بل سره خبرې پرې کوو، اړکيږو، چې همدا د ژبې ويونه په پوهنوکې هم وکاروو، موږ د هغوشيانولپاره نورنومونه يا ويونه نه پيداکوو، نو له دې امله هرو مرو به يو نوم په مختلفو پوهنوکې په ورته موخه کاروو، لکه:

په الماني ژبه کې بدن جوړښت يا اناتومي کې زېښي Sehne د غړي يا عضلې اوهډوکي منځ کې تروني، ښىلووني اوکه غواړې بيلووني ته وايي اوپه هندسه کې هغه کرښه ده، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګردی څخه یوه ټوټه بیلوي، چې موړ تر اوسه پوري ،،وتر،، بللی، چې په پېژند يي پوهېږو، خو اوس يې له پېژند څخه پوهېږو چې پښتو انډول يې ټوټه-ونې دی یا بلل کيږي، ځکه چې له ګردی څخه یوه ټوټه بېلوي.

همداسې بله بيلګه: موړ: په ورځنی ژبه کې، چې څوک نوره مړی نه شي خوړلی، نو موړ يې موړ بولو او همداسې ګومان مې دی کیمیا کې موړ (تراوسه مشبوع) هغه اوبی بلل کيږي، چې نور څه په ځان کې نه شي اوبی کولی دا په دې پوهېدنه چې مړيږي. نوله دې امله وايو،چې دا اوبی موړ شو (تراوسه: دا محلول مشبوع شو).

ځنو(که ځينو؟) ويونو ته بايد هکپک نه شو، چې لرو يې اوکاروو يې نه، چې له دې امله راته هکپک کوونکي، په د پوهېدنه،چې نابلده دي . محلول چې موړ يې زيات وخت حل بولو، په پښتوکې اوبی دی.

دا زموږخوښه نه ده او نه غوښتنه، دا پيداښتي همداسې دی.

ډېره هڅه بايد وشي، چې يو کره پيژندل شوی نوم یا وی د یوه بل کره پيژندل شوي وي پر ځای باندې – چې ناسم دی – و نه کاروو.

بيلګه: د شيانو يو ټولګي د يوه ګډ خوي سره، چې هغه خوي بهيدل دي اوله دې امله به بهيدونکي بلل کيږي، په پوره ناسم ډول اوبلن وبولو.

همداسې سلمه په شنه زور سلنه نه کړو.

پښتو او هره پوهنه:

کسان چې بايد يوه وتلې ژبه يې زده ی او د هغې له مخې دا وييونه هم شني. دلته دا کس بايد په دواړو ژبوپوره واک لري.

ته په ژبه کښې يا هره پوهنه کښې هغه وخت يو څه زده کوې، چې کله ور سره مخامخ شې، د بېلګې په توګه: دا تکيه اړ یا لويز نومځاينيوي را، در، ور، چې په څه ډوله کارول کيږي:

لومړی: د کړنوييونو د مخه لوريز لکه: زه رااخلم، زه راځم، زه درځم، زه ورځم...

ديم: له اړيکوييونو څخه د مخه، چې دلته يې هغه دنده ښه روښانه کيږي: (را، در، ور) (څخه، سره، باندې، پورې....).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دا د ځانیزو نومځاینیوو سره ګډ وښایو یا پر تله باندې کړو، نو وبه لرو:

له هغه څخه (سره، کره، پسې)

په هغه کښې= ور کښې

تر هغه پورې= ور پورې

پر هغه باندې = ور باندې

پر هغه پورې(چې یو ور پورې نښتي وي)= وهغه پورې

و هغه ته=ور ته

بیا: د دې ټولو ځانیز نومځاینیو کارونو ته مور د تکیه اړ نومځای نیو سره لرو:

(را، در، ور)(څخه، سره، کره، پسې، باندې، پورې او ...) لرو.

ګوره دا څومره پېچلې ده، خو دا چې ژبه مود، پوهوړ ده او پیداښت همداسې راکړلشوې ده.

،،ور مخکې،، څه شی نه شته: دا هم دا وروسته له ژبپوهانو یا له ژورنالستانو څخه و منځ ته راغلې لیکنې دي. د دې موخه ،،له دې څخه د مخه،، ده

Partikel یا ټوټه-ګی: دا هم نه ښه بدلیري او دا چې دا د غونډلې غړی نه دی، نو سړی ورڅخه تېرېدلی شي، لکه: مګر، سوچ-بوچ، بېخي، خو، نو،،،،،،،،

هغه څه غونډلغړي دي، له هغې څخه تېرېدنه نه شته.

ته په ژبه کښې هغه وخت یو څه زده کوې، چې کله ور سره مخامخ شې، د بېلګې په توګه: دا تکیه اړ یا لویز نومځاینیوي را، در، ور، چې په دې ډوله کارول کیږي:

لومړی: د کړنوییونو د مخه لوریز لکه: زه رااخلم، زه راځم، زه درځم، زه ورځم...

دویم: په اړیکتېنیګوونو کښې له اړیکوییونو څخه د مخه، چې دلته یې هغه دنده ښه روښانه کیږي: (را، در، ور)(څخه، سره، باندې، پورې....)، چې اندول یې له ځانیز نومځای نیوو سره په اړیکتېنګوونو کښې دی: له هغ څخه(سره، کره، پسې)، په هغه کښې او نور....

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکي:

غورځنګي لیکل:،، افغانانو ته د ناقانونه کار ترسراوي له امله محکمه کېږي،،

دا ،، تر سراوي،، د ژبې تخریب دی او لنډ به وګورو، چې دا به هم ورځنی شوی وي.

سم لیکل یې: افغانان د ناقانونه کار کولو له امله محکمه کېږي.یا

افغانان د نا قانونه کار د سره کولو له امله....

روایت د پوښتني لاندې راولي.

دلته د کاز راول:.......... اړین راته برېښي

اړیکوییونه ولې؟

دا اړیکوییونه د غونډالي له یوې برخې څخه د غونډالي له بلې برخې سره اړیکي نیسي

اړیکتینګوني؟ ولې؟

دا ځکه اړیکتینګوونه دي، چې د پوهېدنوروني اړیکي تینګوي د اړیکوییونو یا پسېځاینیوو په مرسته د غونډلو له نورو برخو سره.

بېلګه: موږ تر تا پورې په لسو دقیقو کې راورسېدو:

په پورته کښې،،موږ،، نومویی دی، ،،تر،، پوهدنوړونکی مورفیم، چې د ،، تا،، دنده له کړوني څخو نه کړوني   و،،تر تا،، ته ، چې نه کړونی دی وړي او د ،،پورې،، آړیکوي، چې بیا ،، و تر تا پورې،، اړیتینګووني پر مرسته باندې ،،په لسو دقېقو کې،، ، چې دا هم اړیتیګوونی دی د ،را ورسېدو،، سره تینګوي.

د ما ګرانو د م ک ملګرو! هغه کسان چې پوهنیزې لیکنې لیکي. یوه هیله او هیله ده، چې د مشورې په څېر یې و منی.

یو پوهنیز څه چې لیکو، نو هغه باید په پوهنیزه ښوونو روښانه وي، دا په دې پوهېدنه، چې باید ښوولشوې یا له ځان څخه روښان وي.

که ولرو: له ما لاړ، نو د موږ ډېر ژبپوهان فکر کوي، دا خو له ما څخه دی او له ،، څخه ،، څخه تېرېدلی خو یا دا له لیکلو څخه لوېدلی شي. دا کار ځکه نه شي کېدی، چې دا ،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه،، اړیکووی دی او هغه د هغه لیکلي ترې پوهېدلي څه پوهنه ببرته نه شي ورکولی.
له ما (ښځه، سره ، کره، پسې) لاړ. دا یې بل ناسمون، کوم غورزیږي او همداسې بیا لیکي، چې دا کېدی شي ولیکو: له ما لاړ، له ما نه لاړ او یا ما ښځه لاړ او دا ټول ناسم نه شو ګڼلی ،ځکه چې دا ګړدودونه دي ناسم به ورته نه وایم، خو دا معیاري ژبلاریز نه دي.

--- که و چا ته یو څه سم نه برېښي، نو د هغې ناسموالی باید بیا پوهنیز روښانه کړي او دا ونه لیکي، چې دا ناسم دی او بس. هغه لیکونکی حق لري، چې په خپل ناسمون وپوهولی شي، که دا هر څه وي، و ژبې ته یې زیان، د نړۍ د ژبو سره پرتلییز ناسمون، د ژبې بډایېنې ته یې زیان رسېدل او.. او...

--- هره کوتنیونه باید روښانه او روښانه وښول شي.

--- هره لیکنه تر هغې وخت پورې سمه ده، چې ناسمون یې پوهنیز نه وي ښوول شوی. دا لیکنه دې و چا ته مخامخ نه وي.

لنډ: هر څوک چې هر څه لیکي، هغه باید پوهنیز وي او همداسې یې ګوتنیونه او دا باید پوهنیز روښانه شوي وي.

(Optative) ارماني حالت

دا هم نسبي خبره ده، په ټولو فعلونو کې نه تطبیقېږي، ځینې فعلونه په ټولو حالتونو کې په همغه لنډه بڼه راځي.

دا قاعده د فعلونو رېښو او مهالونو ته په پام بدلېږي. پۀ ناتېرمهال کې ډېر فعلونه بې الف لیکل کیږي او پۀ تېرمهال کې پۀ الف لیکل کیږي.

په دواړو بڼو لیکل کیږي او دواړه بڼې یې سمې دي.

ــــ داسې هم لیکل کیږي، راځي دا له لیکنې ښځه لرې کړو. پښتو هم یوه پوهنه او پیدابښتي پوهنه او ژبلاریزه سمه ببرته ورکولکېدی شي، چې موږ هم باید خپلې لیکنې همداسې لوریزې کړو.

لیکي: پۀ پښتو کې د «وتونپېر» یا منشایي حالت لپاره د «لۀ» سربل سره څلور « ښځه، نه، ځني، ه»» وستربلونه ټول د یوۀ حالت لپاره کاربږي.
له کور ښځه/ځنې/ نه/ ه راغلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکو: دا کاز يا کاسوس دی، چې ما هم حالت ليکی وو، خو دا کازوس په پښتو انډول يا يې پوهېدنه او يا بلل له دې امله اړيکتېنګوونی دی، چې له دې سره يې هغه د نهپوهېدلو ستونځي له منځه ځخه لرې کيږي. که و ليکو چې: زه له هغه سره ځم. نو دې له هغه سره د زه او ځم په منځ کښې اړيکه ټينګه کړه.

ګوری چې وخت کم دی، بخښنه دې وي، چې ستړي کوم مو.

بيا: د اړيکوييونو روښانه-ونه د پوښتننومځاينيو څوک، چا، څه سره. موږ به دلته د څه چې د شيانو لپاره پوښتننومځاينيوی دی، دلته د لنډونې له امله کار واخلو.

د کړنوويونو سره چې پرېکړونی لري، لومړی کړونی، پسې ورباندې کړنه يا پرېکړونی او بيا کړنه راځي.

١ - خوزنده اړيکتېنګووني يا کازوس:

١ ١ – د هغه کړنوي سره، چې يواځي کړونی لري: زه ځم، ته ځې

١ ٢– د هغه کړنويی سره، چې ورباندې کړنی (پرېکړونی؟) هم ولري.

لکه:زه تا وهم، ما ته ووهلې.

په پورته کښې ما کړونی دی.

٢ - نه خوزنده اړيکتېنګووني:

٢ ١– د خاوندوالي اړيکتېنګووني:

٢ ٢- داړيکوييونو اړيکتېنګوونی: لکه له ما(تا، هغه، هغې) ځخه(سره، کره، پسې). او همداسې نور.

دلته په نه کړونو کښې ګورو چې کړنويی نه شته، نو ما، تا، هغه د کړونو دنده نه شي اخستلی.

دلته نو څه شوي دي:

دلته د خاوندوالي مورفيم ،،د،، د ما، تا ... پوهېدنه بدله کړې او دا نه کړوني شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اړیکتینګوني به اوس د پوښتنوییونو سره راوړو: په پښتو کښې موږ دوه اړیکتینګوني لرو:

۱ – خوزنده اړیکتینګووني

۱۱ – ځوک ځي، ځوک لاړ

۱۲ – چا ځوک وواهه

۲ – نه خوزنده اړیکتینګووني

۲۱ – د خاوندوالي اړیکتنیګوونی:د چا کور

۲۲ – د اړیکوییونو- یا داتیو اړیکتینګووني: له چا سره(څخه، کره، پسې) همداسې پر چا باندې او نور.

په پورته ۱ او ۲ کښې ګورو، چې چا کړونی دی او دلته په ۲ کښې چا کړنوییونه نه شته، نو باید د ،، چا،، پوهېدنه هم له دې امله بدله شي، چې دا د پوهېدنې بدلون یا دنده یې د مورفېمونو د، له، په، پر، تر،و، پر غاړه باندې ده.

بیا دا د پسځاینیو اړیکتینګوونی:
بیا:

۱ - له یو څه یا چا څخه(سره،کره، پسې) لاړم.

۲ – په یو څه یا چا کښې پروت دی.

۳ – پر یو څه یا چا باندې پروت دی.

۳ – پر یو څه یا چا پورې نښتي.

۴ – تر یو څه یا چا پورې رسیږي.

۵ – و یو څه یا چا ته ورکول کیږي

په پورته غونډلوکښې دا سره اړیکتینګووني دي او بل ډول راوړل یې ناسم دي، دا په دې پوهېدنه چې د هر پوهېدنوړونکي فونېم سره یې اړونده اړیکوی یا اړیکوییونه راځي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنې هم د هر اړیکووي یا اړیکوییونو سره همهغه اړوند پوهېدنوړونکی مورفېم راځي، دا چې هر چېرته هم وي.

--- د غونډلو پوره لیکل: په ژبه کښې کوم وی یا وییونه له لیکلو څخه نه شي لرې کېدلی یا له لیکلو څخه نه لوېږي یا که غوای حذف کیږي.

--- د موږ ژبپوهانو په هېڅ یوه لیکنه کښې د کارول شوو وییونو یا وییونټوتو ژبنیزه دنده نه ده لیکلې.

---موږ وایو مختړي، وروستړي او ... یا پرېپوزېشن، پوستپوزېشن، برېفېکس، سفېکس او نور خو د دوی ژبلاریزه دنده یې نه ده لیکلی یا نه ور باندې پوهېدل او دا هم په لیکلو کښې نه شته، کوم موږ پهپښتو ژبهکښې نه لرو، چې دا نو موږ د پوره ستونځو سره مخامخ کوي.

د ما په لیکلو کښې دا ټول د پېژند او ژبلاریزې دندې سره لیکل شوي ا چې کوم لرو او نه لرو هم ژبلاریز روښانه دي.

--- پر یو څه باندې نه پوهېدل پروا نه لري، خو یو څه د نه پوهېدلو له امله ناسم لیکل و ژبې یا هرې پوهنې ته زیانمن کار دی.

ناسم څه چې ورځني شوې وي، دا سمول یې هم یوه دنده ده، چې باید دا ورځني څه سم او

دا نا سمه ده یا پوهنیزه نه ده، چې اوس ورسره بلدیو.

دا نا سمون په ژبه کښې هم زیانمن دی، نو بیاو بیا یې راوړل هم راته اړیین برېښی.

یو ناسمون ساده دی، خو هغه بېرته سمول بیا ډېر ستونځمن کار دی.

په ژبه کښې مو دې پایراوړنه کښې هم ناسمونو ته پام رااړوم. ډېر زورېدونکي دي:

۰-،،کچه،، ډېره ناسمه او بې رحمه کارل کیږي. د دې په پېژند باید پوه وو، چې دا کچه یواځې د فزیکي لویو اوږدوالې، درونوالي، وخت او.... لپاره کارول کیږي او بس.

۱ – ،،اوبلن،، د بهېدونکو لپاره ناسم دی. اوبل د $2H_2O$ هغه حالت دی، چې د سخت او بهېدونکي حالت په منځ کښې حالت دی.

۲- سلنه هم خورا ناسمه ده. هر څه چې بې لارې شي هغه ناسم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- تر ټولو ډېر څه نه شته. دا ،په ټوله کښې،، دی.

۴-،، تر ډېره برېده،، موخه-ور څه نه شته: برېد یو ګڼ دی او ډېر د ډېر ګڼ لپاره راځي او دا غونډله هم نه ده، ځکه چې،، پورې،، ورسره نه شته. دا ،،تر ډېرو برېدونو پورې،، باید وي یا ،، تر یوه برېده پورې،،.

۵— په پښتو ژبه کښې له څه بیا له اړیکوییونو(پوستپوزېشن) څخه تېرېدل نه شته اودا غونډله هم نا سمه کوي.

۶ – د اړیکټینګوونو ستونځې، چې هلته مو غونډلې بې موخې کارول کیږي:

--- د پوهنې ټولپوهنیز اغیز، چې نه وي، پرمخ باندې تګ نه شته.

لرو: ،، تر دې وړاندې،،. دا هم په همدې ډول د ژبې څه نه وایي، نو د دې ښاغلي یا ښاغلو موخه به څه وي او څه به ولې نسم وي؟ دا پورته یوه غونډالبرخه ده، چې په ژبلار کښې پوره نا سمه ده، خو په خبرو کښې پوهوړ ځکه ده، چې د یوه انسان په فکر کښې دا څه شیان راګرځي، چې ګوندې دا ،، تر دې وړاندې،، به ،، د یو څه څخه د مخه وي،،، چې موخه باید همدا وي. د ،، تر،، پسې،چې نوموړی راځي، نو په هغه پسې باید

اړیکوی ،، پورې،، راشي، نو دا وړاندې څه شی دی؟

د لیکونکي مخه: له دې څخه د مخه. دلته د مخه وختواټن دی او دا وړاندې ځایواټن دی.

دا هم و ژبې ته په لنډ وخت کښې غورځنګي ور ننوتی دی

ډېر دروند استاد سلامونه! زه ګوره د تاسو غوندې و ځوانانو پوهانو ته ډېر درناوی لرم او نه غواړم، چې زړه بدې یې کړم، نو له دې امله له دې لار څخه دا لیکنه درلېږم.

پوښتنه به داسې وکړو، چې:

ژړېدای سم دی، که ژړېدی یا دواړه؟

په پوهنه کښې یو سم یا ښه یې، معیاري وي او بس. په درې ډوله سمېدل یا سمېدنه یې نه شته. په پوهنه کښې سم او ناسم یا معیاري او نا معیاري شته او بس.

راځی، چې د دوی کړلوییونه یا کړنوییونه (افعال) وګورو، چې څه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ کړنويې يا کړلويې لرو: ژړېدل، چې کړنه يې ژړېدنه ده او د يو چا هيله به وي، چې ژړېدی يا نه ژړېدی. نو ژړېدای نه شته يامعياري نه ده، ځکه چې د دې غوښتنې يا ژړېدای کړلوی نه شته. ما تل و دې ته ګوته نيولې وي، چې له يو څه څخه پوهېدل او سم ليکل توپير لري.

موږ چې هر څه ليکو، نو د هغې د ليکلو و ولې؟ ته مو بايد پام وي، چې هغه روښانه ورکړشوی وي او يا روښانه ور څخه څه پوهېدلکېدی شي.

ژبپوهنه يوه پداپښتي پوهنه ده

که د ما له ليکنو څخه، په هر لامل، چې وي، بخښنه دې راته وکړي. په پوهنه کښې بايد يو له بل سره مرسته و او د چا ليکنه چې د سمن وي بايد مرسته ورسره وکړو، چې د يوې سمې ليکنې په لور مو کوم پل پورته کړی وي، دا د پوهنې سره مرسته او د ژبې سره.

---د ما ځنې لوستونکي ليکي، چې ليکنې مې په مروجه(موخه ترې دا له نورو ژبو څخه رانيولي وييونه دي) ژبه و ليکم، خويوي دې و دې ته پاموکړي، چې دوي په دې ورځنۍ

يا د پردۍ ژبې په ور څخه پوهنه کښې څومره ناسمونونه کاروي. دوی هِه حه ناسم، چې پر پښتو باندې ناسم ليکي، هغه خو دوي او د دوي ملګري ليکي، هغه دې سم وي.

په ژبه کښې ناسم رانونتي وييونه شته، چې هغه د نه پوهېدنې له امله دي، چې دا ليکونکي يې غواړي، دا پر پښتو باندې ليکلي وي، خو داسې نه ده. که د ما په ژبه کښې چا ناسم څه ليده، خو د هغې مسؤليت د ما پر غاړه باندې دی.

دا چې پر ،،صفت،، ويي باندې نه پوهيږي، ستاييننوم ورته ليکي او پر دې باندې نه پوهيږي. چې په پښتو کښې ستاييننوم نه شته او هغه خويوييونه دي.

ورځنۍ شوی بايد په دې پوهېدنه نه وي، چې ګوندې دا دې همداسې ناسم يا لرلی پاتې شي.

لنډه پايليکنه.

دا داسې لړ د خبرو څه څېړو، چې غوره-والی يې خورا ستر دی.

د پښتو ژبې معياري ليکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره بریده: پر دې باندې مې د مخه لیکلي وو، چې دا ډېر برید نه شته، خو ډېر برېدونه شته، پوهنیز لامل مې نه وو راوړی، چې دا کار به اوس وکړم. په هغه وخت کښې یې لکه په دې لامل نه پوهېدلم او که؟

مور دوه ژبپوهنیز وییونه لرو: نوموییونه او خوېوییونه، چې سره نږدې دي، توپیر یې باید وشي او له هغې توپیر څخه و پېژندل شي، چې هغه توپیېر یې داسې دی: که په ډېر، خوراډېر او زښتډېر سره جګېده، خو خویویی دی او که نه جګېده، نو بیا نوموی دی.
برید(پوله) نوم دی نو ډېر برید نه شته، خو ډېر برېدونه شته. دلته دا ډېر خویویی دی او تر ډېرو،خورا ډېر،...بریدو پورې یې دا د خوي ډېر جګوالی دی او بریدونه یې ډېرګڼ دی، چې هغه برید یې یوګڼ وو.

مور چې څه هم لیکو، نو هغه زپوهنیزه دنده یې باید وپېژنو. تر اوسه پورې د پښتو کتبونو کښې ما آن چې د پوهنیزو وییونو پوهنیزې دندې نه دي لېدالي، چې روښانه شوي وي.
مور دا پسې ترلي مخ ترلی او.... لرو، خو دا مو نه دې ویلي، چې د دوي هغه ژبلاریزه

. ۳۴۴ څه ورزیاتونه... .

دندهڅه شی دی؟ که داسې نه وي، نو بیا څه ور څخه پوهېدنه نه لري یا ورڅخه یا له ې څخه بیا څه و پوهېږو؟

نو دا تر ډېره برېده پورې څه نه شته.

هداسې ،، تر ټولو ډېر،، هم څه نه شته

نن د ۲۰۲۶ ز ک د جنوري ۱۷-م

د لا نورو روښانونو لپاره مې و دې لاندې ته پام شو: زه په فارسي، الماني او پښتو کازوس، کېز - یا نه پوهېږم، چې د مور ژبپوهان څه ورته وايي، پېر که حالت، خو زه به یې هغه د دندې له مخې څخه - چې د پښتو انډول اړیکټینګوونی وبولم، یو له بل سره پر تله باندې کړو:

کاسوس یا اړیکټیینګوونی په فارسې ژبلار باندې نه پوهېږم. زه به و هڅېږم، چې فارسي، الماني او پښو سره پر تله باندې کړم، خو په فارسي ژبلار باندې نه پوهېږم، پردې باندې به هم ځان د المان او پښتو ژبلار پر مرسته باندې و پوهوم:

کاسوس له پیل څخه پیلوو.

لومړی: خوزند

لومړی ۱ :

فارسی: <u>من</u> مېروم (؟)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الماني: Ich gehe نومیناتیو، چې پښتو یې نه لري.

پښتو : **زه** ځم. ۱۱ – خوزند اړیکتینګوونی، چې کړن- یا کړنوی یی یواځې کړونی لري.

لومړی ۲:

فارسي: **من** تو را میزنم. من تو را زدم. پر ګرامري نوم باندې یې نه پوهېږم

الماني: **Ich habe** dich geschlagen. **Ich** schlage dich اکوزاتیو

د پښتو د ځانګړنو له امله مو پام وي، چې اکوزاتیو پښتو نه لري.

پښتو: **زه تا** وهم. ۱۲ – خوزند اړیکتینګوونی، چې کړنوی یې د کړوني سره پرېکړونی هم لري.

پښتو: **ما ته** ووهلې. د ،، زه،، پر خای باندې د تېر وخت لپاره ،، ما،، راخي.

دویم ۱

فارسي: خانه **من**. د خاوندوالي اړیکتینګوونی به ور څخه و پوهېږو.

الماني: Mein Haus جېنیتیو یا د خاودوالي ړیکتینګوونی

پښتو: **د ما** کور. د خاوندوالي اړیکتینګوونی. ۲۱ نه خوزنده اړیکتینګوونی.

دا لاندې نه پوهېږم، پر فارسي باندې څه دي، خو الماني یې داتیو دي

فارسي: برای من

الماني: Für mich جېنیتیو

پښتو: د ما لپاره

فارسي: به من، از من، تا من، در من، بر من

په فارسي کښې دا به،از، تا، در، پرېپوزېشنونه یا دمخه اړیکوییونه دي

الماني: Mit mir, von mir, bis mir,in mir…..

پښتو: له ما سره. له ما څخه،تر ما پورې، په ما کښې، پر ما باندې،....

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کښې سره، څخه، پورې، کښې پسې اړیکوییونه دي، چې زه یې یواځې اړیکویونه بولم، خکه چې پښتو پرېپوزشن نه لري.

یادونه: من را(مرا؟). دلته ګورو، چې په من را کې دا ،،را،، پوستپوزېشن دی، چې په فارسي به دا ،،من را،، کوم اړیکټینګوونی وي، خو په الماني ښې داتیو اړیکټینګوونی دی او پښتو کښې هم ،، و ما ته،، هغه دویم ۲ اړیکټینګوونی دی.

یادونه: دا په پښتو کښې همداسې کارول کیږي او نه بل ډول.

د پښتو استاد له یوه کاب څخه:

. ۳۴۶ څه ورزیاتونه... .

دا لاندې، چې لیکلشوي، ناسم دي یا ښه یې ژبلاریز نه دي، چې زه به یې په پښتو ژبلار سم ولیکم.

دا د پورته لیکنې سره انډول دي.

،، ویینمومځري (اداتي ضمیرونه):

لیکي:

،،چې له (اداتو) په بله وینا له سربلونو په تېره اوستربلونو منځته راځي او د اړونده اداتو له چار او دندې سره سم د نومځري ځای نیسي:،،

– د پورته خوندیوني سم- یا معیاري لیکل: چې له (اداتو) څخه یا پر بله وینا باندې: له سربلونو په تېره اوستربلونو څخه و منځ ته راځي او د اړونده اداتو له چار او دندې سره سم د نومځري ځای نیسي.

– داسې څه سوچ بوچ نه شته.

لولم: ،، ۱) پکې (در ان-ها) : چې د (ورکې) همچاري په توګه دریم(یو ګړی یا ډېرګړی ښخینه یا نرینه) به ناوړېدونی ډول په تون پیر کې ښیی. لکه باغ وای د ګلونو(پکې) ناست وای زه او ته.

لیکي: (۱) پکې(دران-ها)

روښانونه: ۱ ـ که دا پورته یو د بل انډول وي، خو نا سمه ده ، ځکه چې په پښتو کښې ،،پکې،، څه نه شته، نو دا به ،، په یو څه یا یو چا کښې،، وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – په فارسي کښې ،، در ان،، دوه ویبونه دي، ،،در،، ، چې الماني یی in او پښتو پوهېدنه یې ،، کښې یا کې ،، ده او ،، ان ،، نومځاینیوی دی، چې الماني یيihm دی چې د er بنه بدلون یا ګردان ،، رېفلېکشن،، دی او په پښتو کښې ،، په هغه،، دی. پو هېږو ، چې ،، په،، پوهېدنوړوکی مورفېم دی، چې د ،، هغه ،،، چې کړونی دی پوهېدنه و نه کړوني ته وړي.

(۲) پسې(بسوی او-ایشان) : پسې اړیکوی دی او په اړیکټینګووني کښې داسې دی:

له ما پسې.

او د فارسي اندول یې: د هغه پر لور باندې. ګوری ژبلاریز توپیر، چې دا په پښتو کښې پر یوه اړیکټینګوونې باندې نه لیکلکیږي یا نه شی لیکلکېدی.

(۳) باندې(وربادنې). دا ،،باندې،، هم اړیوکویی دی، چې هغه اړیکټینګوونی یې داسې دی: پر هغه باندې یا ور باندې.

دا ور باندې اینکلیتیکي یا مخ تکیه اړ نومځاینیوي دی.

(۴) پرې(بران-بارنها...) ، دا هم ،، ورباندې،،. پرې یو کلیوالي ګړدود دی، خو هغه موخه ورڅخه پر یو څه باندې دی.

،،بر ان،، ،، بر،، مخځاینیوی یا مخ اړیکوی دی، چې پښتو اندول یې پسې اړیکوی باندې دی او ،،ان،، دریمګړی کس دی،چې پر پښتو باندې یې داسې لیکو: پر هغه باندې.

(۵) پې (به ان): د لته ،، پې،، کلیوالي ګړدود دی، له فارسي څخه به یې داسې و پوهېږو یا داسې پوهېږو: ،،به،، مخاړیکویی دی او پښتو اندول یې پسځاینیوی ،،ته،، دی او د ،، ان،، لپاره به ،،و هغه،، ولیکو، چې ،، و هغه ته،، شي. ،، و ،، پوهېدنوړونکی مورفېم دی، لکه دا نور پر، په، تر...

(۶) ترې (از ان، از انها...). د موږ ژبپوهان د ترې د ترنه ، چې سم اومعیاریي ،،ور څخه یا له هغه څخه،، دی. ازان دوه ویبونه دي، چې ،،از،، یو مخ اړیکویی او ،،ان،، دریم کس دی، نو د ازان پوهېدنه یې له دې څخه یا ور څخه ده. ترې یو کلیوالي ویېنه ده او معیاري ژبلاریزه نه ه.

(۷) ځنې. پر دې باندې څه نه لیکم، دلته دې همهغه څه چې لیکل شوي یا ور څخه یا ورځنې، چې د ویلو ځ نه لري او د ژبلار سره سو او کار نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۸) له (را – در- ور) پلوي نومځري. هغه څه چې دلته ليکلکيږي په سم او ناسم يې څه نه ليکم، خو ،، له،، پوهېدنوړونکی مورفېم دی، له نوم پسې يې اړيکوييونه څخه، سره، کره، پسې راځي او داسې به اړيکتېينګووني له دې څخه جوړ وليکو: له هغه سره(څځه، کره، پسې). دا تکيه اړ نومځای نيوي يې ورسره ليکلي، چې د ځانيز نومځاينيوو له ليکلو څخه

و ژغورل شي.

يادونه: پښتانه ژبپوهان، چې غواړي، خپلې خبرې يا ليکنې باوري کړي، نو بيا دا وروسته يا د مخه په فارسي ليکي او دا سم خکه نه راځي، چې فارسي او پښتو په يوه ژبدله کښې نه دي او ژبلار يې سره پوره توپير لري.

د ويپونو لېست

دلته يواځې هغه وييونه له تاسو سره ګډوم، چې د کتاب (ليکلي) په دننه يا خونديونه کښې روښانه شوي دي، د دې به د ځنو يواځې هغه نوم راوړم او ځنې يې ښايي روښانه شوې هم وي يا له پوره پېژند سره راړل شوې وي:

کړنوی (فعل Verb ،بوختوالي وی (لاتينverbum temporale، مهالوی يا وخت اړوند وی)

مرستندوي کړنويونه Hilfsverben

ناتوانه کړنويونه:

توانمند يا غښتلي کړنويونه :

نالاريز (نا منظم يا بې قاعدې يا بېلاريز) کړنويونه

۱ – کړ که کړنه يا بوختتياوييونه يا وختييونه(بوختوالی)؟

نوم Name

نومونه

Nomen / Substantive

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه، شینومونه یا نومویونه..

یو ګڼ، ډېرګڼ: ناسم يې یوګړی، ډېرګړی. لرګی(یوګڼ)، لرګي(ډېرګڼ)

. د وییونو لېست... ۳۴۹ .

نومځاینیوي Pronomen (یاهم: لپاره ویونه):

ځانیز نومځاینیوي:لکه، ما، تا....

د نومځاینیوو ډولونه:

د الماني لاندې پرونومونه یا نومځاینیوي په انډول پښتو ځیرو:

ځانیز (شخصي) نومځاینیوي Personalpronomen

خاوندوالي - یا څښتنوالي نومځاینیوي Possessivpronomen

راګرځېدونې نومځاینیوي Reflexivpronomen
لکه: زه ځان مینځم.

نسبتي - پښتو انډول يې و ... ته نومځای نیوي Relativpronomen

له نسبتي نومځاینیوو (هغه، دا، کوم،...) سره موږ نسبتي غونډالي په ګوته کوو.

پوښتنوییز - یا پوښتنیز نومځاینیوي Interrogativpronomen

پام را – یا ور ګرځونې نومځاینیوي Demonstrativpronomen

ناټاکلي نومځاینیوي Indefinit Pronomen

خوي ويي (یوګڼ) (ډېر ګڼ يې: - وییونهAdjektivیا ورزیات شوی)

ستاینوم يې ناسم دی، دا په پښتو کښې نه شته. له دې سره د یو چا یا یو شي د هغه د خوی ستاینه یا غندنه کیږي.
،، تر تولو ډېر،،: څه نه شته، دا ،،په ټوله کښې،، دی.

د خویوییونو ډولونه

-- د ادجکتیو یا خویویونو کارونه:

موټر ګړندی ځغلي. (یېډل (د شته والي) په ځیر پوره کونه، کېدل، پاتېدل(prädikativ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

.....

ګړندی موټر. (نوم /شینوم ته ورزیاتېدل(attributiv).

ګړندی ګټي. (د خپلواک نوم / شینوم په څېر(substantiviert)
د خویوییونو جګېدنه

د ژبنیزوتوکو پېژند:

ویی:

غونډاله یا غونډله :

پارتیکل Partikelوړې ژبنی توټې

د نه بڼه بدلېدونکو یا اوښتونو، په بېلابېلو وییډولونو پورې راتړلو شویو د نخښو ژبنی یووالی دی.

نه (پڅه ه) NICHT(NOT) نهء

نه

نه (د روښانه-ونې) سره *Nein(no*

برخه – یا ونډه لرنه Partizipation: لکه: به

-- باران به وشي
دا پرېپوزېشنونه یا مخځاینیوي نه دی. مخځاینیوي پښتو نه لری.

۱ ۱.پېژندپیداکونه <u>Definitionsbefund</u>

د ښوونځي دودن Schulduden

Duden-Grammatik ګرامردودن

<u>Satz als Subjekt- und Prädikateinheit</u>

غونډاله د سبجکت- اوپرېدیکات په څېر(دا لړ د فکر ده؟؟؟)

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

Satz als Rede- oder Textelement

غونډاله د خبرو- یا لیکنتوکي په څېر

Satz als kommunikative Einheit

غونډاله د خبرو اترو یووالي په څېر

دپېژند پیداکونه:

غونډاله ستر یووالی (واحد ناسم دئ)دئ،چې د سینتاکس له لارې جوړېدی شي،،

ناپوره غونډالې :

بېلابېل تیوپونه یا ډولونه سره توپیرېږي:

غونډالماتېدنه یا – پرېکېدنه Anakoluth[on] (= Satzbruch : یوه پیچلې غونډاله دغونډاللړئ او غونډالزیاتونوسره سړی یو غونډالراګرځېدونکې هم بولي.

غونډالترړنه

سیندېتیکي: ،،زه راغلم، ما وکتل او زه بریالی شوم،،.

پولیوسیندیتیکي: ،،زه راغلم او ما ولیدل او زه بریالی شوم،،.

اسیندېتیکي: ،،زه راغلم، ما ولیدل، زه بریالی شوم

پیداېښتي ژبه:

ټولیزپیژندیا غونډالجوړښت ښونهSyntax:

دغونډالو جوړښت

ګډوله غونډالې- پیلونه

ګنیز Numerale دوه (دوي) لارې، شپېړم ټولګی، سلم ځوان یا سلمه برخه یا سلمه نمره یا نهه سلم (له سلو څخه نهه) او ډېر ناسم یا بېلارې شوی یا بېلارې کړی شوی یې سلن ټولګی، کس...دی. سلن شمېرپوهنیز او ژبپوهنیزسم ناسم دی.

. ۳۵۲ د وییونو لېست... .

_ترنوییونه یا ترونې Konjunktion

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اړیکوییونه نه دي.
سینتکتیکي(syntaktische په نخښو)

اړیکویونه Relatoren لکه: پرېپوزېشنونه، چې پښتو یې نه لري او پوستپوزېشنونه یا پسېټړلي.

بنسټغونډال – او څنګیزغونډالتړنه

فونېمEin Phonem : له altgriechisch φωνή *phōnḗ*, پښتو: غږیا ګړ

دیوه غږبلډولوالی Allophone

دېستینګېم Distingem :

ګرافېم Graphem:

. فونېم له ګرافېم څخه توپیریږي. ګرافېم د لیکلشوې ژبې خورا کوچنۍ پوهېدنتوپیرېدونکی یووالی دئ

فونېم Phonem

.فونېم د ویونکي – یا ګړ ژبې خورا کوچنۍ ماناتوپیرېدونکي یووالي دئ

فونېتیکPhonetik

)زړه یونانيφωνητικός,phōnētikósپښتوپوهېدنه يي غږ- یاګړاړوند. (,

φωνή*phōnḗ*, پښتوپوهېدنه یې غږ یا ګړ
غږپوهنهDie Phonologie زوړیوناني وی دی,φωνή*phōnḗ*. پښتوغږ,‘
(λόγος*lógos*, فونولوژي یا غږپوهنه)

فونیتیک:

-ویېنډوله یا ویېنډولیز فونیتیک artikulatorische Phonetik,

,akustische Phonetik

غږیزفونیتیک د فونیتیک

physiologische Phonetik,- فزیولوژیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دندې - اړونده – یا دنده-یز- .funktionale Phonetik

فونېمیک.phonemic

مورفېم Morphem

مورفیمونه اوژبسیلبې

،،مورفیم،، له فرانسوي څخه راځي"morphème" ، یوناني "morphe" پښتو ،،
جوړښت، بڼه،،
مورفېم یا جوړښت: ویيونه له مورفېمونو څخه جوړ دي. لکه خاوند له دوه مورفېمونو څخه جوړ دی: خا/وند.

هغه نوموېونه چې له یوه مورفېم څخه جوړ وي، لکه: کټ.

مورفېمونه له څو ډلو جوړ دي: پوهېدنغزووني لکه سفېکسونه. دا د ویيونو پوهېدنه غزوي او پوهېدنوړوني لکه له، په ، پر، تر، ته دا د نوموییونه د مخه راځي او و هغو ته پوهېدنه وړي.

۱ - پوستپوزېشن یا پسېتړلی یا اړیکوییونه.

۲ – پرېپوزېشن: پېژند یې لکه پورته، خو موږ یې په پښتو کښې نه لرو. او

۳ – پوهېدنوړونکي مورفېمونه: لکه په اړیکټینګوونو کښې.

مورفېمونه تړلي او نه تړلي شته.

یا بیا دا لاندې:

هغه مورفېمونه، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري او پوهېدنوړونکي وي، لکه: د، له، تر، په،

پر، و. ،،د،، د خاوندوالي اړیکټیګووني مورفېم دی او دا نور د د اتیو مورفمونه دي، چې هر یو یې و ځان ته خپل اړوند اړیکوییونه لري. په ترتیب: د چا لپاره، د چا مخامخ او له چا سره، -- څخه، -- کره، --پسې د ،،له،، لپاره او تریو څه یا چا پورې، په چا کښې، پر چا باندې یا پر چا پورې(-- ختې نښتې دي)، په چا کښې، و چا ته. بله هر ډول راوړنه یې ناسمه ده. د موږ ژبپوان او ټول ژبمینه-ول دلته ډېر ناسمونونه کوي.

نیونه، ښوونه، غوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندنیونه (preconditio لنډ: نیونه ، فرضیه)

پریمیس Premise وړاندنییونه یا لنډ: نیونه

ایندکشن وړاندنیونه inductionprecondition*Induktionsvoraussetzung*

د ایندکشن ښوونه(theproveofinduction) Induktionsbeweis (د ځانګړو څخه په ټولیزو پایونه)

قضیه یا جمله :

ښوونه:

اکسیوماتیکي axiomatischenښوونه.

شتونښوونه:

غوښتنه (ثبوت)Behauptung

د غوښتنو ډولونه.

غوښتني د خپلو منځپانګو له لارې په برخو وېشل کیږي ، د بېلګې په توګه:

-- په تجربو ودانه غوښتنه empirische ،

په رښتیا faktische(مثبت) ښوونه

روښانه – hermeneutische

سایکولوژیکي یا د دننه (ځان) کتنې غوښتنې innerpsychischeoder introspektive Behauptungen

(،، زه د غاښ درد لرم،،. ،، ګبینی خوږخوند لري،، ، ،، زه ګورم، چې ترمومتر ۱۰درجې څیلزیوس ښایي،،).

په امریه بڼه، غوښتنې، امر Imperativ

په کې رادننه کونه Implikation

۱- مرستندوی جمله Lemma (د یوه غوره ښوونه کې مرستندوی جمله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د کره کونو یا ور څخه و لاس ته د راوړنو یوځایکول Korollar، چې دا له یوې جملې یا یوه پيژند بې له لويو بوختوالو څخه راکول کيږي. زيات وخت و پای لاس ته راړونی)

۳- n (سم انديزې ويناوې) Propositio .

۴ – جمله یا تیوریم Theorem (پوهنيزه – او بنسټجمله یا سټجمله. Theoremتر اوسه پورې په زياتو ژبو کې کارولکيږي.

درې Modiمودوله یا ويناډولونه شته: اينديکاتيو، اوايمپيراتيو

اينديکاتيوIndikativنوميناال وينابڼه ده: ته کونيونکتيو ځې، هغه ځي او داسې نور.

پيژدنه

د پوهنيز پيژندپوهنې کره کوولو پيژند **Indikativ**

پوهنيزې پيژندپوهنې erkentnisse يو ريښتينی پيژندلشوی ربنتياوالی انځوروي.

ايمپيراتيو Imperativامربڼه: لاړ شی.

Konjunktivناسيده وينا:

ادورب یا رابندونه Adeverb او ډولونه يې (ګومان مې دی و دې ته موږ قيد وايو):

دا وی ادورب په غونډاله کې يو غونډالغړی دئ او یا یو اتريبوت(ور زياتونه) لوکال ادورب (ځای ادورب)

تمپورال ادورب (د وخت ادورب) Temporaladverb (Adverb der Zeit)

کوزال ادورب (د لامل ادورب) Kausaladverb (Adverb des Grundes)
مودال ادورب (د رقم او ډول ادورب)
څه ډول؟ څنګه؟ Modaladverb (Adverb der Art und Weise)
په غونډالتړنو(Parataxe) کښې له دوه سرغونډالو سره.

يو له بل سره لړی کې(kopulativ):

څه پرديکول (پردي)(disjunktiv):

څه بندول يا رابندول يا کمول :(restriktiv)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملول (لامل راوړل) :(kausal)

وخت ورکول :(temporal)
څه نه کول (نه والی) (negierend)

: شرط ایښول: (konditional)
پر تله باندې کول (komparativ):

(instrumental): لار ښول (الات ښول)
(konzessiv): قانع کېدل (منل) یا قانع کول، ښه یې:ورباندې منل :
(adversativ): څه مخامخ کول:

(proportional: نسبت څرګندونه (متناسب) یا پرتله باندې کونه یا ورته:

(modal): یو رقم او ډول څرګندونه یا ښونه
سرغونډالې یا بنسټغونډالې: Hauptsätze
Haupsatz als Aussagesatz:
سرغونډاله د ویناغونډالې په توګه
سر- یا بنسټغونډله د پوښتنغونډالې په توګه Hauptsatz als Fragesatz:
Hauptsatz als Aufforderungssatz:

بنسټغونډاله د امریه غونډالې په څېر

Infinitivsätze ایفینیتیو د کړنوي بنسټېنه یا بللېنه او و هغه ته خپله پوهېدنه ورکوي.

= spätlateinisch (modus) infinitivus = نه نږدې ټاکونکی =

Infinitivsätze mit ”Modalverben”
اینفینیتیوغونډالې ،، مودال کړنویونه)

Infinitivsätze mit ”werdenاینفیتیو غونډالې له ،، به،، سره

پارتیڅیپ غونډاله

Die Satzreihe غونډاللړۍ

Der zusammengesetzte Satz یوځایشوې غونډالې

یوه غونډاللړۍ(Parataxe) – غونډالترنه هم بلل کیږي- له دوه یا ډېرو برابرارزښته غونډالو څخه جوړیږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډالزياتونه (Hypotaxe).

څنډ

ګيزغونډالي

شيغ

ونډالي(غړيغونډاله په کړوني حالت
کې)

ادوربال- يا خوی اړونده غونډالي:Adverbialsätze:

اتريبوت- ورزياتونه
اتريبوت خپلواک غونډلغړي نه دي.

اتريبوتغونډالي:Attributsätze:

تړنغونډالي: Konjunktioalsätze

Kausalsatz (Begründungssatz)
کوزالغونډالي (لاملغونډالي)

Konditionalsatz(شرطی غونډاله)
(شرطونه: څنګه والی (؟) (حالت)

Modalsatz (Satz der Art und Weise) (د رقم او ډول غونډاله،)
Temporalsatz (Zeitsatz)
(وختغونډاله)

يونوم/شينوم له اتريبوت سره -

زدکونکي زده کوي.

څوک يا څه شی؟(نوميز)

څوک يا څه شی زدکوي؟ زدکونکی زده کوي.
Das Prädikat (Satzaussage)
پرېديکات (غونډالوينا) (څه کيږي)
postpositionales Attribut:
يادونه: د لته هم ماپه لومړي سر کې دا د پرېپوزيشن لپاره څېړل وو، خو پښتو پرېپوزېشن نه لري، نو د تېر غونډې به کله د پښتو يو او کله بل حالت وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتریبوت: د نږدې ټاکنو لپاره د یوه شي ورزیاوتونه

اړیکوییز اتریبوت:

اتریبوت کېدی شي له ډېرو وییونو او له نورو وییونو – د یوه اړیکوي سره پر تړنه باندې- جوړ وي.

بېلګه: زه شمېرونی(کمپیوتر) له اعلاناتو څخه اخلم.

Genitivattribut:
خاوندوالي اتریبوت:

شي یا نوم ته په خاوندوالي ورزیاتونه

Partizipپارتیڅیپ:

.

Partizip als Attribut پارتیڅیپ د اتریبوت په توګه

اوس وخت: تلل
زه ځم، موږ ځو،ته ځې، تاسو ځی، هغه ځي

Präteritum oder Imperfekt = 1. Vergangenheit

لومړی تېر وخت:

Perfekt = 2. Vergangenheit تېر وخت ۲
► Plusquamperfekt = 3. Vergangenheit تېر وخت ۳
راتلونکی . ► Futur I = 1. Zukunft ۱
راتلونکی . ► Futur II = 2. Zukunft۲

تېر وخت او او ۳ . تېر وخت د مرستندوي کړنویونو ،، لرل،، یا ،، یل(ول)،، سره.

بېلګې: تلل: زه ځم،ته ځې، موږ ځو او.... زه لاړم....

خوړل: زه منه خورم ...

کړنغونډاله(کړنبنه): ملالی(سبجکت(کړونې)) وهوګۍ(ابجکت(شی)) ته ډاډ ورکوي (پرېدیکات(کړنه)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکړنوی یا کېدنوییونه (زورېدبنه): هوګی(سبجکت(کېدونی)) ډاډمنه کیږي (د ملالۍ له خوا)

:اکتیوAktiv

:Passiv نه کړونی یا نه کېدونی:

پرېکړونی

سیده شی

مخامخ وی یې ناسیده شی.

ویی پو هېدنه یا لغاتپو هېدنه

.

پېژند/ وییپو هېدنه(معنی):Wortbedeutung/Definition

ناسیده شی

Der Konjunktiv ترنویي

کونیونکتیو یا کنجنکشن

Der Konjunktiv I

کونیونکتیو ۱ ترنویی ۱

Konjunktiv II (Möglichkeitsform II)

کونیونکتیو ۲ (شونتیابنه) ترنوییز ۲ :

Konjugation im Konjunktiv I

بدلون په ترنویونو کې 1

Perfekt د تېر وخت کړنبنه او هم پایشوی راتلونکی

Futur I راتلونکی ۱

Futur II راتلونکی ۲

Die direkte Rede سیده ویناوې(؟) یا – خبرې یا ګړېدل(؟)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناسیده خبرې Dir indirekten Rede

Interrogativsätze انتروګاتیوغونډالې

انعطاف(اوړېدنه، لور اړوي)

خوزند/transformiéren

بڼه بدلول، اوړېدل، بلډول کول.

غونډالغړي

.

وختبنه:

مهالبنيAdpositionenاړیکویونه یا نسبتي ویونه د کسانو، شیانو یا پېښو په منځ کې اړيکې ټاکي. له دې امله اړیکویونه هم بللکیږي.دوی کړی شي کوزال **kausale** (بنسټ – پرته ، بې، پر ځای)، لوکال **lokale** (ځای بېلګه: (کره، باندې)،

تمپورال **temporale** (وخت-بېلګه: (له) یو څه څخه، شاوخوا، ترڅه پورې) یا مودال **modale** رقم اوډول – بېلګه: پسې پېښه، مننه (نسبتونه یا اړیکې روښانه کوي.

کوزال) بې له ما څخه، پرته له ما څخه یا له ما څخه پرته، د ما پر ځای باندې)،

ځاییز: (پر یوه بجه باندې، د ۱۱ بجو په شاوخوا کې، پر ۱۱ بجو باندې)، وختیز ـ له ۱۱ بجو څخه

ګڼیز:

ګڼیز ګڼونوییونه دي او ګڼون یا تعداد، درجه یا د ټاکلو شیانوډېرۍ(سټ) دي. داسې په نامه توانګڼونه هم شته(یو، دوه) یا هم څوموالیز (لومړی، دویم...سلم او نه سلن).
Interjektionenانترجکشنونه(وېین ویونه یا د وییونو ویونه)

ویي جوړونه او وییپوهېدنه

غونډالشننه:

د غونډالغړو ټاکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډلغړي څه شی دی؟

توګه ادورب(ویيډول) او ادوربال(غونډالغړي).

سپين: (سبجکت يا؟) نوم

سرته رسوي: پرېديکات(Prädikat غونډلوينا، چې يو شی يا څوک څه کوي او يا له هغه سره څه پېښيږي.

له ښوونځي څخه وروسته: تمپورال ادورب

چټک: مودال ادوربال Modaladverbial

خپل د کور کار: خاوندوالي حالت

چې دخپل ګران ځمري لپاره ډېر وخت ولري: Kausalobjekt

ګران : Attribut

کوم غونډالغړي شته دی یاشتون لري؟

نوم: ځوان بېديږي.

ځانيز نوم: سپين بېديږي.

نومځاينيوي: هغه بېده دی.

نوميز کونه: خرار زوروي.

Transitivität (له لاتين *trānsitiō*) ترانزيتيواو اينترانزيتيو

ترانزيتيويتي(له لاتين څخه: اخوا تلل يا پورېوتل، اوښتل)
د دې پښتو انډول: کړنوييونه دي، چې کړونی او ورباندې کړونی يا—کړنه لري.

کړنويوونه، چې کړونی د کړوني پرته پرېکړونی يا ور باندې کړنې هم لري، لکه خوړل: زه مڼه خورم يا زه هغه وهم.

intransitivدا هغه کړنوييونه يا کېدلوييونه دي، چې کړنه يا کېدنه يې کړنوييونه لري يا کېدلوييونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که غواړی خوزند او ناخوزند. دا مې پخوانی اند وو، خو په دننه کښې دا دواړه خوزند دي، چې دا یو خوزند یې یواځې کړونی لرودی شی او دا بل یې پر کړوني باندې پرته پرېکړونی هم لري.

غورځول او غورخېدل.

سیمانتیکSEMANTIK

سیمانتیک په نوې مېدیا کې: غوندالجوړونه

حالتونه، ځنګه والی یا اړیکتینګووني case; Kasus

Suffix پسې تړلی، ښه یې یا دنده یې: پوهېدنغزوونی

په پښتو کښې پرېفېکس نه شته

بېلګې یې:

نومیز کوونکي پسېتړلي: خوښېدل، خوښي، زړور، زړورتیا، کوچنی، کوچنیتوب.

خوییز کېدونکی پسېتړلی: لکه سړیتوب، کوچنیوالی

نرښځینه ټاکونکی پسېتړلي: لکه سړیتوب،غمخور، غمخوره یا ښوونکی، ښوونکې.

پسېتړلي کړی شي له یوه توري هم جوړ وي لکه پورته په ښوونکي او ښوونکې کښې.

لویوالی، هوښیار تیا، کړونکی یا کړېدونکی.

کوچني کونه: مورکی ، خورکی ، کورګړی یا کورګوټی.

پسې ځاینیوي؟(نسبتیویونه یا) و(ته ویونه) یا

پسې ځاینیوي، اړیکویونه یا پوستپوزېشن

<u>حالت، ځنګه-والی یا اړیکتینګونکي څه شی دی؟</u>

یاونه: ورسی‌لیکنه مې په ۱۴۰-م مخ کښې په بل ډول ده، خو لسوتل دټولو ګټور دي.

لومړی:

کړونی اړیکنیوونکی یا خوزند -، ځنګه-والی یا حالت(لاتین یې Rektusرېکتوس):

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ۱: د هغه کړنوي سره، چې یوازې کړونی لري. لکه زه کښېنم

لومړی ۲ : د هغه کړنوییونو سره، چې له کړوني څخه پرته پرې- یا وربانديې کړنه هم ولري. لکه زه تا وهم.

دویم:Obliqus

نه کړونی حالت یا اوبلیکوس. دا اوس یې نه خوزنده:

دویم ۱ : پرېکړونی څنګه-والی دا مو په دې نوې لیکنه کښې خوزند اړیکتینګوونی، چې کړنوی یې کړونی او پرېکړونی هم لري.دا مو لومړی ۲ : راوړی.

دویم ۱ : د خاوندوالي حالت یاړ اړیکتینګووني:

دویم ۳ : دا د الماني و دا تیو حالت ته ورته دی او ما د پسېځاینیوو څنګه-والی یا اړیکتینګوونی بللی، خو نوم ته یې پام باید په ګډه وشي:

دا لاندې په پښتو نومویونو کښې ځانګړي دي:

پروکلیتیکي یا پسېتکیه اړ نومځاینیوي: مې، مو، دې، یې

اینکلیتیکي – یا مختکیه اړ(و مخ ته تکیه اړ) نومځانیوي: را، در، ور

څنګه-والی یا حالت (case (Kasus : ښه یې اړیکتینګوونی.

لومړی پسې تکیه اړ نومځاینیوي. ۱ – کړونی: سپین مې (مو، دې ، یې) وه واهه. سپین پرېکړونی او مې کړونی دی

لومړی۱۲ – د پرېکړوني حالت: سپین مې (مو، دې، یې) وهي.سپین کړونی، خو مې پرېکړونی دی.

۲ --- نه خوزنده اړیکتینګوونی

لومړی ۲۲ – خاوندوالي حالت یا اړیکتینګوونی

سپین مې (مو، دې، یې) ورور دی.

په اوبلیکوس حالت کې: سپین د ما ورور دی. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسبځاینیوو سره...

د مخه تکیه اړ نومځاینیوي: را، در، ور

....

. ۳۶۵ د وییونو لېست... .

دویم ۲ – حالت داسې لرو:

را(در، ور) څخه(سره، کره، پسې، کې، باندې، پورې، ته...)

څنګه-والي د پوښتنو په بنسټ

دا چې په لاندې موږ کړنې نه لرو، نو کړوني هم نه لرو. ګورو، چې چا، څوک، څه د کړونو لپاره راځي، نو باید دلته یو څه شوي وي او هغه د دې د مخه یا د دې مخ ته باید مورفېمونه وي، چې د دوي پوهېدنه بدله کړي او دا ،، چا، څه،، د مخه یو مورفېم ورزیات شي، چې نوې پوهېدنه وروړي او ،، له چا،، شي......

موږ دا ،، چا، څوک او څه،، پوښتنومځاینیوي بولو او دا د خوزند نومځاینیوي دی، شه یې خوزند کړننومځاینیو دی، چې کړوني او په همدې وخت کښې ورسر ه پرېکړوني هم دی. ته څوک وهی یا چا ته ووهلې.

د خاندوالي اړیکتینګوونی یا جینیتیو DerGenitiv

DerDativداتیو

داتیو د الماني ژبې دریم حالت دی یا په جمله کې دریم حالت په ګوته کوي. داتیو د ،،و چا ته حالت،، هم بلل کیږي. د مخه مو وویل، چې، چا،څه او څوک، خوزند کړن او پرېکړنوییونه دي، نو د نه کړونو لپاره یې باید ده کړونې او پرېکړونې دنده پدله شي او نه کړوني او پرېکړنو شي. او دا نده یې د د دې اړونده،، د، له، په، تر...،، مورفېمونو سره بدلیږي.

<u>اکوزاتیو *Akkusativ* دا حالت په پښتو کښې نه شته.</u>

یادونه: د دې حالت اړونده حالت لیکنې په نورو حالتونو کښې برېښي.

د حالتونو یاړیکتینګوونو نوی څېړن-پوهه

د تکیه اړ نومځاینیوو په بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - پسي تکيه-اړ: مې، مو، دې، يې:

۲ - د مخه تکيه-اړ: را، در، ور :

پرتله کونه يا سم يې: پرتله باندې کونه، نسبت:

Adjektiv mit Postposition

خويوييونه د پسځاينيوو سره:

Nomengefüge

و نظم ته راوړل يا سمول:

Das Postpositionalobjekt **اړيکويز شى**

Adverbiale Bestimmungen ادوربال ټاکنې(د قيد(؟)- رابند-)

اتريبوت د غونډالغړي برخې په څېر

اتريبوت خپلواکه غونډالبرخه نه ده. هغه يوې غونډالغړي ته زياتونه ده او ځانله ځاى نه لري. اتريبوت کېدى شي په بېلابېلو بنو رامنځ ته شي.

Adjektiv-Attribut خوييز اتريبوت

Genitiv-Attribut خاوندوالي اتريبوت:

موږ په پښتو کې مخځاينيوى نه لرو، نو دا لاندې غونډالې به د څه وي؟ فکر ورته وکړى.

<u>**Präpositionales Attribut** اړيکوييز اتريبوت:</u>

Appositionاپيوزېشن : يو ادپوزېشن و يوه نوم ته يوه ورزياتونه.

Konjunktiv und indirekte Rede ترنوى او ناسيده خبرې (وينا؟)

Ablativusseparativus د بېلېدنې ابلاتيو:

Ablativuscomparationis د پرتله ياندې کونې ابلاتيو.

Ablativuslimitationis د کليمې د رابندونې ابلاتيو رابېلېدنه د پوښتنې،په کومه اړيکه کې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ablativuslocativus ځايتاکنيز ابلاتيو و پوښتنې ته ،، و چېرته،،؟

Ablativus temporalis #

د مهالټاکنې ابلاتيو و پوښتنې ته ،، کله،،؟ ، د،، د کوم وخت په دننه کې،،؟

Ablativusmensurae

د ډېرئ - يا ست- يا څومره والي ورکړه، و پوښتنې ته ،، پر څو باندې،،؟

Ablativusqualitatis د څنګه والي يا خوي ابلاتيو.

Indefinitpronomina ((ناټرلی نومځاينيوي)

Indefinitpronomen mit vorangestellten Wörtern

ناټرلي نومځاينيوي د مخ ته ټرلو وييونو سره:
دا پورته ژبلاريز ناسم ليکل شوی دی. سم يې د لاندې دی.

ناټرلي نومځاينيوي و مخ ته له ټرلو وييونو سره

Vokativ (د غږ کولو حالت(بيا لنډ)

Reziproke مات

Interrogativsatz پوښتنغِوندواله

پوښتنغوندواله (Interrogativsatz يا Erotema

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخام مېږي شينواري ليکنې او ژباړې

د ډاکتر ماخان مېږي شينواري چاپ او ناچاپ ليکنې، چې هغه زياته برخه يې له ketabton.com څخه خورې شوې:

:(1988 Vienna (Austria

لومړی:

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compacttopologicalalgebra : contributions togeneral algebra 6 ; Page 117 – 122

:(1987 Vienna (Austria

دويم:Interpolationund Aproximation durch Polynime in UniversalenAlgebren . Diss . Uni. Wien

لاندې د شميرپوهنې نږدې شل کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي، چې زه تل د خوښنې پوروړی يم.
:(2000 Bonn (Germany

دريم: د شميرپوهنې ستر کتاب : د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې ليکنه به يې څنو ځايونو غزېدلې او څنې ځايونه ترې لرې شوي دي)
:(2003 Bonn (Germany

څلورم: ځمککچپوهنه(هندسه) ، په سلو، زرو کې شميرنه، د ګټې – او کټې د کټې شميرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتياوې پوره کوي
:(2003 Bonn (Germany

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنستونه دي) (ketabton:com ته پورته شوی)
:(2003 Bonn (Germany

شپږم: د شميرپوهنې انګرېزي – پښتو ډکشنري.(ketabton:com ته پورته شوی)
:(2003 Bonn (Germany

اووم: د شميرپوهنې الماني ـ پښتو ـ او پښتو الماني ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

Mathematicaldictionary German/ Pashto and Pashto/German

:(2003 Bonn (Germany

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم: دفرنځیال برابرون (دا کتاب په دې ځانګه کې یو پیل   دی، ساده لیکل شوی)
(ketabton:com ته پورته شوی)

Differentialequation Translation; An Introduction
Bonn (Germany): 2003

نهم: د شمیر پوهنې فرمولونو ټولګه
MathematicalFormulas
:(2003 Bonn (Germany

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو
:(1997Bonn (Germany

یوولسم: د افغانستان په هکله سپیني خبرې: په المان کې
،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: *(Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de*

لاندې د برینکمن لیکنې چې له پرینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي.دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسي د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

دولسم- شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:comته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک(ketabton:comته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک(ketabton:comته پورته شوی)

پنځلسم- د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره(ketabton:comته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره(ketabton:comته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱(ketabton:comته پورته شوی)

اتلسم – انالیزی ۲(ketabton:com ته پورته شوی)

نولسم – کرښیز الجبر (ketabton:comته پورته شوی)

شلم- د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton:comته پورته شوی)

یوېشتم- د فرمولونو ټولګه(ketabton:comته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز(ketabton:comته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه (ketabton:comته پورته شوی)

نورې ژباړې

څلرویشتم – له grundstudium.info/linearealgebra/www.څخه:کرښیز الجبر (ketabton:comته پورته شوی)

پنځویشتم – Georg Gutenbrunnerګڼونپوهنه یا د اعدادو تیوري(ketabton:comته پورته شوی)

زما لیکنې

:(Bonn (Germany

شپږویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍبرخه: د پوره تغیراتو سره.

اوه ویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه (ketabton:comته پورته شوی)

اته ویشتم- ځمکګچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton:comته پورته شوی)

نهه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:comته پورته شوی)

دېرشم- ډېرۍ پوهنه یا سټ تیوري (ketabton:comته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند (منطق ریاضي) (ketabton:comته پورته شوی)

دوه دېرشم- د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک(ketabton:comته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلوردېرشم- داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راځخه نابلد شوی: د مشتق او انتیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې(ketabton:comته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انګریزې پښتو او عربي + درې ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري(ketabton:comته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه(ketabton:comته پورته شوی)

اته دېرشم- د زړه له کومې(دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي.)

نهه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

څلوېښتم– د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپریږي: د ګروپونو تیوري(ketabton:comته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر- دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوڅلوېشتم - فزیک لومړۍبرخه (ketabton:comته پورته شوی)

دوه څلوېښتم – فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton:comته پورته شوی)

دریڅلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي دي.(کتابتون.کوم ته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم – د فزیک کوچنۍ ویونو دکشنري(کتابتونږکوم ته پورته شوی)

پنځه څلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton.com ته پورته شوی)

شپږڅلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي)
(ketabton.com ته پورته شوی)

اوه څلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰ همدا کتاب (ketabton.com ته پورته شوی)

اته څلوېشتم – ژبسمون (که غواړۍ دویم غزېدلي لیکنه) : له پخوانۍ لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.(ketabton.com ته پورته شوی)

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دې پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسي د نورو د ج څخه خوریږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته ګوته نیول شوي او په دلایلو روښانه .شوي، چې ژبمینوالو لهپارهیې لوسته او ګوتنیونه اړیینه ده.

نهه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰(ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوسم – ژبې مري او نورې لیکنې ۲۰۲۰ (کتابتون ته پورته شوی)

یوپنځوسم- پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره.

دوه پنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې.

درېپنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې. و کتابتون ته پورته شوې

څلورپنځوسم- د نړۍ هوښیارتیاوې.

پنځه پنځوسم – د جبران خلیل غوره خبرې .

شپږپنځوسم- ټولیز سم اند .

اوه پنسوسم: غوره ویناوې. دویمه برخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته پنځوسم: د حالتونو څېړنپای

نهه پنځوسم: حالتونه. د حالتونو غزولې او د ښوونځي لپاره چمتو شوې برخه.

شپېتم: ژبپوهنه یا ژبلار: همدا کتاب. دا د ما د پخوانیو لیکنو څخه راټول او یو څه ورزیاتونې د سمونونو سره.

یوشپېتم: ژبپوهنه یا ژبلار. غزېدلې دویم ځل. همدا کتاب.

دوه-شپېتم: پښتو یوه اېرګاتیو ژبه ده: په پښتو کښې د لومړي ځل لپاره، بنسټيز.

دریشپېتم: ژبپوهنه دریم ځل.

یادونه: د درې کتابونو خورې ورې لیکنې لرم، خو داسې لږ ناتوانه غوندې یم. که سړه سینه مې ورته ولرودی شوه او دا مې د کتابتون لخوا تاسو سره ګډ کړی شوی، نو ورته خوښ به شم.

څلورشپېتم: پښتو پوهنیز-ژبلاریزه معیاري

.

.

.

.

.

.

.

.

د ډاکتر ماخان میرې شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل یې نوم ،،میری،، وو. د رحمابابا لیسه کې د نوملیکلو وروسته پر ماخان باندې بدل شو).

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: اروابناد نورالرحمان

د مور نوم: اروابناده پستو بي بي
د نیکه نوم: اروابناد حسن خان

د نیا نوم: اروابناده صبره بي بي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزیږېدو کال: ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږېدلی دی (دا خو هغه رسمي ز ک دی. سمه نیټه یې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وايي ۱۳۲۰ ه ک دی)

د زیږېدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسوالي په مورګې کلي کې زیږېدلی.

د مورګۍ غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځي کی هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

کلیوالي ښونځي: له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې مورګۍ لومړني ښونځي، چې دی یې هم د لومړنیو زدکوونکو له ډلې څخه وو.

د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بیا له دریم تر ۱۲ ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر ۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا لیسه کې له دریم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګي اولنمره پاتي شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر میاشت د ښوونځي بورسیی له لارې اتریش ویانا ته تګ.

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ویانا اړوند مودلینګ کې د الماني یا ښه یې اتریشي ژبې او د دیارلسم ټولګي لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وینا پوهنتون کي نوملیکنه، چې د پوره زیاتو ستونځو سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بریالی شو(دا نو پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د باندنیو چارو وزارت کې مامور.

.

د ۱۹۸۸ دمارچ لومړۍ نېټي څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوریت سفارت کې د سفیر دندې د شارژد افیر(سفیر نه وو) د نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سیاسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پیدابښتي پوهنو په څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د ریاضي څانګه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شینواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷۱۹ څخه همدا د کتابونو لیکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان میړي په ۱۹۷۲ کې له لرې د میرمن ښاپیرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده د میرمن ښاپیری سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي ځښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې ځانګه او اباسین نومیږي. ځانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې.

ډاکتر ماخان میږي شینواري ته د پوهنیزو هلو ځلو له امله ستاینلیکونه:

۱ ـ د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ ـ د افغانستان کلتوري ټولنه کولن میشنیش. جرمني

۳- -- مننلیک: CERTIFICATE OF APPRECIATION

افغانیک: افغانیک Afghanic e.V.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library